

**ÖZEL EĞİTİM VE REHBERLİK HİZMETLERİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**

EKPSS MEBÖZEL

TARİH

ÖZEL EĞİTİM VE REHBERLİK HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Genel Yayın Yönetmeni	Prof. Dr. Kemal Varın NUMANOĞLU
Editör	Kürşat DULKADİR
Koordinatör	Osman İlker BOBUŞ
Proje Danışmanı	Ali ASLAN
Dijital Medya	Muhittin DELİHASAN
Dijital İçerik Geliştirme	Mehmet Rasim TAŞ Tuğrul ADIYAMAN Oğuzhan UÇAR
Tarih Komisyonu	Semiha ERTENLİCE Erdem ERDOĞAN Emre AYVAZ Yaşar Tahir AKSOY
Son Okuma	Sevil CANPOLAT Ayşenur ŞAHİN Hasan AYDEMİR
ISBN	978-975-11-5895-6
Genel Yayın Numarası	7753
Dizi Yayın Numarası	1752
Matbaa	Gazi Mesleki Eğitim Merkezi
Tasarım	Aren Tanıtım

Her hakkı saklıdır. Bu yayının tümü ya da bir bölümü T.C. Millî Eğitim Bakanlığından izin almaksızın hiçbir biçimde çoğaltılamaz, basılıp yayınlanamaz.

Ankara - 2022

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül... ne bu şiddet bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl,
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim; bendimi çiğner, aşarım;
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garb'ın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar;
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imânı boğar,
"Medeniyet!" dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın... belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri "toprak!" diyerek geçme, tanı!
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehîd oğlusun, incitme, yazıktır atanı;
Verme, dünyâları alsan da, bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?
Şühedâ fışkıracak, toprağı sıksan şühedâ!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Hudâ,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyâda cüdâ.

Ruhumun senden, İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin ma'bedimin göğsüne nâ-mahrem eli!
Bu ezanlar-ki şehâdetleri dînin temeli
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli

O zaman vecd ile bin secde eder –varsa- taşım;
Her cerîhamdan, İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır rûh-i mücerred gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek Arş'a değer, belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl;
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:
Hakkıdır, hür yaşamış bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif ERSOY

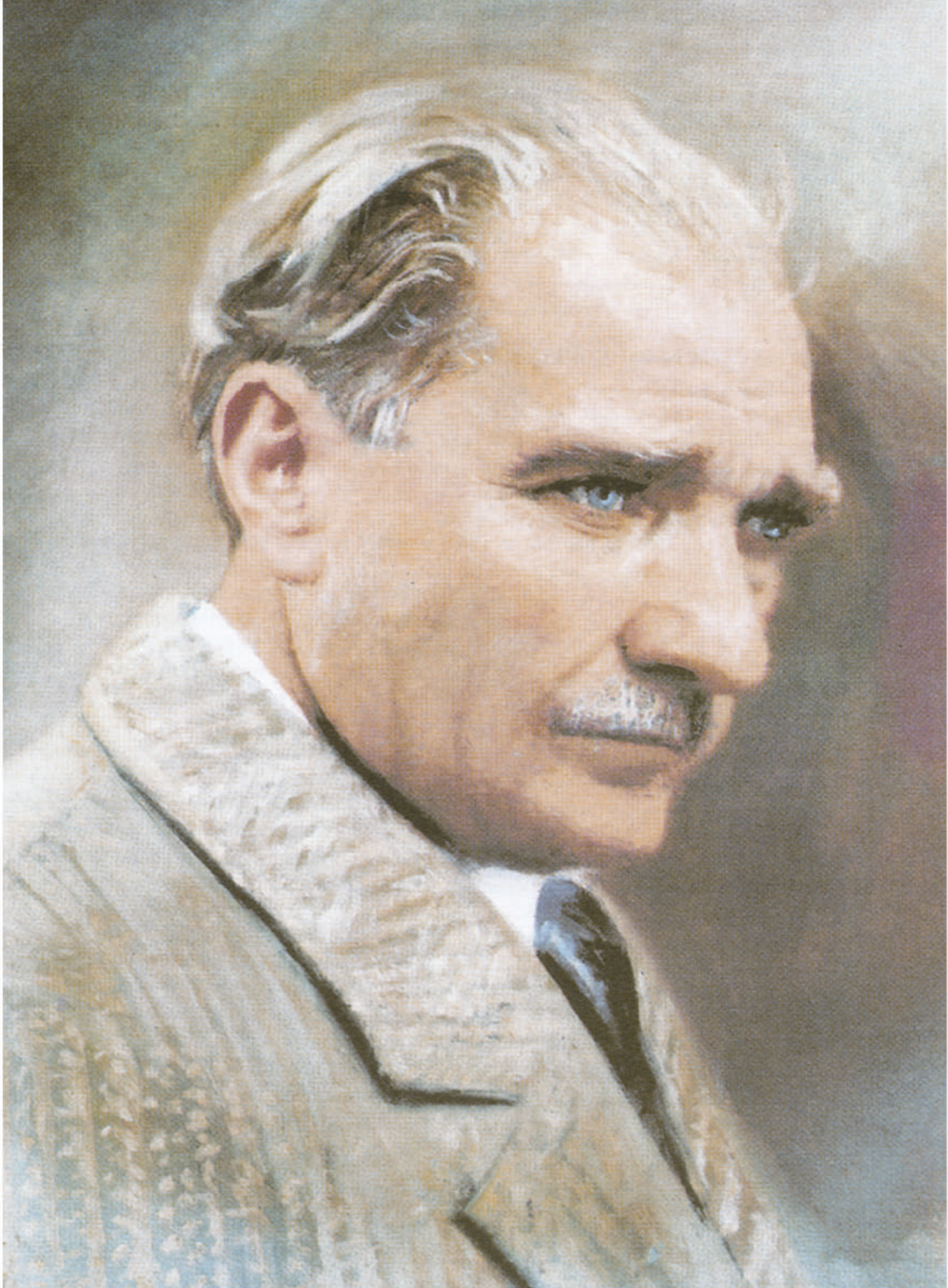
ATATÜRK'ÜN GENÇLİĞE HİTABESİ

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen; Türk istiklalini, Türk cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi seni bu hazineden mahrum etmek isteyen dâhilî ve haricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklal ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin. Bu imkân ve şerait, çok namûsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklal ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elim ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar, gaflet ve dalalet ve hatta hıyanet içinde bulunabilirler. Hatta bu iktidar sahipleri, şahsi menfaatlerini müstevlilerin siyasi emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakruzaruret içinde harap ve bitap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evladı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklal ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal ATATÜRK

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

ÖN SÖZ

EKPSS'ye Hazırlanan Değerli Gençler,

Öncelikle ülkemizin geleceğine katkı sağlamak, almış olduğunuz eğitim ve bilgi birikimiyle bu güzel vatanın güzel insanlarına hizmet etmek, ülkemizin ekonomisinde ben de varım demek için çıkmış olduğunuz bu yolculuğun hayırlara vesile olmasını diliyorum.

Ülkemizde, özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için her iki yılda bir EKPSS (Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı) yapılmaktadır. Bu sınav sonucunda başarılı olan bireyler devlet memuru olarak atanma hakkına ve necip milletimize hizmet etme şerefine sahip olmaktadır.

Sevgili Gençler,

Sizlere hiçbir başarının tesadüf olmadığını hatırlatmak istiyorum. Bir insanın azim ve çaba göstermeden bir şeye sahip olmayı dilemesi sonu hüsrarla bitecek bir hayalden başka bir şey değildir. Sizler bu gerçeğin bilinciyle EKPSS'ye hazırlanıyor, gecenizi gündüzünüze katarak çalışıyor, emek veriyorsunuz. İnşallah, Yüce Allah sizlerin bu emeklerini karşılıksız bırakmayacaktır.

Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü olarak sizlere hazırlık sürecinizde yardımcı olmak amacıyla “EKPSS Mebözel” uygulaması ile “EKPSS Hazırlık” kitaplarını hazırladık ve kullanımınıza sunduk. İlk olarak 2020 yılında hayata geçirdiğimiz ve 500 binin üzerinde kişinin yararlandığı uygulamayı, sizler için bu yıl özverili ve ciddi bir çalışma sonucunda daha da zenginleştirdik, geliştirdik. Bu kapsamlı çalışma içeriğindeki konu anlatımları, uygulamalar, örnek soru çözümleri, konu sonu ve ünite sonu değerlendirme testleri, deneme sınavları ile sizi sınava tam olarak hazırlayacaktır. Sınav kapsamındaki Türkçe, matematik, tarih, coğrafya, vatandaşlık ve güncel bilgiler alanındaki içerikler uzmanlarımız tarafından sizlerin öğrenme özellikleri dikkate alınarak hazırlandı. Estetik ve sade tasarımı; basit ara yüzü ile oldukça kullanışlı olan “EKPSS Mebözel” uygulamasının ve “EKPSS Hazırlık” kitaplarının hayırlı olmasını temenni ediyorum. İçeriklerin ekran okuyucu programlar yoluyla seslendirilmesi; okuma programlarının seslendiremediği terimsel ifadelerin mp3 formatında hazırlanarak uygulamaya eklenmesi; şekil, sembol, harita vb. görsellerin betimlenmesi görme engelli kardeşlerimizin sınava en iyi şekilde hazırlanmasını sağlayacaktır. “orgm.meb.gov.tr/ekpssmebozel” internet adresinden, “IOS” ve “Android” platformlarından ücretsiz indirilebilen böylesi değerli ve ihtiyaç duyulan bir çalışmayı sizlerle paylaşmanın mutluluğunu yaşıyor, bu süreçte emeğini esirgemeyen tüm öğretmen arkadaşlarıma teşekkür ediyor, sınava hakkıyla hazırlanan tüm kardeşlerimizin başarılı olmasını Yüce Allah’tan niyaz ediyorum.

Prof. Dr. Kemal Varın NUMANOĞLU
Genel Müdür

İÇİNDEKİLER

1) İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK TARİHİ	11
2) TÜRKİYE TARİHİ	31
3) TÜRK İSLAM TARİHİ	45
4) OSMANLI DEVLETİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ	57
5) OSMANLI DEVLETİ KÜLTÜR VE UYGARLIĞI	69
6) OSMANLI DEVLETİ DURAKLAMA DÖNEMİ(1579-1699)	87
7) OSMANLI DEVLETİ GERİLEME DÖNEMİ(1699-1792)	97
8) AVRUPADAKİ GELİŞMELERİN OSMANLI DEVLETİNE ETKİLERİ	103
9) OSMANLI DEVLETİ DAĞILMA VE ÇÖKÜŞ DÖNEMİ (1792-1922)	113
10) TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ	125
11) 1.DÜNYA SAVAŞI VE SONUÇLARI (1914-1918)	133
12) MONDROS ATEŞKES ANTLAŞMASI VE CEMİYETLER	145
13) KURTULUŞ SAVAŞI HAZIRLIK DÖNEMİ	151
14) 1.TBMM DÖNEMİ	163
15) KURTULUŞ SAVAŞI MUHAREBELER DÖNEMİ	171
16) ATATÜRK İLKELERİ	187
17) İNKILAPLAR DÖNEMİ	197
18) CUMHURİYET DÖNEMİ DIŞ POLİTİKA	215

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK TARİHİ

TÜRKLERİN ANAYURDU ORTA ASYA

Türklerin Anayurdu

- Türklerin ilk anayurdu Orta Asya yani Türkistan'dır. Türkistan Türklerin yaşadığı ülke anlamına gelmektedir. Ana yurdun doğusunda; Kınan Dağları, Moğolistan, batısında; Hazar Denizi ve İtil Nehri, güneyinde; Hindikuş ve Karanlık Dağları, kuzeyinde; Kırgız Bozkırları, Sibiry stepleri bulunur.
- Orta Asya sert karasal iklimin yaşandığı, geniş bozkırların olduğu bir coğrafyadır. Coğrafyanın özellikleri bozkır kültürünün gelişmesine neden olmuştur.
- Türklerin sosyal ve ekonomik yapısı da bozkır kültürüne göre şekillenmiştir. Dolayısıyla burada yaşayan Türk toplulukları konargöçer bir yaşam sürmüşlerdir.
- Konargöçer hayat şartlarından dolayı çadırlarda yaşayan Türklerin, en önemli geçim kaynağı hayvancılıktır. Türkler atı ilk evcilleştiren milletlerden birisidir. Bu sayede çok geniş alanlara yayılma imkânı bulmuşlardır.
- Bunun yanında dokumacılık, madencilik ve tarımla da uğraşmışlardır. Tahıllı öğütürerek un ve ekmek yapan Türkler, maden, toprak ve iplikten de eşyalar yapmışlardır. Örnek olarak savaş aletleri, at koşumları, süs eşyaları, kilimler, kemerler, tabaklar, heykeller ve zırhları verebiliriz.

TÜRK ADININ ANLAMI

Türk adı;

- Çin kaynaklarına göre “**miğfer**”
- Uyğurlar zamanına ait belgelerde Türk sözü “**güç, kuvvet ve olgunluk**”
- Kaşgarlı Mahmut’un Divanu Lügâti’t-Türk adlı eserinde “**olgunluk çağı**”
- XIX. (19) yüzyılda Macar asıllı Vambéry’e göre “**türemek**”
- İlk Türk sosyoloğu olarak kabul edilen Ziya Gökalp’e göre “**kanun ve nizam sahibi**”

Türk adına, çeşitli anlamlar verilmesine rağmen “**güç, kuvvet**” anlamına geldiği 1911’de yayınlanan eski bir Türkçe metinden anlaşılmıştır. Bağımsızlığını 552’de ilan eden Kök Türk Devleti’yle Türk adı **resmî bir kimlik** kazanmıştır.

COĞRAFİ AD OLARAK TÜRKİYE

- Türkiye kelimesi, ilk olarak VI. (6) yüzyılda Bizans kaynaklarında “Orta Asya” için kullanmıştır.
- Bizans kaynakları, IX (9) ve X. (10) yüzyıllarda Volga’dan, Orta Avrupa’ya kadar uzanan sahaya da Türkiye adını vermiştir.
- XI (11)-XIII. (13) yüzyıllarda Mısır ve Suriye’ye Türkiye denilmiştir.
- Anadolu ise XII. (12) yüzyıldan itibaren Türkiye olarak tanınmaya başlanmıştır.

ORTA ASYA’DA İLK KÜLTÜRLER

Harita: Orta Asya Kültür Merkezleri

Arkeologların ve diğer bilim insanlarının Orta Asya’da yaptıkları araştırmalar sonucunda bu bölgede tarihi MÖ 4000’lere dayanan kültür merkezleri ortaya çıkarılmıştır. Özellikle **kurgan** adı verilen mezarlarda bulunan kalıntılar sayesinde o dönem insanların yaşam tarzları, beslenmeleri, kıyafetleri, sanat anlayışları ve kullandıkları araç gereçler hakkında bilgilere ulaşılmıştır. Orta Asya’da bulunan kültür merkezleri ve belirgin özellikleri şunlardır:

Kültür Merkezleri	
Anav (MÖ 4000 – MÖ 1000)	- Aşkabat çevresinde bulunur. - Türk kültürünün önemli bir unsuru olan “At” ilk kez bu kültürde görülmüştür.
Afanesyova (MÖ 2500- MÖ 1700)	- Türlere ait en eski kültür merkezi olarak kabul edilir. - Altay-Sayan Dağları çevresinde Minusinsk’te bulunur.
Andronova (MÖ 1700- MÖ 1200)	- Yenisey dolaylarında bulunur. - Kültür, geniş bir alanda etkili olmuştur. - Türklerin ataları tarafından meydana getirilmiştir.
Karasuk (MÖ 1200- MÖ 700)	- Adını “Karasuk” Nehri’nden alır. - Demir madeni dünyanın birçok bölgesine göre daha erken işlenmeye başlanmıştır. - Atlı Göçebe kültürünün Orta Asya’ya yayılmasını sağlamışlardır.
Tagar (MÖ 700- MÖ 300)	- Türk kültürlerinin gelişmiş ve sentezlenmiş hâlidir. - Kültür mensuplarına “Altaylılar” da denir.

ORTA ASYA TÜRK GÖÇLERİ

GÖÇLERİN SEBEPLERİ

- İklim koşullarında yaşanan değişim (aşırı kuraklık ve kışların sert geçmeye başlaması)
- Salgın hastalıkların sık görülmeye başlanması
- Otlak alanların kuraklık nedeniyle azalması ve bu durumun hayvancılık faaliyetlerini olumsuz etkilemesi
- Tarım alanlarının yetersizliği
- Hızlı nüfus artışı
- Boylar arasında yaşanan siyasi mücadeleler
- Dış baskılar (Çin Devleti)

- Göç eden boyların diğerlerini etkilemesi
- Türklerin Cihan hâkimiyeti ("Güneş bayrağımız, gökyüzü çadırımız.") anlayışı: Yeni yurtlar kazanma fikri
- Özgür ve bağımsız yaşama isteği

Harita: Türklerin Orta Asya'dan Göç Yolları

GÖÇLERİN SONUÇLARI

- Türk tarihini bir bütünlük içerisinde incelemek zorlaşmıştır.
- Farklı coğrafyalarda Türk devletleri kurulmuştur.
- Türkler, boylar federasyonu şeklinde teşkilatlanmışlardır.
- Türklerde toprak mülkiyeti anlayışı gelişmemiştir.
- Türkler arasında sosyal sınıflaşma yoktur. Herkes eşittir.
- Toplumsal dayanışma gelişmiştir.
- Göçebe yaşam tarzının etkisi ile hukukta (töre) cezalar kısa süreli olarak uygulanmıştır. Türklerde uzun süreli hapis cezaları bulunmamaktadır. Töre gereği kesilen cezalar hemen uygulamaya konulmuştur.
- Edebiyatta yazılı kültür gelişmemiştir. Sözlü kültür gelişmiştir. (Destanlar gibi)
- Türk yaşantısında farklı din ve inançlar görülmüştür.
- Savaşçı özellikler gelişmiştir.
- Türkler başka kültürleri etkilediği gibi, başka kültürler de Türkleri etkilemiştir.

Uyarı

Avrupa'ya uzanan Türk göçleri sayesinde Kavimler Göçü (375) başlamış ve bugünkü Avrupa devletlerinin temelleri atılmıştır.

İLK TÜRK DEVLETLERİ İLE İLGİLİ BAŞLICA SİYASİ GELİŞMELER

Asya Hun Devleti'nin kurulması	MÖ 220
Asya Hun Devleti'nin yıkılması	216
Kavimler Göçü	375
Avrupa Hun Devleti'nin kurulması	375
Avrupa Hun Devleti'nin yıkılması	496
I. Kök Türk Devleti'nin kurulması	552
I. Kök Türk Devleti'nin yıkılması	630
II. Kök Türk Devleti'nin kurulması	682
II. Kök Türk Devleti'nin yıkılması	742
Uygur Devleti'nin kurulması	744
Uygur Devleti'nin yıkılması	840

ORTA ASYA'DA KURULAN İLK TÜRK DEVLETLERİ

ASYA HUN DEVLETİ (M.Ö. 220 – M.S. 216)

Harita: Asya Hun Devleti

- Orta Asya'da kurulan **ilk Türk Devleti**'dir. Büyük Hun Devleti olarak da adlandırılır.
- Merkezi **Ötügen** şehridir.
- Bilinen ilk hükümdarı **Teoman**'dır.
- Hunların en güçlü dönemi **Mete Han** dönemidir.
- Mete Han, dağınık hâlde yaşayan Türkleri bir çatı altında toplamıştır,
- Mete Han, orduda ilk defa **onlu sistemi** kurmuştur. Ordusunu bu sisteme göre oluşturmuş ve başka devletlere de örnek olmuştur.
- Mete Han, İpek Yolu'nun denetimini ele geçirmiştir. (İpek Yolu, Çin'den Avrupa'ya uzanan bir ticaret yoludur.) İpek Yolu'nun denetimini sağlayarak Hun ekonomisini güçlendirmiştir.
- Mete Han, Çin'e akınlar düzenlemiştir. Çinliler bu akınlardan korunmak amacıyla Çin Seddi'ni yapmışlarsa da Mete Han ,Çin topraklarının büyük bir kısmını ele geçirmiş ve Çin'i vergiye bağlamıştır. Ancak kalabalık Çin nüfusu içinde Türklerin millî kültürlerini kaybederek yok olmalarını önlemek amacıyla bu topraklara Türkleri yerleştirmemiştir.
- Devlet yönetiminde Asya Hun Devleti **ikili sistemi** kullanmıştır. Buradaki amaç toprakları doğu ve batı olarak iki yönetim bölümüne ayırıp geniş ülke topraklarını daha kolay yönetmektir. Doğu bölüm idaresinin başında hakan bulunurken batıda da hanedanın bir üyesi bulunmaktadır. İkili sistemin olumsuz yanı ise devlet zayıfladığında devletin kısa sürede yıkılmasını kolaylaştırmasıdır.

KAVİMLER GÖÇÜ (M.S. 375)

Hun Türklerinin batıya doğru harekete geçmesiyle önlerine çıkan kavimleri (Germenler, Ostrogotlar, Vizigotlar gibi) batıya doğru sürükleyerek yerlerinden etmişlerdir.

Sonuçları

- Günümüz Avrupa milletlerinin temelleri atıldı. İngiliz, İspanyol ve Alman toplumları oluşmuştur.
- Roma İmparatorluğu, Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrılmıştır.
- İlk çağ sona ermiş, Orta çağ başlamıştır.
- **Avrupa Hun Devleti** kurulmuştur.
- Avrupa'da **Feodalite** (Derebeylik) güç kazanmış ve **Skolastik düşünce** gelişmiştir.
- Avrupalılar, Türk kültürünü yakından tanımıştır.

AVRUPA HUN DEVLETİ (375 – 469)

Harita: Kavimler Göçü Sonrası Avrupa

- Avrupa Hun Devleti 375'te **Balamir** liderliğinde Tuna boylarında kurulmuştur.
- Balamir'den sonra devletin başına 378'te **Uldız** geçmiştir. Uldız zamanında **Anadolu'ya ilk Tük akınları** yapılmıştır.
- 410'da Uldız'ın ölümüyle devletin başına Karaton, Rua ve sonra da **Attila** geçmiştir.
- Avrupa Hun Devleti'nin **en parlak dönemi** Attila dönemidir.
- Avrupalılar, Tanrı'nın kendilerini cezalandırmak üzere Attila'yı gönderdiğini düşünmüşler ve onun hakkında "**Tanrı'nın Kırbağı**" ifadesini kullanmışlardır.
- **Nibelungen Destanı**'nda Attila zamanındaki Hun-Germen mücadeleleri anlatılmıştır. Buradaki hikâyelerde kendisinden "**Etzel**" adıyla söz edilmiştir.
- Hükümdarlığın babadan oğula geçmesi esasına dayanan "**Veraset Sistemi**"ni Attila başlatmıştır.
- Attila, Doğu Roma imparatoru ile ilişkileri geliştirmek için **Margos (Konstantia) Barışı**'nı yapmıştır.
- Attila, Margos Barışı koşullarına uyulmaması sebebiyle I. Balkan ve II. Balkan Seferlerine çıkmıştır. Seferler neticesinde 447'de **Anatolios (Anatolyus) Barışı** yapılmıştır.
- Attila, Doğu Roma'yı denetim altına aldıktan sonra Batı Roma üzerinde baskı kurmuştur. Batı Roma imparatorunun kız kardeşi Honoria (Honarya)'nın evlilik teklifini, Roma İmparatorluğu'nun yarısını çeyiz olarak almak kaydı ile kabul etmiştir. Attila, teklifin reddi üzerine 421'de **Galya Seferi**'ni yapmıştır. Savaşın kesin galibi yoktur.

- Attila, Roma seferi sonrasında yaşamını kaybetmiştir. Zehirlendiği düşünülmektedir. Attila'dan sonra başa oğulları İlek, Dengizik ve İrnek geçmiştir. Attila sonrasında devlet, dağılma sürecine girmiştir.

I. KÖK TÜRK DEVLETİ (552-630)

Harita: I. Kök Türk Devleti

- **Bumin Kağan** tarafından kurulmuştur.
- **Türk adını taşıyan ilk Türk Devleti'dir.**
- Merkezi Ötüken'dir. Türkler Ötüken şehrine manevi bir anlam yüklemişler ve bu şehri "**Dünya'nın merkezi**" olarak benimsemişlerdir.
- Bumin Kağan ülkeyi ikili teşkilata uygun olarak kardeşi **İstemi Yabgu** ile birlikte yönetmiştir.
- İpek Yolu'nu ele geçirmek için **Akhunlar** ve **Sasanilerle** mücadele edilmiştir.
- Bumin Kağan dönemi devletin **en parlak** dönemidir. Bumin Kağan'dan sonra, Çin entrikaları sonucu devlet zayıflamış ve Çin hâkimiyetine girmiştir.

II. KÖK TÜRK DEVLETİ (KUTLUK DEVLETİ) (682-745)

- II. Kök Türk Devleti, Çin esaretine isyan eden **Kutluk Kağan** tarafından 682 yılında kurulmuştur.
- Kutluk Kağan, Türkleri bir araya getirip devleti tekrar kurduğu için İltiş (ili yani devleti derleyen, toparlayan) unvanını almıştır.

- Ünlü vezir **Tonyukuk**, bu dönemde Kutluk Kağan'ın en büyük yardımcısı ve destekçisi olmuştur.
- Devletin **en güçlü dönemi Bilge Kağan** dönemidir. Bilge Kağan devleti **kardeşi Kültigin** ve **Vezir Tonyukuk**'un desteği ile yönetmiştir.
- Bilge Kağan dönemindeki bu iş birliği ile devlet, gücüne erişilmez bir imparatorluk hâline gelmiştir.
- Bilge Kağan ayrıca, Çin'i baskı altına alarak, bütün Türk boylarının birlikteliğini sağlamıştır. Ancak ölümünden sonra devlet zayıflayarak, birer Türk boyu olan Karluk, Basmil ve Uygurların saldırıları sonucu yıkılmıştır.

Kök-Türk Yazıtları (Orhun Abideleri)

(Orhun Abideleri – Moğolistan)

- Orhun Abideleri, **Bilge Kağan, Kültigin** ve **Vezir Tonyukuk** adına dikilmiştir.
- Kültigin ve Bilge Kağan Abideleri Yolluğ Tigin tarafından, Tonyukuk Kitabesi kendisi tarafından yazılmıştır.
- Türkler tarihte **ilk defa** kendilerine ait olan 38 harfli **Kök Türk Alfabesi**'ni kullanmışlar ve Kök Türk Abideleri'ni bu alfabeye göre yazmışlardır.
- Orhun Abideleri, Türk tarihinin ve edebiyatının **ilk yazılı belgeleridir**.
- Günümüzde **Moğolistan** sınırları içerisinde bulunmaktadır.
- Kitabelerde Türklerin siyasi, sosyal ve ekonomik yaşayışları, bağımsızlıklarını kazanmak için yaptıkları mücadeleler ve yönetim anlayışları anlatılmıştır.

- Devlet adamları ile halkın karşılıklı görevlerinden, vatan sevgisinden, yaşam tarzlarından, sanat anlayışları ve geleneklerinden bahsedilmiştir.
- Türk milletinin diğer milletlerden gelecek tehlikelere karşı daima uyanık olmaları gerektiği vurgulanmıştır.
- Kök Türk Yazıtları araştırmacılar tarafından **Bengü Taş** olarak da adlandırılmıştır.

UYGUR DEVLETİ (745-840)

Harita: Uygur Devleti Haritası

- Uygur Devleti, II. Köktürk Devleti'ne son veren **Kutluk Bilge Kül Kağan** tarafından kuruldu.
- Başkenti **Karabalğasun**'dur.
- Kutluk Bilge Kül Kağan'ın ölümünden sonra devletin başına oğlu **Moyençor** geçmiştir.
- Moyençor, bütün Türk boylarını bir bayrak altında birleştirerek, Çin'e akınlar yapmaya başlamıştır.
- Bu arada ülkenin batısında Araplar ve Çinliler arasında 751 yılında yapılan **Talas Savaşı**'nı Karluk Türklerinin desteğiyle Müslüman Araplar kazanmıştır. Savaşı kaybeden Çinliler, Orta Asya'dan çekilmiş, bu bölgeye Müslüman Araplar hâkim olmuştur.
- Moyençor'dan sonra tahta geçen oğlu **Bögü Kağan** zamanında Uygurlar, **Mani dinini** benimsemiştir. Mani dini canlı öldürmeyi, et yemeyi vb. yasaklamıştır. Yerleşik hayata geçince de zamanla hayvancılığı bırakmışlar ve savaşçılık özelliklerini kaybetmişlerdir.
- Bütün bu sebeplerden dolayı devlet zayıflamış, 840 yılında bir Türk boyu olan **Kırğızlar** tarafından yıkılmıştır.
- **Yerleşik hayata** geçen Uygurlar, etrafını surlarla çevirdikleri şehirler kurmuşlar,

saray, ev ve tapınaklar inşa ederek mimaride çok ilerlemişler, kalıcı mimari eserler yapmışlardır.

- Uygur Türkleri, Minyatür sanatında ileri gitmiş, **Türk-İslâm minyatür sanatına** kaynaklık etmişlerdir.
- Yerleşik hayata geçtikleri için tarım ön plana çıkmıştır. **Tarım ve ticaretle** uğraşan Uygurlar, **dokumacılık ve demircilik** de yapmışlardır.
- Uygurlar tarihte bilinen **18 harfli ikinci Türk alfabesi olan Uygur Alfabesi**'ni kullanmışlardır.
- Uygurlar, **kâğıt ve matbaayı** Çinlilerden öğrenip kullanmışlardır.
- Diğer Türk devletlerinin, Arapların ve Avrupalıların da öğrenmesini sağlamışlardır.

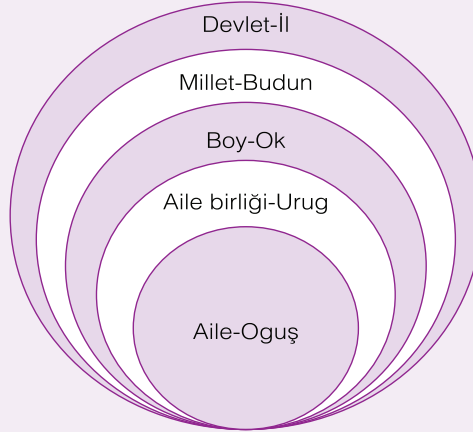
İLK TÜRK DEVLETLERİNDE GÜÇ VE YÖNETİM YAPISI

- Orta Asya Türk Devletleri'nde hâkimiyetin kaynağı **Gök Tanrı**'dır. Gök Tanrı inancına göre; hükümdar yetkilerini tanrıdan alır ve hükümdar tanrının yeryüzündeki eli olarak görülürdü.
- Hükümdarın yetkilerini tanrıdan alması "**Kut İnancı**" olarak ifade ediliyordu.
- Halk hükümdarın olağanüstü bir güce ve yeteneğe sahip olduğuna inandığı için hükümdarın emirlerine itiraz edilmiyordu.
- Türk hükümdarları **Hakan, Han, Kağan** gibi unvanlar kullanmaktaydı.
- Hükümdarın eşine **Hatun** denilirdi. Hatun hükümdardan sonra en yetkili kişi konumundaydı.
- Orta Asya Türk Devletleri'nde ülke "**ulus veya yurt**" adıyla ifade ediliyordu.
- Orta Asya Türk Devletleri'nde "**Devlet halk için vardır.**" anlayışı hâkimdir.
- Devletin genel işleri **Kurultay** adı verilen bir mecliste görüşülüp karara bağlanıyordu. Kurultay'a aynı zamanda **Toy** ve **Kengeş** isimleri de verilmiştir.
- Kurultay'da alınan kararlar boy beylerinin katılımıyla ve istişare yoluyla alınıyordu. Ayrıca Kurultay'da hükümdarın eşi Hatun'da hazır bulunuyordu.
- Kurultay'da son söz hükümdara aitti. Bu durum Kurultay'ın bir **danışma meclisi** özelliğine sahip olduğunu göstermektedir.
- Eski Türklerde devlet İkili Teşkilat Sistemi'ne göre yönetiliyordu. Bu sistemde ülke hanedan üyeleri arasında paylaştırılıyordu.
- Orta Asya Türk devletlerinde İkili Teşkilat Sistemi'ne göre devletin merkezi doğuda bulunur ve kağan ülkesini buradan yönetirdi. Devletin batı kanadı ise **yabgu** unvanıyla hükümdarın kardeşlerinden biri tarafından yönetilirdi.
- Eski Türk devletlerinde hükümdara ülke yönetiminde yardımcı olan bazı görevliler vardı. Bunların başında **aygucı** veya üge unvanıyla anılan devlet danışman-

ları gelirdi. **Ayukıya** (hükûmet) başkanlık eden aygucının emrinde her biri farklı işlerden sorumlu, **buyruk** adı verilen bakanlar görev yapardı.

- Orta Asya Türk Devletleri'nde toplum hayatını düzenleyen yazılı olmayan hukuk kuralları vardı. Bu kurallara **töre** adı veriliyordu. Hükümdar dâhil herkes Türk töresine uygun olarak hareket etmek zorundaydı.

İLK TÜRK DEVLETLERİNDE EKONOMİK VE SOSYAL HAYAT

- Türklerde toplumun en küçük parçası **aile** idi. Aileler (oguş) birleşip **boyları**, boylar birleşip **budunu** (kavim), budunlar birleşip **devleti** meydana getirirdi.
- Sınıf farklılıkları ve kölelik yoktu. İhtiyaç sahibi ailelere her zaman devlet yardım ederdi.
- Tek eşli evlilik vardı. Kadın hem devlet yönetiminde hem de sosyal hayatta önemli bir role sahipti.
- Orta Asya sert karasal iklime sahipti. Bu yüzden Bozkırlar geniş alan kaplıyordu. Türk kültürü de **Bozkır Kültürü**'ne göre şekillenmiştir.
- Türkler hayvancılık, dokumacılık, dericilik ve maden işçiliği ile geçimlerini temin etmişlerdir. Özellikle at yetiştiriciliğine büyük önem vermişlerdir.
- Atı en iyi şekilde kullanan ve evcilleştiren Türkler, atın sağladığı üstün manevra kabiliyeti sayesinde savaşçılık sanatında üstün bir konuma gelmişlerdir.
- Hayvancılık ile geçimlerini sağlayan Türkler yaz mevsimini yaylaklarda, kış mevsimini ise kışlaklarda geçirmişlerdir.
- Çinliler ile yapılan mücadeleler neticesinde İpek Yolu'nun denetimini zaman zaman ele geçiren Türkler ticaret hayatı ile de ilgilenmiştir.
- Türklerde "**ordu millet**" esası hâkim olduğu için eli silah tutan herkes asker sayılmıştır. **Turan**, sahte ricat ve pusudan oluşan Türklere özgü savaş taktiğidir.
- Türkler savaşçı özelliklerinden dolayı at üzerinde daha rahat hareket edebilmek için tarihte ilk kez pantolon, deri kemer ve potin (ayakkabı) kullanmıştır.

- Eski Türklerde toplumsal hayat **Türk Töresine** göre şekillenmiştir.
- Hukuk kurallarına uymayan suçlular oldukça ağır bir şekilde cezalandırılırdı. Soygun, hırsızlık ve hayvan kaçırma kesinlikle yasaktı. Ele geçirilen soyguncu, suçüstü yakalanan hırsız öldürülür, aile fertlerinin özgürlükleri kısıtlanırdı.
- Ciddi bir tehlike ile karşılaşmadıkça ok-yay kullanmak yasaktı. Barış zamanında başkasına kılıç çekmenin cezası da ölümdü. Hafif suçlular on günü geçmemek üzere hapsedilirdi.
- Bozkırda konar-göçer hayat tarzını benimseyen Türkler, ekip biçme zamanını ve yazlık ile kışlık göç tarihlerini belirlemek için gökle ilgili olaylara bakarak takvimler yapmışlardır. Bu sayede zamanı sistemli hâlde kullanmaya başlamışlardır. Bir müddet sonra “**On İki Hayvanlı Türk Takvimi**”ni oluşturmuşlardır. Türkler arasında “**Gök Tanrı inancı**” yaygındı. Gök Tanrı inancı tek tanrılı bir inanç sistemiydi.
- Orta Asya’da Türkler ölümden sonra hayatın devam ettiğine inanır, bundan dolayı ölen kişi kıymetli eşyalarıyla beraber “**kurgan**” adı verilen mezarlara gömülürdü.
- Ölen kişinin arkasından “**yuğ**” adı verilen cenaze töreni yapılırdı.
- Mezarların etrafına ölen kişinin öldürdüğü düşman sayısı kadar “**balbal**” dikilirdi.

TARİHTE TÜRLERE AİT DESTANLAR

Alper Tunga Destanı	İskitler
Oğuz Kağan Destanı	Asya Hun Devleti
Bozkurt ve Ergenekon Destanı	Köktürk Devleti
Türeyiş Destanı	Uygur Devleti
Manas Destanı	Kırğızlar

DİĞER TÜRK TOPLULUKLARI

AVARLAR

- Avarlar, Asya Hun Devleti'nin yıkılmasından sonra IV. (4) yüzyıl sonlarında, **Moğolistan**'da kurulmuştur.
- Kök Türk Devleti; Avar Hakanlığı'na son verince Avarlar, Batı'ya göç etmiş ve Bayan Han zamanında Orta Avrupa'da devlet kurmuşlardır.
- İstanbul'u iki kez kuşatan Avarlar, Germen ve Slavları yönetim, askerlik ve sanat alanlarında etkilemiştir.

BULGARLAR

- II. yüzyılda Orta Asya'dan Avrupa'ya başlayan göçle ilk olarak Hazar Denizi -Karadeniz arasındaki topraklara yerleşmiştir.
- Hunlarla birlikte akınlara katılan Bulgarlar, 453'te Kafkasların kuzeyindeki topraklara gelmiştir. VI. (6) yüzyılın sonlarına doğru Kuban Nehri, Azak Denizi ve Karadeniz Bölgesi'nde yaşayanların katılmasıyla Han Kubrat'ın (Kurt) liderliğinde Büyük Bulgar Devleti kurulmuştur.
- Büyük Bulgar Devleti'nin yıkılmasından sonra 680'de Otuz-Ogurlar'dan bir grup İtil (Volga) Bulgar Devleti'ni kurmuştur.
- Ticari ilişkiler sonucu, İslamiyet'le tanışan Bulgarlar, **X. (10) yüzyılın ilk yarısında İslamiyet'i kabul etmişlerdir.**
- **Doğu Avrupa'da Türk İslam kültürünün temsilcisi olmuşlardır.**
- Dobruca'nın güneyinde Asparuh (679-702) tarafından kurulan Tuna Bulgar Devleti ise Boris Han Dönemi'nde Hristiyanlığı resmen kabul etmiştir.

HAZARLAR

- VII. (7) - XI. (11) yüzyıllar arasında Karadeniz ile Kafkas dağlarının kuzeyinde ve İdil (Volga) Nehri dolaylarında hüküm sürmüştür.
- Hazarlar tarih sahnesine Sabir Türklerinin devamı olarak çıkmıştır. Batı Kök Türk Devleti yıkılınca Hazarlar bağımsızlıklarını ilan etmiştir.
- **Hazarlar, Museviliği benimseyen tek Türk devleti** olup ülkesinde farklı dinleri barındırmıştır. Hazar ismi günümüzde Hazar Denizi adında yaşamaya devam etmektedir.

MACARLAR

- Fin-Ugur kavimlerinin bir bölümü Karadeniz'in kuzeyindeki bozkırlara inerek Onugurlarla kaynaşmıştır.

- IX. (9) yüzyılın başlarında Hazar egemenliği altında olan Macarlar, Peçeneklerin baskısıyla batıya doğru göç etmiştir. 896'da Macaristan'a yerleşmişlerdir.
- Macarlar, **Hristiyanlığı benimseyerek Türk kimliğini kaybetmiştir.**

PEÇENEKLER

- IX. (9)-XII. (12) yüzyıllarda Karadeniz'in kuzeyindeki steplerde yaşamışlardır.
- Oğuzlar ve Hazarların baskısı sonucunda Karadeniz'in kuzeyindeki topraklara gelerek Macarları buralardan uzaklaştırmıştır.
- Peçenekler ilk defa 1035'te Tuna'yı geçerek Bizans topraklarına girmiş ve Bizans'a karşı akınlar düzenlemiştir.
- Bizans ordusunda paralı askerlik yapan **Peçenekler, Malazgirt Savaşı'nda Bizans ordusundan ayrılarak Alp Arslan'ın ordusuna katılmıştır.**

KIPÇAKLAR (KUMANLAR)

- Batı Kök Türk topluluklarından olup kaynaklarda çoğunlukla Kumanlar adı altında anılmıştır.
- XI. (11) yüzyılda Güney Rusya'ya gelerek burayı ele geçiren Kıpçaklar, Bizans'a karşı akınlar düzenlemiştir.
- Doğu Avrupa-Batı Sibirya bozkır bölgelerinin tamamını kapsayan bölge, İslam kaynaklarında "**Deşt-i Kıpçak**" (Kıpçak Bozkırı) adıyla anılmıştır.
- 1250'de Mısır'da kurulan Memlûklular Devleti kısa bir süre sonra Kuman-Kıpçak Türklerinin eline geçmiştir.
- Zaman içerisinde bir kısmı Hristiyanlığı benimseyen Kıpçakların bir kısmı da Kırım, Kafkaslar ve İdil Bulgarları ülkesinde Müslüman olmuştur.

OĞUZLAR (UZLAR)

- 630-682 yılları arasında Dokuz-Oğuz Kağanlığı altında toplanmışlardır.
- Daha sonra Kök Türk ve Uygur hâkimiyetine giren Oğuzlar, X. (10) yüzyılda Oğuz Yabgu Devleti'ni kurmuşlardır.
- X. yüzyılın sonlarına doğru İslamiyet'i kabul eden Oğuzlar, Büyük Selçuklu ve Osmanlı gibi cihanşümül devletler kurmuşlardır.

SABİRLER

- Orta Asya'da ilk devleti kuran Asya Hun Devleti'nin yönetimi altında yaşamışlardır.
- Asya Hun Devleti yıkıldıktan sonra Ural – Altay Dağları arasında kalan bölgeye yerleşen Sabirler burada yaşamlarına devam etmiştir.

- 576 yılında gerçekleşen Bizans saldırısı sonucunda siyasi varlıklarını kaybetmişlerdir.
- Hazar Devleti'nin temelini Sabirler oluşturmuştur.

TÜRGİŞLER

- Kök Türk Hakanlığı'nın batıdaki kalabalık boylarından biri olarak İli Nehri dolaylarında yaşamışlardır.
- Emevilerle mücadele ederek Arapların, Orta Asya'da hâkimiyet kurmasını engellemişlerdir.
- Türgişler kendi adlarına **para** bastırmışlardır.

KIRGIZLAR

- 840 yılında Uygur Devleti'ni yıkarak Ötüken'de devlet kurmuşlardır.
- XIII. (13) yüzyılda Moğolların, XIX. (19) yüzyılda Rusların egemenliğine giren Kırğızlar, 1991 de bağımsız olmuşlardır.
- Türk edebiyatının en güzel örnekleri arasında yer alan **Manas Destanı**, Müslüman Kırğızlarla gayrimüslimler arasındaki mücadeleleri anlatır.

KARLUKLAR

- Kök Türklerin hâkimiyeti altında yaşamış, Orta Asya tarihinde önemli rol oynamışlardır.
- Karluklar, II. Kök Türk Devleti'nin yıkılmasında ve Uygur Devleti'nin kurulmasında etkili olmuştur.
- **751 Talas Savaşı'nda Çinlilere karşı Müslüman ordusunun yanında yer almıştır.**
- 840'ta Uygur Kağanlığının yıkılması üzerine kendini Kök Türkler'in halefi kabul eden Karluk Hükümdarı Bilge Kül Kadir Kağan "Kara Han" unvanını almıştır.
- Böylece Karluklar değişiklik geçirerek aynı zamanda Orta Asya'da **ilk Türk İslam devleti olan Karahanlılar'a** dönüşmüştür.

BAŞKIRTLAR

- Orta Asya Türk kavimlerinden olup, Ural Dağları'nın kuzey ve doğu kısımları ile İdil'in kuzey kesimini oluşturan bozkırlarda yaşamıştır.
- Günümüzde Başkortostan olarak bilinen bölgenin merkezi Ufa'dır.
- Başkırtların aslı Türkistan'ı terk ederek kuzeye yönelen ve sonra batıya geçen Kıpçak Türklerine dayanmaktadır.

Uygulama

Aşağıdaki kelime ya da kelime gruplarını cümlelerdeki boşluklara uygun bir şekilde yazınız.

Çin Seddi	Köktürk Devleti	Maniheizm	Ötüken	Atilla	tanrı
Mete Han	Asya Hun	yuğ	balbal	Bengü Taş	töre

1. Türk ordusunda onlu sistemi oluşturmuştur.
2. Çinliler Türk akınlarına karşı adı verilen yapıyı inşa etmişlerdir.
3. Uygurlar inancını kabul ederek savaşçılık özelliklerini kaybetmişlerdir.
4. Türkler ölümden sonraki yaşama inanıp ölümlerini adı verilen törenle gömerlerdi.
5. Eski Türk devletlerinde yazısız hukuk kurallarına denir.
6. Türklerde kağanlık tarafından verildiğine inanılan bir görevdi.
7. Mezarların etrafına ölen kişinin öldürdüğü düşman sayısı kadar dikilirdi.
8. uzun yıllar boyunca Orta Asya'da kurulan Türk devletlerine merkezlik yapmıştır.
9. Türk adı ile anılan ilk Türk devletini 552 yılında kurmuştur.
10. Kök Türk Yazıtları araştırmacılar tarafından olarak da adlandırılmıştır.
11. Avrupa Hun Devletinin en parlak dönemi dönemidir.
12. Orta Asya'da kurulan Devleti tarihte bilinen ilk Türk devletidir.

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

- Bilinen ilk Türk Devletidir.
- Kurucusu Teoman'dır.
- Ordu'da onluk sistemi ilk kez uygulamışlardır.

1. Yukarıda verilen özellikler hangi devlete aittir?

- A) Köktürkler
- B) Uygurlar
- C) Hunlar
- D) II. Köktürkler
- E) Karluklar

Eski Türklerde kağana devlet yönetme yetkisinin Gök Tanrı tarafından verildiğine inanılmıştır.

2. Buna göre Eski Türklerin devlet yönetimiyle ilgili aşağıdaki yorumlardan hangisi yapılabilir?

- A) Kağanın gücünün kaynağı ilahidir.
- B) Hatun, devlet yönetiminde yer almıştır.
- C) Demokratik yönetim biçimi vardır.
- D) Kağan Tanrı-Kral sayılmıştır.
- E) Devlet kurultay tarafından yönetilir.

3. Aşağıdakilerden hangisi aileler birliği anlamına gelmektedir?

- A) Oguş
- B) Urug
- C) Boy
- D) Bodun
- E) Devlet

4. Aşağıdakilerden hangisi Orta Asya Türk göçlerinin nedenlerinden biri değildir?

- A) Türklerin Gök Tanrı inancına sahip olmaları
- B) Fetih arzusu ve yeni vatan kurma fikri
- C) Nüfus artışı ve otlakların yetersizliği
- D) Siyasi anlaşmazlıklar
- E) Dış baskılar

5. Sahte ricat ve pusudan oluşan Türklere özgü savaş taktiği aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Boş Kale
- B) Turan
- C) Açık Uçlu
- D) Karakol
- E) Kaçış

CEVAP ANAHTARI

1)C 2)A 3)C 4)A 5)B

NOTLAR

TÜRKİYE TARİHİ

YERLEŞME VE DEVLETLEŞME SÜRECİNDE SELÇUKLU TÜRKİYESİ

ANADOLU'YA YAPILAN TÜRK GÖÇLERİ

- Anadolu'ya Türkler arasındaki ilk ilgi Hunlar döneminde başlamıştır. Hunlar 4. yüzyılda Anadolu'ya ganimet amacıyla yönelmişler, Anadolu'yu yakından tanıma fırsatı bulmuşlardır.
- 7. yüzyılda Sabarlar'ın Anadolu'ya girdikleri bilinmektedir.
- Abbasiler, hizmetlerinde yer alan Türkler için sınır boylarında **Avasım** adı verilen şehirler oluşturmuşlardır. Bizans'a karşı Türkler, Avasım şehirlerinden gaza ve cihat anlayışı ile hareket etme imkânı bulmuşlardır.

OĞUZ GÖÇLERİ VE ANADOLU

- Türkler, tarih boyunca anayurtları Orta Asya'dan çeşitli dönemlerde göç ederek geniş bir coğrafyaya yayılmış ve göç ettikleri bölgede güçlü devletler kurmuşlardır. Bu göçlerin en etkili olanı şüphesiz XI. (11) yüzyıl başlarında önce Horasan'a, daha sonra da Horasan'dan Anadolu'ya yapılan Oğuz Türklerinin göçüdür.
- XI. (11) yüzyılın başlarında Oğuz Yabgu Devleti'nin yıkılmasından sonra, daha çok hayvancılıkla geçimlerini sağlayan Oğuz Türklerinin büyük bir kısmı, kuraklık, salgın gibi tabii olaylar ve Kıpçakların baskıları, Moğol asıllı Karahitayların saldırıları yüzünden Horasan'a göç etmek zorunda kalmışlardır.
- Horasan'a gelen Oğuz Türkleri, bölgenin iki büyük siyasi gücü olan Karahanlılar ve Gazneliler arasında sıkışıp kaldılar. Bu durum karşısında, Selçuk Bey'in torunları Tuğrul ve Çağrı kardeşler, Oğuz Türklerine daha elverişli yerler bulabilmek için Anadolu'ya keşif seferleri düzenlemeye karar verdiler. Yapılan Türk göçlerini belirli gayelerden yoksun ve sonu birer meçhul macera hareketi olmaktan kurtarıp büyük bir disiplin içinde sevk ve idare ettiler.

Oğuz Türklerinin Anadolu'ya Yönelik Akınlarının Sebepleri;

- ✓ Anadolu'nun İpek Yolu üzerinde yer alması,
- ✓ Asya ile Avrupa'yı birbirine bağlayan bir konumda olması,
- ✓ Üç tarafının denizlerle çevrili olması,
- ✓ Verimli topraklara sahip olması,
- ✓ İklim ve bitki örtüsünün Türklerin yaşamasına uygun olması,
- ✓ İslamiyet'in etkisiyle cihat ve gaza geleneği,
- ✓ Anadolu'da bu dönemde siyasi yönden zayıf durumda olan Bizans İmparatorluğu'nun durumu

- XI. (11) yüzyılda Anadolu'ya yapılan ilk Türk akınları yerleşmeden ziyade daha çok keşif ve ganimet elde etme amacı taşıyordu. Çağrı Bey ve diğer komutanların öncülüğünde gerçekleştirilen keşif seferlerinin amaçları; Anadolu'yu yakından tanımak ve Anadolu'da alınması zor kaleleri yıpratmaktır.
- Oğuz Türklerinin önce Horasan'a daha sonra da Anadolu'ya yapmış oldukları ilk göç dalgasının sebep ve sonuçları göz önüne alındığında, Türklerin ilkel göçebe bir anlayışla değil, aksine, kendine has yüksek bir kültür ve medeniyetin sahibi ve yayıcısı olarak göç ettikleri görülür. Anadolu'ya yapılan Oğuz göçleri hem Türk tarihi hem de dünya tarihi üzerinde çok büyük sonuçlar doğurmuştur.

ANADOLU'DA KURULAN İLK TÜRK BEYLİKLERİ

Harita: Malazgirt Savaşı'ndan Sonra Anadolu'da Kurulan İlk Türk Beylikleri

- Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'ya yönelik fetih hareketleri hızlandı. Bunda Büyük Selçuklu Hükümdarı Alp Arslan'ın fethedilen bölgeyi fetheden komutana kılıç hakkı olarak vermesi de etkili oldu. Selçuklu komutanları kısa sürede Anadolu'nun önemli yerlerini ele geçirdi. Başlangıçta Büyük Selçuklu Devleti'ne bağlı olan komutan ve beyler, zamanla Büyük Selçuklu otoritesinin zayıflamasından faydalanarak bağımsız hareket etmeye başladılar.
- Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'da kurulan ilk Türk devlet ve beylikleri şunlardır:

DANIŞMENTLİLER (1080-1178)

- **Danişment Ahmet Gazi** tarafından Sivas, Tokat, Kayseri, Amasya, Malatya çevresinde kurulmuştur.

- Danışmentliler, bölgenin sosyal ve kültürel alanlarda gelişmesine katkı sağlamıştır. “**Danışmentnâme**” adlı manzum türdeki eserde, Danışmentlilerin ülkelerine yaptığı hizmetler anlatılmaktadır.
- Danışmentliler, ilim ve fen alanında çalışma yapan kişilere değer vermiştir. Kayseri, Malatya ve Sivas bu dönemde önemli eğitim ve bilim merkezleri hâline gelmiştir.
- Anadolu’da kurulan ilk Türk beylikleri içerisinde **en güçlü** beyliktir. Tokat Niksar’da bulunan **Yağıbasan Medresesi Anadolu’daki ilk medresedir**.
- **Kayseri’de Ulu Cami, Amasya’da Hilafet Gazi Kümbeti**, Danışmentliler döneminden kalan önemli eserlerdir.

SALTUKLULAR (1072-1202)

- Sultan Alp Arslan’ın komutanlarından **Ebulkasım Saltuk Bey tarafından Erzurum ve çevresinde kurulmuştur. Anadolu’da kurulan ilk Türk beyliğidir**.
- Gürcülerle yaptıkları mücadeleler sonucu elde ettikleri başarılar sayesinde topraklarını genişlettiler. Haçlı Seferleri esnasında Türkiye Selçuklu Devleti’ne destek vererek Haçlılara karşı başarılı mücadeleler sergilediler.
- Saltuklular mimari, sanat ve kültür alanında da önemli gelişmeler sağladılar. Erzurum’daki **Kale Camisi, Tepsi Minare, Ulu Cami, Üç Kümbetler** ve Tercan’daki **Mama Hatun Kümbeti** Saltuklulara ait önemli eserleridir.

MENGÜCEKLİLER (1080-1228)

- Alp Arslan’ın önemli komutanlarından bir olan **Mengücek Gazi** tarafından Erzincan, Kemah, Divriği ve Şebinkarahisar dolaylarında kuruldu.
- Mengücekliler, zaman zaman Danışmentlilerle ittifak yaparak Gürcü Krallığı ve Trabzon İmparatorluğu ile savaşarak topraklarını genişlettiler.
- **Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası** en önemli eserleridir. Sivas Divriği’de bulunan bu tarihî eser **UNESCO tarafından 1985 yılında Dünya Miras Listesi’ne alınmıştır. Divriği Ulu Cami, Anadolu’daki ilk külliye**dir.

ARTUKLULAR (1102-1231)

- Alparslan’ın komutanı **Artuk Bey’in** torunları tarafından Harput, Diyarbakır, Mardin ve çevresinde kurulmuştur.
- Üç kola ayrılan beylikten kalan eserler **Malabadi Köprüsü (Diyarbakır), Mardin Hatuniye Medresesi, Diyarbakır Ulu Camidir**.
- Artuklular Dönemi’nde kültürel hayatın yanında önemli bilimsel gelişmeler yaşandı. Dünyanın ünlü fizikçileri arasında gösterilen **El-Cezeri** bu dönemde önemli bilimsel çalışmalarda bulundu. Robotik biliminin öncülerinden kabul edilir.

ÇAKA BEYLİĞİ (1081-1093)

- Çaka Bey tarafından İzmir ve çevresinde kurulmuştur. **Denizcilikle uğraşan ilk beyliktir. Çaka Bey de ilk Türk denizcisidir.**
- Çaka Bey ilk Türk denizcisi olmasının yanında, daha sonra Anadolu'da kurulacak olan Türk beylik ve devletlerine denizcilik konusunda öncülük etmiştir.

ANADOLU'DA KURULAN İLK TÜRK DEVLET VE BEYLİKLERİNİN ANADOLU'YA KATKILARI

- Anadolu'nun imar edilmesini sağlamışlardır.
- Türk İslam kültürünü Anadolu'ya taşımışlar ve yaptıkları mimari eserlerle Anadolu'nun Türkleşmesine ve İslamlaşmasına katkıda bulunmuşlardır.
- Anadolu'daki küçük yerleşim yerlerini büyük Türk şehirleri hâline getirmişlerdir.
- Başta Bizans ve Haçlılar olmak üzere Türk yurdunu saldırılara karşı korumuşlardır.

TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ (1077-1308)

- Türkiye Selçuklu Devleti, Malazgirt Savaşı'ndan sonra kurulan Anadolu beyliklerinden birisi iken diğer beyliklerle mücadele edip topraklarını genişletmiş ve Anadolu'nun hâkimiyetini ele geçirmişti.
- Büyük Selçuklu hükümdar ailesinden **Kutalmışoğlu Süleyman Şah** (I. Süleyman Şah), 1075'te İznik'i ele geçirdi. 1077 yılında da İznik'i başkent yaparak Türkiye Selçuklu Devleti'ni resmen kurdu.

Harita: 11. ve 12. Yüzyıllarda Türkiye Selçuklu Devleti'nin Genel Durumu

- Kılıçarslan Dönemi'nde Haçlılarla mücadele edilmiş, merkez İznik'ten **Konya**'ya taşınmıştır.
- Mesut zamanında ilk Selçuklu parası basılmıştır.
- Kılıçarslan döneminde Bizans'la 1176 **Miryokefalon Savaşı** yapıldı.

MİRYOKEFALON SAVAŞI (1176): Bizans ve Türkiye Selçuklu kuvvetleri Isparta'da Eğirdir Gölü'nün kuzeyindeki Kumdanlı mevkiinde karşı karşıya geldi. Miryokefalon Savaşı'nı Türkiye Selçuklu Devleti kazandı. Bizans tazminat ödemek koşuluyla barış istedi.

Miryokefalon Zaferi sonucunda:

- ✓ Bizans'ın Anadolu'yu Türklerden geri alabilme umutları sona erdi.
- ✓ **Anadolu kesin olarak Türk yurdu oldu.** Bu tarihten sonra Anadolu'ya **Türkiye** denmeye başlandı.
- ✓ Türklerin batıya ilerleyişi hızlandı. Batı Anadolu'da Türk nüfusu arttı.
- ✓ Anadolu'daki ticaret yollarının denetimi büyük ölçüde Türkiye Selçuklu Devleti'ne geçti.

YASSI ÇEMEN SAVAŞI (1230): Alâeddin Keykubat Dönemi'nde, Celaleddin Harzemşah'ın Türkiye Selçuklu Devleti'ne ait Ahlat'a saldırması üzerine iki Türk hükümdarı karşı karşıya geldi ve Celaleddin Harzemşah yenildi. Bir yıl sonra Celaleddin Harzemşah'ın ölümüyle **Harzemşah Devleti yıkıldı** ve Türkiye Selçuklu Devleti ile Moğollar komşu oldu.

KÖSEDAĞ SAVAŞI (1243): Türkiye Selçuklu Devleti ile Moğollar karşı karşıya geldi. Savaşı Moğollar kazandı. **Türkiye Selçuklu Devleti yıkılış sürecine girdi, Anadolu'daki siyasi birlik bozuldu ve İkinci Beylikler Dönemi'ne girildi.**

TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ KÜLTÜR VE UYGARLIĞI

DEVLET YÖNETİMİ VE ORDU

- Türkiye Selçukluları'nda devletin başında Selçuklu ailesinden gelen bir **"sultan"** bulunurdu.
- Sultan unvanı yanında hükümdarlar **"keyhüsrev, keykavus, keykubat"** gibi Farsça unvanlar da kullanırlardı.
- Türkiye Selçuklularında, devlet hükümdar ailesinin ortak malı olarak kabul edilir ve şehzadeler arasında paylaşırlardı.

- Türkiye Selçuklu Devleti'nde, devlet işleri “**Divân-ı Saltanat**”ta (Büyük Divân) görüşülürdü. Her türlü konu divanda değerlendirilerek karara bağlanırdı.
- Hükümdarın çocuklarına “**şehzade**” denir; şehzadeler, devlet tecrübesi kazanmaları amacıyla küçük yaşlarda vilayetlere gönderilirdi. Şehzadelerin yanına “**atabey**” denilen tecrübeli devlet adamları verilirdi.
- Türkiye Selçuklu Devleti'nde merkezî yönetimin dışında ülke idari yönden eyaletlere ayrılmıştı. Eyaletlerin başında “**emir**” denilen askerî vali bulunurdu. Önemli eyaletlere şehzadeler “**melik**” unvanıyla atanırlardı.
- Şehirlerin güvenliğinden “**subaşılar**” sorumluydu. Bizans ve Ermeni sınır bölgelerini ise “**Uç Beyleri**” yönetirdi. Uç beyleri sınırları korumanın yanında, düşman ülkelere akınlar düzenler, sultan ile sefere çıkarlardı.
- Türkiye Selçuklu Devleti, ordu teşkilatlanmasında da Büyük Selçuklu Devleti'ni örnek almıştı.

Ordu genel olarak şu bölümlerden oluşuyordu:

Hassa askerleri: Hükümdarın sürekli yanında bulunan atlı ve yaya askerlerdi. Üç ayda bir devletten maaş alırlardı.

Sipahiler (ikta askerleri): Tamamen Türklerden oluşan askerlerdi. Maaş yerine **ikta** (dirlik) denilen tımarları alan sipahiler, genelde atlı birliklerdi. Savaş zamanı ikta sahibi ile birlikte orduya katılırlardı.

Türkmenler: Uç bölgelerinde her an savaşa hazır durumda bulunan birliklerdi.

Devlete bağlı beylik askerler: İhtiyaç duyulduğu zaman savaşa davet edilirdi.

Donanma: Deniz savaşlarına katılırlardı. Donanma komutanlarına “**reisü'l-bahr**” denirdi.

SOSYAL HAYAT

- Hanlar, hamamlar, kervansaraylar, kümbetler, camiler, medreseler yapılarak Anadolu bayındır hâle getirildi.
- Fethedilen bölgelere Türkmenler iskân edilerek Anadolu'nun Türkleşme ve İslâmlaşma süreci hızlandı.
- Türkiye Selçuklularının uyguladığı adil ve hoşgörülü politika sayesinde Anadolu'daki Ermeniler, Rumlar, Gürcüler ve diğer gayrimüslim topluluklar rahat ve huzurlu yaşadılar.
- Türkiye Selçuklularında sosyal tabakalaşma yoktu. Devletin resmî tasnife göre halk gruplara ayrılırdı. Bunlar;

Şehirliler: Askerler, devlet memurları, ilmiye sınıfı, esnaf, zanaatkârlar ve şehir halkından oluşurdu.

Köylüler: Köylerin başında köy kethüdası bulunurdu. Köylüler, tarım ve hayvancılıkla uğraşırlardı.

Konar-göçerler: Genelde hayvancılıkla uğraşırlardı. Kendilerine ait yaylak ve kışlakları vardı. Devlet, konar-göçerleri uç bölgelerine iskân ederek onların yerleşik hayata geçmelerine ön ayak olurdu.

Ahilik: XIII. (13) yüzyılda Ahi Evran tarafından oluşturulmuştur. Ahilik, şehirlerdeki esnaf ve zanaatkârların sosyal ve ekonomik yönden teşkilatlanmalarını sağlamıştır. Ahilik meslek kuruluşu olduğu kadar aynı zamanda kültür, inanç, yiğitlik ve ahlaki değerler taşırdı. Esnaflar arasında haksız rekabeti önlemek amacıyla malın cinsi, fiyatı ve ne miktarda üretileceği esnaf loncaları tarafından belirlenirdi.

EKONOMİK HAYAT

- Türkiye Selçukluları, ekonomik hayatın en önemli unsurlarından biri olan tarıma büyük önem verdiler.
- Tarıma uygun yerlerde su kanalları yaptırarak zirai ürünlerin artışını sağlamaya çalıştılar. **İkta sistemini** daha da işlevsel hâle getirerek ülke genelinde yaygınlaştırdılar.
- Din ve ırk farkı gözetmeksizin çiftçilere gübre ve tohum yardımında bulundular. Ayrıca hayvancılıkla uğraşanların, imal ettikleri hayvan ürünlerini deri ve deriden mamul edilen maddeleri değerlendirmelerini sağladılar. Bu ürünlerin yurt dışına ihraç edilmesine öncülük ettiler.

İkta Sistemi: Mülkiyeti devlete ait olan mirî araziler meliklere, emirlere ve valilere hizmet karşılığı verilirdi. Arazi iyi işletildiği sürece verilen kişide kalır ve miras olarak bırakabilirdi. Araziyi üç yıl boyunca işletemeyen kişilerden tarlanın işletme hakkı geri alınırdı. İkta sahipleri kendilerine verilen araziler üzerinde asker beslemekten ve bu askerlerin eğitimini sağlamaktan sorumluydu. Savaş zamanı bu askerlerle birlikte savaşa katılırdı. Bunun yanında vergi toplamak ve bulundukları bölgenin güvenliğini sağlamakla da sorumluydular. İkta sahiplerinin bulundukları bölgelerde kale yaparak güçlenmelerini önlemek amacıyla iki yılda bir yerleri değiştirilirdi.

İkta Sisteminin Faydaları: Devlet, bütçeden para ayırmadan asker yetiştirmiş, tarım arazilerinin sürekli işlenmesini sağlamış, taşrada devlet otoritesi sağlanmış, toprak gelirleriyle memur maaşları karşılanmış ve iktalarda savaşa hazır askerler yetiştirilmiştir.

- Antalya, Alanya, Samsun, Sinop, Kırım'da Suğdak gibi önemli limanlar ele geçirilmiş ve **deniz ticareti** alanında gelişme gösterilmiştir.
- Tüccarlara her türlü gümrük kolaylığı sağlandı. Ticaret yollarının güzergâhları üzerine **kervansaraylar** inşa edildi.

- Kervansaraylara gelen misafirlerin ihtiyaçlarını ücretsiz karşıladılar. Ayrıca kervanları zarar gören tüccarların zararlarını karşılamaya yönelik bir çeşit **sigortacılık sistemi** geliştirdiler.
- Şehir merkezlerinde çarşı ve pazarlara yakın yerlere **han** veya **kapalı çarşılar** kurarak esnaf ve tüccarlara kolaylık sağladılar.
- Türkiye Selçukluları Dönemi'nde sanayi; dokuma, dericilik, demircilik ve bakırcılık alanlarında gelişme gösterdi. El tezgâhlarında her türlü kumaş ve kilim üretilirdi. Konya, Sivas, Kayseri, Malatya, Erzincan başlıca sanayi merkezleriydi.
- Diyarbakır ve Sivas'ta bakır madenleri, Kütahya'da gümüş madenleri çıkarılırdı.

BİLİM HAYATI

- Türkiye Selçuklu hükümdarları bilimsel faaliyetlerin gelişmesine öncülük ederek önemli şehir merkezlerine medreseler, kütüphaneler kurdurarak bilim insanları için gerekli çalışma ortamı yarattılar.
- Nizamiye Medreselerindeki eğitim geleneğini Anadolu'ya taşıdılar.
- Bu medreselerde dinî eğitimin yanında tıp, matematik, astronomi, fizik gibi alanlarda eğitim verildi. İnsan sağlığına önem veren Türkiye Selçukluları bu amaçla **darüşşifalar** (hastaneler) inşa ettiler.
- Bu amaçla 1205'te Kayseri'de Türkiye Selçukluları Dönemi'nde yaptırılan en önemli darüşşifa, "**Gevher Nesibe Darüşşifası**"dır.

KÜLTÜREL HAYAT

- XIII. (13) yüzyıl başlarında Konya'da **Mevlânâ Celâleddîn-i Rumî** Allah ve insan sevgisini işleyen şiirler yazdı. Yine **Muhyiddin Arabi**, **Sadrettin Konevi** ile **Necmeddin Razi** tasavvuf alanında önemli çalışmalarda bulundular. **Yunus Emre** Türkçe tasavvufi şiirler yazdı. Dönemin ünlü tarihçilerinden İbn-i Bibi ise yazdığı eserlerle hükümdarlar ve devlet yönetimi hakkında önemli bilgiler verdi.
- Türkiye Selçukluları, Anadolu topraklarında birçok mimari eserler yaptı. XII. (12) yüzyıl ortalarında Sultan Mesut tarafından yapımına başlanan Konya Alâeddin Cami, Niğde'deki Alâeddin Cami, Kayseri'de yaptırılan Hunat Hatun Cami ve Külliyesi, Konya'daki Taş Mescit, Sırçalı Mescit ve Karatay Mescidi bunlardan birkaçıdır.
- Türkiye Selçukluları Dönemi'nde süsleme sanatları kabartma, minyatür, oymacılık, çinicilik oldukça gelişti.
- Devletin simgesi olan çift başlı kartal resmine, ev ve kale duvarları, camii girişleri gibi yerlerde sıkça rastlamak mümkündü.
- Süsleme sanatları yanında Sivas ve Konya'da dokunan kumaş ve halılar Avrupa hükümdarlarına hediye olarak gönderilirdi.

- Müzik alanında ise Mevlevi ve Ahi zaviyelerinde tasavvuf müziği, dergâhlarda kopuz eşliğinde söylenen Dede Korkut Hikâyeleri, sultanlar için belli günlerde sarayda çalınan bandolar vardı.

TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ'NİN YIKILMA NEDENLERİ

- Baba İshak İsyanı (İlk Türkmen İsyanı)
- 1243 Köseadağ Savaşı'nda Moğollara karşı alınan ağır yenilgi
- Haçlı Seferleri'nin Anadolu üzerinde yıkıcı etkileri
- Vezir Sadettin Köpek'in entrikaları
- Veraset anlayışından kaynaklanan taht kavgaları

HAÇLI SEFERLERİ

- Hristiyan dünyasının birleşerek Orta Çağ'da Kudüs ve çevresini alma bahanesiyle Türk İslam dünyası üzerine yapmış olduğu saldırılara “**Haçlı Seferleri**” denir.
- Seferlere katılanların savaşa giderken elbiselerinin ön kısmında, seferden dönerlerken ise sırtlarında bir haç işareti bulunmasından dolayı bu seferlere “Haçlı Seferleri” adı verildi.
- Haçlı Seferleri XI. (11) yüzyıl sonlarından XIII. (13) yüzyıl sonlarına kadar sürdü (1096-1270).
- Haçlı Seferleri'ne karşı başta Türkiye Selçuklu Devleti ve Eyyûbî Devleti olmak üzere Anadolu'da kurulan ilk Türk beylikleri mücadele ettiler. Bu seferlerin dinî, siyasi ve ekonomik sebepleri vardı.

HAÇLI SEFERLERİNİN SEBEPLERİ

Dini Sebepler

- Hristiyanların, Müslümanların elinde bulunan Kudüs ve diğer kutsal yerleri (Antakya ve Urfa vb.) almak istemeleri
- Fransa'da ortaya çıkan Kluni tarikatının Müslümanlarla savaşılmaması yönünde yaptığı çalışmalar ve Katolik kilisesinin Ortodoks kilisesini hâkimiyet altına almak istemesi
- Katolik kilisesinin halkı seferlere teşvik etmesi

Siyasi Sebepler

- Malazgirt Savaşı sonrasında Türkler karşısında zor durumda kalan Bizans'ın Avrupa'dan yardım istemesi
- Türklerin Anadolu, Suriye, Filistin ve Akdeniz bölgelerinden uzaklaştırılmak istenmesi

Ekonomik Sebepler

- Ekonomik açıdan zor durumda olan Avrupalıların Doğu'nun zenginliklerini ele geçirmek istemeleri
- Doğudan gelen ticaret yollarının Türklerin denetiminde olması
- Bazı soylu ve derebeylerin yeni topraklar kazanarak ekonomik durumlarını daha da güçlendirmek istemeleri

I. HAÇLI SEFERİ (1096-1099)

- Kudüs Haçlıların, İznik ve Batı Anadolu Bizans'ın eline geçti. Selçuklular Konya'ya kadar çekildiler. Konya'yı başkent yaptılar.
- Amacına ulaşan tek haçlı seferidir.
- Kudüs'te bir Latin krallığı kuruldu.
- Anadolu'dan Kudüs'e ulaşamayan Haçlıların bir kısmı ise Antakya ve Urfa'yı ele geçirerek buralarda kontluklar kurdular.

II. HAÇLI SEFERİ (1147-1149)

- Musul Atabeyi Nurettin Mahmut Zengi, 1144 yılında Haçlılardan önce Urfa'yı, daha sonra da Halep ve Şam'ı geri aldı.
- Mesut Konya yakınlarında Haçlı ordusunu büyük bir yenilgiye uğrattı.
- Haçlı Seferi'nin en önemli özelliği bu sefere ilk kez kral ve imparatorların katılması oldu.

III. HAÇLI SEFERİ (1189-1192)

- Mısır'da kurulmuş olan Eyyübi Devleti Hükümdarı **Selahaddin Eyyubi**, 1187 yılında Haçlılarla yaptığı **Hittin Savaşı**'nı kazanarak Kudüs'ü ele geçirdi. Bu olay üzerine III. Haçlı Seferi başladı.

IV. HAÇLI SEFERİ (1202-1204)

- İstanbul'a gelen Haçlılar İstanbul'u yağmalayarak bir Latin İmparatorluğu kurdular.

Uyarı

XI (11) - XIII. (13) yüzyıl boyunca sekiz Haçlı Seferi gerçekleşti. İlk dört Haçlı seferinde Türkiye Selçuklu Devleti ve Anadolu Türk beylikleri başarı ile mücadele ettiler. Son dört Haçlı seferi ise Anadolu üzerinden yapılmayıp değişik yollar üzerinden yapıldı. Ancak Haçlılar bu seferlerden bir netice elde edemediler.

HAÇLI SEFERLERİNİN SONUÇLARI

Siyasi Sonuçlar

- Haçlı Seferleri'nde birçok soylunun ölmesi veya geriye dönebilenlerin parasızlık sebebiyle mallarını satması Avrupa'da derebeylik sisteminin zayıflamasına, merkezî krallıkların güçlenmesine neden oldu.
- Türkiye Selçuklularının, Haçlılarla savaşmasını fırsat bilen Bizans, Batı Anadolu topraklarını ele geçirdi.
- Türklerin, İslam dünyasındaki saygınlığı arttı ancak batıya ilerleyişleri bir süre durdu.

Dini Sonuçlar

- Katolik kilisesi ile Ortodoks kilisesi arasındaki ayrılıklar daha da arttı.
- Kudüs'ün Müslümanlar tarafından geri alınması, seferlerde birçok insanın ölmesi papalara ve din adamlarına olan güveni sarstı.

Ekonomik Sonuçlar

- Doğu-Batı ticareti büyük ölçüde gelişti. Batı Akdeniz ve limanları (Venedik, Cenova, Marsilya gibi) önem kazandı.
- Doğu-Batı ticaretinin gelişmesine bağlı olarak Avrupa'da bazı tüccarlar ekonomik yönden güçlendi.
- Seferlere gerekli parasal desteğin sağlanması için kralların Venedikli bankerlerden borç para almaları bankacılık sisteminin gelişmesine ortam hazırladı.
- Avrupalılar doğudaki bazı bitki, baharat, porselen ve cam eşyayı, ipek ve pamuklu kumaşları, halıları ülkelerine götürdüler.
- Seferler neticesinde Anadolu, Suriye ve diğer bölgeler tahrip oldu, tarımsal üretim azaldı, ticari hayat durgunlaştı.

Bilimsel ve Kültürel Sonuçlar

- Avrupalılar Müslümanlardan pusula, barut, kâğıt ve matbaanın kullanımını öğrendiler.
- Avrupalılar İslam kültür ve medeniyetini yakından tanıma fırsatı buldular. Bazı İslam âlimlerine ait eserleri Latinceye çevirdiler. Bu durum Avrupa'da bilim hayatının büyük ölçüde gelişmesine ortam hazırladı.

ANADOLU'DA İKİNCİ BEYLİKLER DÖNEMİ

Harita: Köse Dağ Savaşı Sonrası Anadolu'da Kurulan İkinci Türk Beylikleri

- Köse Dağ Savaşı sonrasında, Türkiye Selçuklu Devleti, Moğol İlhanlı Devleti'nin egemenliği altına girdi. Bu durumdan faydalanan uçlardaki Türkmen beyleri bağımsız hareket etmeye başladı. Ancak bu Türkmen beyleri bir süre sonra İlhanlı Devleti'ne biat etmek zorunda kaldılar.
- İlhanlıların 1336 yılında yıkılmasıyla tamamen bağımsız oldular. Böylece Anadolu'da İkinci Türk Beylikleri Dönemi başladı.

Köse Dağ Savaşı'ndan sonra Anadolu'da kurulan Türk beylikleri ve kuruldukları bölgeler şunlardır:

Karamanoğulları	Karaman civarında kuruldu. Dönemin en güçlü beyliği idi.
Germiyanlı	Kütahya civarında kuruldu.
Aydınoğulları	Aydın civarında kuruldu. Denizcilik faaliyetlerinde bulundular.
Menteşeoğulları	Muğla civarında kuruldu. Denizcilik faaliyetlerinde bulundu.
Saruhanlı	İzmir ve Manisa civarında kuruldu. Denizcilik faaliyetlerinde bulundu.
Karesioğulları	Balıkesir ve Çanakkale civarında kuruldu. Denizcilik faaliyetlerinde bulundu.
Osmanoğulları	Söğüt ve Domaniç civarında kuruldu.
Hamitoğulları	Isparta ve Burdur civarında kuruldu.
Candaroğulları	Kastamonu ve Sinop civarında kuruldu. Denizcilik faaliyetlerinde bulundu.
Ramazanoğulları	Adana ve Tarsus civarında kuruldu.
Dulkadiroğulları	Maraş civarında kuruldu.
Eretna Devleti	Ankara, Tokat, Sivas civarında kuruldu.

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

1. Aşağıdakilerden hangisi Malazgirt Muharebesi'nden sonra Anadolu'da kurulan ilk Türk beyliklerinden biri olarak gösterilemez?

- A) Saltuklular
- B) Artuklular
- C) Danişmentliler
- D) Çaka Beyliği
- E) Osmanoğulları

2. Aşağıdakilerden hangisi Beylikler Dönemi'nin Anadolu'daki ilk medreseleri arasında gösterilebilir?

- A) Yağıbasan Medresesi
- B) Nizamiye Medresesi
- C) Hunat Hatun Medresesi
- D) Çifte Minareli Medrese
- E) İznik medresesi

3. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye Selçuklu Devleti'nin Anadolu'nun Türk yurdu olmasını kesinleştiren zaferidir?

- A) Miryokefalon Zaferi
- B) Pasinler Zaferi
- C) Malazgirt Zaferi
- D) Haçova Zaferi
- E) Yassıçemen Savaşı

4. Aşağıdakilerden hangisinde Haçlı Seferleri'nin dinî sebeplerinden biri yer almaktadır?

- A) Doğunun zenginliklerine ulaşmak istenmesi
- B) Türk ilerleyişinin durdurulmak istenmesi
- C) Derebeylerin nüfuz sahibi olmak istemesi
- D) Kudüs'ün ele geçirilmek istenmesi
- E) Şövalyelerin macera arayışı

"Haçlı Seferleri sonunda Avrupalılar Müslümanlardan pusula, barut, kâğıt ve matbaanın kullanımını öğrendiler."

5. Yukarıdaki sonuç Haçlı seferlerinin hangi alandaki sonucudur?

- A) Siyasi
- B) Sosyal
- C) Ekonomik
- D) Dini
- E) Bilimsel ve Kültürel

CEVAP ANAHTARI

1)E 2)A 3)A 4)D 5)E

TARİH

NOTLAR

Notlar alanı. Çizgi yazılabilir.

TÜRK-İSLÂM TARİHİ

TÜRKLERİN İSLÂMIYET'İ KABULÜ

Türklerin Müslümanlarla komşu olmaları Hz. Ömer Dönemi'nde başlamıştır. Hz. Osman Dönemi'nde, Türk topraklarına akınlar yapılmış, Emeviler Dönemi'nde ilişkiler devam etse de **Talas Savaşı** (751) Türk tarihi için bir dönüm noktası olmuştur.

Talas Savaşı (751): Orta Asya'da Kök Türk Devleti yıkılmış, siyasi otorite boşluğu ortaya çıkmıştır. Bu siyasi boşluktan faydalanmak isteyen Araplar ve Çinliler Batı Türkistan için mücadeleye başlamışlardır. Abbasiler ve Çinliler arasındaki bu mücadele Talas Savaşı'na neden olmuştur.

Abbasiler bu savaşta Çin'e karşı Türklerle ittifak kurmuş ve Türklerin desteği ile büyük bir zafer kazanmıştır. **Zaferden sonra Araplar ve Türkler arasında başlayan dostluk ve iyi ilişkiler sayesinde Türkler İslam dinini yakından tanıma fırsatı bulmuştur.**

Böylece Türkistan coğrafyasında İslamiyet'in yayılmasıyla Batı Türkistan Çin egemenliğine girmekten kurtulmuş ve **Türk-İslâm tarihi başlamıştır.** Bununla birlikte **Müslümanlar kâğıt, matbaa, barut, pusula vb. buluşları Çinlilerden öğrenerek dünyaya yayılmasına aracılık etmişlerdir.**

Uyarı

- İslamiyet'i kabul eden ilk Türk boyu Karluklardır.
- Avrupa'da kurulan ilk Türk-İslam devleti İtil Volga Bulgarlarıdır.
- Orta Asya'da kurulan ilk Türk-İslâm devleti Karahanlılar'dır.

İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ

KARAHANLI DEVLETİ (840-1212)

Harita: Karahanlı Devleti Haritası

- **Karluk, Yağma, Çiğil ve Tuhsi boyları** tarafından 840 yılında kurulmuştur.
- Devletin merkezi **Balasagun** olup bilinen ilk hükümdarı **Bilge Kül Kadir Han'dır**.
- **Satuk Buğra Han, İslamiyet'i kabul eden ilk Karahanlı** hükümdarıdır. Müslüman olduktan sonra **Abdülkerim** adını almıştır.
- Türk-İslâm kültürünün temelini attılar.
- **İlk medreseyi** kurdular.
- **Ribat** adı verilen ilk kervansarayı kurdular.
- **Bimarhane** adı verilen ilk hastaneleri Karahanlılar yapmıştır.
- **İlk Türk-İslâm** eserlerini verdiler.
- Karahanlılar **Türkçe'yi resmî dil olarak kullanmışlardır**.
- Yusuf Kadir Han'ın vefatından sonra taht mücadeleleri yaşanmış, Karahanlı Devleti Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrılmıştır (1042).
- Doğu Karahanlı Devleti 1211'de Karahitaylar, Batı Karahanlılar ise 1212 yılında Harzemşahlar tarafından ortadan kaldırılmıştır.

GAZNELİ DEVLETİ (963 -1187)

Harita: Gazneli Devleti Haritası

- Samanilerin Türk komutanlarından **Alp Tegin** tarafından 963 yılında başkenti **Gazne** olarak Horasan, Afganistan ve Kuzey Hindistan'da kurulan Müslüman Türk devletidir.
- Gaznelilerin başına geçen **Gazneli Mahmut, devlete en parlak dönemini yaşatmıştır**.
- Hindistan üzerine 17 sefer yaparak İslamiyet'in Hindistan'da yayılmasına katkı sağlamıştır.

- Abbasi halifesi, İslam dünyasına yaptığı hizmetlerden dolayı Gazneli Mahmut'a "**Sultan**" unvanını vermiştir.
- Gazneli Mahmut tarihte **ilk kez sultan unvanını** kullanmıştır.
- Tarihte ilk kez **Gulam** (Devşirme) sistemi uygulanmıştır.
- **Firdevsi-Şehnâme** adlı eseri Gazneli Mahmut adına yazmıştır. (Alp Er Tunga-Afrasiyab bu esere konu olmuştur.)
- **Utbi-Tarih-i Yemin** adlı kitabında Gazne tarihini anlatır.
- Bilim dili Arapça, edebiyat dili Farsça, saray dili Türkçe'dir.

Dandanakan Savaşı (1040): Sultan Mesut Dönemi'nde Gazneliler, 1040 yılında Selçuklularla yaptıkları Dandanakan Savaşı'nda yenilerek Hindistan'a çekilmek zorunda kalmıştır. Gazneli Devleti bu savaştan sonra zayıflama sürecine girmiş, Gurlar tarafından Hüsrev Melik'in esir edilmesiyle 1187'de son bulmuştur.

TÜRK İSLÂM DÜNYASI'NDA İLK EDEBÎ ESERLER

Kutadgu Bilig	→	Yusuf Has Hacip
Divânu lûgati't-Türk	→	Kaşgarlı Mahmut
Atabetül Hakayık	→	Edip Ahmet Yükneki
Divan-ı Hikmet	→	Hoca Ahmet Yesevi

KUTADGU BİLİĞ (MUTLULUK VEREN BİLGİ)

- Türk İslâm edebiyatının günümüze kadar ulaşan **ilk eseri** olma özelliğine sahiptir.
- **Yusuf Has Hacip** eserini 1070'de Doğu Karahanlı Hükümdarı Uluğ Kara Buğra Han'a Türkçe olarak sunmuştur.
- Eserde insanların hem bu dünyada hem de ahirette mutluluğu elde edebilmek için nasıl bir yaşam sürmeleri gerektiği bilgisi verilmiştir.
- Kutadgu Bilig, Türk İslâm kültürünün teşekkül ettiği Uygur kültür havzasında ortaya çıkan ve İslâmî esaslarla millî değerlerin harmanlandığı Türk dilinde kaleme alınan **siyasetnâme** veya bir **nasihatnâme** olarak nitelendirilebilecek bir eserdir.

DÎVÂNU LUGÂTİ'T-TÜRK

- **Türk tarihinin ilk sözlüğü** olup Türk dilinin abide şaheserlerindendir.
- İyi bir eğitimle kendini yetiştiren **Kaşgarlı Mahmut**, bütün Türk dünyasını gezip dolaştıktan sonra elde ettiği bilgileri bir araya getirdiği eserini 1077 yılında Abbasi Halifesi Muktedi Billah'a sunmuştur.

- Dîvânü Lugâtî't-Türk; **Araplara Türk dilini öğretmek, Türk milletinin yüceliği ve Türkçenin zenginliğini göstermek amacıyla kaleme alınmıştır.** Bir sözlük gibi hazırlanmış olan eser; Türklerin tarihi ve coğrafyası, örf ve âdetleri, mutfağı, spor faaliyetleri, ekonomik özellikleri, günlük yaşamı, müzik anlayışı, kadına verdiği önem, aile hayatı, edebiyat içeriği, sağlık bilgisi gibi konularda ansiklopedik bilgiler içermektedir.

ATABETÜ'L-HAKAYIK (GERÇEKLERİN EŞİĞİ)

- XII. (12) yüzyılda Edip Ahmet Yükneki tarafından yazılmıştır.
- Eser içerik ve edebî yönüyle Kutadgu Bilig'in devamı olarak kabul edilmiştir.
- **Edip Ahmet Yükneki** eserinde özlü sözler, hadis ve ayetlere yer vermiştir.
- Atabetü'l-Hakayık; Türk İslam kültürü içerisinde bireyin eğitimi ve toplum düzenini sağlamak için belirlenen unsurları Türk dili ile anlatan manzum bir eserdir.
- İslâmiyet'in hayata bakış felsefesini Türkler arasında yaymaya çalışan eser, bir **nasihatnâme** niteliğindedir.
- Kişilerin dinî ve ahlâki eğitimi için yazılan eserlerin öncüsü olan eserde Edip Ahmet Yükneki Türklerin ilme verdiği değerle ilgili örnekler vermiştir.

DİVÂN-I HİKMET

- Türk tasavvuf tarihinin **ilk edebî eserdir.**
- **Hoca Ahmet Yesevî'nin** Türkçe olarak yazmış olduğu ve "**hikmet**" adı verilen şiirlerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur.
- Divân-ı Hikmet; **Hz. Peygamber'in yaşamı, dinî hikâyeler, dervişliğin özellikleri, cennet, cehennem, güzel ahlak gibi konuları içeren bir tasavvuf kitabıdır.**
- Türk İslâm dünyasında kabul gören ortak düşüncelyi, fikri, kimliği, yaşam tarzını ortaya çıkaran önemli bir eserdir.

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ (1040-1157)

Harita: Büyük Selçuklu Devleti Haritası

- Oğuz Yabgu Devleti'nde subaşı olan **Selçuk Bey**, yabgu ile anlaşmazlığa düşünce kendine bağlı kişilerle birlikte Cend şehrine gelmiştir. Burada Selçuk Bey, boyu ile birlikte İslamiyet'i kabul etmiş ve Samanoğulları, Karahanlılar, Gazneliler gibi üç güçlü Müslüman devlet arasında kalmıştır.
- Selçuk Bey, Horasan bölgesinde sayıları günden güne artan Türkmenlere yurt bulamaması ve mevcut devletlerin onun güçlenmesinden endişe duyması nedeniyle bölgede oldukça zorlanmıştır.
- 1015-1021 yılları arasında Çağrı Bey'in yaptığı keşif seferleri ile Anadolu hakkında yeterince bilgi sahibi olan **Tuğrul Bey**, çareyi Türkmen boylarına Anadolu'yu hedef göstermekte bulmuştur.
- Kuruluşa giden süreçte Selçuklular, Gaznelileri 1035'te Nesâ'da, 1038'de Serahs'ta mağlup etmiştir. Bu iki zaferden sonra Gazneliler'in bölgedeki siyasi ve askerî durumu ciddi şekilde sarsılmıştır. Bu nedenle Gazneli Mesud, sarsılan durumunu kuvvetlendirmek için ordusuyla Serahs'a yürümüştür. Tuğrul ve Çağrı Beyler de Sultan Mesud'un bu hareketi üzerine savaş hazırlıklarına başlamıştır. Sonuçta iki ordu arasında 1040 **Dandanakan Savaşı** meydana gelmiştir.

Dandanakan Savaşı (23 Mayıs 1040): Dandanakan Savaşı sonucunda Tuğrul Bey, Sultan Mesud'un sarayında tahta oturarak "sultan" ilan edilmiştir. Bu amaçla 1043 yılında başkenti, Rey şehrine taşıyarak fetihlerin batı yönünde olacağını göstermiştir.

Pasinler Muharebesi (18 Eylül 1048): Selçuklular, Liparitis komutasında birleşen Gürcü-Bizans kuvvetlerini 18 Eylül 1048'de Pasinler Ovası'nda kesin bir bozguna uğratmıştır. **Pasinler Savaşı'nın Bizans ve Büyük Selçuklu orduları arasında yapılan ilk önemli mücadele olduğu kabul edilir.** Bu mağlubiyetle gücü kırılan Bizans, Malazgirt Savaşı'na kadar Büyük Selçukluların karşısına çıkmamıştır.

Malazgirt Muharebesi (26 Ağustos 1071): Malazgirt-Ahlat arasında Rahve Ovası'nda meydana gelen savaşta Turan taktiğini başarıyla uygulayan Selçuklular, Bizans ordusundaki Türk asıllı askerlerin de Selçuklu saflarına geçmesiyle büyük bir zafer kazanmıştır. Bizans ordusunun büyük kısmı ortadan kaldırılmış hatta tarihte ilk defa bir Bizans imparatoru, bir Türk hükümdarına esir düşmüştür. Sultan, esir imparatora misafir gibi muamele ederek onu bir muhafız alayıyla İstanbul'a göndermiştir.

Malazgirt Savaşı'nın sonuçları;

- **Anadolu'nun kapıları Türklere tamamen açıldı.**
- Anadolu **Türk yurdu** olmaya başladı.
- Bizans Avrupa'dan yardım istedi ve **Haçlı Seferleri** başladı.
- **Türkiye Tarihi** başladı.
- Anadolu'da Birinci Beylikler Dönemi başladı.

- Sultan Alparslan'ın ölümü üzerine **Sultan Melikşah** tahta geçti (1072). Bizans'ın, Malazgirt Savaşı'ndan sonra anlaşmaya uymaması üzerine Anadolu'ya akınlar hızlandırıldı ve İzmit'e kadar olan yerler fethedildi.
- **Melikşah** Dönemi, devletin sınırlarının doğuda Orta Asya'dan batıda Marmara ve Ege Denizi'ne, kuzeyde Aral Gölü'nden güneyde Umman Denizi'ne kadar genişlediği en parlak ve güçlü dönem oldu.

Katvan Savaşı (1141): Sultan Melikşah'tan sonra gelişen bazı olaylar Selçuklu Devleti'ni zayıflattı. Sultan Sencer Dönemi'nde Karahitaylarla yapılan Katvan Savaşı'nda yenilen Büyük Selçuklu Devleti **yıkılma sürecine girdi**. Son hükümdar Sultan Sencer'in 1157'de ölümü ile Büyük Selçuklu Devleti yıkılarak tarih sahnesinden çekildi.

Uyarı

Dandanakan Savaşı'ndan sonra Selçuklu Devleti'nin hizmetine giren **Nizâmülmülk**, Selçuklu Sultanları Alparslan ve Melikşah Dönemi'nde görev yapmıştır.

- Nizâmülmülk, Sultan Alparslan'ın vefatıyla Melikşah'ın tahta geçmesinde, düzen ve asayişin korunmasında ve devletin en parlak dönemini yaşamasında etkili olmuştur.
- Selçuklu veziri Nizâmülmülk, XI. (11) yüzyılın ikinci yarısında kendi adını taşıyan **Nizamiye Medreseleri**'ni kurmuştur.
- Medreseler gerek kuruluşu gerekse yetiştirdiği ilim adamlarıyla büyük öneme sahiptir. Medreselerde İslami ilimler ve pozitif bilimler okutulmuştur.

Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılmasıyla ortaya çıkan devletler ve atabeylikler şöyledir:

DEVLETLER

- Irak Selçukluları (1118-1194)
- Kirman Selçukluları (1048-1187)
- Suriye Selçukluları (1078-1117)
- Türkiye Selçukluları (1075- 1308)

ATABEYLİKLER

- Şam Atabeyliği (Böriler) (1104-1154)
- Musul ve Halep Atabeyliği (Zengiler) (1127-1233)
- Azerbaycan Atabeyliği (İldenizliler) (1148-1225)
- Fars Atabeyliği (Salgurlular) (1148-1286)

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ'NDE YÖNETİM VE TOPLUM YAPISI

- İslamiyet'ten önceki Türk devlet geleneğinde olduğu gibi Büyük Selçuklu Devleti'nde de ülke, **hükümdar ailesinin ortak malı** kabul edilmiştir.
- Selçuklularda devletin tek temsilcisi **sultandır**. Töre ve yasaya aykırı olmak şartıyla her hususta mutlak hâkim olan hükümdar, hiçbir zaman kutsal ve sorumsuz değildir.
- İlk Türk devletlerindeki **kut anlayışı** Selçuklularda da devam etmiştir. Buna göre hükümdarın emretme yetkisini doğrudan Allah'tan aldığına ve Allah adına hüküm sürdüğüne inanılmıştır.
- Sultan, halkının itaatine karşılık, onların huzur ve güvenini temin ederek halkına hizmet etmektedir. Sultanlar tarafından yayınlanan fermanlar kanun niteliğindedir ve halk bu fermanlara uymak zorundadır.
- Büyük Selçuklu Devleti'nde sultan adına **para bastırılır, fermanlara tuğrası çekilir** ve ülkenin her tarafında adına **hutbe okunurdu**.
- Savaşlarda ve gezilerde hükümdarın başının üstünde çetr tutulurdu. Ayrıca namaz vakitlerinde **nevbet** çalınırdı.
- En üst kademesinde sultanın bulunduğu Selçuklu devlet teşkilatı; **saray, hükûmet, adliye ve ordu** unsurlarından oluşmuştur.
- Hükümdar, ailesi ve maiyeti ile birlikte sarayda yaşardı. Hükümdarın şahsına bağlı olan saray, aynı zamanda devletin yönetildiği yerd. Saray teşkilatında çaşnigir, **candar, camedar** gibi çeşitli görevliler yer alırdı. Saray teşkilatında çalışanların başında olan ve onları denetleyen kişiye “**hâcibü'l -hüccâb**” denirdi.
- Büyük Selçuklularda bütün devlet işleri “**Büyük Divan**” tarafından yürütülürdü. “**Divan-ı Saltanat**” da denilen Büyük Divan'ın başında vezir bulunurdu. **Vezir**, sultandan sonra divanın en büyük görevlisi ve onun mutlak vekiliydi.
- Selçuklularda, Büyük Divan'a bağlı dört divan daha vardı. Bunlar; devletin iç ve dış yazışmalarını yapan **Divan-ı İnşa** (tuğra), bütün mali işlerinden sorumlu olan **Divan-ı İstifa**, mali ve idari işleri teftiş eden **Divan-ı İşraf** ve devletin askerî işleriyle ilgilenen **Divan-ı Arz**'di. Ayrıca Büyük Divan'a bağlı olmayan posta ve haberleşmeden sorumlu **Divan-ı Berid**, adalet işlerinden sorumlu **Divan-ı Mezalim** ve hatunun emrinde hizmet veren **Divan-ı Hatun** gibi divanlar bulunurdu.
- Selçuklu adalet teşkilatı diğer Türk-İslam devletlerindeki gibi şeri ve örfi hukuk olmak üzere ikiye ayrılmıştı. Şeri hukuk sisteminde, davalara **kadılar** bakardı. Kadıların başına **kadiü'l-kudat** denilir ve sultan tarafından tayin edilirdi.
- Örfi hukuk sisteminde davalara **emir-i dad** bakardı. Asayiş bozan ve kanunlara itaat etmeyenler örfi hukuka göre yargılanırdı. Bugünkü adalet bakanı gibi olan emir-i dad, gerektiğinde tutuklamalarda bulunabilirdi. Siyasi suçlar sultanın başkanlığındaki mahkeme olan **Divan-ı Mezalim**'de hükme bağlanırdı.

- Büyük Selçuklu Devleti, özellikle Sultan Melikşah Dönemi'nde Orta Çağ'ın en büyük askerî gücü hâline gelmişti. Selçuklu ordusu; devletin ve hükümdarın dayandığı başlıca kuvvet olan **Gulaman-ı Saray askerler**, sipahilerden oluşan ve her an sefere çıkmaya hazır olan **Hassa Ordusu**, ikta sahiplerinin verdiği **ikta askerleri**, bağlı devlet askerleri, gönüllüler, ücretliler ve Türkmen kuvvetlerinden meydana gelmiştir.
- Ordunun çoğunluğu süvarilerden oluşurdu. Savaşlarda kendi yaptıkları ok, yay, kılıç, kalkan, mızrak ve hançer gibi hafif silahlar; kuşatmalarda da arrade (hafif taşlar atan silah) ve mancınık gibi ağır silah kullanırlardı.

BÜYÜK SELÇUKLU KÜLTÜR VE MEDENİYETİ

- Büyük Selçuklu Devleti'nde düşünce ve ilim hayatı alanındaki ilk sistemli çalışmalar medreselerin açılışıyla başlamıştır.
- Selçuklu medreseleri deyince akla gelen ilk isim **Nizâmülmülk**'tür. Bağdat'ta inşa edilen **Nizamiye Medresesi** dönemin en önemli eğitim kurumudur.
- Medreselerde fıkıh, kelam, hadis, tefsir gibi dinî ilimlerin yanı sıra tıp, matematik, astronomi, geometri, fizik, kimya ilimleri de okutulurdu.
- Medrese hocaları **müderris** olarak adlandırılırdı.
- Öğretim dili Arapça olan medreselerde ders veren âlimlerin en tanınmışlarının başında Gazalî geliyordu.
- Selçuklular medreseler gibi **kütüphanelere** de büyük önem vermişlerdir.
- Büyük Selçuklu Devleti'nde kültür ve medeniyet alanında gösterilen çabalar sonucunda önemli ilim insanları yetişti. Bunlardan biri olan Ömer **Hayyam** mantık, matematik ve astronomi alanlarında yaptığı çalışmalarıyla tanındı. "**El Cebr**" (**Cebir**) adlı eserinde ikinci ve üçüncü dereceden denklemlerin çözümlerini gösterdi.
- Selçuklu matematik ve astronomi âlimlerinden bir diğeri **Hazini**'dir. "**Zicü'l Muteber**" adlı eseri yazmıştır.
- Matematikçi **Beyhakî**, tarihçi İsfahanî ve dil bilimci **Curcanî** de Selçuklu Dönemi'nde yetişen önemli âlimler arasındaydı.
- Selçuklular Dönemi'nde tıp ilminde çeşitli gelişmeler yaşandı. Tuğrul Bey'in emri ile vezir **el-Kündürî** tarafından Bağdat'ta kurulan **Adûdî Hastanesi** İslam âleminin **en büyük tıp merkezi** durumundaydı.
- Selçuklular dinî alanda da ilmî çalışmalarda bulundular. **Kelamda**; **Gazalî** ve **İsferâyinî**, **hadiste**; **Vâsıtî**, **fıkıhta**; **Ebu İshak Şirazî** ve **Cüveynî**, **tefsirde**; **Vâhidî** ve **Muhammed Ensarî** tasavvufta Büyük Selçuklu Dönemi'nin önde gelen din âlimleri oldular.

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ'NDE EDEBİYAT VE SANAT HAYATI

- Büyük Selçuklu Devleti'nde resmî işlerde ve edebiyatta Farsça, medrese eğitiminde Arapça, orduda Türkçe yazılıp konuşulurdu. Bu dönemde ilim insanlarının yanı sıra çok sayıda şair ve edebiyatçı yetişmişti. Bunlardan **Şirazlı Sadi** “**Bostan**” ve “**Gülistan**” adlı eserleriyle, **Ömer Hayyam** ise **rubailer** ile tanındı.
- Selçuklu mimarisinin başta gelen eserleri camilerdir. Bu camilerin en meşhuru yapımına Melikşah zamanında başlanan başkent İsfahan'daki **Mescid-i Cuma**'dır.
- Selçukluların İslâm mimarisine getirdikleri bir diğer yenilik Türk çadırlarına benzeyen ve “**kümbet**” olarak da adlandırılan türbelerdir. Birer anıt mezar görünümündeki bu yapıların en tanınmışları, **Sultan Sencer** ve İmam **Gazalî Türbeleri** ile **Radkan Kümbeti**'dir.

Uygulama

Aşağıda, Anadolu'nun Türk yurdu olma sürecindeki önemli gelişmeler verilmiştir. Bu gelişmeleri okuyunuz ve tabloda bunlarla ilişkili olan savaşı işaretleyiniz.

Anadolu'nun Yurt Olmasında Etkili Olan Gelişmeler	Malazgirt Savaşı	Miryokefalon Savaşı	Pasinler Savaşı
Anadolu'yu tanımamızı sağlayan ilk büyük mücadeledir.			✓
Anadolu'nun kapılarını Türklere açan savaştır			
Avrupalılar, Anadolu'ya Türkiye demeye başladı.			
Bizans ile Büyük Selçuklu Devleti'nin ilk mücadelesidir.			
Bizans'ın Anadolu için ümidi biterken Türklerin Anadolu'daki hâkimiyeti kesinleşti.			

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

1. Türklerin İslamiyet'i kabul etmesiyle devlet yapısında birçok değişiklik yaşanmıştır. Aşağıdakilerden hangisi bu değişimlerden biri değildir?

- A) Askeri teşkilata önem vermeye başlamaları
- B) Hükümdarların sultan unvanını kullanması
- C) Şer'i hukukun uygulanması
- D) Hükümdarlığın halife tarafından onaylanması
- E) Yönetimde Divan denilen danışma meclisi oluşturulması

2. Türk tarihinin ilk sözlüğü kabul edilen eser aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Divan-ı Hikmet
- B) Kutadgu Bilig
- C) Dîvânu Lugâti't-Türk
- D) İhya'ü'ulümi'd-din
- E) Atabet'ül Hakayık

3. Malazgirt Zaferi'nden sonra Abbasi halifesinin "İslam Ülkelerinin Sultanı" unvanı verdiği hükümdar aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tuğrul Bey
- B) Attila
- C) Mete Han
- D) Alp Arslan
- E) Melikşah

4. Büyük Selçuklu Devleti'nde devletin iç ve dış yazışmalarına bakan divan aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Divan-ı İstifa
- B) Divan-ı Arz
- C) Divan-ı İnşa
- D) Divan-ı Berid
- E) Divan-ı Hatun

5. Selçuklularda eyaletlere gönderilen şehzadeleri yetiştirmek ve işlerini idare etmek amacıyla gönderilen görevliye verilen isim aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Çetr
- B) Kadı
- C) Tıraz
- D) Atabey
- E) Bey

CEVAP ANAHTARI

1)A 2)C 3)D 4)C 5)D

TARİH

NOTLAR

OSMANLI DEVLETİ'NİN GENEL ÖZELLİKLERİ

- Osmanlı Devleti, **Teokratik-dini** yapıya sahip bir devlettir.
- Devlet yönetiminde **merkeziyetçi** bir yapı uygulanmıştır.
- Türk tarihinin **en uzun** ömürlü devletidir.
- İçerisinde birden fazla millet yaşadığı için **çok uluslu bir yapıya** sahiptir.
- Dünyada **tek bir hanedan tarafından yönetilen** en uzun süreli devlettir.
- Üç kıtada hüküm süren tek Türk devletidir.

KURULUŞ DÖNEMİ PADİŞAHLARI

1. Osman Bey (1299-1326)
2. Orhan Bey (1326-1362)
3. I. Murat (1362-1389)
4. I. Bayezid (Yıldırım) (1389-1402)
5. I. Mehmet (Çelebi) (1413-1421)
6. II. Murat (1421-1444 / 1444-1451)
7. II. Mehmet (Fatih) (1444-1446) (1451-1481)

YÜKSELME DÖNEMİ PADİŞAHLARI

8. II. Bayezid (Sofu) (1481-1512)
9. I. Selim (Yavuz) (1512–1520)
10. I. Süleyman (Kanuni) (1520-1566)
11. II. Selim (Sarı) (1566-1574)
12. III. Murat (1574-1595)

OSMANLI BEYLİĞİ'NİN KURULUŞ SÜRECİ

- Osmanlı Devleti'ni kuranlar Oğuzlar'ın Günhan soyunun **Kayı boyuna** mensuptur.
- Kayı kelimesi, **güç ve kudret** anlamına gelmektedir.
- Kayıların büyük bir bölümü, 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'ya geldiler. Kayılar ilk olarak Ahlat yöresini yurt edindiler.

- Türkiye Selçuklu Sultanı I. Alaaddin Keykubat zamanında Moğollarla yaptıkları başarılı mücadeleler ve Türkiye Selçuklu Devleti'ne yaptıkları hizmetler karşılığında ilk olarak Ankara yakınlarındaki Karacadağ yöresine, daha sonra Bizans sınırındaki Söğüt'e uç beyliği olarak yerleştirildiler. Bu dönemde Kayıların başında **Ertuğrul Gazi** bulunuyordu
- Ertuğrul Gazi bir süre sonra **Domaniç**'i ele geçirdi. Türkiye Selçuklu Devleti, Türk devlet geleneğine göre Domaniç'i "kılıç hakkı" olarak Kayılara verdi.
- Kayılar, **Söğüt**'ü kışlak; Domaniç'i de yaylak olarak kullanmaya başladılar. 1281 yılında Ertuğrul Gazi'nin vefatı üzerine yerine oğlu **Osman Bey**, Kayı boyunun başına geçti ve babasının yarım bıraktığı fetih hareketlerine devam etti.

OSMAN BEY DÖNEMİ (1299–1326)

- Osman Bey'in ilk yıllarında beylik, Türkiye Selçuklu Devleti'ne bağlı bir konumdaydı.

Koyunhisar Savaşı (1302): Osman Bey, Bizans ile mücadele hâlindeydi. Bu mücadeleler sonucunda kazanılan Koyunhisar Savaşı ile Osman Bey bağımsızlığını ilan ederek kendi adına hutbe okutup para bastırdı. Böylece Osmanlı Beyliği bağımsız konuma geldi.

- XIV. (14) yüzyıl başlarından itibaren **gaza ve cihat politikası** doğrultusunda hareket eden Osman Bey, Batı eksenli bir fetih politikası izledi.
- Osman Bey'in Bizans'a yönelik fetih politikası iki aşamalı oldu. İlk aşamadaki hareket üssü Söğüt idi. İkinci aşamada ise **Karacahisar**'ı (Eskişehir'e 7 kilometre uzaklıkta) fethetti ve bundan sonraki fetihleri buradan yönetti.
- Yarhisar, Bilecik ve İnegöl'ü ele geçirdi (1299). Bir süre sonra beyliğin merkezini Bilecik'e taşıdı. Daha sonra Köprühisar ve Yenişehir'i ele geçirdi. Beyliğin topraklarını İznik'e kadar genişletti.
- Osman Gazi zamanında Anadolu'da çeşitli mesleklerden kişilerin bir araya geldiği Ahilik teşkilatının etkisi oldukça fazladır. Osman Gazi'nin Ahi lideri **Şeyh Edebâli**'nin kızı Bâla Hatun ile evlenmesi, Osmanlı Beyliği'nin **Ahilerin** desteğini almasını sağlamıştır.
- İlk defa **para** bastırıldı.
- **Dursun Fakih ilk kadı** olarak atandı.

ORHAN BEY DÖNEMİ (1326–1362)

- Orhan Bey, Bursa'nın İstanbul'la irtibatını kesmek için 1321'de Mudanya'yı fethetmiştir.
- Osman Bey zamanında başlayan ve on yıldan fazla süren bir muhasara sonucu **Bursa**, 6 Nisan 1326'da Orhan Bey tarafından fethedilmiştir. İpek üretim merkezi konumunda olan **Bursa, Osmanlı Devleti'nin başkenti** yapıldı.

Palekanon (Maltepe) Savaşı (1329): İlk Osmanlı – Bizans Savaşında Bizans ordusu mağlup edilmiştir. İznik alınmıştır (1331). İznik'in fethinden sonra Gemlik ve İzmit kısa bir süre sonra Osmanlı hâkimiyetine girdi (1337).

- Bizans imparatoru daha sonra Balkanlarda çıkan ayaklanmaların bastırılması için Orhan Bey'den zaman zaman yardım istedi. Bu yardımlara karşılık Çimpe Kalesi'ni Osmanlı Devleti'ne askerî üs olarak verdi (1353). Çimpe **Kalesi'nin alınması ile Rumeli'ye ilk adım atılmış oldu**. Bu sayede Osmanlı Devleti Rumeli topraklarına daha aşına hâle geldi. Böylece Rumeli'de fetihler için önemli bir avantaj sağlanmış oldu.
- Çimpe Kalesi'ni üs edinen Osmanlı Devleti, Şehzade Süleyman Paşa komutasında Rumeli'de fetih hareketlerine başladı. İlk olarak Gelibolu'yu fethetti. Daha sonra Bolayır, Tekirdağ, Keşan ve Malkara ele geçirildi. İstanbul-Edirne yolunu kesmek ve Karadeniz'e ulaşabilmek için Lüleburgaz ve Çorlu fethedildi. Osmanlı sınırları Edirne'ye kadar genişledi.
- Orhan Gazi, **Karesioğulları Beyliği**'nde yaşanan taht kavgasından istifade etti ve Karesioğulları Beyliği'ni ele geçirdi. Karesioğulları Beyliği'ni ele geçirmesi Osmanlı Beyliği'nin adalar denizi olan Ege'ye ulaşmasını sağladı. Osmanlı Beyliği Karesioğulları Beyliği'nin sadece topraklarına değil, donanmasına da sahip oldu.
- İlk tersane **Karamürsel**'de açıldı.
- İlk bedesten **Bursa**'da açıldı.
- İlk medrese olan **İznik Medresesi** açıldı. **Davud-u Kayser** ilk müderris olarak atandı.
- İlk cami **Özbek Cami** yapıldı.
- İlk gümüş para olan **Akçe** basıldı.
- İlk defa **Divan-ı Hümayûn** kuruldu.
- **Vezirlik makamı** oluşturuldu ve **ilk vezir olarak Alaaddin Paşa** atandı.
- İlk kez "**İskân Politikası**" uygulandı.
- Beylikten devlete geçildi.
- Orhan Bey'in ölümünden sonra yerine oğlu I. Murat geçmiştir.

Uyarı

Balkan kelimesi Türkçe olup; "ormanlık dağ" anlamına gelmektedir. Osmanlı Devleti, Balkanlar'da kalan toprakları için Rumeli ismini kullanmıştır.

İskân Politikası

- İskânın kelime anlamı “**yerleştirmek**”tir. Osmanlı Devleti, Rumeli’yi fethettikten sonra buraların Türkleşip Müslümanlaşması için Anadolu’daki Türk ailelerini buraya yerleştirmiştir. Osmanlı Devleti’nin bu uygulamasına İskân Politikası denir.
- İskân Politikası, Osmanlı Devleti’nin kısa sürede büyümesini ve bir cihan devleti olmasını sağlayan sebeplerden biridir.
- Osmanlı Devleti’nin uyguladığı bu politika ile hem iskân edilen yerler Türkleşip İslamlaşıyor hem de o yörelerin güvenliği sağlanıyordu.
- Osmanlı Devleti iskân politikasını sistematik biçimde gerçekleştirip bazı kurallara önem verirdi.

Bunlar:

- ✓ İskâna tabi tutulan halktan vergi almaz, halkın birçok ihtiyacını karşılardı.
- ✓ Aralarında sorun olan ya da güvenliği tehdit edebileceği düşünülen aileleri farklı yerlere iskân ederdi.
- ✓ İskâna tabi tutulanlara toprak vererek boş arazilerin üretime katılmasını sağlardı.
- ✓ İskâna tabi tutulanları genellikle yakın yerlerden getirirdi.
- ✓ İskâna tabi tutulan halkın, belirli bir sebep olmaksızın en az beş yıl başka yere gitmesine izin vermezdi.

İstimalet (Hoşgörü) Politikası: Osmanlılar ele geçirdikleri yerlerdeki gayrimüslim halka son derece iyi davrandılar; yağma yerine onları himaye altına alıp vergiye bağlamayı tercih ettiler. Buna istimâlet (gönül alma) deniliyordu.

Osmanlı Beyliği’nin Kısa Sürede Güçlenmesinin Sebepleri

- Coğrafi konumun genişlemeye uygun olması
- Merkezîyetçi devlet anlayışının benimsenmesi
- Bizans’ın ve Balkanların karışıklık içinde olması
- Yetenekli padişahların iş başına gelmesi
- Adaletli bir yönetimin uygulanması
- Batı yönündeki ilerleme politikası
- Gaza anlayışı ile hareket edilerek diğer beyliklerin aralarındaki mücadeleye katılmayıp onların desteğini alması
- Planlı iskân politikasının uygulanması
- Sürekli doğudan gelen Türkmen göçleriyle nüfusunun ve askerî gücünün artması
- Türkmenlerin ve Ahilerin desteğinin alınması

I. MURAT DÖNEMİ (1362-1389)

- Murat **Hüdavendigâr ve Gazi Hünkâr** unvanları ile anılmıştır.
- İlk defa “**sultan**” unvanını kullandı.
- İlk defa **Tımar Sistemi**’ni uyguladı.
- **Devşirme Sistemi**’ni ve **Yeniçeri Ocağı**’nı kurdu
- **İlk Enderun Mektebi** Edirne’de açıldı.
- **Devşirme Sistemi** ilk kez uygulandı.
- Germiyanogulları Beyliği toprakları çeyiz olarak, Hamitoğulları toprakları para karşılığında satın alındı.

Sazlıdere Savaşı (1363): Bizans’ın Rumeli’deki en önemli şehirlerinden olan Edirne fethedilmiştir. Edirne fethedildikten sonra **Osmanlı Devleti’nin başkenti** yapıldı.

Sırsındığı Savaşı (1364): Osmanlı Devleti’nin Haçlılarla yaptığı ilk savaştır. Haçlılar ilk kez mağlup edilerek Makedonya kapıları Osmanlı Devleti’ne açılmıştır. Bu zaferle Balkanlar’daki Macar hâkimiyeti de kırılmıştır.

Çirmen Savaşı (1371): Sırp lar mağlup edilmiştir. Makedonya Osmanlı hâkimiyetine geçmiştir.

Kosova Savaşı (1389): Haçlı ordusu mağlup edildi. Osmanlı ordusunda ilk top, I. Murad zamanında, sesinden faydalanarak düşmanı korkutmak için I. Kosova Savaşı’nda kullanılmıştır. I. Murat savaş sonrasında savaş meydanında gezerken şehit edildi.

I. BAYEZİD (YILDIRIM BAYEZİD) DÖNEMİ (1389–1402)

- Anadolu Türk siyasi birliğini geniş ölçüde sağlayan ilk Osmanlı padişahıdır.
- İlk defa Bursa’da Darüşşifa (Hastane) açıldı.
- İstanbul’u kuşatan ilk Osmanlı padişahıdır. Dört kez İstanbul kuşatılmıştır.
- İstanbul kuşatması sırasında Anadolu Hisarı (Güzelcehisar) yaptırıldı.
- İstanbul kuşatmalarının başarısız olmasında;
 - ✓ Karamanoğulları Beyliği’nin iki defa isyan etmesi
 - ✓ 1396 Niğbolu Savaşı’nın yaşanması
 - ✓ Timur’un Sivas’ı işgal etmesi etkili olmuştur.

Niğbolu Savaşı (1396): İstanbul kuşatması sırasında Bizans’a yardım için gelen Haçlı ordusu mağlup edilmiştir. Niğbolu’da kazanılan büyük zafer sonrası Avrupalılar, yaklaşık yarım asır boyunca Osmanlı Devleti üzerine büyük bir ordu gönderememiştir. Zaferden dolayı Abbasi Halifesi, Yıldırım Bayezid’e “**Rum Diyarı’nın Sultanı**” unvanını vermiştir.

Niğbolu Savaşı'nın ardından toplanan ganimetlerle Bursa Ulu Camii'nin yapımına başlanmıştır. Mimar Ali Neccar tarafından yapılmıştır.

Ankara Savaşı (1402): Asya'da güçlü bir devlet kuran ve Anadolu'yu egemenliği altına almak isteyen Timur ile Yıldırım Bayezid arasında 1402 yılında yapılan Ankara Savaşı'nı Yıldırım Bayezid kaybetti. Osmanlı Devleti, 1402-1413 yılları arasında 11 yıl süren **Fetret Devri**'ne girdi. Bu dönemde Yıldırım Bayezid'in oğulları arasında taht kavgaları yaşandı. Bu süre içinde Osmanlı tahtı boş kaldı. Timur Ankara Savaşı'nı kazandıktan sonra beyliklere tekrar bağımsızlıklarını verdi. Anadolu'da beylikler yeniden kuruldu ve Anadolu'nun siyasi birliği bozuldu. Balkanlardaki fetih hareketleri de durdu. I. Bayezid, Timur'a esir düştü.

FETRET DÖNEMİ (1402-1413)

- Yıldırım Bayezid'in Ankara Savaşı'ndan bir süre sonra ölmesi üzerine dört oğlu Süleyman, Mehmet, İsa ve Musa arasında taht kavgası yaşanmıştır. Osmanlı Devleti'nde 11 yıl süren bu taht kavgalarının geçtiği döneme "**Fetret Devri**" adı verilir.
- Mehmet (Çelebi) kardeşleri ile yaptığı mücadeleyi kazanarak padişah olmuş ve fetret devri sona ermiştir.

I. MEHMET (ÇELEBİ) (1413-1421)

- Osmanlı Devleti'nin **ikinci kurucusu** sayılır.
- Anadolu siyasi birliğini yeniden sağlamaya çalıştı.
- I. Mehmed Dönemi'ndeki önemli gelişmelerden biri de Osmanlı Devleti'nde meydana gelen **ilk dinî ve sosyal içerikli hareket olan Şeyh Bedreddin İsyanı**'dır.
- Osmanlı Devleti'nin **ilk deniz savaşı Venediklilerle** yapıldı.
- İlk defa **Surre Alayları** oluşturuldu.

Uyarı

Surre Alayı: Hac mevsiminden önce Mekke ve Medine halkının ihtiyaçlarını karşılamak için gönderilen para ve hediyelerden oluşmaktaydı. "Surre", para kesesi manasına gelen Arapça bir kelimedir. Haremeyn'e gönderilen para, altın ve hediyelere bu ad verilmiş, bunun için yapılan özel merasime de "Surre Alayı" denilmiştir.

II. MURAT DÖNEMİ (1421-1451)

- İstanbul'u kuşattı fakat alamadı.
- Anadolu'da düzeni sağladıktan sonra Macarlarla 1444 yılında Edirne-Segedin Antlaşması'nı imzalayarak tahtı 12 yaşındaki oğlu II. Mehmed'e bıraktı.

- Avrupalı devletler anlaşmayı bozunca oğlunun da ısrarı ile tekrar tahta geçti.

Varna Savaşı (1444): Haçlılar bozguna uğratıldı.

II. Kosova Savaşı (1448): Haçlılar bu mağlubiyet sonrasında Türkleri Balkanlar'dan atamayacaklarını anladı. Böylece Türklerin Balkanlar'a yerleşmesi kesinleşti.

II. MEHMET (FATİH) DÖNEMİ (1451 – 1481)

Ya Ben İstanbul'u Alacağım Ya İstanbul Beni

- II. Mehmet küçük yaştan itibaren iyi bir eğitim almıştır. “**Avni**” lakabıyla şiirler yazacak kadar edebiyat bilgisine, topların tasarımını yapacak kadar matematik ve mühendislik bilgisine sahiptir. II. Mehmet ayrıca Farsça, Arapça, Yunanca, Sırpça, Slavca ve İtalyanca dillerini de bilmektedir.
- Akşemsettin, Molla Gürani ve Molla Hüsrev II. Mehmet'e ders veren ünlü alimler arasında yer alır.
- II. Mehmet döneminde Balkanlar'da; 1459'da Sırbistan, 1460'ta Mora (Yunanistan'ın güneyi), 1462 Eflak, 1476'da Boğdan, 1463'te Bosna, 1465'te Hersek 1479'da Arnavutluk fethedildi.
- II. Mehmet döneminde Anadolu'da; 1459'da Amasra, 1460 Sinop, 1461 Trabzon alındı.

Otlukbeli Savaşı (1473): Osmanlı Devleti Akkoyunlu Devleti'ni mağlup etti.

İSTANBUL'UN FETHİ (29 MAYIS 1453)

Fethin Nedenleri

- İstanbul alınmadığı takdirde Rumeli'de egemenliğin tam anlamıyla sağlanamaması
- Hazreti Muhammed'in (Sallallahü aleyhi ve sellem) “İstanbul elbette fetholunacaktır. Onu fetheden kumandan ne güzel kumandan, onu fetheden asker ne güzel askerdir.” hadisinde İstanbul'u fethedecek olan komutanı ve askerleri övmesi.

- Bizans İmparatorluğu'nun Osmanlı şehzadelerini ve Anadolu beylerini Osmanlı aleyhine kışkırtması
- İstanbul'un kara ve deniz ticaret yolları üzerinde önemli konuma sahip olması
- Osmanlı Devleti'nin Anadolu ve Rumeli toprakları arasındaki bağlantıyı sağlamak istemesi
- İstanbul'un Hristiyanlığın Ortodoks mezhebinin merkezi konumunda olması
- Bizans İmparatorluğu'nun Avrupa devletlerini Osmanlı Devleti'ne karşı kışkırtması

İstanbul'un Fethi'nin Türk Tarihi Açısından Sonuçları

- Osmanlı Devleti toprak bütünlüğünü sağladı.
- İstanbul'un fethi ile Karadeniz'i Akdeniz'e bağlayan ticaret yolları ve İpek Yolu'nun Avrupa'ya açılan önemli bir limanı ele geçirildi.
- İstanbul, Osmanlı Devleti'nin başkenti oldu.
- II. Mehmet "Fatih" unvanını aldı.
- Osmanlı Devleti için Kuruluş Dönemi sona erdi, Yükselme Dönemi başladı.

İstanbul'un Fethi'nin Dünya Tarihi Açısından Sonuçları

- Bizans İmparatorluğu yıkıldı. Orta Çağ sona erdi ve Yeni Çağ başladı.
- Osmanlı Devleti'nin İslam dünyasındaki saygınlığı arttı.
- Ticaret yollarının Osmanlı Devleti'nin eline geçmesi ile Avrupa devletleri yeni ticaret yolları aramaya başladı. Bu durum coğrafi keşiflerin başlamasında etkili oldu.
- Kale ve surların top gülleleriyle yıkılacağı anlaşıldı. Bu durum Avrupa'da derebeylik rejiminin gücünü kaybetmesine neden oldu.
- İstanbul'daki bilgin ve sanatçılar İtalya'ya giderek Rönesans Dönemi'nin başlamasına katkı sağladılar.

II. BAYEZİD DÖNEMİ (1481–1512)

- II. Bayezid ve **Cem Sultan** arasında iktidar mücadelesinin yaşandığı bir dönemdir.
- II. Bayezid fetih hareketlerinden çok, fethedilen yerlerdeki hâkimiyeti sağlamlaştırmakla uğraştı.
- 1483'te Karamanoğulları Beyliği'ne kesin olarak son verildi.
- 1511'te dini nitelikli **Şahkulu İsyanı** çıktı.
- Fatih zamanında bozulan Osmanlı–Memlük ilişkileri bu dönemde savaş haline dönüşmüştür.

YAVUZ SULTAN SELİM (I. SELİM) DÖNEMİ (1512-1520)

Çaldıran Savaşı (1514): Osmanlı Devleti, Safevi Devleti'ni mağlup etti. Doğuda en büyük tehlike olan Safevi Devleti tehlikesi uzunca bir süre etkisiz hâle getirildi. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri Osmanlı topraklarına katıldı.

Turnadağ Savaşı (1515): Dulkadiroğulları Beyliği Osmanlı Devleti'ne katıldı.

Mercidabık Savaşı (1516): Osmanlı Devleti Memlûk Devleti'ni mağlup ederek Suriye – Filistin bölgesini ele geçirdi.

Ridaniye Savaşı (1517): Memlûk Devleti ortadan kaldırılmıştır. Mısır Osmanlı devletine katıldı. Hicaz savaşılmadan Osmanlı Devleti'ne katılmıştır. Baharat yolu Osmanlı'nın eline geçmiştir. Mukaddes emanetler İstanbul'a getirildi. **Halifelik** Osmanlı Devleti'ne geçti.

Uyarı

Yavuz Sultan Selim döneminde bütün mücadeleler doğru devletler ile yapılmış, batılı devletler ile herhangi bir mücadele olmamıştır.

KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN (I. SÜLEYMAN) (1520–1566)

- 1521 yılında Balkanların en stratejik kentlerinden olan Belgrad'ı fethetti. Belgrad bundan sonra batı seferlerinde bir üs hâline geldi.

Mohaç Meydan Savaşı (1526): Macaristan, Osmanlı Devleti'ne bağlı bir krallık hâline geldi.

- **1529'da ilk defa Viyana kuşatıldı.**
- 1533'te Almanya'ya sefer düzenlendi.
- 1541'de Macaristan Osmanlı Devleti'ne katıldı.

Zigetvar Seferi (1566): Zigetvar Kalesi alındı. Kanuni Sultan Süleyman bu sefer sırasında hastalandı ve vefat etti.

Kanuni Dönemi Denizlerdeki Gelişmeler:

- 1522'de Rodos Adası, 1551 Trablusgarp, 1559 Cerbe Adası, 1565 Malta Adası alındı.

Preveze Deniz Savaşı (1538): Akdeniz'de Barbaros Hayreddin Paşa, Andrea Dorya komutasındaki Haçlı donanmasını mağlup etti. **Akdeniz Türk Gölü** haline geldi.

II. SELİM (SARI) DÖNEMİ (1566-1574)

- 8 yıl süren saltanatı döneminde hiçbir sefere çıkmayan ilk Osmanlı padişahı olan II. Selim, vaktini İstanbul'da sarayda ve kışın Edirne'de geçirdi.

- 1570’de Kıbrıs Adası fethedildi ve Doğu Akdeniz’de hâkimiyet sağlandı. 1573’te Tunus fethedildi.

İnebahtı Deniz Savaşı (1571): Haçlı donanması Osmanlı donanmasını mağlup etti. **Osmanlı donanması ilk kez yakıldı.**

III. MURAT DÖNEMİ (1574-1595)

- Osmanlı toprakları bu dönemde **en geniş sınırlara** ulaşmıştır.
- Yeniçeri ocağına devşirme dışı kimseler de **ilk kez** bu dönemde alınmıştır.
- 1578’te İngiltere’ye **ilk kapitülasyon** verilmiştir.
- Lehistan Osmanlı himayesine girmiş oldu. 1577 Fas himaye altına alındı.

Uygulama

Aşağıdaki tabloda verilen bilgileri doğru ya da yanlış olma durumlarına göre örnekteki gibi işaretleyiniz.

BİLGİLER	DOĞRU	YANLIŞ	YANLIŞ İSE DOĞRUSU
Osman Bey, fetihlerinde “cihat ve gaza anlayışı” ile hareket etmiştir.	✓		
Türk nüfusun artması beyliğin büyümesini olumlu yönde etkilemiştir.			
Osmanlı Devleti kurulduğu sırada Anadolu’da Moğol baskısı vardır.			
Osmanlı Beyliği, Bizans ile öncelikle dostça ilişkiler kurmaya çalışmıştır.			
Beyliğin sınırları bu dönemde Marmara Denizi ve Karadeniz’e kadar ulaşmıştır			
Osman Bey, istimalet politikası ile devleti yönetmiştir.			
Osman Bey döneminde ticari hayata önem verilmemiştir.			
Kuruluş Dönemi’nde Osmanlı Beyliği adaletli bir yönetim anlayışı benimsemiştir.			
Bu dönemde Çimpe Kalesi alınarak Rumeli’ye geçiş sağlanmıştır.			

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

1. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı Devleti'nin sınırlarının genişlemesine etki eden gelişmelerden biri değildir?

- A) Bursa'nın Fethi
- B) İznik'in Fethi
- C) Ankara Muharebesi
- D) Koyunhisar Muharebesi
- E) Çimpe Kalesi'nin alınması

Osmanlı Devleti Kuruluş Dönemi'nde,

I. Rumeli'de fetihler yapılmıştır.

II. Fethedilen Rumeli topraklarına konargöçer Türkmenler yerleştirilmiştir.

III. Rumeli'de Türk nüfusun artması sağlanmıştır.

2. Buna göre Osmanlı Devleti'nin temel amacı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bizans'a karşı üstünlük sağlamak
- B) Rumeli'de kalıcı bir egemenlik sağlamak
- C) Yeni bir devlet kurmak
- D) Devletin ekonomik yükünü azaltmak
- E) Anadolu Türk Birliğini sağlamak

3. Osmanlı Devleti'nde ilk düzenli ordu hangi padişah döneminde kurulmuştur?

- A) Osman Bey
- B) Yıldırım Bayezid
- C) I. Murad
- D) Orhan Bey
- E) I. Mehmet

Sultan II. Mehmet'in İstanbul'u kuşatacağını düşünen Bizans Devleti'nin yöneticileri, Avrupa'daki devletlerden yardım istemiştir.

4. Buna göre Bizans Devleti ile ilgili,

I. Osmanlı Devleti'nin fethi gerçekleştirmesinden endişe etmektedir.

II. Topraklarını koruyabilecek güce sahip değildir.

III. Ekonomik olarak Osmanlı Devleti'nden daha güçlüdür.

yargılarından hangileri doğrudur?

- A) I ve II
- B) I ve III
- C) II ve III
- D) I, II ve III
- E) Yalnız III

5. Osmanlı donanması ilk kez nerede yakıldı?

- A) Sinop
- B) Preveze
- C) Navarin
- D) İnebahtı
- E) Çeşme

CEVAP ANAHTARI

1.C 2.B 3.D 4.A 5.D

OSMANLI DEVLETİ KÜLTÜR VE UYGARLIĞI

DEVLET YÖNETİMİ

- **Monarşik** (tek kişi) ve **teokratik** (dini) yönetim anlayışı benimsenmiştir.
- Osman ve Orhan Bey dönemlerinde ülke **hanedanın ortak malıdır** anlayışı hâkimdir.
- I. Murat Dönemi'nde **ülke padişahın ve oğullarının malıdır** anlayışını getirdi.
- Fatih Sultan Mehmet tarafından yapılan **Kanunname-i Ali Osman** ile **kardeş katli** yasallaştırıldı.
- Yavuz Sultan Selim döneminde yapılan Mısır Seferi ile **halifelik** Osmanlı'ya geçti ve devlet **teokratik (dini)** bir yapıya sahip oldu.
- I. Ahmet zamanında **Ekber-i Erşed** ve **Kafes usulü** uygulamasına geçildi. Şehzadelerin sancağa çıkması kaldırıldı ve hanedanda en yaşlı ve akıllı şehzadele- rin devletin başına geçmesi usulü kabul edildi.
- II. Mahmut tarafından yürürlüğe konulan **Senedi İttifak**'la **padişah yetkileri ilk kez kısıtlandı**.
- Sultan Abdülmecid tarafından yayınlanan Tanzimat Fermanı'yla **ilk kez kanun üstünlüğü** kabul edildi.
- Abdülhamit zamanında ilan edilen Meşrutiyet'in ilanı ile **halk ilk kez yönetime katıldı**.
- Osmanlı Devleti'nde padişah olmanın şartı **hanedan üyesi olmak** ve **erkek** olmaktır.
- **Hutbe okutmak, para bastırmak, taht, otağ, sancak, asa, kılıç, hilat (giysi), çetr (şemsiye), nevbet (davul)** hükümdarlık alametleridir.
- Osmanlı Devleti'nde başa geçenler; **bey, gazi, hüdavendigâr, han, hakan, sultan, padişah ve halife** unvanlarını kullanmıştır.
- Padişah tarafından verilen emirlere **ferman** adı verilmiştir.

Uyarı

Osmanlı Devleti'nde padişahın yetkilerini sınırlandıran belgeler şunlardır;

Sened-i İttifak (1808): Osmanlı Devleti'nde padişah yetkilerinin bir sözleşme ile kısıtlandığı ilk belgedir.

Tanzimat Fermanı (1839)–İslahat Fermanı (1856): İlk defa kanun üstün- lüğü ile padişah yetkileri kısıtlanmıştır.

Kanun-i Esasi (1876): Türk Tarihi ve Osmanlı Devleti'nin ilk anayasası olan Kanun-i Esasi ile Padişah yetkileri kısıtlanmıştır.

OSMANLI DEVLET İDARESİNİ OLUŞTURAN BİRİMLER

Seyfiye (Askerî Bürokrasi): Kılıç sahibi anlamına gelen **askerî sınıfı** temsil ederlerdi. Osmanlı Devleti fetih ve gaza temeli üzerine oturtulduğu için uzun süre seyfiye, yönetici sınıfın en etkili kanadını oluşturdu. Seyfiye sınıfı üyelerinin yönetim ve askerlikle ilgili yetki ve sorumlulukları vardı. Seyfiye'nin Divân-ı Hümâyûn'daki temsilcileri vezir-i âzam, vezirler, kaptanıderya ve yeniçeri ağası idi.

Kalemiye (Sivil Bürokrasi): Osmanlı Devleti'nde **bürokrasi sınıfını** oluşturan bu grup genelde idari ve mali işlere bakardı. Kalemiye'nin Divân'daki temsilcileri Anadolu ve Rumeli defterdarları ile nişancı idi. Devletin iç ve dış yazışmaları, hazine arazileri ile ilgili kayıtların tutulması da kalemiye sınıfının göreviydi. Ayrıca başta reisülküttap olmak üzere Divân toplantılarının bürokratik işlemlerini yürüten kâtipler ile ülke genelindeki her türlü yazışma işlerini yerine getiren memurlar da kalemiye sınıfına dâhildi.

İlmiye (Din, Eğitim ve Hukuk Bürokrasisi): İlimle uğraşan sınıf anlamına gelir. İlmiye sınıfı mensupları medreselerde iyi bir eğitim gördükten sonra divanda ve diğer idari birimlerde görevlendirilirlerdi. Divân'daki temsilcileri kazasker; taşradaki temsilcileri ise kadılardı. İlmiye sınıfından olan şeyhülislam ise gerekli durumlarda divana katılırdı. Bunun dışında ilimle uğraşan müderrisler de bu gruba dâhildi. İlmiye sınıfı mensupları Müslüman olmak zorundaydı.

- Osmanlı taşra teşkilatı içinde yer alan başlıca yönetim birimleri kaza, sancak ve eyalet idi. Kazaların başında ilmiye sınıfına mensup kadılar bulunurdu.
- Kadıların idari, ilmî ve adli konularda oldukça geniş yetkileri vardı. Osmanlı Devleti, kadıların işlerine pek müdahale etmezdi. Böylece kadıların vereceği kararlarda hür iradelerini kullanmalarına yardımcı olurdu.
- Kadılar, bulunduğu kazada devletin şeri ve örfi kanunlarını uygular, merkezden gelen emirleri yerine getirirdi. Bir yargıç olarak insanlar arasındaki anlaşmazlıkları mahkemelerde çözüme kavuştururdu. Ayrıca kazadaki devlet görevlilerinin bütün uygulamalarını yargı denetiminden geçirirdi.
- Osmanlı Devleti'nde devlet işleri “**saray**”dan yönetiliyordu. **İlk saray** I. Murat tarafından **Bursa'da** yaptırıldı. Edirne fethedilip başkent olunca Edirne Sarayı yaptırıldı.
- II. Mehmet İstanbul'u fethettikten sonra “Saray-ı Atik (Eski Saray)” daha sonra da “Saray-ı Cedid” adı verilen “Topkapı Sarayı (Yeni Saray)”nı yaptırmıştır. XIX. (19) yüzyıla kadar devletin yönetildiği ve padişahların ikamet ettiği yer olmuştur.
- Avrupa'daki gelişmelerin etkisiyle XIX. (19) yüzyılda Dolmabahçe, Beylerbeyi, Çırağan ve Yıldız Sarayları yapılmıştır.
- Divan toplantıları, padişahların tahta çıkış törenleri, yabancı elçilerin kabulü, bayramlaşma törenleri sarayda yapılırdı.

- Topkapı Sarayı; padişahın hizmetkârlarının bulunduğu enderun (iç saray), birun (dış saray) ile padişahın özel hayatını geçirdiği harem olmak üzere üç bölümden oluşuyordu.

Enderun (İç Saray): Topkapı Sarayı, padişahın ikametgâhı dışında, devlet idaresinin ve devlet adamı yetiştirilmesinin de merkezi konumundaydı. Nitekim sarayda bulunan Enderun Mektebi'nden yetişenler başta padişahın hizmetkârı olmak üzere, devletin birçok kademesinde görev yaparlardı.

Birun (Dış Saray): Dış anlamına gelen birun, Topkapı Sarayı'nın Bâb-ı Hümâyûn ile Babüssaade arasında kalan bölümdür. Osmanlı sarayı ve padişahın dış hizmetine bakan ve sarayda kalma mecburiyetinde olmayan; padişah hocası, hekimbaşı, göz hekimi, hünkâr imamı gibi ulemâ sınıfından olanlarla şehremini, darphane ve arpa eminleri gibi sivil görevlilere de "Birun halkı" veya "Dış halkı" denirdi.

Harem: Girilmesi yasak olan yer anlamına gelir. Osmanlılar Dönemi'nde evler ve devlet adamlarının konutları demek olan saraylar, harem ve selamlık diye ikiye ayrılmıştı. Fatih Dönemi'nde, Topkapı Sarayı bünyesine bir de harem inşa edildi. Devşirme sistemi ile hareme alınan cariyeler, kalfaların sıkı disiplini altında Müslüman adap ve terbiyesiyle yetiştirilir; okuma-yazma, dinî bilgiler, dikiş nakış, yeteneklerine göre musiki, sofrâ hizmetleri derslerini öğrenirlerdi. Bu yönüyle harem aynı zamanda saray okulu niteliğindeydi. Haremden sorumlu en yetkili kişiye **harem ağası** denirdi.

DİVÂN-I HÜMÂYUN VE ÜYELERİ

- Osmanlı Devleti'nde, padişahın başkanlığında birinci derecede devlet işlerini görüşmek üzere toplanılan divâna "**Divân-ı Hümâyûn**" adı verilirdi.
- Osmanlı Devleti'nde ilk divân, Orhan Bey Dönemi'nde kuruldu. I. Murat Dönemi'nde ülke sınırlarının genişlemesi ve sorunların artmasına bağlı olarak divân da genişletildi. Divân'daki vezir sayısı artırıldı. Diğer divân üyelerinin ise görev ve yetkileri artırıldı.
- Divân, Orhan Bey Dönemi'nden Fatih'in ilk devirlerine kadar her gün toplandı. XVI. yüzyıldan itibaren ise divân toplantıları haftada dört güne indi, bunun iki günü de arz günü olarak kabul edildi.
- Hükümdar nerede bulunursa divân da orada kurulurdu.
- Fatih'e kadar divâna hükümdarlar, Fatih'ten sonra vezir-i âzamlar başkanlık etti. Ancak padişahlar divân toplantılarını divânın üst tarafında bulunan kafes arkasından dinlemeye devam ettiler. Dolayısıyla divân toplantılarını devamlı kontrol altında tuttular.
- Divân XVII. (17) yüzyıldan itibaren önemini kaybetti. XVIII. (18) yüzyıldan itibaren ise sadrazam konaklarında yapılan divân görüşmeleri üç ayda bir yapılır hâle geldi. Zamanla sadrazam konakları **Bab-ı Âli** (yüksek veya yüce kapı) adını alarak devletin yönetim merkezi hâline geldi.

- Osmanlı'da divân; bugünkü anlamda Bakanlar Kurulu, Danıştay, Yargıtay gibi devlet kurumlarının görevlerini yerine getiren bir meclisti. Divân'da idari, askerî, hukuki, adli, mali konular; davalar ve şikâyetler görüşülüp karara bağlanırdı.
- Burada alınan kararlar, Osmanlı hukuk sistemi gereğince kanun sayılırdı. Ülkenin herhangi bir yerinde haksızlığa uğrayan veya taşrada kadılar tarafından haklarında yanlış karar verildiğini düşünenler; valilerden, askerî sınıflardan şikâyeti bulunanlar Divân'a başvurabilirdi. Dolayısıyla Divân, hangi din ve millete mensup olursa olsun hangi meslek ve tabakada bulunursa bulunsun kadın erkek herkese açıktı.

Başlıca Divân Üyeleri:

Vezir-i âzam (Sadrazam): Padişahın mutlak vekili idi. Bundan dolayı padişahın mührünü de taşırdı. Her türlü hükûmet işlemlerini padişah adına onaylayarak resmileştirirdi. Fatih Dönemi'nden itibaren Divân toplantılarına başkanlık eden vezir-i âzam, mülki ve askerî büyük makamlara atamalarda bulunurdu. Padişah sefere katılmadığı takdirde "**Serdar-ı Ekrem**" unvanıyla ordunun başında sefere çıkardı. Ayrıca başkentteki düzen ve yönetimden de sorumluydu.

Vezirler: Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında padişahın yardımcısı konumunda olan bir vezir bulunmaktaydı. Ancak I. Murat Dönemi'nden itibaren ülke sınırları ve sorunlarının artmasına bağlı olarak vezir sayısı da artmış ve bu nedenle birinci vezire vezir-i âzam denilmiştir. Vezirler, Divân'da vezir-i âzamin sağında bulunur, Kubbealtı denilen yerde toplanıp kendilerine verilen işlere baktıkları için Kubbe vezirleri olarak da anılırlardı. Kanuni Dönemi'nden itibaren önemli eyaletlere atanan valiler, vezirler arasından seçildi.

Kazasker: Adalet işlerinden sorumludur. Medrese işlerine bakar, kadı ve müderrislerin atamalarını yapardı. Taşrada kadıların çözemediği davaları çözmeye çalışırdı. Fatih Dönemi'nden itibaren Anadolu ve Rumeli kazaskeri olarak sayıları ikiye çıkarılmıştır.

Defterdar: Mali alandaki tüm işlemlerden sorumlu idi. Devlet gelirlerinin dış hazineye teslimi ve bunların harcamaya dönüştürülmesi en önemli görevleriydi. Divân'da iki defterdar bulunurdu. Rumeli defterdarı baş defterdar olarak Anadolu defterdarından daha geniş yetkilere sahipti. Baş defterdar yatırım, para basımı ile ilgili girişimleri ve hazırladığı bütçeyi önce sadrazama sunar, padişah onayı ile de uygulamaya koyardı.

Nişancı: Divân'da, padişah adına alınan her türlü ferman ve berata padişahın tuğrasını çekerdi. Fethedilen bölgelerdeki arazileri tapu tahrir defterlerine kaydederdi. Tevkiî ya da Tuğraî olarak da bilinirdi. Kanuni Dönemi'nden itibaren, tımarların sisteminin düzenlenmesi ve dağıtılması görevi de nişancıya verildi.

Şeyhülislam: Divânın asli üyesi olmayan şeyhülislam, gerekli görülen konularda Divâna çağrılır ve fikri alınırdı. İlmiye sınıfının başı olarak en yüksek din görevlisi konumundaydı. Divânda alınan kararların şeri hukuka uygun olup olmadığı yönünde karar verirdi. Şeyhülislam'ın bu kararına da **fetva** denirdi.

Reisülküttap: Divân-ı Hümâyûn'un asli üyesi olmayan reisülküttaplar, Divân kâtiplerinin ve kalemlerinin şefi konumundaydılar. XVII. (17) yüzyıl sonlarına kadar nişancıya tabi olarak görev yaptılar. Reisülküttapların görevleri, Divânda kabul edilen fermanlara uygun olarak emirleri yazmak, padişah ve vezir-i âzama gelen mektupları tercüme ettirerek bunlara cevaplar hazırlamaktı.

Kaptanıderya: Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nden itibaren kaptanıderya da Divânın asıl üyesi olmuştur. Denizcilik işlerinden sorumlu en büyük komutan sıfatındaydı. Tersaneye ait işlere bakar, donanma ile ilgili çalışmaları yürütürdü.

Yeniçeri Ağası: Askerî konularda gerek görüldüğü zaman Divâna çağrılırdı. Kapıkulu askerlerinin her türlü sorununu Divâna iletirdi. Aynı zamanda başkent İstanbul'un da güvenliğinden sorumluydu.

ÜLKE YÖNETİMİ

- Osmanlı Devleti'nde ülke yönetimi; **eyalet – sancak – kaza ve köylerden** oluşmaktadır.
 - ✓ **Eyaletler;** Beyler Beyi,
 - ✓ **Sancaklar;** Sancak Beyi,
 - ✓ **Kazalar;** Kadı ve Subaşı,
 - ✓ **Köyler;** Köy Kethüdası, Yiğitbaşı ve Kadı Naibi tarafından yönetilirdi.
- I. Murat Dönemi'nde Manastır merkez olarak “**Rumeli Beylerbeyliği**”, Yıldırım Bayezid Dönemi'nde de Kütahya merkezli “**Anadolu Beylerbeyliği**” kurulmuştur.

TOPRAK SİSTEMİ

- Osmanlı Devleti'nde toprağın sahibi devlettir. Halk (reaya) toprağı ekip biçmekle görevlidir.
- Osmanlı Devleti'nde topraklar üç birime ayrılır.

Bunlar;

- Mülk Arazî:** Şahıslara ait topraklardır. Miras bırakabilir, satabilirler.
- Miri Arazî:** Devlete ait araziler olup belli şartlar dahilinde devlet görevlilerine kiralanır.
 - ❖ **Paşmaklık Arazî:** Padişahın annesine ve kızlarına ayrılan topraklardır.

- ❖ **Mukataa Arazi:** Geliri devlet hazinesine aktarılan arazilerdir.
- ❖ **Yurtluk Arazi:** Geliri sınır boylarında oturanlara verilirdi.
- ❖ **Ocaklık Arazi:** Kale muhafızlarına veya tersanecilere verilirdi.
- ❖ **Metruk Arazi:** Ortak yaşam alanı olan otlak ve yaylaklardır.
- ❖ **Vakıf Arazi:** Geliri kamu yararı için ayrılan topraklardır.
- ❖ **Malikâne Arazi:** Devlete yararlılık gösterenlere yaşamları boyunca verilen topraklardır.
- ❖ **Dirlik Arazi:** Geliri devlet memuruna veya askerlere ayrılan topraklardır. Dirlik üçe ayrılır:
 - a) **Has:** Geliri 100.000 akçeden fazladır. Padişah ve divan üyelerine ayrılırdı.
 - b) **Zeamet:** Geliri 20.000 akçe ile 100.000 akçe arasındadır. Müderris, Muid, Tabip, Kadı'ya verilirdi.
 - c) **Tımar:** Geliri 3.000 ile 20.000 akçedir. Memurluğa ilk başlayanlar veya en alt düzeydeki memurlara verilirdi.

3. Vakıf Arazi: Gelirleri hayır kurumlarına bırakılan topraklardır. Devlet tarafından el konulamazdı. Mütevellî adı verilen idare heyeti tarafından yönetilirdi.

Uyarı

Osmanlı Devleti'nde toprak ve ordu sisteminin temelini **Tımar Sistemi** oluştururdu. Bu sistemde devlet "**Tımarlı Sipahi**"ye belli bir toprak parçası verirdi. Tımarlı Sipahi, emrindeki askerlerle bu toprağı ekip biçer, elde edilen gelir, askerlerin ihtiyaçları ve eğitimi için harcanırdı. Çok disiplinli bir asker topluluğı olan Tımarlı Askerler, savaş zamanında savaşlara katılırlardı.

Tımar Sisteminin Faydaları

- Vergiler düzenli olarak toplanmıştır.
- Bölgenin güvenliğı sağlanmıştır.
- Devlete yük olmadan asker yetiştirilmiş, askerlik masrafları azaltılmıştır.
- Toprak sürekli ekilip biçildiğı için üretimde devamlılık sağlanmıştır.
- Ülke bayındır (imar) hale getirilmiştir.

- İlk düzenli ordu yaya ve müsellemler adıyla Orhan Bey tarafından oluşturulmuştur.
- **Pençik Sistemi:** I. Murat döneminde Rumeli'ye geçildikten sonra savaş esirlerinden asker seçilerek orduya alınmıştır.
- **Tımar Sistemi ve Kapıkulu (Devşirme) Sistemi:** I. Murat tarafından oluşturulmuştur.
- Kapıkulu Askerleri devletten üç ayda bir **ulufe** adıyla maaş alan sürekli askerlerdi.
- Kapıkulu Askerleri hükümdar değiştiği dönemlerde **cülus** adlı bahşiş alırlardı.
- **Devşirme sistemi:** Gayr-i Müslimlerin kimsesiz ve fakir çocuklarının küçük yaşta toplanarak (5-12 yaş) devlet hizmetinde kullanılmak üzere yetiştirilmesidir. Bunların zeki ve gülbüz olanları saraydaki Enderun Mektebi'nde devlet memuru olarak yetiştirmek amacıyla okutulurdu. Rumeli'den toplanan çocuklar önce Anadolu'ya gönderilerek Türk ailelerinin yanında Türk-İslam kültürü alırlar, sonra Gelibolu'daki Acemi Oğlanlar Ocağı'na getirilirlerdi. Burada kabiliyetlerine göre askeri ocaklara ayrılırlardı.
- Kapıkulu ordusunun temeli **yeniçeri** askerleridir. Yeniçeri Ocağı I. Murat zamanında oluşturulmuştur.
- Yeniçeriler padişahın yanında bulunur ve İstanbul'u korumakla görevlidir.
- II. Mahmut zamanında 1826'da Yeniçeri Ocağı kaldırılmıştır. Tarihte bu olaya Vaka-i Hayriye adı verilmiştir. Yeniçeri Ocağı'nın yerine **Asakir-i Mensure-i Muhammediye** Ordusu kurulmuştur.

- Yeniçerin silahlarının bakım ve onarımından **Cebeciler** sorumludur.
- **Lağımcılar**; ordunun geçtiği yerlerdeki yolların ve köprülerin onarımını yapan, tüneller kazan, patlayıcı maddeler yerleştiren ve surları yıkan ocaktır.
- **Humbaracılar**; Havan topları, mayın, el bombaları ve humbara denilen gülleleri yapan ve kullanan ocaktır.
- **Sakalar**; Ocağın su işleriyle ilgilenen sınıftır.
- **Sipahiler ve Silahtar**; Padişahın çadırını (Otağ-ı Hümayun) korumakla görevli askeri birliktir.
- Osmanlı ordusunun **en kalabalık askeri birliği Tımarlı Sipahilerdir**.
- **Azaplar**; Anadolu'dan toplanmış bekâr, dinç Türk gençleridir. Savaşta yeniçerilerin önünde düşmana ilk hücumu yaparlardı.
- **Akıncılar**; Sınır boylarında oturan Türklerden meydana gelen hafif süvari birlikleriydi.
- Osmanlı deniz kuvvetlerine **donanma** adı verilirdi.
- Donanma komutanı **Kaptan-ı Derya**'dır.
- Donanma askerlerine **levant** adı verilmiştir.
- Karesioğulları Beyliği'nin Osmanlı Devleti'ne katılmasıyla Osmanlı donanmasının temelleri atılmıştır.
- Osmanlı Devleti, Orhan Bey Dönemi'nde Karamürsel'de **ilk tersaneyi** kurmuştur.
- Teşkilatlı **ilk Osmanlı tersanesi** Gelibolu'da I. Bayezid Dönemi'nde açılmıştır (1390). Osmanlı'nın **en büyük tersanesi** ise Haliç Tersanesi'ydi.
- Osmanlı **ilk deniz savaşını** I. Mehmet Dönemi'nde **Venediklilere** karşı yapmıştır (1416).
- Osmanlı donanması İnce Donanma ve Donanma-i Amire olarak ikiye ayrılır.

OSMANLI FETİH SİYASETİ

- Osmanlı Devleti'nin uyguladığı fetih siyaseti üç bölümden oluşmaktadır;
 - ✓ Gaza ve Cihat Anlayışı
 - ✓ İstimâlet (hoşgörü) Politikası
 - ✓ Millet Sistemi
- Osmanlı fetihlerinin kalıcı olmasında yardımcı olan gruplar şunlardır;
 - Abdalan-ı Rum**: Fethedilecek bölgeye askerlerden önce insanların gönülleri kazanmaya çalışan kişiler giderdi. Gönüllü olarak giden bu insanlara derviş adı verilirdi.

Ahiyân-ı Rum: Esnaf birliği olan Ahilik teşkilatının yapılan fetihlerde ve toplumda birliğin sağlanmasında önemli katkıları olmuştur. Ahilik ahlakla sanatın ahenkli bir birleşimi olan teşkilattır.

Bacıyan-ı Rum: Ahiliğin kurucusu Ahi Evran'ın eşi Fatma Bacı tarafından oluşturulmuştur.

Gaziyan-ı Rum: Türklerde gaza ve cihat ruhu ile hareket eden ve vatan uğruna canını bile vermekten çekinmeyen kahramanlara Gaziyan-ı Rum adı verilmiştir.

OSMANLI DEVLETİ'NDE SOSYAL KURUMLAR

İmarethane: Osmanlı Devleti'nde yoksullara yardım amacıyla kurulan hayır kurumlarıdır. Başlangıçta imaretlerde; şehir dışından gelenlere, yolculara, yoksul ve düşkünlere yiyecek, sağlık ve giyecek yardımı yapılırdı. Sonraları ise imaretler sadece yemek verilen yerlere dönüşmüşlerdir.

Han ve Kervansaray: Yol üzerinde veya kasabalarda yolcuların konakladıkları ve hayvanlarının barındığı yapılardır. Yolcular; milliyet, din, dil, inanç ayırımı yapılmaksızın, üç gün ücret ödemedenden kalabilirdi.

Darüşşifa (Hastane): Hastaların tedavi edildiği hastanelerdir.

Kalenderhâne: Şehirlere gelen yabancıların ve seyyahların ücretsiz kalıp yemek yedikleri yerdir.

Küllîye: Cami ile birlikte hamam, medrese, mektep, imaret, türbe, kütüphane, aşevi, darüşşifa, kervansaray, çarşı, tekke, zaviye binalarından oluşan yapılar topluluğudur.

OSMANLI DEVLETİ'NDE MALİYE

- Osmanlı maliyesinin temeli I. Murat tarafından atılmıştır.
- Tarhuncu Ahmet Paşa tarafından **ilk bütçe** oluşturulmuştur.
- Osmanlı maliyesinden sorumlu divan üyesi **Defterdar**'dır.
- Osmanlı para birimine **Akçe** denir.
- Osman Bey döneminde **ilk bakır para**, Orhan Bey döneminde **ilk gümüş para**, Fatih Sultan Mehmet döneminde **ilk altın para** bastırılmıştır.
- Sultan Abdülmecid döneminde **ilk kâğıt para olan kaime** bastırılmıştır.
- Osmanlı hazinesi; **Hazine-i Amire** (Dış Hazine) ve **Hazine-i Hassa** (İç Hazine) olarak iki bölüme ayrılmıştır.
- Osmanlı Hazinesinin gelir kaynakları savaşlarda elde edilen **ganimetler** ve toplanan **vergilerdir**.

- Halktan toplanan vergiler; **öşür, haraç, cizye, avarız, çift resmi, ispenç, ağnam** gibi vergi türleridir.
- Osmanlı Devleti'nin **ilk bankası** olan **Bank-ı Dersaadet** Tanzimat Dönemi'nde açılmıştır.
- 1867'de Mithat Paşa tarafından Ziraat Bankası'nın temeli sayılan **Memleket Sandıkları** kurulmuştur.
- 1888'de Ziraat Bankası kurulmuştur.

OSMANLI DEVLETİ'NDE HUKUK

- Osmanlı hukuk sistemi **Şer-i Hukuk** ve **Örfi Hukuk** olarak iki bölüme ayrılmıştır.
- Şer-i Hukuk'un (İslam Dini) kaynağı; **Kur'an, sünnet, icma ve kıyastır.**
- Şeyhülislâm Şer-i Hukuk'un uygulanmasında en yetkili kişidir. **Kazasker** ve **kadılar** adli işlerden sorumlu görevlilerdi. Daha küçük yönetim birimlerinde (nahiyelerde) kadı adına hüküm verenlere "**Naib**" denirdi.
- Mahkemelerde görülen davalar "**Şer'iyye Sicilleri**" adı verilen defterlere kaydedilirdi.
- Örfi Hukuk'un temeli Türk geleneklerinin temeli olan "**töre**" dir. Örfi Hukuk oluşturulurken İslam Dini'ne uygun olarak hareket edilmiştir.
- Örfi hukuka padişahın yönetim, maliye ve ceza gibi konularda çıkarttığı **kanunnameler** de dâhildi.
- Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde hazırlanan ve Osmanlı Devleti'nin ilk Kanunnamesi olan "**Kanunname-i Ali Osman**" ile örfi hukuk toplatılmış ve yazılı hale getirilmiştir.
- **Kanuni Sultan Süleyman** döneminde ise Osmanlı Örfi Hukuk **en gelişmiş** hale gelmiştir.
- Osmanlı'da sürekli uygulanan kanunlara "**Kanun-u Kadim**" denmiştir.
- Osmanlı Devleti'nde hukuk alanındaki gelişmeler 19. yüzyılda başlamıştır. 1878'de İslami temelli ilk medeni hukuk, "**Mecelle**" adı altında toplanmıştır.
- 1839 Tanzimat Fermanı ile **ilk defa** herkesin temel hakları güvence altına alınmıştır.
- Abdülaziz Dönemi'nde **Divan-ı Ahkâm-ı Adliye (Yargıtay)** adlı bir yüksek mahkeme kurulmuştur.
- 1878'de hukuk alanında uzman ihtiyacını karşılamak amacı ile **Mekteb-i Hukuk-i Şahane** (Hukuk Fakültesi) kurulmuştur.
- Osmanlı Devleti çok uluslu bir yapıya sahip olduğu için Müslümanları ve gayrimüslimleri temsilen farklı mahkemeler bir arada yer almıştır. Şer-i mahkemeler, Cemaat mahkemeleri, Konsolosluk mahkemeleri ve 19. yüzyıldan itibaren Batılı tarzda mahkemeler gibi. Bu durumlar **Osmanlı'da hukuk birliğinin olmadığını** göstermektedir.

OSMANLI DEVLETİ'NDE EĞİTİM

- Osmanlı Devleti'nde yer alan eğitim kurumları; **Mahalle Mektepleri (Sıbyan Mektepleri) ve Medreselerdir.**
- Eğitim sistemin temeli **Mahalle Mektepleri (Sıbyan Mektepleri)**'dir. Bu okullarda **muallimler (öğretmen)** İslam dinini esas alarak eğitim vermiştir.
- II. Mahmut döneminde **ilk defa** İstanbul'da eğitim zorunluluğu getirilmiştir.
- Osmanlı Devleti'nin **yükseköğretim kurumları** medreselerdir. İlk Osmanlı medresesi 1330'da Orhan Bey tarafından İznik'te açılmıştır ve dönemin ünlü âlimi **ilk müderris** olarak **Davud-u Kayseri** göreve getirilmiştir.
- Medreselerde dini ilimler (Kuran, Hadis, Fıkıh, Kelam gibi) ile pozitif ilimler (Kimya, Matematik, Hendese, Astronomi, Tarih, Coğrafya) bir arada okutulmuştur.
- Medreselere öğrenciler sınav ile alınmış ve tüm masrafları vakıflar tarafından karşılanmıştır.
- Medrese hocalarına **muid** ve **müderris** adı verilmiştir.
- Medreselerde eğitim görenlere “**Suhte, Softa, Talebe, Danişment**”; medreselerde yetişen bilginlere “**Ulema**” denirdi.
- Medreseden mezun olanlar **Kadı, Müftü, Kazasker, Defterdar, Nişancı** gibi önemli görevler almıştır.
- Osmanlı Devleti'nin önemli medreseleri Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırılan “**Sahn-ı Seman Medresesi**” ve Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırılan “**Süleymaniye Medresesi**” dir.
- Devlet memuru yetiştirmek amacıyla Fatih döneminde devşirmelerin okutulduğu Saray Mektebi de denilen “**Enderun**” açılmıştır. Daha sonraları Enderun'a Müslüman ailelerin çocukları da alınmıştır. Enderun'da; askeri eğitim, idari eğitim, beden eğitimi, sanat eğitimi verilirdi.
- Enderun Okulu **ilk defa** II. Murat Dönemi'nde Edirne Sarayı'nda kurulmuştur. Bu okul II. Mahmut Dönemi'nde kapatılıp yerine “**Mekteb-i Maarif-i Adliye**” açılmıştır.
- Osmanlı Devleti'nde medreselerin dışında halkın da eğitim alması amacıyla **tekke, cami, dergâh, zaviye, lonca, saray okulları ve konaklarda** da eğitim verilmiştir.
- Duraklama Dönemi'nden itibaren yöneticilerin çocuklarına daha çocuk yaşta iken müderris (profesör) unvanının verilmesi yani **Beşik Ulemalığı** sitemine geçilmesi medreselerin bozulmasına neden olmuştur.
- 1869'da çıkarılan **Maarif-i Umumiye Nizamnamesi** ile azınlıkların özel okul açabileceği hükme bağlanmıştır.

- Osmanlı Devleti'nde mesleki eğitimim gelişmesi **Lonca Teşkilatı**'nın kurulması ile sağlanmıştır. Esnaf örgütlenmesini temel alan Loncalar sayesinde çırak- kalfa – usta öğreticiliği benimsenerek halkın meslek öğrenmesi sağlanmıştır.
- XIX. (19) yüzyıldan itibaren **Batı tarzda** eğitim kurumları Osmanlı topraklarında açılmaya başlamıştır. Bu durum Avrupa kültürünün Osmanlı toplumunda yayılmasına ve **kültür çatışmasına** neden olmuştur.

TÜRK DÜNYASINDA YETİŞMİŞ BAZI BİLİM İNSANLARI

- **AKŞEMSEDDİN (1390-1459):** Hacı Bayram Veli'nin müritlerinden olan Akşemseddin aynı zamanda Fatih Sultan Mehmet'in de lalasıdır. İstanbul'un fethinden sonra kiliseden camiye dönüştürülen Ayasofya'da ilk cuma namazını kıldırdı. Akşemseddin, Amasya ve Osmancık medreselerinde tıp, eczacılık ve tasavvuf alanında çalışmalar yaptı. "**Maddetü'l Hayat**" adlı eserinde ilk defa bazı hastalıkların, tohum adını verdiği mikroplardan kaynaklandığını öne sürdü. Akşemseddin aynı eserinde, Pasteur (Pastör)'den çok daha önce bazı hastalıkların kalıtım yoluyla geçtiğini söyledi.
- **ULUĞ BEY (1394-1449):** Timur'un torunu ve Timur Devleti'nin dördüncü hükümdarı olan Uluğ Bey aynı zamanda matematik ve astronomi alanında yapmış olduğu çalışmalarla Türk İslam dünyasında nam kazandı. Uluğ Bey, hükümdarlığı döneminde, Semerkant'ta medrese ve rasathane inşa ettirdi.
- **ALİ KUŞÇU (1403-1474):** Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'ın hizmetinde çalışan Ali Kuşçu daha sonra Fatih Sultan Mehmet'in daveti üzerine İstanbul'a yerleşti. 200 akçe maaşla Ayasofya Medresesi müdürlüğüne getirildi. Ali Kuşçu, İstanbul'a gelirken yolda hazırladığı "**Muhammediye**" adlı matematik konulu bir eseri Fatih Sultan Mehmet'e sundu. Otlukbeli Savaşı sırasında yazdığı astronomiyle ilgili bir risalesine ise uğur niyetine "**Fethiye**" adını koydu.
- **PİRİ REİS (15. VE 16. YY):** Coğrafya alanında ileri gitmiştir. **İlk kez** dünya haritasını çizmiştir. "**Kitab-ı Bahriye** (Denizcilik Kitabı)" adlı eseri yazmıştır.
- **KÂTİP ÇELEBİ (17. YY):** Tarih, Coğrafya, Denizcilik, Maliye ve Hukuk alanlarında çalışmalar yapmıştır. **Cihannüma** (Dünya coğrafyası), **Keşfü'z-zünun** (Bibliyografya), **Fezleke-i Osmani** ve **Mizanü'l Hak** adlı eserleri yazmıştır.
- **AHMET CEVDET PAŞA (19. YY):** **Tarih-i Cevdet** (Tarih Kitabı), **Tezakir**, **Kısas-ı Enbiya** (Nebiler Tarihi), **Mecelle** (Hukuk) adlı eserleri yazmıştır.
- **İBN-İ KEMAL:** Din ve hukuk âlimidir. **Tevarih-i Ali Osman** adlı eseri vardır.

OSMANLI SANAT ve MİMARİ ANLAYIŞI

- Osmanlılar; cami, medrese, mescit, han ve hamam gibi yapılarla buraları imar etmiştir. Ayrıca fethedilen şehirlerdeki çarşı ve pazarlar geliştirilmiş ya da yeniden inşa edilmiştir.

- Bosna'dan Yemen'e, Kafkasya'dan Kırım'a kadar çok farklı coğrafyalara hükmeden Osmanlı Devleti, insanların yeteneklerini kullanabilmelerini sağlamak amacıyla güvenli bir ortam oluşturmuştur. Bu güvenli ortamda şehirler; mimari- siyle, zanaat, sanat ve kültür faaliyetleriyle birer yaşam merkezi hâline gelmiştir.
- Kuruluş devrinden itibaren İznik, Bursa, Edirne ve İstanbul, Osmanlı sanat ve mimarisinin beşiği olmuştur. Günümüze kadar ulaşan müzeleri, sarayları, koleksiyonları, kütüphaneleri ve camileri dolduran tezhip, çini, minyatür, halı, kilim, kumaşlar ve binlerce cilt yazma eser vardır. Bu eserler, Anadolu ve çevresinde gelişen Türk el sanatlarına ait zengin bir hazinedir.
- Bir milletin kültürel kişiliğinin en canlı ve anlamlı belgeleri niteliğinde olan el sanatları, Osmanlı Devleti'nde büyük gelişme göstermiştir. Özellikle **ahşap ve taş işlemeciliği, dokumacılık, çinicilik ve hat sanatları** yeni bir ifade ve anlatım zenginliği kazanmıştır.
- Nakkaşlar, kuyumcular, kâtipler, ciltçiler, çiniciler, kumaş dokuyucuları, maden işi yapan kazgancılar, ahşap işleriyle uğraşan künde-kârlardan oluşan bu sanat ve zanaat grupları, kendi içlerinde birer eğitim kurumu gibi çalışmıştır.
- Bu meslek gruplarının ustaları, Ahilik teşkilatına bağlı olarak loncalar oluşturmuş ve "**esnaf şeyhleri**" tarafından yönetilmiştir.
- Osmanlı Devleti'nde ahşap işçiliğiyle uğraşan sanatkârlara "**neccar**" denilirdi.
- Osmanlı Dönemi'nde İznik ve Kütahya'dan sonra Bursa, Edirne ve İstanbul da önemli çini merkezleri olmuştur.
- Bursa'daki **Yeşil Cami ve Yeşil Türbe; Topkapı Sarayı** ve İstanbul'un birçok camileri -özellikle Sultan Ahmet Cami- Osmanlı çiniciliğinin en güzel örnekleri arasında yer alır.
- **Hat**; yazıyı estetik ölçülere bağlı kalarak güzel bir şekilde yazma sanatıdır. Hat sanatı ile uğraşanlara ise "**hattat**" denilir.
- XVI. (16) yüzyılda yetişen en önemli hattatlardan biri olan Amasyalı Şeyh Hamdullah, Osmanlı hat sanatının gelişmesine önemli katkıda bulundu. XVI. (16) yüzyılın ünlü hattatı ise Ahmet Karahisari'dir. Hat sanatına farklı bir üslup getiren Ahmet Karahisari'nin en önemli eseri, Kanuni Sultan Süleyman'ın isteği üzerine yazmış olduğu ve hâlen Topkapı Müzesi'nde muhafaza edilen büyük ebattaki Kur'an-ı Kerim'dir. Diğer eserleri arasında Piyale Paşa Cami yazıları ve Süleymaniye Cami kubbe yazıları bulunmaktadır.
- **Minyatür Sanatı**; Minyatür daha çok el yazması kitaplarda boya ve yaldız kullanılarak, ışık, gölge, boyut ve gerçek hacim verilmeden yapılan resimlerdir. Osmanlı'da resim yasaklandığı için onun yerine minyatür sanatı gelişme göstermiştir.
- Minyatür sanatçılarına "**Nakkaş**" denilirdi. Matrakçı Nasuh, Haydar Reis (Nigari), Nakkaş Osman, Levni minyatür sanatının önemli ustalarıdır.

- **Ebru Sanatı**; kâğıtların üzerine boya ile mermer damarları gibi renkli dalgalar yaparak süslemektir.
- Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde, İznik'teki Hacı Özbek Cami, Süleyman Paşa Medresesi, Bursa'da Yıldırım Bayezid Dönemi'nde inşa edilen Ulu Cami, Yıldırım Bayezid Bedesteni, Osmanlı Devleti'nin **ilk hastanesi** niteliğinde olan **Yıldırım Darüşşifası** inşa edilmiştir.
- II. Mehmet İstanbul'u fethettikten sonra külliye inşaatı etmiştir. Fatih Külliyesi, II. Bayezid ve Süleymaniye Külliyesi yükselme döneminin önemli mimari eserleridir.
- XVI. (16) yüzyılda Osmanlı Devleti'nin yetiştirdiği en büyük mimar ustası **Mimar Sinan'dır**.
- Mimar Sinan; Şehzadebaşı Cami (Çıraklık-İstanbul), **Süleymaniye Cami** (Kalfalık-İstanbul), **Selimiye Cami** (Ustalık-Edirne) gibi eserlere imza atmıştır.
- Mimar Sinan'ın öğrencileri Mimar Davut Ağa ile Mimar Mehmet Ağa gibi ünlü mimarlardır.
- Sedefkâr Mehmet Ağa, Sultan Ahmet Camii'ni (Mavi Camii), Yeni Cami, Bağdat ve Revan Köşkleri'ni de yapmıştır. Ayrıca Mekke'de Kâbe'yi, Medine'de Mescid-i Nebevi'yi onarmıştır.
- Lale Devri'nde Batı (Avrupa) etkisiyle Nur-u Osmaniye ve Laleli Camileri yapılmıştır.
- Dolmabahçe Sarayı, Yıldız Sarayı, Beylerbeyi Sarayı, Çırağan Sarayı gibi sarayların büyük kısmı Osmanlı mimarisinin son yapılarıdır. Bu yapılar Boğaziçi kıyılarında inşa edilmiştir. Ayrıca İshak Paşa Sarayı (Ağrı- Doğubeyazıt)'da bu dönemin önemli mimari eserleri arasındadır.

Uygulama

Aşağıdaki görsellerde verilen Osmanlı kültürüne ait öğeleri ilgili alanlara yazınız.

OSMANLI DEVLETİ

Cirit: At koşturup birbirine değnek atarak takım hâlinde oynanan oyundur.

Diagram illustrating the Ottoman Empire (OSMANLI DEVLETİ) and its cultural elements. The central hexagon is labeled 'OSMANLI DEVLETİ'. Surrounding it are eight hexagonal images, each with a text box for labeling. The images include: a person on a horse (top-left), a person on a horse (top-right), a person on a horse (middle-left), a person on a horse (middle-right), a person on a horse (bottom-left), a person on a horse (bottom-right), a person on a horse (bottom-center), and a person on a horse (bottom-right). The text box for the top-left image contains the definition of Cirit: 'Cirit: At koşturup birbirine değnek atarak takım hâlinde oynanan oyundur.'

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

1. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı Devleti'nde gayrimüslimler ile Müslümanları bir arada tutmak için uyguladığı sistemdir?

- A) Tımar sistemi
- B) Ümmet sistemi
- C) Vakıf sistemi
- D) Millet sistemi
- E) Devşirme Sistemi

2. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı Devleti'nde gayrimüslimler ile Müslümanlar arasındaki temel ayrımdır?

- A) Adalet
- B) Askerlik
- C) Din
- D) Hukuk
- E) Eğitim

3. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı Klasik dönemde okuma evi olarak faaliyet gösteren mekândır?

- A) Kahvehane
- B) Kırathane
- C) Bozahane
- D) Çifhane
- E) İmarethane

4. Osmanlı bilim insanları ve onların çalışma yaptıkları alanlarla ilgili aşağıda verilen eşleştirmelerden hangisi doğru değildir?

Bilim İnsanı - Çalıştığı Alan

- A) Ali Kuşçu - Matematik
- B) Piri Reis - Coğrafya
- C) Takiyuddin Mehmet - Astronomi
- D) Akşemseddin - Tıp
- E) Uluğ Bey - Kimya

5. Aşağıdaki medreselerden hangisi, Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde açılmıştır?

- A) Süleymaniye Medresesi
- B) Sahn-ı Seman Medresesi
- C) İznik Medresesi
- D) Nizamiye Medresesi
- E) Sahabiye Medresesi

CEVAP ANAHTARI

1)D 2)C 3)B 4)E 5)B

NOTLAR

OSMANLI DEVLETİ DURAKLAMA DÖNEMİ (1579-1699)

Sultan IV. Murad (Tablo, Bridgeman Sanat Kütüphanesi, Almanya)

DURAKLAMA DÖNEMİ PADİŞAHLARI

12. III. Murat (1574-1595)
13. III. Mehmet (1595-1603)
14. I. Ahmet (1603-1617)
15. I. Mustafa (1617-1618 / 1622-1623)
16. II. Osman (Genç) (1618-1622)
17. IV. Murat (1623-1640)
18. Sultan İbrahim (1640-1648)
19. IV. Mehmet (Avcı) (1648-1687)
20. II. Süleyman (1687-1691)
21. II. Ahmet (1691-1695)
22. II. Mustafa (1695-1703)

DURAKLAMANIN İÇ NEDENLERİ

Yönetimin Bozulması

- Padişahların devlet işlerine ilgisiz kalmaları ve ordunun başında sefere çıkmamaları
- Sancak sistemi yerine kafes sisteminin getirilmesi

- Çocuk yaşta padişahların tahta çıkması ve valide sultanların yönetimde etkili olması
- Saray kadınlarının ve saray ağalarının yönetime karışmaya başlaması
- Sık sık sadrazam değişikliklerinin yapılması
- Merkezi otoritenin zayıflaması
- Rüşvet ve iltimasın artması

Eğitimin Bozulması

- Medreselerdeki eğitime gerekli önemin verilmeyişi
- Beşik ulemalığının ortaya çıkması
- Medreselerde pozitif bilimlerin okutulmaması

Ordunun Bozulması

- Kanun-u Kadim'e uyulmadan Yeniçeri Ocağı'na asker alınması
- Yeniçerilerin bozulması
- Tımar sistemi bozulduğu için tımarlı ordunun da bozulması
- Denizcilikle ilgisi olmayanların donanmada görev almaları ve donanmanın eski gücünü kaybetmesi

Maliyenin Bozulması

- Tımar sistemindeki bozulmayla (vergilerin artırılması, köylülerin ödeyemeyecek duruma gelmesi) tarımdaki üretimin azalması
- Savaşların uzun sürmesi ve yenilgiler alınmasıyla ganimetlerin azalması
- Saray harcamalarının artması, lüks ve israfın artması
- Tımar sisteminin bozulması
- Sık sık padişah değişikliği-cülus bahşişi verilmesi
- Kapitülasyonların etkisi ile gümrük gelirlerinin düşmesi ve Osmanlı'nın yerli sanayisinin çökmesi

Toplum Yapısının Bozulması

- Anadolu'da eşkıyaların çoğalması
- İsyanların çıkması sonucu köyden kentlere göçlerin yaşanması
- Şehirlerdeki nüfusun aşırı derecede artması ve işsizlik sorununun başlaması
- Hukuk sistemindeki yozlaşmalar ve Celali İsyanları sonucu devletle halk arasındaki güvenin sarsılması

DURAKLAMANIN DIŞ NEDENLERİ

- Devletin doğal sınırlara ulaşması
- Güçlü devletlerle komşu olunması (İran, Venedik, Avusturya)
- Avrupalıların Osmanlıya karşı birlikte hareket etmesi (Haçlı birlikleri)
- Coğrafi keşifler sonucunda Avrupa'nın zenginleşmesi ve Osmanlı Devleti'nin elinde bulunan ticaret yollarının ve Akdeniz limanlarının önemini kaybetmesi
- Rönesans hareketleriyle Avrupa'da meydana gelen gelişmelerin takip edilememesi
- Avrupalı büyük devletlerin teknolojik ve bilimsel gelişmelerde ileri gitmesi

DURAKLAMA DÖNEMİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

1596 Haçova Muharebesi
1606 Zitvatorok Antlaşması
1612 Nasuh Paşa Antlaşması
1618 Serav Antlaşması
1621 Hotin Antlaşması
1639 Kasr-ı Şirin Antlaşması
1664 Vasvar Antlaşması
1669 Girit'in Fethi
1676 Bucaş Antlaşması
1681 Bahçesaray Antlaşması
1683 II. Viyana Kuşatması
1699 Karlofça Antlaşması
1700 İstanbul Antlaşması

II. Viyana Kuşatması

- Duraklama Dönemi, **Sokullu Mehmet Paşa'nın ölümü (1579)** ile başlayıp **Karlofça Antlaşması'na (1699)** kadar olan dönemdir.
- Osmanlı Devleti'nde padişah ve sadrazam değişikliğinin en çok yaşandığı dönem Duraklama Dönemi'dir. Bunun nedeni merkezde çıkan isyanlardır (Yeniçeri isyanları).
- Duraklama devrinde toprak kaybı olmamakla birlikte, kayda değer bir toprak kazancı da gerçekleşmemiştir.

- Yaklaşık 120 yıl süren bu dönemde **12 padişah** ile **61 sadrazam** görev yapmıştır.
- 1606 **Zitvatoruk Antlaşması** ile Osmanlının Avrupa'daki siyasi üstünlüğü sona erdi.
- 1612 **Nasuh Paşa Antlaşması** ile doğuda **ilk kez** toprak kaybedildi.
- 1639 **Kasr-ı Şirin Antlaşması** ile bugünkü Türkiye-İran sınırı çizildi.
- 1672 **Bucaş Antlaşması** ile **batıda en geniş sınırlara** ulaşıldı.
- Osmanlı'nın 1683 yılında **II. Viyana bozgununu** yaşaması Osmanlı Devleti'ni Avrupa'dan atma düşüncesini ortaya çıkardı.
- 1699 **Karlofça Antlaşması** ile batıda **ilk kez** toprak kaybedildi.
- Avrupalı Devletler Osmanlı'ya karşı birleşerek **Kutsal İttifakı** oluşturdu.
- Osmanlı Devleti'nin ilk büyük toprak kayıpları da bu dönemde gerçekleşti.

DURAKLAMA DÖNEMİNDE ÇIKAN İSYANLAR

- XVI. (16) ve XVII. (17) yüzyıllarda Osmanlı Devleti, bazı muhalif hareketlerle uğraşmak zorunda kalmıştır. Bu yüzyıllarda Osmanlı Devleti, bir taraftan Avusturya ve İran ile savaşırken diğer taraftan da iç isyanlarla mücadele etmiştir.
- **Bu isyanlar;**
 - ✓ Merkezde Yeniçeri;
 - ✓ Anadolu'da Celâli ve Suhte İsyanlarıdır.

Celâli ve Suhte İsyanları

- Yavuz Sultan Selim Dönemi'nde Bozoklu Şeyh Celâl adında bir kişi mehdilik iddiasıyla Tokat civarında isyan başlatmıştır. Bundan sonraki isyanlar, halk arasında onun adına nispetle Celâli İsyanları olarak anılmaya başlanmıştır.
- Bozoklu Şeyh Celâl İsyanı, Osmanlı idaresinden memnun olmayan zümrelerin ve Şii eğilimli Türkmen grupların, Safevilerin de tahrikiyle devlete başkaldırması şeklinde ortaya çıkmıştır.
- XVI. (16) yüzyılın sonlarından itibaren ise bu isyanlar, farklı bir mahiyet kazanmıştır.
- XVI. yüzyılda Anadolu'da hızlı bir nüfus artışı yaşanmış, fetihlerin de azalmasıyla mevcut toprak ve kaynaklar artan nüfusa yetersiz gelmeye başlamıştır. Bu gelişmeler toplum düzeninde bozulmalara ve Anadolu'da işsiz güçsüz bir kalabalığın oluşmasına yol açmıştır. Osmanlı topraklarındaki bu nüfus artışına, 1591-1595 yılları arasında yaşanan uzun süreli kuraklık da eklenince Anadolu'da Celâli İsyanları tekrar başlamıştır.

- Topraksız kalan köylüler ya orduya yazılarak sekban, sarıca, levent adlarıyla ücretli asker olmuş ya da devletin dinî zümrelere verdiği ayrıcalıklardan yararlanmak için Anadolu kentlerindeki medreselere kaydolmuştur. Bu durum devletin tüm dengesini alt üst etmiştir.
- Osmanlı Devleti'nde medrese öğrencileri için Farsça'da "yanmış tutuşmuş" anlamına gelen **Suhte** tabiri kullanılmış, bu tabir zamanla softa şeklini almıştır. XVI. (16) yüzyılda Sivas'ın batısında kalan Anadolu topraklarında **Suhte Ayaklanmaları** görülmüştür.
- İsyanların **genel sebebi, klasik medrese eğitiminin bozulmasıdır**. Klasik medrese geleneğinin bozulmasında; ulema çocuklarının hak etmeden ayrıcalık kazanması, ilmiyede yükselmenin rüşvet ve iltimasla olması, medreselere kapasitesinin üzerinde talebe alınması gibi uygulamalar etkili olmuştur.

Yeniçeri İsyanları

- Yeniçeri İsyanlarının çoğu İstanbul'da gerçekleşmiştir.
- Devlet adamları arasında iktidar mücadeleleri ve ekonomik sıkıntılar bu isyanların temel sebepleridir.
- Ekonomik sebepler çoğu zaman iktidar mücadelelerinin bahanesi olmuştur. Mevki sahibi olmak ve rakiplerini ortadan kaldırmak isteyenler, yeniçerileri çeşitli vaatlerle yanlarına çekmek istemiştir.
- Yeniçerilerin ilk isyanları Fatih zamanına kadar uzansa da XV. (15) ve XVI. (16) yüzyıllarda genellikle dirayetli padişahlar tahta geçtiğinden yeniçeriler etkili olamamıştır.
- III. Murad Dönemi'nde düşük ayarlı akçe ile ulufe almak istemeyen Kapıkulu Askerleri isyan etmiş ve defterdar ile veziri âzâmın idamını istemiştir. İstekleri yerine getirilen yeniçeriler, XVII. (17) yüzyıl boyunca istediklerini veziri âzam yapmış hatta tahta kimin geçeceği kararında bile etkili olmuşlardır.
- Yeniçeri İsyanları sadece başkentle sınırlı kalmamıştır. Vergi toplamak ve devlet işlerini yürütmek gibi görevlerle eyaletlerde çiftlikler kuran yeniçeriler, vergiden muaf olduklarından ticarete de başlamıştır.
- Zamanla eyaletlerdeki gelir kaynaklarına da el atan yeniçeriler, iltizam işleriyle uğraşmaya başlamıştır. Taşrada yeniçerilerin zulmünden bıkan halk, onlara karşı zaman zaman isyan etmiştir.
- Yeniçeri İsyanlarının en şiddetlisi Yeniçeri Ocağı'nı kaldırarak disiplinli bir ordu kurmak ve devlete çeki düzen vermek isteyen II. Osman zamanında çıkmıştır. II. Osman'ın bu fikirlerinin duyulması, isyana sebep olmuştur. Hayatına dokunulmayacağına dair söz verilen II. Osman, Yedikule Zindanları'nda öldürülmüştür.

DURAKLAMA DÖNEMİ ISLAHATLARI

- XVI. (16) yüzyılın son çeyreğinden itibaren Klasik Dönem Osmanlı düzeni çözülme ve değişim sürecine girmiştir. Bu süreç, Osmanlı devlet ve toplum yapısını derinden etkilemiş, devletin büyük bir buhran içine girmesine sebep olmuştur.
- Buhran döneminden kurtulmak için yeni ve kalıcı tedbirlerin alınması gerektiğini düşünen devlet erkânı, nasihatname tarzında raporlar düzenlemiştir. Bu raporlar, **layiha** ve **risale** olarak adlandırılmıştır. Hazırlanan layihalar, XVI. asırdan itibaren yaşanan olumsuz gelişmeleri geleneksel devlet ve toplum düzeninin terkedilmesine bağlamıştır.
- Layihalarda bu olumsuzlukların büyük ölçüde iç faktörlerden kaynaklandığı öne sürülmüştür. Bundan dolayı da layihalarda, dirayetli padişahların yönetim tarzı örnek gösterilmiş ve Klasik Dönem'deki uygulamalara aykırı iş yapılmaması tavsiye edilmiştir.
- Osmanlı sadrazamlarından **Lütfi Paşa**, tespit ettiği sorunları ve çözüm önerilerini “**Âsafnâme**” adlı risalesinde anlatmıştır. Ona göre devlet hazinesi çok önemlidir çünkü devlet, hazine ile ayakta durur. Devlet gelirlerinin, giderlerden fazla olması için gereken yapılmalıdır. Bunu sağlamak için de ücretli memur sayısı belli bir düzeyde tutulmalıdır. Emekliye ayrılanlara hazineden maaş bağlanmamalı, bu gider başka kaynaklarla karşılanmalıdır. Tıpkı, Sultan Süleyman Han zamanında olduğu gibi devletin gelir ve gider dengesi sağlanmalıdır.
- XVI. yüzyıl aydınlarından Gelibolulu Mustafa Ali ise layihasında olumsuzlukların en önemli nedenini liyakat sahibi olmayan kişilerin yönetici olarak atanmasına bağlamıştır.
- IV. Murad ve I. İbrahim zamanında yaşamış XVII. (17) yüzyılın önemli devlet adamlarından biri olan **Koçi Bey** ise sıkıntıların önüne geçilebilmesi için yöneticilerin, olayların iç yüzünü öğrenmesi gerektiğine inanmıştır. Yöneticileri uyarmak için birden fazla risale yazmıştır. Devlet düzenindeki bozulmaları Kanuni Dönemi'ne kadar götüren Koçi Bey, bozulmalara somut çözüm önerileri getirmiştir.
- Ahmet Dönemi'nde Celali İsyanları baskı ve şiddet ile ortadan kaldırılmaya çalışıldı. Yine I. Ahmet merkezi otoriteyi kuvvetlendirmek ve taht kavgalarını engellemek için Veraset Sistemi'nde değişiklik yaparak hanedanın en yaşlı ve en tecrübeli üyesinin başa geçmesini sağlayan “**Ekber ve Erşed**” Sistemi'ni getirdi.
- Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmak isteyen II. Osman, Hotin Seferi dönüşünde bu düşüncesini uygulamaya çalışmıştır. Ancak Yeniçeriler tarafından öldürülmüştür.
- IV. Murad Duraklama Dönemi'nde içki ve tütün içilmesini yasaklamış ve gece sokağa çıkma yasağı getirmiştir.

- Saray masraflarında tasarrufa gidilmesini sağlayarak ilk denk bütçe IV. Mehmed'in Sadrazamı Tarhuncu Ahmet Paşa tarafından hazırlanmıştır.
- Duraklama döneminde göze çarpan ıslahatlar “**Köprülüler Devri**”nde yapılmıştır. Köprülü Mehmet Paşa, padişaha kendi isteklerini kabul ettirerek sadrazam olmuştur. Baskı ve şiddete dayalı bir politika izleyerek merkezi otoriteyi sağlamayı başarmıştır.

XVII. (17.) Yüzyıl Islahatlarının Genel Özellikleri

- Islahatlarda şiddet ve baskı yöntemi izlenmiştir. Islahatlar genellikle askeri ve mali alanlarda yapılmıştır.
- Islahatlar kişilere bağlı kalmış, süreklilik arz etmemiştir.
- Olayların nedenleri araştırılmamış, yüzeysel çözümler getirilmiştir. Bundan dolayı istenilen sonuç elde edilememiştir.
- Islahatlarda halk desteği alınmamıştır.
- Bu dönemde Batı'daki gelişmelerden hiç yararlanılmamıştır.
- Islahatlar; padişahların yetersizliği, yenilik karşıtı olan yeniçeriler, ulema ve saray kadınlarının tepkisinden dolayı başarıya ulaşamamıştır.

Uygulama

Noktalı yerlere uygun bilgileri yazınız.

1. I. Ahmet merkezi otoriteyi kuvvetlendirmek ve taht kavgalarını engellemek için Veraset Sistemi'nde değişiklik yaparak hanedanın en yaşlı ve en tecrübeli üyesinin başa geçmesini sağlayan “.....” Sistemi'ni getirdi.
2.Duraklama Dönemi'nde içki ve tütün içilmesini yasaklamış ve gece sokağa çıkma yasağı getirmiştir.
3. Saray masraflarında tasarrufa gidilmesini sağlayarak ilk denk bütçe IV. Mehmed'in Sadrazamı Paşa tarafından hazırlanmıştır.
4.Paşa, padişaha kendi isteklerini kabul ettirerek sadrazam olmuştur. Baskı ve şiddete dayalı bir politika izleyerek merkezi otoriteyi sağlamayı başarmıştır.

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

1. XVII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin fetih politikalarında yavaşlama görülmesinde;

- I. güçlü devletlerle komşu olunması,
- II. denizlerde üstünlüğün kaybedilmeye başlanması,
- III. Avrupa'da, Protestanlık hareketleri- nin başlaması

durumlarından hangileri etkili olmuştur?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve II
- E) I, II ve III

XVI. yüzyıl sonlarında Osmanlı Devleti'nin Habsburglarla girdiği mücadeleler uzun sürmüş ve bu mücadelelerde Osmanlı Devleti bütün gücünü kullanamamıştır.

2. Bu durumun yaşanmasında aşağıdaki devletlerden hangisi etkili olmuştur?

- A) Rusya
- B) Safevi
- C) Venedik
- D) Fransa
- E) İngiltere

3. Aşağıdaki devletlerden hangisi Osmanlı Devleti'nin XVII. yüzyılda diplomatik düzeyde ilişki kurduğu devletlerden biri değildir?

- A) İsveç
- B) Hollanda
- C) Safevi
- D) Rusya
- E) Lehistan

4. "Bağdat Fatih" ünvanı ile bilinen IV. Murat'ın Safeviler ile imzaladığı ve bugünkü Türkiye İran sınırını büyük ölçüde belirleyen antlaşma aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kasr-ı Şirin
- B) Amasya
- C) Nasuh Paşa
- D) Serav
- E) Ferhat Paşa

5. Aşağıdakilerden hangisi duraklama döneminde İran'la yapılan antlaşmalardan biri değildir?

- A) Nasuh Paşa
- B) Kasr-ı Şirin
- C) Ferhat Paşa
- D) Serav
- E) Amasya

CEVAP ANAHTARI

1)D 2)B 3)A 4)A 5)E

TARİH

NOTLAR

OSMANLI DEVLETİ GERİLEME DÖNEMİ (1699-1792)

Harita: XVII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Sınırları

GERİLEME DÖNEMİ PADİŞAHLARI

22. II. Mustafa (1695-1703)
23. III. Ahmet (1703-1730)
24. I. Mahmut (1730-1754)
25. III. Osman (1754-1757)
26. III. Mustafa (1757-1774)
27. I. Abdülhamit (1774-1789)
28. III. Selim (1789-1807)

GERİLEME DÖNEMİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

- Bu dönem **1699 Karlofça Antlaşması**'yla başlamış, **1792 Yaş Antlaşması**'nın imzalanmasıyla sona ermiştir.
- XVIII. (18) yüzyılda Osmanlı Devleti'nin genel siyaseti; Karlofça ve İstanbul Antlaşmalarıyla kaybedilen yerleri geri almaktır. Ancak bu dönemde, kaybedilen yerler geri alınamadığı gibi yeni topraklar da elden çıkmıştır.

- Bu dönemde, doğuda **İran**, batıda **Venedik**, **Avusturya** ve kuzeyde **Rusya** (bu dönemde en çok savaşılan devlet) ile savaşmıştır.
- 1798'de Mısır'ın işgali üzerine Fransa ile savaşmıştır.
- Duraklama döneminin aksine bu dönemde **Avrupa'nın teknik ve askeri üstünlüğü kabul edilmiş** ve Batı tarzı ilk ıslahatlar yapılmıştır.
- Sanayi İnkılabının etkileri sonucunda Osmanlı Devleti Avrupa'ya karşı olan üstünlüğünü kaybetmiştir. Osmanlı, **1718 Pasarofça Antlaşması**'ndan sonra **Avrupa'nın üstünlüğünü kabul etmiş** ve Batı'yı örnek almaya başlamıştır.
- **1739 Belgrat Antlaşması** Osmanlı Devleti'nin bu yüzyıldaki **son kazançlı antlaşması** olmuştur.
- Fransızlara verilen kapitülasyonlar 1740'ta sürekli hale getirilmiştir.
- **1774 Küçük Kaynarca Antlaşması**'na bir madde ekleyen Rusya, Osmanlı içindeki Ortodoks haklarını koruma görevini üstlenmiştir. Bu antlaşma ile Karadeniz Türk Gölü olma özelliğini kaybetti.
- Kırım, **1792 Yaş Antlaşması** ile Rusya'ya bağlanmış ve böylece Rusya sıcak denizlere inme konusunda önemli bir adım atmıştır.
- Osmanlı Devleti'nin **Doğu'da en geniş sınırlara** ulaştığı antlaşma İran ile imzalanan 1590 **Ferhat Paşa Antlaşması**'dır.

GERİLEME DEVRİ ISLAHAT HAREKETLERİ

LALE DEVRİ (1718-1730)

- **1718 Pasarofça Antlaşması**'yla başlayıp 1730'da çıkan **Patrona Halil İsyanı** ile sona ermiştir.
- Lale Devri padişahı **III. Ahmet**, sadrazamı ise **Nevşehirli Damat İbrahim Paşa**'dır.
- 1727'de İbrahim Müteferrika ve Şeyhülislam Sait Efendi'nin çalışmalarıyla **ilk sivil matbaa** açılmıştır.
- Matbaada basılan ilk eser, **Vankulu Mehmed Efendi** tarafından yazılan **Van Kulu Lügati**'dir.
- Doğu'nun klasikleri Türkçeye tercüme edilmiştir.
- Sivil mimari gelişmiştir. Doğu ve Batı tarzında köşkler ve kasırlar yaptırılmıştır. Avrupa'nın **Barok, Gotik ve Rokoko** tarzında mimari eserler verilmiştir.
- Yalova'da bir kâğıt fabrikası kurulmuştur.
- Tulumbacılar Bölüğü adı ile **ilk kez** bir itfaiye bölüğü kurulmuştur.
- İstanbul'da bir kumaş fabrikası ve çini atölyesi kurulmuştur.
- Halk sağlığı için ilk adım atılmış ve halka **çiçek aşısı** uygulanmıştır.

- Tercüme heyetleri kurulmuş ve İstanbul'da beş büyük kütüphane açılmıştır.
- Osmanlı süsleme sanatı olan çinçiliğe önem verilmiş, İstanbul, İznik ve Kütahya'da birtakım çini imalathaneleri açılmıştır.
- Klasik Osmanlı mimarisi bırakılmış ve sivil mimari önem kazanmıştır. İstanbul Boğazi'nde ve Kâğıthane'de, İsfahan (Doğu), Versay (Batı) tarzında eserler yaptırılmıştır. Özellikle III. Ahmet Çeşmesi ve Kâğıthane'de Sadabat gibi. İstanbul surları ise tamir edilmiştir.
- **Barok ve Rokoko** tarzıyla yapılan **ilk eserler** "Nur-u Osmaniye Camii" ve "Laleli Camii"dir.
- Resim ve minyatür gelişmiş, özellikle minyatür alanında Levni gibi ünlü bir sanatçı yetişmiştir.
- **İlk defa** Avrupa'ya (Fransa-Paris) geçici elçi gönderilmiştir. (Çelebi Mehmet Efendi-en önemli eseri Paris Sefaretnamesi'dir.). Amaç; Avrupa'daki gelişmeleri yakından görüp incelemektir.

I. MAHMUT DÖNEMİ ISLAHAT HAREKETLERİ (1730–1754)

- Subay gereksinmesi için **Mühendishane-i Berri Hümayun** (Kara Mühendishanesi) açılmıştır. Bu okul dini ağırlıklı medreselerin yanında müsbet (pozitif) bilim okutan **ilk teknik okuldur**.
- Asıl adı Kont De Bonneval olan ve Osmanlı hizmetine girerek Humbaracı Ahmet Paşa adını alan bir Fransız, topçu ve humbaracı ocağını düzeltmiştir. Ordu, bölük, tabur, alay gibi bölümlere ayrılmıştır.

III. MUSTAFA DÖNEMİ ISLAHATLARI (1757-1774)

- Mühendishane-i Bahri Hümayun (Deniz Mühendishanesi) kurulmuştur.
- Maliyeyi düzeltmiş ve savurganlığa son vermiştir.
- Macar asıllı Baron De Tott topçu ocağını ve tophaneyi düzene koymuştur.

I. ABDÜLHAMİT DÖNEMİ ISLAHATLARI (1774-1789)

- Sürat topçuları sınıfı kurulmuştur.
- Humbaracı ve lağımcı ocakları ıslah edilmiştir.
- İstihkâm Okulu açılmıştır.
- Ticari bir kazanç sistemi haline gelen ulufenin alım ve satımı yasaklanmıştır.
- Maliye düzeltilmiştir.
- Sınırlardaki ve İstanbul'daki yeniçerilerin sayımı yapılmış ve ulufe sahteciliği önlenmiştir.

III. SELİM DÖNEMİ ISLAHATLARI (1789-1807)

- III. Selim'in tüm yeniliklerine genel anlamda **Nizam-ı Cedit** denilmektedir.
- Yeniçerilerin bostancı ocağına bağlı Fransız usulünde Nizam-ı Cedit Ordusu kurulmuştur.

- Askeri okullarda **ilk kez** yabancı dil dersi okutulmaya başlanmıştır. (Fransızca)
- Kurulan Nizam-ı Cedit Ordusu'nun ihtiyaçlarını karşılamak için **İrad-ı Cedit Hazinesi** oluşturulmuştur.
- Avrupa'nın büyük başkentlerinde onların işçilerini öğrenmek, gelişmeleri takip etmek için **devamlı elçilikler** kurulmuştur.
- Fransa'dan mühendisler getirilerek tersaneler çalışır hale getirilmiş ve bir donanma oluşturulmuştur.
- Osmanlı parasının yurt dışına akması için yerli malı kullanmaya önem verilmiştir.
- III. Selim, **1807 Kabakçı Mustafa Ayaklanması** sonucunda tahttan indirilmiştir, bir süre sonra da öldürülmüştür. Yenilik yapmak istediği için öldürülen ikinci padişahdır.

18. YÜZYIL ISLAHATLARININ GENEL ÖZELLİKLERİ

- 17. yüzyıl ıslahatlarından farklı olarak Avrupa örnek alınmıştır.
- 18. yüzyıl ıslahatları 17. yüzyıl ıslahatlarına göre daha köklüdür.
- **Askeri alanda ağırlıklıdır.**
- Islahatlar, yapan kişilerin döneminde geçerli olmuş bir devlet politikası haline gelememiştir.
- Islahatlar, yeniçerilerin, halkın ve ulemanın tepkisiyle karşılaşmıştır.
- Yönetim ve hukuk alanında ıslahat yapılmamıştır.
- 17. yüzyıl ıslahatlarına göre daha başarılıdır ama devletin çöküşü önlenememiştir.
- Devlet adamları tarafından yapılmıştır.

Uygulama

Noktalı yerlere uygun bilgileri yazınız.

- 1) III. Selim'in tüm yeniliklerine genel anlamda denilmektedir.
- 2)ve..... tarzıyla yapılan ilk eserler "Nur-u Osmaniye Camii" ve "Laleli Camii"dir.
- 3) Lale Devri Matbaada basılan ilk eser, Vani Efendi tarafından yazılan Lügati'dir.
- 4) Osmanlı, 1718 Antlaşması'ndan sonra Avrupa'nın üstünlüğünü kabul etmiş ve Batı'yı örnek almaya başlamıştır.
- 5) 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'na bir madde ekleyen, Osmanlı içindeki haklarını koruma görevini üstlenmiştir. Bu antlaşma ile Karadeniz Türk Gölü olma özelliğini kaybetti.

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

1. Aşağıdakilerden hangisi III. Selim devri gelişmelerinden değildir?

- A) Avusturya ile Zıstovi Antlaşması imzalandı.
- B) Nizam-ı Cedit Ordusunu kuruldu.
- C) İrad-ı Cedit adıyla yeni bir hazine kuruldu.
- D) Kabakçı Mustafa Olayı çıktı.
- E) İstanbul'da bir istihkam okulu açıldı.

Osmanlı Devleti III. Ahmet döneminde Rusya, Venedik ve Avusturya ile yoğun savaşlar yapmıştır.

2. Bu devletlerle savaşların yapılmasının temel sebebi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Karlofça Antlaşması ile kaybedilen toprakları geri almak
- B) Avrupalı devletlerin güçsüzlüğünden yararlanmak
- C) Kapitülasyonları kaldırmak
- D) Avrupalıların Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmasını engellemek
- E) Batıda oluşan ittifakları engellemek

3. Osmanlı tarihinde 1718-1730 yılları arasında geçen, Avrupa ile barışın korunmasına özen gösterildiği ve bir kısım yeniliklerin yapıldığı dönem aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Fetret Devri
- B) Lale Devri
- C) Meşrutiyet Devri
- D) Islahat Devri
- E) Tanzimat Devri

4. Osmanlı Devleti'nin XVIII. yüzyılda yürüttüğü temel politika aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Çevre ülkelerle iyi ilişkiler yürütmek
- B) Toprak bütünlüğünü korumak
- C) İhracata hız kazandırmak
- D) Yeni sömürgeler elde etmek
- E) Fetih politikalarına son vermek

5. Osmanlı Devleti'nin 17. yüzyılda batıdaki ilerleyişinin durması ve bazı yenilgiler almasının sebepleri arasında aşağıdakilerden hangisi gösterilebilir?

- A) Osmanlı - İran savaşları
- B) Hint Deniz Seferleri
- C) Fransız İhtilali
- D) Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması
- E) Yüzyıl Savaşları

CEVAP ANAHTARI

1)E 2)A 3)B 4)B 5)A

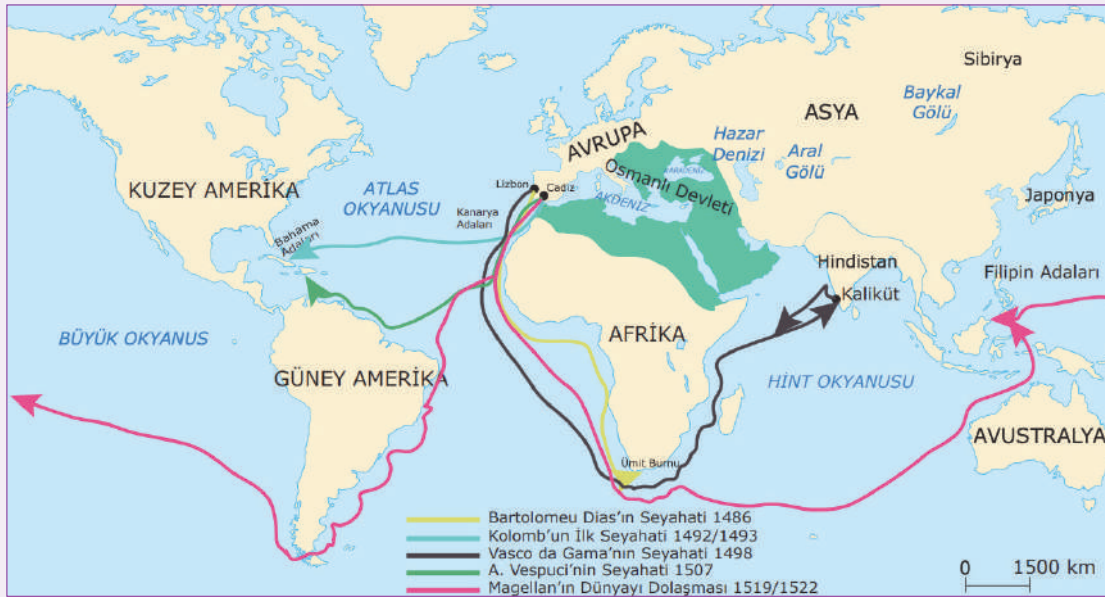
AVRUPA'DAKİ BAZI GELİŞMELERİN OSMANLI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

COĞRAFİ KEŞİFLER

Avrupalıların XV. (15) ve XVI. (16) yüzyıllarda yeni kıtalar ve ticaret yolları bulmasına **coğrafi keşifler** denilmektedir.

NEDENLERİ

- Avrupa'da kâğıt kullanımının artması
- Coğrafya bilgisinin ilerlemesi
- Pusulanın kullanılmaya başlaması ve gemicilik tekniğinin gelişmesi
- Okyanusları geçecek sağlam gemilerin yapılması
- Avrupalıların Hristiyanlığı yaymak istemesi
- İpek ve baharat gibi ürünlerin Avrupa'da yüksek fiyatla satılması
- Avrupa'da altın madenlerinin tükenip altın ihtiyacının ortaya çıkması

Harita: Coğrafi Keşifler

- **Portekizli Bartolomeu Dias (Bartelmi Diyaz):** Portekiz'den yola çıkıp, Afrika'nın güneyini dolaşarak 1488'de Ümit Burnu'nu buldu. Böylece Hindistan'a deniz yolu ile ulaşma imkânı elde edilmiş oldu.
- **Cenevizli Kristof Kolomb:** 1492'de sürekli batıya giderek Hindistan'a ulaşacağı fikriyle yola çıktı. İki ay sonra Amerika'nın batısındaki Bahama Adaları'na ulaştı. Buranın Hindistan'ın batısı olduğunu sandı. Yeni bir kıta keşfettiğini anlamadı.

- **Vasco Da Gama (Vasko De Gama):** 1497’de Portekiz’den yola çıkarak Bartolomeu Dias’ın yolunu takip etti. Önce Afrika’nın en güney kısmı olan Ümit Burnu’na geldi. Daha sonra kıtanın doğu kıyılarını takip etti ve Zanzibar Adası’na ulaştı. Oradan kendine yardım eden bir Arap sayesinde Hindistan’ın batı kıyısına ulaştı.
- **Amerigo Vespucci (Ameriko Vespuçi):** İtalyan gemici Kristof Kolomb’un ölümünden kısa bir süre sonra Amerika’nın Hindistan değil yeni bir kıta olduğunu fark etti (1507). Bulduğu yeni kıtaya onun adı verildi.
- **Portekizli Magellan (Macellan) ve Del Kano:** 1519 yılında Güney Amerika kıyılarını takip etti. Bugün kendi adı verilen Magellan Boğazı’nı geçip Büyük Okyanus’a ulaştı. Sonra Filipin Adaları’nda yerliler tarafından öldürüldü. Yola devam eden arkadaşı Del Kano, Hint Okyanusu ve Ümit Burnu’nu geçerek İspanya’ya geri döndü. Bu sefer sonucunda Dünya’nın yuvarlak olduğu da kanıtlanmış oldu.

SONUÇLARI:

- Yeni kıta ve ticaret yolları bulundu.
- Akdeniz limanları canlılığını kaybetti.
- Dünya’nın düz olmadığı, yuvarlak olduğu ortaya çıktı.
- Coğrafi keşiflere kadar Dünya’nın düz olduğunu söyleyen kiliseye ve din adamlarına olan güven azalmaya başladı.
- Avrupalı devletler keşfettikleri yerlerde sömürge imparatorlukları kurdu.
- Keşfedilen yerlerden değerli madenler ve çeşitli ham maddeler Avrupa’ya taşındı ve Avrupa zenginleşti.
- Zenginleşen Avrupa’da sanata önem veren bir sınıf ortaya çıktı. Bu durum da Rönesans’ın başlamasında etkili oldu.

COĞRAFİ KEŞİFLERİN OSMANLI DEVLETİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

- İpek ve Baharat yolları önemini kaybedince Osmanlı Devleti’nin gelirleri azaldı.
- Keşfedilen yerlerden getirilen altın, Osmanlı Devleti’nin parasının değerini düşürdü.
- Enflasyon arttı ve ürünlerin fiyatları yükseldi.
- Osmanlı Devleti, ülkesindeki ticareti canlandırmak için Avrupalı devletlere **kapitülasyonlar** (ticari ayrıcalıklar) vermek zorunda kaldı. Bu da Osmanlı Devleti’nin ekonomik bağımsızlığına zarar verdi.

RÖNESANS

XIV. (14) yüzyıl ortasında İtalya’da başlayıp XV. (15) ve XVI. (16) yüzyıllarda Batı Avrupa ülkelerine yayılan, edebiyat, sanat ve bilim alanındaki gelişmelerin yaşandığı döneme **Rönesans** adı verilir. Kelime anlamı “**yeniden doğuş**”tur. Rönesans İtalya’da ortaya çıkmıştır.

Rönesans Dönemi’nde yetişen bazı sanatçı, yazar ve bilim insanı: Ünlü yazarlar Dante (Dante), Machiavelli (Makyavelli), Shakespeare (Şekspir), Montaigne (Monteyn), Cervantes (Servantes), Erasmus (Erasmus), mimaride Michelangelo (Mikelanj), Ressam Dürer (Dürer), bilimde Copernicus (Kopernik) Rönesans’ı temsil ettiler.

NEDENLERİ

- Coğrafi Keşifler sonucunda zenginleşen Burjuva sınıfının sanatı ve sanatçıları desteklemesi.
- Eski Roma ve Yunan medeniyetlerine ait eserlerin incelenmesi
- Kâğıt ve matbaanın kullanılmasıyla okuma – yazma oranının artması, bilgi ve kültürün hızla yayılması
- Coğrafi Keşifler sonucunda elde edilen bilgilerin kiliseye ve din adamlarına duyulan güveni azaltması

SONUÇLARI

- Katolik kilisesine ve papaya duyulan güven azaldı.
- Katolik kilisesi eski gücünü kaybetti.
- Avrupa’da Reform Hareketi’nin başlamasına neden oldu.
- Avrupa’da bilimsel düşünceye verilen önem arttı.
- Avrupa’da birçok bilimsel çalışmanın yapıldığı Aydınlanma Çağı’na ortam hazırlandı.
- Skolastik düşünce yapısı yıkıldı ve sorgulayıcı, eleştireci düşünce gelişti.
- İnsan ve insani değerlere daha fazla önem verilmesi ile **Hümanizm** kavramı ortaya çıktı.
- Avrupa’da yeni bir sanat anlayışı ortaya çıktı. Mimaride **Barok** (geometrik şekiller) tarzı eserler yapıldı. İnsanın anatomik yapısı incelenerek resimler yapıldı.

RÖNESANS’IN OSMANLI DEVLETİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

- Osmanlı Devleti Avrupa’daki yeni gelişmeleri takip edemediği için bilimsel, teknik ve ekonomik alanlarda Avrupa’nın gerisinde kalmıştır.

REFORM

XVI. (16) yüzyılda Avrupa'nın çeşitli ülkelerindeki Katolik Kilisesi'nde yapılan yenilik hareketine **Reform** adı verilir. Kelime anlamı “**yeniden düzenlemek**”tir. Reform hareketleri ilk olarak **Almanya'da** başlayıp daha sonra tüm Avrupa'ya yayıldı. Reform hareketlerinin başlamasında öncü olan **Martin Luther**'dir (Martin Luther).

NEDENLERİ

- Kilise ve din adamlarının ekonomik zenginliği
- Kilise ve din adamlarının dini kendi çıkarları için kullanmaları
- Haçlı Seferleri ve Coğrafi Keşifler sonucunda din adamlarına duyulan güvenin azalması
- Rönesans ve matbaanın etkisi

SONUÇLARI

- Avrupa'da mezhep birliği bozuldu.
- Katolik ve Ortodoks mezheplerinin yanında yeni mezhepler ortaya çıktı. (Protestanlık, Kalvenizm, Anglikanizm)
- Kilisenin mal ve topraklarına el konuldu.
- Kiliseye ve din adamlarına duyulan güven azaldı.
- Okullar, kilisenin elinden alınarak eğitimde laik sisteme geçildi.
- Katolik Kilisesi, kendini düzeltmek zorunda kaldı ve yenilikler yaptı.

REFORM'UN OSMANLI DEVLETİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Avrupa'da Reform hareketleri yaşanırken Osmanlı Devleti, Kanuni Sultan Süleyman yönetiminde en güçlü dönemini yaşıyordu. Avrupa'daki olayları yakından takip eden Kanuni Sultan Süleyman, Luther'i destekledi ve Haçlı birliğinin parçalanmasını da fırsat bilerek pek çok yeri fethetti. Osmanlı Devleti, topraklarındaki gayrimüslimlere din ve inanç özgürlüğü sağladığı için Avrupa'daki iç karışıklıklardan etkilenmedi.

AYDINLANMA ÇAĞI

Her konuda akla öncelik tanıyan düşünce sisteminin etkisi ile XVII. (17) ve XVIII. (18) yüzyıllarda Avrupa'da, bilimde ve felsefede büyük gelişmeler başladığı döneme **Aydınlanma Çağı** denir. Bu döneme **Akıl Çağı** da denmektedir çünkü skolastik düşünce yerini özgür ve bilimsel düşünceye bıraktı.

- Deney ve gözleme dayanan bilim dallarında büyük gelişmeler yaşandı. Avrupa'da yaşanan bilim ve teknik alanındaki gelişmelerle Sanayi İnkılâbı'nın temeli atıldı.

- Aydınlanma Çağı'nın temsilcileri arasında bilimle uğraşanlar olduğu gibi sosyal ve siyasi sorunlarla ilgilenenler de oldu. Avrupalı aydınlar eserlerinde, gelişmiş ve mutlu bir topluma halkın egemen olduğu laik bir yönetim tarzıyla kavuşulabileceğini ileri sürdüler ve eşitliğe aykırı olan her şeye karşı çıktılar. Montesquieu (Monteskü), Voltaire (Volter), Jean Jacques Rousseau (Jan Jak Russo) gibi Fransız düşünürler Fransız İhtilali'nin oluşmasında etkin rol oynadılar.
- Bilimsel çalışmalar da bu döneme damgasını vurdu. Kepler (Kepler), Galileo (Galilo) ve Newton (Nivtin) Aydınlanma Çağı'nı temsil eden bilim insanlarıdır.

SANAYİ İNKILABI

Kol gücüne dayanan üretimin makine ile seri şekilde yapılmasına verilen, genel bir isimdir. XVIII. (18) yüzyılın sonlarında İngiltere'de buhar gücü ile çalışan dokuma fabrikalarının kurulması Sanayi İnkılabı'nın başlangıcı olarak kabul edilir.

SONUÇLARI

- El tezgâhlarının yerini makineler aldı.
- Seri üretim başladı ve malların fiyatları ucuzladı.
- Ham maddeye ihtiyaç arttı. Bu durum da sömürgecilığe neden oldu.
- Üretimin artmasıyla yeni pazar arayışları oluştu.
- Fabrikaların açılmasıyla köyden kente göç arttı.
- Şehir nüfusları giderek arttı ve çarpık kentleşme sorunu başladı.
- Buhar gücü ile çalışan lokomotif ve gemiler yapılmaya başlandı.
- İnsanların gelir düzeyleri ve refah seviyeleri yükseldi.

Uyarı

Sömürgecilik: Bir devletin, kendi ülkesinin sınırları dışında başka devletlerin maddi ve manevi bütün kaynaklarını ele geçirmesi demektir.

SANAYİ İNKILABI'NIN OSMANLI DEVLETİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

- Sanayi İnkılabı Osmanlı Devleti'ni olumsuz etkiledi.
- Avrupa'nın ucuza mal ettiği fabrika ürünleri karşısında el tezgâhlarıyla üretim yapan Osmanlı üreticisi rekabet edemedi.
- Bu nedenle üretim azalırken atölyeler kapandı, işsizlik arttı.
- Osmanlı Devleti sanayileşen devletlerin açık pazarı hâline geldi.
- Artan harcamalar karşısında Osmanlı Devleti Avrupa'dan borç almaya başladı.

FRANSIZ İHTİLALİ (1789)

Fransız İhtilali (Tablo, Jean Duplessis Bertaux, Versay Sarayı Ulusal Müzesi, Versay/Fransa)

NEDENLERİ

- Kralın ülkeyi geniş yetkilerle yönetmesi ve halktan ağır vergiler alınması
- İngiltere ve Amerika'da yaşanan demokratik uygulamalar
- Montesquieu (Monteskü), Voltaire (Volter), Jean Jacques Rousseau (Jan Jak Russo) gibi Fransız düşünürlerin ortaya koydukları fikirlerin halkı etkilemesi.
- Halk arasında sınıfsal farklılıkların olması
- Aydınlanma Çağı'nın etkisi

SONUÇLARI

- Özgürlük, eşitlik, demokrasi, milliyetçilik gibi kavramlar tüm dünyaya yayıldı.
- Mutlak krallıklar yıkıldı.
- Milliyetçilik akımı imparatorlukların parçalanmasına, imparatorlukların yerine millî devletlerin kurulmasına sebep oldu.
- Yeniçağ kapandı ve Yakınçağ başladı.

FRANSIZ İHTİLALİ'NİN OSMANLI DEVLETİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

- Fransız İhtilali yaşanırken Osmanlı Devleti'nin başında III. Selim vardı.
- Osmanlı Devleti, Fransız İhtilali ile ortaya çıkan milliyetçilik akımından olumsuz yönde etkilenen devletlerden biri oldu.
- Osmanlı Devleti, içinde pek çok milleti barındırıyordu. Bu milletler Avrupa'nın da destek vermesiyle ayaklandılar ve bağımsızlıklarını ilan ettiler. Milliyetçilik akımı etkisiyle Osmanlı'ya karşı **ilk ayaklanan millet Sırp** olmuştur.

- Fransız İhtilali'nin Osmanlı Devleti'ne olumlu etkileri de oldu. Eşitlik, özgürlük, adalet, cumhuriyet gibi kavramlar ülkede yayıldı. Tanzimat ve Islahat Fermanı ilan edildi. 1876 yılında da Osmanlı Devleti'nin ilk anayasası olan Kânûn-ı Esâsî yayımlanarak Meşrutiyet yönetimine geçildi. Böylece halk yönetime katılma hakkını elde etti.

Uygulama

Aşağıda Rönesans ve Reform ile ilgili bilgiler verilmiştir. Bu bilgileri ilgili kutucuklara örnekte olduğu gibi yazınız.

Almanya'da Martin Luther tarafından başlatılmıştır.

1

Matbaanın yaygın kullanımı bilimsel gelişmelerin çoğalmasına neden olmuştur.

2

Avrupa devletleri arasındaki görüş ayrılığı Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da ilerlemesini kolaylaştırmıştır.

3

Yeniden doğuş anlamına gelmektedir.

4

Avrupa'da papaya olan güven sarsılmıştır.

5

Katolik Kilisesi kendini yenilemek zorunda kalmıştır.

6

Avrupa'da yeni mezhepler ortaya çıkmıştır.

7

Avrupa'da bilim, sanat ve kültür alanında eserler ortaya çıkmıştır.

8

İlk olarak İtalya'da başlamıştır.

9

Montaigne, Cervantes, Shakespere gibi şair ve yazarlar bu döneme damga vurmuşlardır.

10

Avrupa'da skolastik düşünce bitmiş, pozitif düşünce hâkim olmaya başlamıştır.

11

Eski uygarlıklara ait eserlerin Latinceye çevrilmesi bilim ve sanatla uğraşanların ufkunu açmış ve yeni gelişmelere sebep olmuştur.

12

RÖNESANS

10,

REFORM

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

Almanya'da Katolik Kilisesi reform hareketinden etkilenmemek için birçok eserin dağıtılmasına ve okunmasına yasaklamalar getirmiştir. Bu yasaklara uymayanları ise Engizisyon Mahkemelerinde yargılayarak cezalandırmıştır.

1. Katolik Kilisesi bu uygulamayla aşağıdakilerden hangisini yapmaya çalışmıştır?

- A) Gücünü ve otoritesini korumayı
- B) Eğitim ve öğretimi laikleştirmeyi
- C) Ortodoks mezhebinin gücünü korumayı
- D) İnanç ve mezhepleri özgürleştirmeyi
- E) Mezheplerin doğmasında söz sahibi olmayı

1789 Fransız İhtilali'yle birçok ülkede olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de değişiklikler yaşanmıştır.

2. Aşağıdaki değişikliklerden hangisi Osmanlı Devleti'ni olumsuz yönde etkilemiştir?

- A) Anayasal düzene geçilmesi
- B) Parlamenter sisteme geçilmesi
- C) Hak ve özgürlüklerin geliştirilmesi
- D) Milliyetçilik düşüncesinin gelişmesi
- E) Demokratikleşmenin hız kazanması

3. Aşağıdakilerden hangisi XVII. yüzyılda Avrupa'da görülen gelişmelerden biri değildir?

- A) Kilise teşkilatı güçlenmeye devam etti.
- B) Devletler arasında ekonomik rekabet hızlandı.
- C) Devletler arasında 30 yıl savaşları başladı.
- D) Avrupa devletleri siyasi konumlarını güçlendirmeye çalıştı.
- E) Aydınlanma düşüncesi güçlenmeye başladı.

4. XVIII. yüzyılda Avrupa'da her türlü üretim faaliyetinde, kol gücünün yerini makine gücünün alması ile başlayan değişimin adı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Helenistik Çağ
- B) Sanayi İnkılabı
- C) Lale Devri
- D) Akıl Çağı
- E) Fransız İhtilali

5. Reform hareketleri ilk olarak hangi ülkede başlayıp daha sonra tüm Avrupa'ya yayılmıştır?

- A) Fransa
- B) İngiltere
- C) Rusya
- D) İtalya
- E) Almanya

CEVAP ANAHTARI

1)A 2)D 3)A 4)B 5)E

NOTLAR

OSMANLI DEVLETİ DAĞILMA VE ÇÖKÜŞ DÖNEMİ (1792-1922)

DAĞILMA VE ÇÖKÜŞ DÖNEMİ PADİŞAHLARI:

28. III. Selim (1789-1807)
29. IV. Mustafa (1807-1808)
30. II. Mahmut (1808-1839)
31. Sultan Abdülmecid (1839-1861)
32. Abdülaziz (1861-1876)
33. V. Murat (1876-1876)
34. II. Abdülhamit (1876-1909)
35. V. Mehmet Reşat (1909-1918)
36. VI. Mehmet Vahdettin (1918-1922) (Son Osmanlı Padişahı)

DÖNEMİN GENEL ÖZELLİKLERİ

- Osmanlı'nın Dağılma Dönemi **1792 Yaş Antlaşması'yla** başlamış, 1922'de **Saltanatın kaldırılmasıyla** Osmanlı Devleti son bulmuştur.
- Osmanlı Devleti, Avrupalı devletler arasındaki çıkar çatışmalarından yararlanarak **denge politikası** izlemiştir.
- Her alanda **batı tarzı ıslahatlar** yapılarak çağdaşlaşma çabaları sürdürülmüştür.
- Fransız İhtilali sonucu ortaya çıkan **milliyetçilik** akımının etkileri bu dönemde Osmanlı Devleti'ni olumsuz etkilemiştir.
- Bu dönemde yapılan ıslahatlarda azınlıklara tanınan geniş ayrıcalıklar dikkati çekmektedir. Ancak yapılan ıslahatlar devletin dağılmasını engelleyememiştir.
- Yüzyılın ikinci yarısından sonra devletin dağılmasının önüne geçmek amacıyla **Osmanlılık, Ümmetçilik, Batıcılık ve Türkçülük** gibi çeşitli fikir akımları doğmuştur.
- Ayrıca Osmanlı Devleti; Fransa, İngiltere ve Rusya'ya karşı 1878 Berlin Antlaşması'ndan sonra **Almanya'ya** yakın bir siyaset izlemeye başlamıştır.

DÖNEMİN SİYASİ GELİŞMELERİ

- **Sırp Ayaklanması (1804–1815):** Milliyetçilik düşüncesinin etkisiyle ortaya çıkan ilk bağımsızlıkçı ve ayrılıkçı ayaklanmadır.
- **1812 Bükreş Antlaşması:** Ruslarla imzalanan 1812 Bükreş Antlaşması ile Osmanlı Devleti, Sırlara bazı ayrıcalıklar tanımıştır. Osmanlı Devleti, bu antlaşmayla **ilk kez** gayrimüslim bir azınlığa siyasi ayrıcalık tanımıştır.
- **1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı:** Ruslar, Eflak ve Boğdan'ı işgal etmiştir. Nizam-ı Cedit Ordusu Tuna boyunda Rusları yenmişse de yeniçeriler İstanbul'da Kabakçı Mustafa İsyanı'nı çıkartarak III. Selim'i tahtan indirmişlerdir.
- **Kabakçı Mustafa İsyanı (1807):** III. Selim tarafından yapılan Nizam-ı Cedit yeniliklerine karşı olan yeniçeriler, Kabakçı Mustafa öncülüğünde isyan etmiş ve III. Selim tahttan indirilmiştir.
- **Sened-i İttifak (1808):** XVIII. (18) yüzyıldan itibaren halk tarafından seçilip padişah tarafından berat verilerek meşrulaşan ayanlar, merkezi otoritenin zayıflamasıyla devlet içinde devlet olmuşlardır. Bunun üzerine kendisi de bir ayan olan Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa, bu geniş toprak sahibi, merkezi dinlemeyen ayanları İstanbul'da toplayarak padişah II. Mahmut ile ayanlar arasında **Sened-i İttifak**'ın imzalanmasını sağlamıştır.
 - ✓ Buna göre; padişah ayanların varlığını ve haklarını tanıyacak, ayanlar da bölgelerinde devletin asker ve vergi toplamasına yardımcı olacak, İstanbul'da çıkabilecek ayaklanmaları bastırmayı kabul edeceklerdi.
 - ✓ Bu belge; mutlakiyetle yönetilen Osmanlı Devleti'nin hiçbir siyasi ve askeri yetkisi olmayan Ayanlara dahi **söz geçiremeyecek kadar zayıfladığını** gösterir.
 - ✓ Bu belge uygulamaya dökülmemişse de, Osmanlı'da toprak ağalığının resmen başladığını gösterir. Sened-i İttifak, aynı zamanda **padişahın egemenlik haklarını kısıtlayan ilk belge** olarak görülür. Bu yönüyle de Osmanlı Devleti'nde **demokratikleşme yolunda atılan ilk adım** sayılır.
- **Yunan (Rum) İsyanı (1820-1829):** Fransız İhtilali'nin etkisiyle ayaklanarak bağımsızlığını elde eden ilk ulus Yunanlılar (Rumlar) olmuştur.
- **Edirne Antlaşması (1829):** Yunanlılara bağımsızlık verilmiştir. Bu antlaşma, Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra imzalanan şartları en ağır antlaşmadır.
- Fransa 1830'da Cezayir'i işgal etmiştir. Böylece Osmanlı Devleti Kuzey Afrika'da **ilk defa** toprak kaybetmiştir.
- **Mısır Sorunu (1830-1841):** Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın güç ve iktidar için çıkardığı bir ayaklanmadır. Osmanlı bu sorun ile baş edememiş ve Avrupalı devletlerin yardımını istemiştir. Avrupalı devletlerin müdahalesiyle Os-

manlı'nın iç sorunu uluslararası bir sorun haline gelmiştir.

- **1833 Kütahya Antlaşması:** Mısır iç sorun iken dış sorun haline gelmiştir.
- **1833 Hünkâr İskeleyi Antlaşması:** Boğazlar sorunu ortaya çıkmıştır. Bu antlaşma ile Rusya'nın Karadeniz'deki güvenliği artmış ve Osmanlı Rusya'ya yakınlaşmıştır. Osmanlı Devleti'nin Boğazlarla ilgili egemen devlet olarak imzaladığı son antlaşmadır.
- **1838 Balta Limanı Antlaşması:** Osmanlı Avrupa'nın açık pazarı haline gelmiştir. Bu antlaşmayla Osmanlı Devleti, İngiltere'nin yarı sömürgesi durumuna gelmiştir. Osmanlı ekonomisi dışa bağımlı bir hale gelmiştir.
- **1839 Nizip Savaşı:** Osmanlı Ordusu, Mehmet Ali Paşa tarafından Nizip'te yenilgiye uğratılmıştır.
- **1840 Londra Konferansı ve Sözleşmesi:** Konferansa İngiltere, Osmanlı, Rusya, Avusturya, Prusya katılmıştır. Mısır sorunu kesin olarak çözümlenmiştir.
- **1841 Londra Konferansı ve Boğazlar Sözleşmesi:** İngiltere, Fransa, Avusturya, Rusya, Prusya ve Osmanlı Devleti'nin katıldığı konferansta, Boğazlar **ilk defa** uluslararası bir statü kazanmıştır. Osmanlı Devleti'nin Boğazlar üzerindeki tam hâkimiyeti tehlikeye girmiştir.
- **Kırım Savaşı (1853-1856):** Kırım Savaşı sırasında Osmanlı Devleti **ilk kez** dışarıdan borç para almıştır (1854'te İngiltere'den 5 milyon pound).
- **1856 Paris Antlaşması:** İngiltere, Fransa, Avusturya, Piyemonte, Osmanlı, Rusya ve Prusya (Almanya)'dır. Osmanlı bir Avrupa devleti sayılmıştır. Osmanlı toprak bütünlüğü Avrupalı devletlerin garantisine verilmiştir.
- Tanzimat Dönemi'nde ve sonrasında yapılan yenilikleri yeterli görmeyen bazı Osmanlı aydınları, **Genç Osmanlılar** (Jön Türkler) adıyla örgütlenmiştir.
- Bu aydınlar, Osmanlı Devleti'nde meşrutiyet yönetimine geçilmesi halinde ülkedeki karışıklıkların ve isyanların sona ereceğine inanıyorlardı. Genç Osmanlılar kendileriyle aynı fikri paylaşmayan Padişah Abdülaziz'i tahttan indirmişler ve V. Murat'ı tahta çıkarmışlardır.
- Ancak daha sonra Genç Osmanlılar ile anlaşılan ve 1876'da tahta çıkan Padişah II. Abdülhamit tarafından Osmanlı Devleti'nin **ilk anayasası Kanun-ı Esasi** ilan edilmiştir.
- Anayasaya göre **Osmanlı Mebusan Meclisi** açıldı.
- Osmanlı Devleti'nde **I. Meşrutiyet** Dönemi başladı. Halk ilk kez seçimlere katılarak sınırlı da olsa yönetimde söz sahibi oldu.
- Fakat meşrutiyet yönetimi uzun sürmedi. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın başlaması ve meclis ile Hükûmet arasındaki ilişkilerin bozulması üzerine padi-

şah, meclisi kapattı. Anayasayı yürürlükten kaldırdı ve meşrutiyet yönetimine son verdi.

- **Berlin Konferansı ve Berlin Antlaşması (1878):** Konferansa İngiltere, Avusturya, Fransa, Rusya, Osmanlı, Almanya ve İtalya katıldı. İlk kez çok sayıda azınlık Osmanlı'dan ayrılarak bağımsız olmuştur. Böylece Osmanlıcılık fikri geçerliliğini yitirmiştir. Tarihte ilk kez **“Ermeni Sorunu”** başladı. Bu sorun Batılı Devletlerin müdahalesiyle uluslararası bir sorun haline gelmiştir.
- 1855'ten bu yana alınan borçlar ödenemeyince alacaklı Avrupalı devletler, **Duyun-u Umumiye** (Genel Borçlar İdaresi)'yi kurarak Osmanlı'nın gelir kaynaklarına el koymuşlardır.
- 1869'da Süveyş Kanalı açılmıştır. Osmanlı Devleti Süveyş Kanalı'nı yaparken İngiltere'den borç almıştır. Ancak aldığı borcu ödeyemeyince İngiltere 1882'de Mısır'ı işgal etti ve Osmanlı – İngiliz ilişkileri bozuldu.
- II. Abdülhamit, 1908 yılına kadar devleti mutlakiyetle yönetti. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin meşrutiyeti yeniden getirmek için yürüttüğü mücadele sonucunda II. Abdülhamit, 23 Temmuz 1908'de meşrutiyeti yeniden ilan etti. Böylece **II. Meşrutiyet** Dönemi başladı. Anayasada önemli değişiklikler yapıldı, padişahın yetkileri sınırlandırıldı ve meclisin yetkileri artırıldı. Ayrıca **ilk kez siyasi partilerin kurulması** sağlandı.

19. YÜZYIL ISLAHATLARI

II. Mahmut Dönemi Islahatları (1808–1839)

- Sekban-ı Cedit ve Eşkinici ocaklarını kurdu.
- 1826 yılında **Yeniçeri Ocağını kaldırdı** (Vakay-ı Hayriye). Yerine Asakir-i Mansure-i Muhammediye ordusunu kurdu.
- Divan teşkilatı kaldırılarak nazırlıklar (bakanlıklar) kuruldu.
- Dirlik sistemi kaldırıldı. Bunun yerine devlet memurlarına maaş bağlandı.
- Posta, polis ve karantina teşkilatı kuruldu.
- Müsadere usulü kaldırılarak özel mülkiyet ve miras hakkı tanındı.
- Askeri amaçlı **ilk nüfus sayımı** yapıldı.
- Memurlara fes ve pantolon giyme zorunluluğu getirildi.
- Memurlar iç işleri ve dış işleri olmak üzere ikiye ayrıldı.
- İstanbul'da ilköğretimin zorunlu olması kabul edildi. Fakat uygulanamadı.
- Yüksekokullara öğrenci yetiştirmek amacı ile rüştiye okulları açıldı.

- Enderun Mektebi kaldırılarak yerine devlet memurluğu için Mekteb-i Maarif-i Adliye Okulu kuruldu.
- Orduya subay yetiştirmek için Harp Okulu açıldı.
- **İlk resmî gazete olan Takvim-i Vakayi** çıkarıldı.
- **İlk kez** Avrupa'ya öğrenciler gönderildi.
- Mekteb-i Tıbbiye ve Mızıkey-i Hümayun gibi yüksekokullar açıldı.
- II. Mahmut, resmini yaptırarak devlet dairelerine astırdı.
- Yerli malı kullanımı teşvik edildi.

ABDÜLMECİD DÖNEMİ ISLAHATLARI (1839-1861)

- Avrupa etkisiyle **Nizamiye-Adliye mahkemeler** kuruldu.
- 1851'de İstanbul'da **ilk Belediye Örgütü** kuruldu.
- İllerde üyeleri halk tarafından seçilen ve illerin yönetiminde valiye yardımcı olmaktan sorumlu olan "**İl Genel Meclisleri**" kuruldu.
- Askerlik işleri düzene sokularak vatandaşlık görevi haline getirildi.
- Gayrimüslimlerin de askere alınması uygulanmak istenmişse de başarılı olunamadı. Bu nedenle dileyenlere askere gitmeme karşılığında bedel ödeme kuralı **Nakdi Bedel Usulü** getirildi.
- Mecburi askerlik süresi 5 yıl oldu.
- 1854'te **Jandarma Teşkilatı** kuruldu.
- 1859'da liman ve kıyıların güvenliğini sağlamak için Rüsumat Emaneti adıyla **ilk Sahil Güvenlik Örgütü** kuruldu.
- "İltizam Usulü" kaldırılarak "**Muhassıllık Meclisleri**" kuruldu. Halktan vergi toplama görevini bu meclis üstlenmiştir.
- 1840 yılında "Kaime-i Mutebere" adıyla **ilk kâğıt para** bastırıldı.
- 1844'te **Mecidiye** adlı madeni para basılmıştır.
- 1847'de **Bank-ı Dersaadet** adıyla **ilk Osmanlı Bankası** kuruldu.
- 1860 yılında İzmir – Turgutlu arasında **ilk demiryolu** yapıldı.
- Boğazlarda vapur işletmeciliği yapmak üzere Şirket-i Hayriye adıyla **ilk deniz-yolu işletmesi** kuruldu.
- 1857'de eğitimin düzenlenmesi ve kontrolü için Meclis-i Dalim-i Maarif-i Umumiye (Genel Eğitim Bakanlığı) kuruldu.

- 1859’da ilk siyasal bilgiler fakültesi olan “**Mülkiye Mektebi**” açıldı.
- 1848’te “**Darülmualimin**” adıyla **ilk erkek öğretmen okulu** açılmıştır.
- 1850’de Osmanlı eğitim tarihinde Avrupalı mektep planında yapılan **ilk modern eğitim kurumu** olan Darülmaarif açılmıştır.
- Hristiyanların din adamı ihtiyacını karşılamak amacıyla “**Heybeliada Ruhban Okulu**” açıldı.
- 1859’da İstanbul’da **ilk Kız Rüştîyesi** (ortaokul) açıldı.
- 1860’ta “**Telgraf Mektebi**” açıldı.
- 1845’te Harp Okulları’na öğrenci yetiştirmek amacıyla **Askeri Liseler** (İdadiler) açıldı.
- Batı’daki bilimsel gelişmelerin takip edilebilmesi için “**Encümen-i Daniş**” (Bilim Heyeti) oluşturuldu.
- 1841’de, ilk yarı resmî gazete olan “**Ceride-i Havadis**” çıkarıldı.
- 1860’ta Ağâh Efendi ile Şinasi tarafından **ilk özel gazete** olan “**Tercüman-ı Ahval**” çıkarıldı.

TANZİMAT FERMANI (3 Kasım 1839)

- Tanzimat Fermanı Padişah Abdülmecid zamanında, Hariciye Nazırı (Dışişleri Bakanı) Mustafa Reşit Paşa tarafından hazırlanarak 3 Kasım 1839 tarihinde Gülhane Parkı’nda halk huzurunda okudu. Bunun için bu fermana “**Gülhane Hattı Hümayunu**” da denir.

Tanzimat Fermanı Neden İlan Edildi?

- Avrupa devletlerinin Osmanlı Devleti’nin iç işlerine karışmalarına engel olmak ve devletin dağılmasını önlemek.

Maddeleri

- Halkın can, mal ve namus güvenliği sağlanacaktır.
- Vergi herkesin gelirin göre alınacaktır.
- Mahkemeler açık olarak yapılacak, rüşvet ve iltimas (kayıрма) önlenecektir.
- Tanzimat Fermanı’yla Müslüman ve gayrimüslim ayrımı yapılmaksızın herkes kanun önünde eşit sayıldı.

Tanzimat Fermanı’nın Önemi

- Osmanlı Devleti’nde **ilk defa** padişahın gücü üstünde kanun gücünün varlığı kabul edildi.

ISLAHAT FERMANI (1856)

Islahat Fermanı Neden İlan Edildi?

- Avrupa devletlerinin Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmalarına engel olmak ve devletin dağılmasını önlemek.

Maddeleri

- Osmanlı Devleti'nde yaşayan gayrimüslimlere karşı küçük düşürücü ifadelerin kullanılması yasaklandı.
- Cizye vergisi kaldırıldı.
- Askerlik gayrimüslimler için nakdi bedel uygulamasına geçildi.
- Gayrimüslimlere devlet memuru olma hakkı verildi.

Islahat Fermanı'nın Önemi

- Azınlıklar Osmanlı Devleti'nde ayrıcalıklı bir konuma kavuştu.
- Azınlıklar çok geniş haklar elde etti.

Abdülaziz Dönemi Islahatları (1861-1876)

- 1863'te **Galatasaray Sultanisi** (Lisesi) açıldı.
- 1863'te **Bank-ı Osman-i Şahane** (Osmanlı Bankası) kuruldu.
- 1864'te kimsesiz çocuklara sanayi alanında eğitim vermek üzere "**İslahhane Mektebi**" açıldı.
- 1868'de Meclis-i Ahkâm-ı Adliye ikiye bölündü. "Divan-ı Ahkâm-ı Adliye" (Yargıtay) ve "Şuray-ı Devlet" (Danıştay) isimli iki yüksek mahkeme oluşturuldu.
- 1864'de, çıkarılan "Vilayet Nizamnamesi" ile ülke; vilayet, liva (sancak), kaza ve köy şeklinde teşkilatlandırıldı. 1871'de kaza ile köy arasında "Nahiye" denilen başka bir idari birim oluşturuldu.
- 1869'da **Süveyş Kanalı** açıldı.
- 1870'de **Darülfünun** (üniversite) açıldı.
- Dolmabahçe Sarayı tamamlandı.
- 1872'de **ilk resim sergisi** Şeker Ahmet Paşa tarafından açılmıştır.
- 1873'te kimsesiz ve yetim çocuklara eğitim vermek üzere **Darüşşafaka Lisesi** açıldı.
- 1870'te "**Darülmuallimat**" adıyla ilk kız öğretmen okulu açılmıştır.
- Abdülaziz'in son zamanlarında **Genç Osmanlılar** (Jön Türkler) hareketi başladı.

- **Mecelle** adlı medeni kanun kitabı Ahmet Cevdet Paşa tarafından hazırlanmaya başladı (1868).
- 1867’de tarımsal alanda destek sağlamak için Ziraat Bankası’nın temeli sayılan **Memleket Sandıkları** (Emniyet Sandığı) kurulmuştur.
- 1862’de **ilk posta pulu** basılmıştır.

II. Abdülhamit Dönemi Islahatları (1876-1909)

- **1876 Kanun-i Esasi:** Tanzimat Fermanı’yla başlayan Osmanlılardaki anayasal devlet anlayışı Kanun-i Esasi’nin kabulü ile meşruti yönetime geçişi sağladı. Türk Tarihi’nde **ilk kez** bir anayasa hazırlanarak halk hükümdarın yanında yönetime ortak olmaya başladı.
- **Meşrutiyet (1876):** Mithat Paşa, Namık Kemal, Ziya Paşa gibi bazı aydınlar devletin içine düştüğü kötü durumdan kurtulması için, Meşrutiyet’in ilan edilmesi gerektiğini savunuyorlardı. Bu aydınların bulunduğu bu gruba Genç Osmanlılar (Yeni Osmanlılar) veya Jön Türkler deniyordu. Jön Türkler, meşrutiyeti ilan etme yanlısı olmayan padişah Abdülaziz’i tahttan indirerek yerine V. Murat’ı çıkardılar. Jön Türkler, sağlığı bozuk olan V. Murat’ı üç ay sonra tahttan indirerek, meşrutiyeti ilan edeceğine söz veren II. Abdülhamit’i tahta geçirdiler. II. Abdülhamit, sözünü yerine getirmek için Mithat Paşa’yı sadrazamlığa getirerek meşrutiyeti ilan etti (23 Aralık 1876).

Meşrutiyet’in Önemi

- ✓ Meşrutiyet’in ilanı ile **ilk kez** halk, padişahın yanında yönetime ortak olmuştur.
- ✓ Halk **ilk defa** seçme-seçilme ve temsil hakkını kullanmıştır.
- ✓ Osmanlı Devleti’nde Mutlakiyet olan yönetim şekli sona ermiş, Meşrutiyet yönetimi başlamıştır.
- ✓ Osmanlı tarihinin aynı zamanda **Türk tarihinin ilk anayasası** olan, **Kanun-i Esasi** ilan edilmiştir.
- ✓ **Meclis-i Mebusan** ve **Meclis-i Ayan** olmak üzere iki meclis açıldı. Meclis-i Mebusan’ın üyelerini halk, Meclis-i Ayan’ın üyelerini padişah seçti.

Uyarı

II. Abdülhamit, 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı’nı (93 Harbi) bahane ederek meclisi kapattı. Böylece meşrutiyet sona erdi. Tekrar mutlakiyet başladı.

- **II. Meşrutiyet (1908):** I. Meşrutiyet'in kapatılması üzerine harekete geçen Jön Türkler, İttihat ve Terakki Örgütü'nü kurdular (1889). Örgüt, II. Abdülhamit'e meşrutiyeti tekrar ilan etmesi için baskı yaptı. Padişah meşrutiyeti ilan etmeyince, İttihat ve Terakki Örgütü'ne bağlı bulunan Niyazi Bey ve Enver Bey birlikleriyle Balkanlarda ayaklandı. Ayaklanmanın büyümesini istemeyen II. Abdülhamit, ikinci kez meşrutiyeti ilan etmiştir (1908). Böylece II. Meşrutiyet dönemi başlamıştır.
- **31 Mart Olayı (13 Nisan 1909):** Meşrutiyet karşıtları İstanbul'da bir isyan çıkarttılar. Bu isyana "**31 Mart Olayı**" denir. İsyancı Selanik'ten yola çıkan, kurmay başkanlığını Mustafa Kemal'in yaptığı **Hareket Ordusu** bastırmıştır.

31 Mart Olayı'nın Sonuçları

- 1876 Anayasası tekrar yürürlüğe girdi.
- Anayasa değişikliği ile padişahın meclisi kapatması zorlaştırılmıştır.
- İttihat ve Terakki bu ayaklanmadan II. Abdülhamit'i sorumlu tutarak onu tahttan indirmiş, yerine V. Mehmet Reşat padişah yapmıştır.

Uyarı

"31 Mart Olayı" Osmanlı tarihinde **rejime yönelik ilk isyan** hareketidir.

Uygulama

Aşağıdaki kelime ya da kelime gruplarını metinde verilen boşluklara uygun şekilde yazınız. Etkinlik ile ilgili soruyu cevaplayınız.

Sened-i İttifak	Yeniçeri Ocağı	Avrupa tarzında	Resmî Gazete
Takvim-i Vekayi	tımar sisteminin	Avrupa	ıslahatlar
padişahın	Vaka-i Hayriye	ordu	vergi ve askerlik

Sultan II. Mahmud, bozulmasından sonra asker ve vergi toplama işini üstlenen ve zamanla bölgelerinde güç kazanan toprak sahibi âyanlarla adı verilen bir sözleşme imzalamıştır (1808). Bu sözleşme ile Osmanlı tarihinde ilk kez bir padişah yönettiği insanlara konularında tavizler vermiştir. Bu senet iktidar gücünü kısıtlamıştır. Ayanlarla uzlaşa sağlandıktan sonra II. Mahmud'un hedefi yapmak olmuştur. Bozulan ve devlete zarar veren II. Mahmud Dönemi'nde kaldırılmıştır. Yerine "Asakir-i Mansure-i Muhammediye" adıyla yeni bir kurulmuştur. Bu gelişmeye tarihte hayırlı olay anlamına gelen denilmiştir. Bu yeniliklerin yanında adlı Fransızca ve Türkçe olarak basılan bir gazete yayın hayatına başlanmıştır. Bu gazete Türkler tarafından basılan ilk olmuştur. II. Mahmud Dönemi'nde klasik eğitim veren okulların dışında yeni okullar da açılmıştır. Bu okulların amaçlarından biri de yabancı dil bilen insan yetiştirme olmuştur. Ayrıca bu dönemde iyi bir eğitim almaları için ülkelerine öğrenciler gönderilmiştir.

Uygulama

Osmanlı Devleti'ndeki ıslahat hareketlerinin hangi padişah döneminde gerçekleştiğini işaretleyiniz.

ISLAHATLAR	III. AHMET	III. SELİM	II. MAHMUT	ABDÜLMECİD
Matbaanın kurulması				
Avrupa'da ilk kez daimî elçilikler açılması				
İtfaiye teşkilatının kurulması				
Nizam-ı Cedid yeniliklerinin yapılması				
Yeniçeri Ocağının kaldırılması				
Sened-i İttifak'ın imzalanması				
Takvim-i Vekayi gazetesinin çıkarılması				
Islahat Fermanı'nın ilan edilmesi				
Posta Nezaretinin açılması				
Avrupa tarzında yeni okullar açılması				
Asakir-i Mansure-i Muhammediyenin kurulması				

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

1. II. Mahmut döneminde, ayanların gücünü kontrol altına almak ve merkezi otoriteyi yeniden sağlamak adına padişah ile ayanlar arasında yapılan sözleşmenin adı nedir?

- A) Sened-i İttifak
- B) El-Ariş
- C) Balta Limanı
- D) Aynalıkavak
- E) Yeniköy

- Tanzimat Fermanı'nın ilanı
- Islahat Fermanı'nın ilanı
- I. ve II. Meşrutiyet'in ilanı

2. Yukarıda verilen Osmanlı tarihi ile ilgili gelişmelerin ortak özelliği aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Halkın talepleri doğrultusunda gerçekleşmiştir.
- B) Avrupalı devletler karşı çıkmıştır.
- C) Osmanlı Devleti'ndeki demokratikleşme hareketleridir.
- D) II. Abdülhamit tarafından ilan edilmiştir.
- E) Monarşik yapıyı kuvvetlendirmiştir.

3. Türk tarihinde ilk anayasa olarak kabul edilen, halkın sınırlı da olsa yönetime katılmasını, kişisel hak ve özgürlüklerin genişletilmesini sağlayan belge aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tanzimat Fermanı
- B) Islahat Fermanı
- C) 1921 Anayasası
- D) 1924 Anayasası
- E) Kanun-i Esasi

4. Aşağıdaki eşleştirmelerden hangisi doğru olarak verilmiştir?

- A) Tanzimat Fermanı - II. Abdülhamit
- B) I. Meşrutiyet - II. Mahmut
- C) İlk dış borç - Kırım Savaşı
- D) Fransız İhtilali - İmparatorlukların kurulması
- E) Mısır Sorunu - Küçük Kaynarca Antlaşması

5. Osmanlı Devleti'nde;

- Genç Osmanlıların çalışmalarını engellemek,
- Osmanlı topraklarında yaşayan ulusların isyan etmelerini önlemek,
- Avrupalı devletlerin Osmanlı'nın iç işlerine karışmasını engellemek

amacıyla yaşanan gelişme aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sened-i İttifak
- B) Tanzimat Fermanı
- C) Islahat Fermanı
- D) I. Meşrutiyet
- E) II. Meşrutiyet

CEVAP ANAHTARI

1)A 2)C 3)E 4)C 5)D

TARİH

NOTLAR

Lined area for notes.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILÂP TARİHİ

İnkılâp: Bir milletin sahip olduğu siyasi, sosyal askeri alanlarındaki kurumlarının devlet eliyle makul ve ölçülü metotlar kullanılarak köklü bir şekilde değiştirilerek yenileştirilmesidir.

ATATÜRK'ÜN İNKILAP ANLAYIŞI VE TÜRK İNKILABININ ÖZELLİKLERİ

- Türk İnkılâbı, **bir diriliş ve yenilik hareketidir**. Türk milleti siyasi ve hukuki olarak millî egemenliğe dayalı modern bir devlet, sosyal yönüyle de ileri ve medeni bir toplum olma tercihini Türk İnkılâbı ile gerçekleştirmiştir.
- Anadolu coğrafyasında Türk milletinin kalıcı olabilmesi ve Yeni Türk Devleti'nin, Osmanlı Devleti'nin düştüğü duruma düşmemesi için köklü yapısal değişiklik ve yenileşmeleri gerçekleştirmesi hedeflenmiştir.
- Türk İnkılâbı ile devlet ve toplum alanlarında çağdaş uygarlık prensipleri esas alınmıştır.
- **Atatürk'e göre inkılâp;** "Türk milletini son asırlarda geri bırakmış olan kurumları yıkarak, yerlerine milletin en yüksek uygar gereklere göre ilerlemesini sağlayacak yeni kurumları koymuş olma"dır.
- Bağımsızlık yolunda savaşan sömürge uluslara örnek olduğu için **evrenseldir**.
- Türk inkılâbının yapılması, **egemenliğin millete ait olduğu yeni bir devletin kurulmasında** etkili olmuştur.

XIX. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN GENEL DURUMU

- Osmanlı Devleti XIX. yüzyıldan itibaren **Fransız İhtilali** ve **Sanayi İnkılâbı**'nın etkisiyle yaşanan gelişmeler karşısında çok zor durumda kalmıştır. Hem sömürgecilik rekabetinde olan Avrupalı devletlerin Osmanlı topraklarını işgale başlamaları hem de devletin sınırları içerisinde yer alan azınlıkların isyanları Osmanlı Devleti'nin toprak kayıplarını artırmıştır.
- Bu yüzyılda Osmanlı Devleti, parçalanma ve çöküş sürecini yaşamıştır. Mevcut durumunu koruma ve toprak kayıplarını önleme düşüncesiyle Avrupalı büyük devletler arasında **denge politikası** izlemiştir.
- Yüzyıl başında, Rusya'ya karşı İngiltere ve Fransa'nın desteğini alırken, yüzyıl sonlarında ise İngiltere, Fransa ve Rusya'ya karşı kalkındırma ve yardım görünümlü altında kendisine yaklaşan Almanya ile birlikte hareket etmiştir.
- Fransız İhtilali ile yayılan milliyetçilik akımı, farklı milletleri bünyesinde barındıran Osmanlı Devleti'nin dağılma sürecine girmesine neden olmuştur.

- Dağılma süreci, **1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı**'nda alınan ağır yenilgi sonrası **1878 yılında imzalanan Berlin Antlaşması** ile hız kazandı. Bu antlaşma ile bağımsızlıklarını kazanan **Sırbistan, Karadağ ve Romanya** Osmanlı Devleti'nden ayrıldılar.
- Siyasi çalkantıların yanı sıra Osmanlı Devleti'nin ekonomisi de giderek zayıflamaktaydı. Avrupa'daki fabrikalarda seri bir şekilde, bol miktarda ve düşük fiyatla üretilen mallar, Osmanlı pazarını istila etti. **Kapitülasyonlar** nedeniyle gümrük vergilerinin düşük olması da Osmanlı Devleti'nin Avrupa'nın ham madde kaynağı ve açık pazarı haline gelmesinde önemli rol oynadı.
- Ekonomik zorluğu aşmak için **Kırım Savaşı** (1853-1856) sırasında 1854'te İngiltere'den ilk kez dış borç alındı.
- Alınan borçlar ödenemeyince, 1881'de Avrupa Devletleri'nin temsilcilerinden oluşan **Düyun-u Umumiye** (Genel Borçlar) İdaresi kuruldu. Böylece Osmanlı Devleti'nin düzenli gelir kaynakları denetim altına alındı.
- Osmanlı aydınları ve devlet adamları, yaşanan olumsuz gelişmeler üzerine Avrupa devletlerinin Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmalarına engel olmak ve devletin dağılmasını önlemek amacıyla çalışmalar yapmaya başladılar. Bu çalışmalar;
 - ✓ Padişah Abdülmecid Dönemi'nde 1839'da **Tanzimat Fermanı** (Gülhane Hatt-ı Hümayunu) ilan edildi.
 - ✓ 1856 yılında ise **Islahat Fermanı** ilan edilerek gayrimüslimlere verilen haklar genişletildi.
 - ✓ Padişah II. Abdülhamit tarafından Osmanlı Devleti'nin **ilk anayasası Kanun-i Esasi** ilan edildi. Anayasaya göre Osmanlı **Mebusan Meclisi** açıldı. Osmanlı Devleti'nde **I. Meşrutiyet Dönemi** başladı. Halk ilk kez seçimlere katılarak sınırlı da olsa yönetimde söz sahibi oldu.
 - ✓ II. Abdülhamit, 1908 yılına kadar devleti mutlakiyetle yönetti. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin meşrutiyeti yeniden getirmek için yürüttüğü mücadele sonucunda II. Abdülhamit, 23 Temmuz 1908'de meşrutiyeti yeniden ilan etti. Böylece **II. Meşrutiyet Dönemi** başladı.

Osmanlı Devleti'nin Dağılmasını Önlemeye Yönelik Fikir Akımları

- **Osmanlıcılık:** Osmanlı Devleti'nin dağılmasını önlemek amacıyla devletin sınırları içinde yaşayanları hangi din veya milletten olursa olsun kaynaştırarak bir Osmanlı milleti oluşturmayı amaçlar. Osmanlıcılık fikrini savunanlar, Genç Osmanlılar Cemiyeti adı altında örgütlendiler. Başlıca temsilcileri Şinasi, Namık Kemal ve Ziya Paşa'dır.

- **İslâmcılık (Ümmetçilik):** İslami kuralların devlet hayatına tam anlamıyla hâkim olmasını ve Müslümanların Osmanlı halifesinin etrafında toplanmasını savunan fikir akımıdır. Başlıca temsilcileri Cemalettin Afgani, Sait Halim Paşa Mehmet Âkif Ersoy'tir.
- **Türkçülük** (Turancılık): Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, Gaspıralı İsmail ve Mehmet Emin Yurdakul gibi aydınların savunduğu bu fikir akımına göre Osmanlı Devleti dini, dili, soyu ve ülküsü bir olan topluma dayanarak ayakta kalabilirdi. Türkçülük akımı, Osmanlı yönetimi altında yaşayan Türklere millî bilinç kazandırmayı amaçlamıştır.
- **Batıcılık:** 18. yüzyıldaki ıslahatlara dayanan bir fikir akımıdır. Bu fikir akımıyla Batı'nın bilim ve tekniğini, yönetim biçimini ve düşünce yapısını alarak Osmanlı Devleti'nin geri kalmışlıktan kurtarılması ve yıkılmasının önlenmesi amaçlanmıştır. Başlıca temsilcileri Abdullah Cevdet, Celal Nuri İleri ve Tevfik Fikret'tir.

XX. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN GENEL DURUMU

TRABLUSGARP SAVAŞI (1911-1912)

Nedenleri

- Siyasi birliğini geç tamamlayan İtalya'nın, gelişen sanayisine hammadde ve pazar araması
- Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp'ı karadan ve denizden koruyabilecek güçte olmaması
- Trablusgarp'ın coğrafi konumu itibarıyla İtalya'ya yakın olması
- Trablusgarp'ın ticaret yolları üzerinde bulunması ve zengin petrol kaynaklarına sahip olması

Savaşın Gelişimi: İtalya, 1911 yılı Eylül ayı sonunda Trablusgarp'ı işgal etti. Osmanlı Devleti bu işgale doğrudan müdahale edemedi. Mısır, İngiliz işgali altında olduğu için karadan, donanmanın yetersizliğinden dolayı da denizden Trablusgarp'a yardım gönderilemedi. Aralarında Mustafa Kemal'in de bulunduğu genç subaylar, gönüllü olarak bölgeye gittiler. Burada halkı örgütleyerek İtalyanlara karşı büyük bir direniş başlattılar. Mustafa Kemal, Derne ve Tobruk bölgelerinde İtalyanlara karşı önemli başarılar kazandı.

Sonuçları

- İtalya ile Osmanlı Devleti arasında **Ouchy (Uşi) Antlaşması** imzalandı (18 Ekim 1912). Trablusgarp İtalya'ya bırakıldı. Böylece Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'daki varlığı sona erdi. On İki Ada da geçici olarak İtalya'ya bırakıldı.
- Mustafa Kemal'in Trablusgarp'taki başarıları sonucunda rütbesi **Binbaşı**lığa yükseltilmiştir.

BALKAN SAVAŞLARI (1912 – 1913)

I. BALKAN SAVAŞI (8 EKİM 1912)

Nedenleri

- Fransız İhtilali sonrasında yayılan milliyetçilik akımının Balkan ulusları üzerindeki etkisi.
- Balkan Devletleri'nin Osmanlı'nın Balkanlardaki topraklarını paylaşmak istemeleri.

Savaşın Gelişimi: 8 Ekim 1912'de Karadağ'ın Osmanlı'ya saldırısıyla başlayan I. Balkan Savaşı, 17 Ekim 1912'de Bulgaristan, Sırbistan ve 19 Ekim 1912'de Yunanistan'ın savaş ilanı ile devam etmiştir. Bulgarlar, Kırklareli ve Edirne'yi işgal edip Çatalca'ya kadar ilerledi. Yunanlılar, Selanik'i ele geçirip Ege Adaları'nı işgal etti. Sırp, Üsküp ve arkasından Manastır'ı işgal etti. Karadağlılar, İşkodra'yı ele geçirdi. Bütün bu gelişmeler yaşanırken Arnavutluk bağımsızlığını ilan etti.

Sonuçları

- Büyük devletlerin arabuluculuğu neticesinde **Londra Antlaşması** (30 Mayıs 1913) imzalandı. Londra Antlaşması'na göre;
 - ✓ Osmanlı Devleti, Midye-Enez hattının batısında kalan topraklarını kaybetti.
 - ✓ Ege Adaları'nın geleceği ve Arnavutluk'un sınırlarının çizilmesi işi büyük devletlere bırakıldı (On iki Ada dışındakiler).
 - ✓ Selanik, Güney Makedonya ve Girit Yunanistan'a bırakıldı.
 - ✓ Kavala, Dedeağaç ve Midye – Enez hattının batısında kalan bütün Trakya Bulgaristan'a bırakıldı.
- Makedonya'nın Orta ve Kuzey bölümleri Sırbistan'a bırakıldı.
- Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda ve Ege Denizi'ndeki hâkimiyeti tamamen sona ermiştir.
- Balkanlarda kaybedilen topraklarda kalan Türkler azınlık durumuna düşmüş, Osmanlı'nın elinden çıkan topraklarda yaşayan birçok Türk ve Müslüman Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmıştır.

II. BALKAN SAVAŞI (29 HAZİRAN 1913)

Nedenleri

- Balkan Savaşı sonunda Osmanlı Devleti'nin Balkanlardan çekilmesi ve bölgede bir otorite boşluğunun meydana gelmesi.
- Balkan Savaşı sonucunda Bulgaristan'ın en fazla toprağı elde ederek sınırlarını genişletmesi.

Savaşın Gelişimi

Sırbistan ile Yunanistan'ın Bulgaristan'a karşı ittifak yapması üzerine Bulgaristan, 29 Haziran 1913'te bu iki devlete saldırdı. Böylece II. Balkan Savaşı başladı. Karadağ ve Romanya'nın da Bulgaristan'a savaş ilan etmesiyle savaş daha geniş bir alana yayıldı. Bulgarlar tüm cephelerde yenildi. Osmanlı Devleti de Bulgaristan'a karşı bir cephe açarak Dimetoka, Kırklareli ve Edirne'yi Mustafa Kemal'in de katkısıyla geri aldı.

Sonuçları

- Balkan Devletleri arasında **Bükreş Antlaşması** imzalandı (10 Ağustos 1913). Bu antlaşmaya göre;
 - ✓ Bulgaristan, I. Balkan Harbi'yle ele geçirdiği birçok toprağı kaybetti; Dobruca'nın bir kısmı Romanya'ya bırakıldı. Manastır, Üsküp ve Piriştine Sırbistan'a verildi. Girit, Makedonya ve Selanik Yunanistan'a bırakıldı.
- Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında **İstanbul Antlaşması** imzalandı (29 Eylül 1913). Bu antlaşmaya göre;
 - ✓ Meriç Irmağı iki devlet arasında sınır olacak.
 - ✓ Edirne, Kırklareli ve Dimetoka Osmanlı'da kalacak.
 - ✓ Dedeağaç ve Kavala Bulgaristan'a verilecek.
 - ✓ Bulgaristan'da kalan Türkler isterlerse dört yıl içinde Osmanlı topraklarına göç edebilecek.
 - ✓ Bulgaristan'da kalan Türkler Bulgarlarla eşit haklara sahip olacaklar.
 - ✓ Türklere mülkiyet hakkı verilecek.
 - ✓ İlk ve ortaokullarda eğitim dili Türkçe olacak, din ve mezhep hürriyeti sağlanacaktı.
- Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında **Atina Antlaşması** imzalandı (14 Kasım 1913). Bu antlaşmaya göre;
 - ✓ Osmanlı Devleti; Selanik, Yanya ve Girit'in Yunanistan'a ait olduğunu kabul etti.
 - ✓ Yunanistan'da kalan Türklerin hakları güvence altına alınmıştır (Türklere azınlık statüsü verildi.).
 - ✓ Adaların geleceği büyük devletlerin kararına bırakılmıştır.
- Osmanlı Devleti ile Sırbistan arasında **İstanbul Antlaşması** imzalandı (13 Mart 1914). Bu antlaşmaya göre;
 - ✓ Sırbistan'la ortak sınırimız kalmamasından dolayı sadece, bölgedeki Türklerin haklarıyla ilgili konular karara bağlanmıştır.

Uygulama

Aşağıdaki cümleleri Osmanlı Devleti'nde yaşanan yenilik hareketleriyle örnekte olduğu gibi eşleştiriniz.

CÜMLELER	Tanzimat Fermanı	Islahat Fermanı	I. Meşrutiyet	II. Meşrutiyet
Azınlıklara devlet memurluklarına atanabilme hakkı tanındı.		✓		
Türk tarihinde ilk defa anayasal düzene geçildi.				
İlan edilmesinde İttihat ve Terakki Cemiyeti etkili oldu.				
Yargılamanın yasalara uygun, açık ve adil olacağı ilk kez belirtildi.				
İlan edilmesinde Jön Türkler etkili oldu				
Ülke yönetiminde meclisin yetkileri artırılırken padişahın yetkileri sınırlandırıldı.				
Sultan Abdülmecit tarafından Gülhane Parkı'nda okunarak ilan edilmiştir.				
Gayrimüslimlerin ibadet yeri ve okul açabilmeleri güvence altına alındı.				
Azınlıkların hakları yasal güvence altına alındı.				
Rejim karşıtlarının gerçekleştirdiği 31 Mart Olayı yaşandı.				
Azınlıklara, Mebusan Meclisinde ilk defa temsil hakkı verildi.				

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ortaya çıkan bazı fikir akımları şunlardır:

• Osmanlıcılık • Türkçülük • İslamcılık

1. Yukarıdaki fikir akımları ile ulaşmak istenen temel amaç aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Müslüman halk arasında birlik ve beraberliği sağlamak
- B) Gayrimüslimlerin ayaklanmalarına karşı tedbir almak
- C) Türk nüfus yoğunluğunu artırmak
- D) Osmanlı Devleti'nde demokrasinin gelişmesini sağlamak
- E) Osmanlı Devleti'nin parçalanmasına engel olmak

XIX. yüzyıl Osmanlı Devleti'nde pek çok alanda değişimin yaşandığı bir dönemdir.

2. Aşağıdakilerden hangisi bu değişimlerin yaşandığı alanlardan birisi değildir?

- A) Siyasi sınırlar
- B) Yönetim anlayışı
- C) Kültürel hayat
- D) Demografik yapı
- E) Hanedan ailesi

I. Arnavutluk

II. Batı Trakya

III. On İki Ada

3. Yukarıda verilen topraklardan hangilerini Osmanlı Devleti I. Balkan Savaşı'nda kaybetmiştir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
- D) I ve III E) I, II ve III

4. Aşağıdakilerden hangisi ile Osmanlı Devleti kuzey Afrika'daki son toprağını da kaybetmiştir?

- A) Balkan Savaşları
- B) Kırım savaşı
- C) Osmanlı-Rus savaşı
- D) Trablusgarp savaşı
- E) 31 Mart İsyanı

5. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı Devleti'ni çöküşten kurtarmak için çıkarılan fikir akımlarından biri değildir?

- A) Osmanlıcılık
- B) Türkçülük
- C) Batıcılık
- D) İslamcılık
- E) Milliyetçilik

CEVAP ANAHTARI:

1.E 2.E 3.C 4.D 5.E

1. DÜNYA SAVAŞI ve SONUÇLARI (1914 – 1918)

Harita: 1.Dünya Savaş'ında İtilaf Ve İttifak Devletlerinin Genel Durumu

I. Dünya Savaşı'nın Genel Nedenleri

- Milliyetçilik akımı
- Sömürgecilik yarışı
- Ham madde ve pazar arayışı
- Devletlerarası bloklaşma
- Silahlanma yarışı

I. Dünya Savaşı'nın Özel Nedenleri

- Almanya ve İtalya'nın siyasi birliklerini tamamlaması ve sömürgecilik rekabetine katılmaları.
- İngiltere ve Almanya arasındaki siyasi ve ekonomik rekabet.
- İtalya'nın Akdeniz ve çevresinde yeni sömürgeler ele geçirmek istemesi.

- Fransa'nın Sedan Savaşı'nda, Almanya'ya kaptırdığı kömür yatakları açısından zengin olan Alsace Lorraine'i (Alsas Loren) geri almak istemesi.
- Avusturya-Macaristan'ın kendisi için tehlike olarak gördüğü Sırbistan'ı ortadan kaldırıp Doğu'ya doğru genişlemek ve Rusya'yı Balkanlar'dan uzaklaştırmak istemesi.
- Rusya'nın Balkanlar'daki bütün Slavları kendi idaresinde birleştirme isteği (Panislavizm politikası) ve sıcak denizlere ulaşma amacı.
- Japonya'nın Uzak Doğu'da sömürgeler elde etmek istemesi.

I. Dünya Savaşı'nı Başlatan Olay: Avusturya – Macaristan İmparatorluğu veliahtı Ferdinand'ın bir Sırp milliyetçisi tarafından Saraybosna ziyareti sırasında öldürülmesi. Bu olay, İttifak ve İtilaf devletlerini savaşa sürükledi. 28 Temmuz 1914'te Avusturya-Macaristan, Sırbistan'a savaş ilan etti. Almanya, Avusturya-Macaristan'ın yanında yer alarak savaşa katıldı. Rusya ise Sırbistan'ın tarafında yer aldı. Almanya'nın Fransa ve Belçika'ya saldırması üzerine, İngiltere harekete geçerek Almanya'ya savaş açtı.

I. DÜNYA SAVAŞI		
	İTİLAFA DEVLETLERİ	İTTİFAK DEVLETLERİ
SAVAŞ BAŞLAMADAN ÖNCE	İngiltere, Fransa, Rusya	Almanya, Avusturya-Macaristan, İtalya
SAVAŞ BAŞLADIKTAN SONRA	İngiltere, Fransa, Rusya, ABD, İtalya, Sırbistan, Belçika, Karadağ, Japonya, Romanya, Yunanistan	Almanya, Avusturya-Macaristan, Osmanlı Devleti, Bulgaristan

Osmanlı Devleti'nin Savaş Öncesi Tutumu ve Savaşa Girişi:

- Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı öncesinde; tarafsızlığını ilan etmiş, Boğazları kapatmış, genel seferberlik ilan etmiş, kapitülasyonları tek taraflı olarak kaldırmış ve Mebusan Meclisi'ni kapatmıştır.
- Osmanlı Devleti tarafsızlığını ilan etti. Osmanlı Devleti tarafsız kalması karşılığında; kapitülasyonların kaldırılması, Ege Adaları'nın kendisine verilmesi, Mısır meselesinin çözümü gibi isteklerde bulundu. Fakat İngiltere ve Fransa bu isteklere olumlu yanıt vermediler.

Uyarı

Osmanlı Devleti'nin İtilaf Devletleri grubuna kabul edilmemesinin en önemli nedeni, bu devletlerin savaş sırasında yaptıkları gizli antlaşmalarla Osmanlı topraklarını paylaşmayı düşünmeleriydi.

Osmanlı Devleti, gelişmeler karşısında iktidardaki Alman yanlısı olan İttihat ve Terakki Hükümeti'nin de etkisiyle Almanya'yla yakınlaştı.

Almanya'nın Osmanlı Devleti'ni Müttefik Olarak İstemesinin Nedenleri

- Yeni cephelerin açılmasıyla savaş yükünü hafifletmek.
- Halifeliğin Müslümanlar üzerindeki nüfuzundan faydalanmak.
- İngiltere'nin sömürgeleriyle olan bağlantısını kesmek.
- Osmanlı'nın hammadde ve insan gücünden faydalanmak.

Osmanlı Devleti'nin Almanya'nın Yanında Savaşa Girme Nedenleri

- Siyasi yalnızlıktan kurtulmak.
- Dünya Savaşı öncesinde kaybettiği toprakları geri alma isteği (Kafkaslar, Ege Adaları, Kuzey Afrika ve Balkanlar'daki topraklar).
- Kapitülasyonlardan ve borçlardan kurtulmak istemesi.
- Enver Paşa ve İttihat Terakki yönetiminin Alman hayranlığı.

Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girmesine Neden Olan Gelişme:

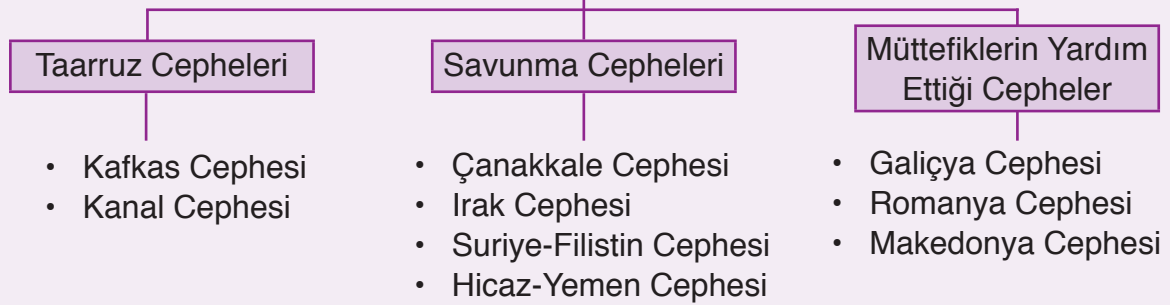
Akdeniz'de İngiliz savaş gemilerinin takibinden kaçan **Goeben** (Goben) ve **Breslau** (Breslav) adlı Alman savaş gemileri Çanakkale Boğazı'nı geçerek Osmanlı Devleti'ne sığındı. Osmanlı Devleti bu iki gemiyi satın aldığını açıkladı. Gemilere Türk bayrağı çekilerek Yavuz ve Midilli adları verildi. Bu gemilere diğer gemilerin katılmasıyla Karadeniz'e açılan filo, Rusya'nın Sivastopol, Odessa (Odesa) ve Kefe liman şehirlerini topa tuttu. Bu olay üzerine 3 Kasım 1914 tarihinde Rusya, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti. Bu gelişme üzerine 5 Kasım 1914 tarihinde de İngiltere ve Fransa Osmanlı'ya savaş ilan etti. Osmanlı Devleti de 11 Kasım 1914'te İtilaf Devletleri'nin savaş ilanına karşılık verdi ve "Cihad-ı Ekber" ilan etti. Böylece İttifak Devletleri grubunda savaşa girdi.

1. DÜNYA SAVAŞI'NDA CEPHELER

Harita: I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin Savaştığı Cephe

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda Yer Aldığı Cephe

KAFKAS (DOĞU – SARIKAMIŞ) CEPHESİ

- Osmanlı Devleti, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'yla kaybettiği **Elviye-i Selse'se'yi** (Üç Sancak: Kars, Ardahan, Batum) geri almak,
- Orta Asya'da yaşayan Müslüman Türkleri Rus egemenliğinden kurtarmak ve **Turancılık** idealini gerçekleştirmek amacıyla bu cepheyi açtı.
- Enver Paşa, komutasındaki Osmanlı ordusuyla Kars ve Batum'u geri almak için 1914 yılı Aralık ayı sonlarında Ruslara karşı **Sarıkamış Harekâtı'nı** başlattı.

Zorlu kış şartları, salgın hastalıklar ve malzeme eksikliği gibi nedenlerle on binlerce Osmanlı askeri henüz Ruslarla savaşılmadan hayatını kaybetti.

- 1915 yılı başlarında saldırıya geçen Ruslar, Van, Muş, Bitlis, Erzurum, Erzincan ve Trabzon'u işgal etti.
- Çanakkale Savaşları'ndan sonra **16. Kolordu Komutanlığına atanan Mustafa Kemal**, Rusları yenilgiye uğratarak bu cephede başarı elde etti. 1916 yılında Ruslardan **Muş ve Bitlis'i** geri almayı başardı.
- Rusya'da 1917 yılı Ekim ayında **Bolşevik İhtilali** çıktı. Savaştan çekilen yeni Rus yönetimi ile İttifak Devletleri arasında 3 Mart 1918'de **Brest - Litovsk Antlaşması'nın** imzalanmasıyla bu cephe kapandı. Bu antlaşmayla 1878 Berlin Antlaşması'nda kaybedilen **Kars, Ardahan ve Batum** yöreleri Ruslardan geri alındı.

1915 ERMENİ OLAYLARI

- Enver Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, zor şartlar altında Kafkas Cephesi'nde Ruslarla savaşıırken Rusların kışkırttığı Ermeniler, çeşitli bölgelerde **Hınçak ve Taşnak** örgütlerinin öncülüğünde çeteler kurdu.
- Savaş ortamının meydana getirdiği otorite boşluğundan yararlanan Ermeniler, Osmanlı halkına yönelik katliama başladı. Bu arada Ruslara casusluk yapmanın yanı sıra Osmanlı kuvvetlerini arkadan vuran Ermeniler, Osmanlı birliklerinin harekâtına engel olmuş, yolları ve köprüleri imha ederek Rus işgalini kolaylaştırmıştır.
- Osmanlı Devleti, Ermenilerin Ruslarla iş birliğini önlemek ve halka yönelik saldırılarını durdurmak için birtakım önlemler alma yoluna gitti.
- **24 Nisan 1915** tarihinde yayımlanan bir genelgeyle Ermeni komite merkezleri kapatıldı, belgelere el konuldu. Komite başkanları tutuklandı. Alınan bu önlemlere rağmen Ermenilerin saldırıları durdurulamayınca Osmanlı Hükûmeti **27 Mayıs 1915 tarihinde Sevk ve İskân Kanunu'nu çıkardı.**
- Ruslarla iş birliği yapan, casusluk faaliyetinde bulunan ve katliama girişen Ermeniler, Sevk ve İskân Kanunu'nun çıkarılmasıyla Osmanlı toprağı olan Suriye'ye zorunlu göçe tabi tutuldu.
- Göç ettirilen Ermenilerin vergileri ertelendi. Diledikleri eşyaları almalarına izin verildi. Can ve mal güvenliklerinin korunması, ihtiyaçlarının giderilmesi için devlet yetkilileri görevlendirildi ve güvenliklerini sağlamak için karakollar kuruldu.
- Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle Sevk ve İskân Kanunu ile göç ettirilen Ermenilerin eski yerlerine dönmesi için "**Geri Dönüş Kararnamesi**" yayımlandı.

KANAL CEPHESİ

- Osmanlı Devleti bu cepheyi Mısır'ı geri almak için Almanlarla birlikte açtı.
- Almanların bu cephedeki amacı Süveyş Kanalı'nı ele geçirerek İngiltere'nin Uzak Doğu sömürgelerine giden yolunu kesmektir.
- Cemal Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, Şubat 1915 tarihinde I. Kanal Harekâtı'nı, Ağustos 1916'da II. Kanal Harekâtı'nı yaptı.
- İngilizlerin kışkırtmasıyla bir kısım Arapların Osmanlı'ya karşı ayaklanması ve ordunun malzeme sıkıntısı gibi nedenlerle başarıya ulaşamadı.
- İngilizler, Sina Yarımadası'nı alarak Suriye sınırına kadar dayandı.

ÇANAKKALE CEPHESİ

- İtilaf Devletleri 1915 yılında müttefikleri Rusya'ya yardım götürmek, İstanbul'u alarak Osmanlı Devleti'ni savaş dışı bırakmak istiyordu. Ayrıca tarafsızlığını koruyan Balkan devletlerini kendi yanlarına çekmek için Çanakkale Cephesi'ni açtı.
- 18 Mart 1915'te başlayan genel hücumda Boğaz'ı geçmek isteyen İngiliz ve Fransız savaş gemileri ağır bir mağlubiyet alarak geri çekilmek zorunda kalmıştı.
- 25 Nisan 1915 tarihinde başlayan kara harekâtında da Mustafa Kemal ile kahraman Türk komutan ve askerlerinin üstün gayretleri neticesinde başarısız olan İtilaf Devletleri, 10 Ocak 1916'da Çanakkale'den tamamen çekilmişti.
- Çanakkale Savaşları sonunda I. Dünya Savaşı iki yıl uzamış, Osmanlı toprakları ve başkent İstanbul, erken gelecek bir işgalden kurtulmuştur. İtilaf Devletleri bu cephede uğradıkları yenilgiden dolayı prestij kaybetmiştir.
- Çanakkale Zaferi sonrasında İngiltere'de hükûmet değişikliği yaşanırken Rusya'ya ihtiyacı olan yardım ulaştırılamamış ve bir süre sonra Çarlık rejimi yıkılmıştır.
- Türk milletinin inancını güçlendiren bu zafer Millî Mücadele'ye ilham kaynağı olmuştur.
- İtilaf Devletlerinin sömürgesi konumunda olan coğrafyalar, Çanakkale Zaferi ve Türklerin başarılarından oldukça etkilenmiştir.
- Savaşta henüz tarafsız konumda olan Bulgaristan, İttifak Devletleri yanında savaşa girmiş ve böylece Almanya ile Osmanlı Devleti arasında kara bağlantısı sağlanmıştır.
- Başta Mustafa Kemal olmak üzere çok sayıda Türk subayının ismi tarihe altın harflerle yazılmıştır. Ancak bu cephede ülkenin eğitim görmüş binlerce aydınının şehit olması ülkenin gelecekteki sosyo-politik durumunu etkilemiştir. İki yüz elli bin civarındaki şehidimize karşılık İtilaf devletlerinin kaybı da yaklaşık bu sayıda olmuştur.

IRAK CEPHESİ

- İngilizler tarafından sömürge yollarını güvence altına almak, kuzeye doğru ilerleyerek Rusya'ya yardım ulaştırmak ve Irak petrollerini ele geçirmek amacıyla açıldı.
- 1914 yılı Kasım ayından itibaren Basra Körfezi'ne asker çıkaran İngilizler, 20 Ocak 1915'te Binbaşı Süleyman Askerî Bey'in komutasındaki gönüllü Osmanlı Taburu'na yenildiler. Fakat 28 Eylül 1915'te **Kut'ül-Amâre**'yi aldılar. 22 Kasım 1915 tarihinde **Selman-ı Pak Muharebeleri**'nde büyük başarı gösteren Osmanlı kuvvetleri Kut'ül-Amâre'de bulunan İngiliz kuvvetlerini kuşattı.
- Halil Paşa komutasındaki Osmanlı birlikleri burada İngilizleri yenerek General Townshend (Tavzin) komutasındaki çok sayıda İngiliz askerini esir aldı. **Kut'ül-Amâre Zaferi** genel olarak I. Dünya Savaşı'nı etkilemiş ve Bağdat'ı ele geçirmeye yönelik planlar yapan İngilizlere büyük bir darbe vurmuştur.
- İngilizlerin Irak'ta ilerlemeleri durduruldu ancak Basra Körfezi'nden yeni kuvvetler çıkaran İngilizler Irak içlerine ilerlemeye devam etti.
- 1916 ve 1917 yıllarındaki savaşlar Osmanlı Devleti'nin bağlı bulunduğu İttifak Devletleri'nin başarısızlığı ile sonuçlandığından Orta Doğu tamamen kaybedildi. Şubat 1917'de Kut'ül-Amâre, Mart ayında ise Bağdat İngilizlerin eline geçti.
- Bu cephede Osmanlı Devleti başlangıçta yer yer başarılar elde etmiş olmasına rağmen İngilizlerin Irak'ı işgalini önleyemedi.

SURİYE-FİLİSTİN CEPHESİ

- İngiltere'nin Uzak Doğu sömürgeleriyle bağını kesmek için Osmanlı Devleti tarafından açılmış olan Kanal Cephesi'nin devamı niteliğindedir. 1918'de Şera Savaşlarıyla durdurulan İngilizler bunu izleyen **Nablus Savaşları** sonunda Hayfa, Akka ve Şam'ı işgal etti. 27 Ekim 1918'de Halep, İngilizlerin eline geçti.

HİCAZ-YEMEN CEPHESİ

- Kutsal toprakları korumak için İngilizlerin yanı sıra isyancı bazı Araplar ile de mücadele etmek zorunda kalan Osmanlı Devleti bu cephede başarısız oldu. Fakat Medine'yi az sayıdaki Türk askeriyle savunan "Çöl Kaplanı" adıyla anılan **Fahrettin Paşa**, 1919 yılı Ocak ayı başına kadar askerleriyle İngilizlere karşı direnişini sürdürdü. Savaşın sonunda Osmanlı Devleti Hicaz topraklarından da çekilmek zorunda kaldı.

YARDIM CEPHELERİ

- Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'nda **Galiçya, Romanya ve Makedonya** cephelerinde müttefiklerine yardım amacıyla savaşmıştır. Kendi sınırları dışında bulunan bu cephelerde müttefikleri; Almanya, Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan'ı desteklemiştir.

OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN PAYLAŞILMASINI ÖNGÖREN GİZLİ ANTLAŞMALAR

- **İstanbul Antlaşması (18 Mart-10 Nisan 1915):** İngiltere, Fransa ve Rusya arasında imzalanmıştır. Buna göre; Boğazlar, Midye-Enez çizgisine kadar Trakya, Gelibolu Yarımadası, Sakarya Irmağı'na kadar Kocaeli Yarımadası ile İmroz ve Bozcaada savaştan sonra Rusya'ya bırakılacaktı.
- **Londra Antlaşması (26 Nisan 1915):** Üçlü İtilaf Devletleri, İtalya'yı kendi yanlarına çekmek için bu antlaşmayı İtalya'yla imzalamışlardır. Bu antlaşmaya göre Antalya, Rodos ve On İki Ada İtalya'ya bırakılacaktı.
- **Sykes-Picot (Sayks Piko) Antlaşması (26 Nisan 1916):** Bu antlaşmayla Rusya'ya; Kafkas sınırına yakın yerler, yani Van ve Erzurum illeriyle Trabzon ve Bitlis illerinin doğu bölümleri; Sivas, Harput (Elazığ) ve Diyarbakır illerinin bir kısmı bırakılacaktı. Fransa'ya; Adana ile Beyrut illeri; Halep, Harput ve Diyarbakır illerinin büyük kısmı; Şam ve Sivas illerinin bir kesimi ve Cebel-i Lübnan sancağının tamamı bırakılacaktı. İngiltere'ye Bağdat ve Basra illerini de içeren Güney Irak bırakılacaktı. Rusya'nın isteği üzerine Trabzon'a kadar Doğu Karadeniz kıyıları ve Doğu Anadolu'da Rusya'ya bırakılacaktı.
- **St. Jean De Maurienne (Sen Jan Dö Moryen) Antlaşması (17 Nisan 1917):** İngiltere, Fransa ve İtalya arasında yapılan bu antlaşmaya göre; Antalya, Men-teşe Sancağı ve Konya ilinin bir kısmı ile İzmir ve kuzeyi İtalya'ya bırakılacaktı.

WILSON İLKELERİ (8 OCAK 1918)

- Dünya Savaşı sonlarına doğru ABD başkanı Wilson savaşın sonunda kalıcı bir barışın sağlanabilmesi amacıyla 14 maddeden oluşan Wilson İlkeleri'ni açıklamıştır.
- Bu ilkelere göre savaş sonunda gizli antlaşmalar yapılmayacak, yenilen devletlerden toprak ve savaş tazminatı alınmayacaktır.
- Devletlerin silahsızlanmaları sağlanacak ve her milletin kendi geleceğini kendisinin belirlemesi kabul edilecektir.
- Ayrıca uluslararası kalıcı bir barışın sağlanması amacıyla “**Milletler Cemiyeti**” kurulacaktır.
- Wilson İlkeleri'nin 12. maddesinde Türklerin çoğunlukta olduğu bölgelere egemenlik hakkı tanınacağı ancak Osmanlı Devleti'nde yaşayan azınlıklara da özerklik verileceği belirtilmektedir.
- Wilson İlkeleri, yenilen devletlere umut ışığı olmuştur.
- Ateşkes antlaşmalarının imzalanmasını ve I. Dünya Savaşı'nın bitişini kolaylaştırmıştır.
- İtilaf Devletleri, ABD'nin savaşa girme aşamasında bu ilkelere uyacaklarını açıklamış ancak savaştan sonra izledikleri politikalarla uymadıklarını göstermişlerdir.

- 1918 yılı sonlarına doğru İttifak Devletleri'nin savaşı kaybedeceği ortaya çıkmıştır.
- Wilson İlkeleri'nin de etkisiyle önce Bulgaristan ateşkes isteyerek I. Dünya Savaşı'ndan çekildi. Bulgaristan'ın savaştan çekilmesi, Osmanlı Devleti'nin Almanya ile kara bağlantısını kopardı.
- Savaşı sürdürmekte daha fazla zorlanan Osmanlı Devleti, ardından Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve en son Almanya ateşkes isteyerek savaştan çekildi.

I. DÜNYA SAVAŞI'NIN SONUÇLARI

- Savaşı İtilaf Devletleri kazanmış, İttifak Devletleri kaybetmiştir.
- Yenilen devletlerle ayrı ayrı ve şartları oldukça ağır antlaşmalar imzalanmıştır.
- Şehirler yakılıp yıkılmış, milyonlarca insan hayatını kaybetmiştir.
- Büyük ekonomik kayıplar yaşanmıştır.
- Devletlerarası dengeler bozulmuş, sınırlar değişmiştir. Böylece Avrupa'nın siyasi haritası yeniden çizilmiştir.
- İmparatorlukların yıkılmasıyla yeni devletler ortaya çıkmıştır. (Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Yugoslavya)
- Bazı ülkelerde yeni rejimler (Komünizm, Faşizm, Nazizm) ortaya çıkmıştır.
- Tanklar, kimyasal silahlar ve denizaltılar **ilk kez** kullanılmıştır.
- Savaşta cephe gerisinde sivil kayıpların fazla olması sivil savunma teşkilatının kurulmasını sağlamıştır.
- Sömürgeciliğin yerini **manda ve himaye** sistemi almıştır.
- Uluslararası barışı sağlamak için **Milletler Cemiyeti** (Cemiyet-i Akvam) kurulmuştur.
- Dünya Savaşı sonunda imzalanan antlaşmaların çok ağır şartlar taşıması ve sınırların çizilmesinde milliyet prensibine dikkat edilmemesi yeni sorunlara yol açmış ve yeni bir dünya savaşının yaşanmasına neden olmuştur.

Uygulama

Aşağıda I. Dünya Savaşı'nın nedenleri ile ilgili kavramlar verilmiştir. Tablodaki açıklamaları dikkate alarak bu kavramları örnekteki gibi yazınız.

MİLLİYETÇİLİK - ALSAS-LOREN SORUNU - PANSLAVİZM
HAM MADDE VE PAZAR ARAYIŞI - ALMANYA VE İTALYA'NIN DURUMU
SÖMÜRGEÇİLİK - SİLAHLANMA YARIŞI

HAM MADDE VE PAZAR ARAYIŞI	Sanayi İnkılabı sonucunda sanayileşen ülkeler ihtiyaç duydukları ürünleri dünyanın çeşitli ülkelerinden çok daha ucuza elde etmek istediler. Ürettikleri malları satabilmek için de yeni ülkeler aradılar.
	Fransa daha önce Almanlara kaptırdığı maden bakımından zengin olan toprakları yeniden ele geçirmek istiyordu. Bu durum iki devlet arasında gerginliğe neden oldu.
	Fransız İhtilali sonrasında gelişen bu düşünce ulus devletlerinin kurulmasında ve imparatorlukların yıkılmasında etkili oldu.
	Sanayileşen Avrupa devletleri; geri kalmış diğer devletleri, ulusları ve toplulukları siyasal ve ekonomik olarak, egemenlikleri altına alarak yayılmaya çalışmışlardı. Özellikle Almanya ve İngiltere arasındaki rekabet savaşın çok önemli bir nedenini oluşturmuştu.
	Rusya'nın Slav ırkından olan bütün Balkan uluslarını birleştirme politikasının adıydı. Bu durum Avusturya-Macaristan İmparatorluğunu tedirgin ediyordu.
	Almanya ve İtalya'nın siyasi birliğini sağladıktan sonra sömürge arayışına girmeleri diğer sömürgeci ülkeleri tedirgin ediyordu.
	Sömürgelerini kaybetmek istemeyen ülkeler bir savaşın başlaması endişesi ile hızla hazırlıklar yapmaya, silahlanmaya başladılar.

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

1. I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin Almanya'nın yanında yer almak istemesinin nedenleri arasında aşağıdakilerden hangisi yer almaz?

- A) Kaybedilen toprakları geri almak istemesi
- B) Savaşı Almanya'nın kazanacağına inanması
- C) İttihat ve Terakki'nin Almanya yanlısı politika izlemesi
- D) Osmanlı Devleti'nin siyasi yalnızlıktan kurtulmak istemesi
- E) İtilaf Devletlerinin Osmanlı topraklarına saldırması

2. Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda toprakları dışında müttefiklerine yardım etmek amacıyla savaştığı cepheler aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Suriye - Filistin
- B) Çanakkale - Kanal
- C) Galiçya - Makedonya
- D) Kanal - Galiçya
- E) Yemen – Kafkas

3. Aşağıdakilerden hangisi I. Dünya Savaşı'nın çıkmasında etkili olan genel nedenler arasında yer almaz?

- A) Milliyetçilik akımı
- B) Sömürgecilik yarışı
- C) Silahlanma ve bloklaşma
- D) Rusya'nın Balkanlara hâkim olma mücadelesi
- E) Hammadde ve pazar ihtiyacı

I. Dünya Savaşı'nda yaşanan;

I. Rusya'da Bolşevik İhtilali'nin çıkması,

II. ABD'nin savaşa katılması,

III. Bulgaristan'ın savaşa katılması

4. Gelişmelerinden hangileri İtilaf Devletleri'nin lehine sonuçlanmıştır?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve II
- E) II ve III

5. Üçlü İtilaf Devletleri'nin, İtalya'yı kendi yanlarına çekmek için yaptıkları gizli antlaşma aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İstanbul
- B) Sykes-Picot
- C) Londra Antlaşması
- D) St. Jean De Maurienne
- E) Sevr

CEVAP ANAHTARI:

1)E 2)C 3)D 4)B 5)C

MONDROS ATEŞKES ANTLAŞMASI (30 EKİM 1918)

- Osmanlı Devleti'ni savaşa sokan İttihat ve Terakki yönetimden çekildi. Ahmet İzzet Paşa başkanlığında yeni hükûmet kuruldu ve bu hükûmet Wilson İlkeleri doğrultusunda imzalanacak bir ateşkes istedi.
- İstanbul Hükûmeti tarafından **Bahriye Nazırı Rauf Bey** başkanlığında görevlendirilen heyet, **Limni Adası'nın Mondros Limanı'na** gitti. İtilaf Devletleri'ni temsil eden **Amiral Calthorpe** (Kalthorp) ile İngilizlerin **Agememnon** adlı zırhlı savaş gemisinde 27 Ekim 1918'de ateşkes görüşmeleri başladı. Yapılan görüşmeler sonucunda **25 madde** hâlinde düzenlenen **Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandı** (30 Ekim 1918).

MADDELER	YORUMLAR
Karadeniz'e geçiş için Çanakkale ve İstanbul Boğazları açılacak. Karadeniz ve Çanakkale istihkâmları İtilaf Devletleri'nce işgal edilecek. (2. Madde)	- Bu madde ile Anadolu ve Trakya'nın bağlantısı kesilmiştir. Osmanlı'nın toprak bütünlüğü bozulmuştur. - Osmanlı Devleti'nin siyasi varlığı ve İstanbul tehdit altına girmiştir
Sınırların korunması ve iç güvenliğin sağlanması dışında Osmanlı ordusu derhal terhis edilecek. (5. Madde)	Osmanlı Devleti'ni savunmasız duruma düşürmeye, böylece planladıkları işgalleri kolaylıkla gerçekleştirmeye çalışmışlardır.
İtilaf Devletleri güvenliklerini tehdit edecek bir durumun ortaya çıkması halinde herhangi bir stratejik noktayı işgal etme hakkına sahip olacak. (7.madde)	- Ateşkesin en tehlikeli maddesidir. - Osmanlı Devleti'nin egemenlik alanı ve hakları daraltılmıştır. - Anadolu'nun işgal edileceğinin ilk belirtisidir. İtilaf Devletleri bu maddeye dayanarak Anadolu'yu işgal etmişlerdir.
Toros tünelleri demir yolları ve deniz işletmeleri İtilaf Devletleri'ne bırakılacaktır. (10. Madde)	Osmanlı Devleti'nin ekonomik bağımsızlığını elinden almış ve Osmanlı'yı kendilerine bağımlı hale getirmeye çalışmışlardır.
Hükûmet haberleşmesi dışında bütün haberleşme, ulaşım araç ve gereçleri İtilaf Devletleri'nin kontrolünde olacak. (16.madde)	- İtilaf Devletleri'nin bütün haberleşme araçlarına el koymalarının nedeni kendilerine karşı yapılabilecek direnişleri ve tepkileri engellemek istemeleridir. - Bu madde aynı zamanda Osmanlı'yı savunmasız bırakma amacına yöneliktir.

Osmanlı savaş esirleri serbest bırakılmayıp İtilaf Devletleri'nin elinde kalacak.	•Bu madde ile devletlerin eşitliği ilkesine uyulmamış ve barış antlaşması gibi hareket edilmiştir.
Altı vilayette (Vilayet-i Sitte: Erzurum, Sivas, Van, Bitlis, Diyarbakır, Elâzığ) karışıklık çıkarsa İtilaf Devletleri bu vilayetleri işgal etme hakkına sahip olacak. (24. Madde)	•Bu maddede Ermenilerden söz edilmemişse de İtilaf Devletleri'nin buradaki amacı, bu altı ilin, kurulması düşünülen Ermenistan Devleti'ne verilmesidir.

MONDROS ATEŞKES ANTLAŞMASI'NIN BAZI MADDELERİ VE YORUMLARI

- İtilaf Devletleri, Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasından kısa bir süre sonra antlaşmanın **7. maddesine dayanarak** Osmanlı topraklarını işgale başladı.
- İlk olarak 3 Kasım 1918'de İngilizler tarafından **Musul işgal edildi**. 13 Kasım 1918'de ise İtilaf Devletleri, Osmanlı Devleti'nin başkenti **İstanbul'u fiilen işgal etti**. Donanmaları, İstanbul limanlarına demir attı.

Harita 18: Mondros Ateşkes Antlaşması Sonrası Anadolu'nun Genel Durumu

Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında işgal edilen Osmanlı toprakları ve işgalciler şunlardır :

İŞGALCİLER	İŞGAL EDİLEN OSMANLI TOPRAKLARI
İngilizler	Samsun, Merzifon, Musul, Urfa, Maraş, Antep, Eskişehir, İzmit, Kütahya, Afyon, Irak
Fransızlar	Suriye, Hatay (Dört Yol), Lübnan, Mersin, Adana, Zonguldak
İtalyanlar	Antalya'dan Konya'ya kadar olan yerler
Yunanlar	İzmir ve çevresi
Ermeniler	Kars ve Ardahan yöreleri
Gürcüler	Artvin ve çevresi

MONDROS ATEŞKES ANLAŞMASI'NA YÖNELİK TEPKİLER

- **İstanbul Hükümeti'nin Tepkisi:** Mondros Ateşkes Antlaşması dört yıldır devam eden savaşı bitirdiği ve beklenen barışı getirdiği düşüncesiyle, İstanbul Hükümeti tarafından olumlu karşılandı.
- **Mustafa Kemal'in Tepkisi:** Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandığında, Alman General Liman Von Sanders'in (Liman Fon Sanders) yerine Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı'na tayin edilen Mustafa Kemal, antlaşmanın çok ağır şartlar içerdiği ve bağımsızlıkla bağdaşmayan bir antlaşma olduğu konusunda İstanbul Hükümeti'ni uyarmaya çalıştı.
- **Halkın tepkisi:** Halkın büyük bir çoğunluğu, başlayan işgallerle beraber İstanbul Hükümeti'nin tepkisiz kalması nedeniyle kendiliğinden örgütlenmeye başladı. Halk, işgal güçleri karşısında bulundukları bölgeleri korumak için direniş cemiyetleri kurdu, miting ve protestolarla işgallerin haksızlığını tüm dünyaya duyurmaya çalıştı. Daha sonra **Kuvay-i Milliye**'yi oluşturan halk işgalci güçlere karşı silahlı mücadeleye geçerek yaşadıkları toprakları korumaya çalıştı.

MONDROS ATEŞKES ANLAŞMASININ ÖNEMİ

- Osmanlı Devleti'nin İtilaflar karşısında kayıtsız şartsız teslimiyeti anlamına gelen bu ateşkes antlaşmasıyla, Osmanlı Devleti, fiilen sona ermiştir.
- Anadolu toprakları işgale açık hale gelmiştir.

PARİS BARIŞ KONFERANSI (18 Ocak 1919)

Konferansın Toplanma Amacı: I. Dünya Savaşı sonunda yenilen devletlerin durumlarını görüşmek ve yapılacak barış antlaşmalarının esaslarını belirlemek.

Konferansa Katılan Devletler: İngiltere, ABD, Fransa, İtalya ve Japonya

- Konferansta daha önce gizli antlaşmalarla İtalya'ya verilen İzmir ve çevresi, İngilizlerin desteği ile Yunanistan'a verildi ve Yunan ordusunun İzmir'i işgal etmesi kararlaştırıldı. İtalya bu karara tepki gösterdi ve konferansı terk etti. Bu gelişme, İtilaf Devletleri arasında görüş ayrılıklarının ortaya çıktığını göstermektedir.
- Alsas Loren'in Almanya'dan alınarak Fransa'ya verilmesi, Avusturya, Çekoslovakya ve Macaristan gibi devletlerin kurulması kararlaştırıldı.
- Osmanlı Devleti hariç, İttifak Devletleri'yle yapılacak barış şartları belirlendi.
- Uluslararası kalıcı barışı sağlamak amacıyla Milletler Cemiyetinin kurulmasına karar verildi.

Uygulama

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın maddelerinden yola çıkarak soruları cevaplayınız.

1. MADDE

Boğazlar İtilaf Devletlerine açılacak, Karadeniz'e girişler serbest olacak, boğazlardaki istihkâmlar İtilaf Devletleri tarafından işgal edilecektir.

5. MADDE

Sınırların korunması ve iç güvenliğin sağlanması dışında Osmanlı ordusu derhal terhis edilecektir.

10. MADDE

Toros tünelleri İtilaf Devletlerince işgal edilecektir.

22. MADDE

İtilaf Devletlerinin elindeki Türk savaş esirleri geri verilmeyecektir.

4. MADDE

Osmanlı Devleti'nin elindeki tüm savaş esirleri ile esir ya da tutuklu bulunan bütün Ermeniler serbest bırakılacaktır.

7. MADDE

İtilaf Devletleri güvenliklerini tehdit eden bir durum karşısında, herhangi bir stratejik noktayı işgal hakkına sahip olacaktır.

16. MADDE

Hükûmet haberleşmesi dışında bütün haberleşme, ulaşım araç ve gereçleri İtilaf Devletlerinin kontrolünde olacak.

24. MADDE

Altı vilayette (Vilayet-i Sitte: Erzurum, Sivas, Van, Bitlis, Diyarbakır, Elâzığ) karışıklık çıkarsa İtilaf Devletleri bu vilayetleri işgal etme hakkına sahip olacaktır.

- Hangi madde ile Türk vatani savunmasız duruma getirilmek istenmiştir?
- Doğu Anadolu'da bir Ermeni devleti kurmayı amaçlayan madde hangisidir?
- İtilaf Devletleri hangi maddeler ile ulaşım ve iletişim sistemlerimizi kontrol altına almak istemiştir?
- Hangi madde ile İtilaf Devletleri Anadolu'daki işgallerine hukuki zemin oluşturmak istemiştir?
- Osmanlı Devleti'nin başkentinin işgale açık hâle gelmesine sebep olan madde hangisidir?.....

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

1. Mondros Ateşkes Antlaşması'nın aşağıdaki hükümlerinden hangisi İtilaf Devletlerinin yapacakları işgal-lere hukuki gerekçe oluşturmaya ça-lıştıklarının kanıtıdır?

- A) Türk ordusunun sınırların denetlen-mesi ve iç güvenliğinin sağlanabilmesi için gerekli sayıdan fazla olan asker-leri terhis edilecektir.
- B) Devlet makamlarının haberleşmesi dışında telsiz, telgraf ve haberleşme istasyonları İtilaf Devletlerinin dene-timine bırakılacaktır.
- C) İtilaf Devletleri, güvenliklerini tehdit altında gördükleri herhangi bir durum ortaya çıkarsa, istedikleri stratejik bir bölgeyi işgal edebilecektir.
- D) Anadolu sınırları dışında kalan Os-manlı subayları ve askerleri İtilaf Devletlerine teslim olacaktır.
- E) Toros tünelleri ve demir yolu ağları İtilaf Devletlerinin denetimine bırakı-lacaktır.

2. Mondros Ateşkes Antlaşması'nı Osmanlı Devleti adına imzalayan ve Balkan Savaşlarındaki başarıların-dan dolayı "Hamidiye Kahramanı" olarak tanınan kişi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İsmet İnönü
- B) Rauf Orbay
- C) Refet Bele
- D) Cemal Paşa
- E) Ali Fuat Paşa

3. Osmanlı Devleti'nin varlığı fiilen hangi antlaşma ile sona ermiştir?

- A) Sevr Antlaşması
- B) Ankara Antlaşması
- C) Mondros Antlaşması
- D) Gümrü Antlaşması
- E) Kars Antlaşması

4. Daha önce gizli antlaşmalarla İtal-ya'ya verilen İzmir ve çevresi, Paris Konferansında hangi ülkeye veril-miştir?

- A) Almanya
- B) Rusya
- C) Romanya
- D) Bulgaristan
- E) Yunanistan

5. Mondros Ateşkes Antlaşması son-rasında Antalya'dan Konya'ya kadar olan yerlerHangi devlet tarafından işgal edilmiştir?

- A) Almanya
- B) Rusya
- C) Fransa
- D) İtalya
- E) Yunanistan

CEVAP ANAHTARI

1)C 2)B 3)C 4)E 5)D

MİLLÎ MÜCADELE'NİN HAZIRLIK DÖNEMİ (KURTULUŞ SAVAŞI)

MUSTAFA KEMAL'İN SAMSUN'A ÇIKIŞI (19 MAYIS 1919)

- Mustafa Kemal, İstanbul'da bulunduğu süre içinde devletin ve milletin kurtuluşu için çareler aradı. İşgallere karşı etkin bir hükûmetin kurulmasına çalıştı.
- Ordunun dağıtılmasını önlemeye, silah ve cephanelerin İtilaf Devletleri'ne teslim edilmesini engellemeye çaba gösterdi.
- Mustafa Kemal, vatanın ve milletin bağımsızlığına kasteden düşmana karşı verilecek mücadelenin işgal altındaki İstanbul'dan başlatılamayacağını anladı. Ona göre mücadele Anadolu'dan başlatılmalı ve Türk milletin desteği alınmalıydı.
- Mustafa Kemal'in arkadaşlarıyla İstanbul'dan Anadolu'ya geçmek için çareler aradığı sırada Karadeniz Bölgesi'nde Pontus Rum çetelerinin Türk ve Müslüman halka saldırıları artmıştı.
- Yaşanan çatışmalardan Türkleri sorumlu tutan İngiltere, bölgede huzur ve güvenlik sağlanmadığı takdirde bölgeyi işgal edeceğini İstanbul Hükûmeti'ne bir nota ile bildirdi.
- Padişah ve Hükümet tarafından güvenilir ve iyi bir asker olarak tanınması, İttihatçıların siyasetine uzak duran bir komutan olarak bilinmesi gibi nedenlerle Mustafa Kemal Paşa, 9. Ordu Müfettişliği'ne tayin edildi.

Uyarı

Mustafa Kemal 16 Mayıs 1919 tarihinde Bandırma Vapuru ile İstanbul'dan ayrıldı. **19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktı.** Böylece millî bilincin uyandırılması ve Millî Mücadele'nin başlatılması yolunda **ilk adım** atıldı.

Mustafa Kemal'in 9. Ordu Müfettişliği kapsamındaki görevleri şunlardır:

- Bölgede iç güvenliğin sağlanması, yerleştirilmesi ve güvenliği bozan olayların ortaya çıkış sebeplerinin araştırılması
- Bölgedeki silah ve cephanenin toplatılarak muhafaza altına alınması
- Bölgede yer aldığı iddia edilen Türk direniş kuvvetlerinin dağıtılması

Uyarı

Mustafa Kemal, Samsun ve çevresindeki asayiş durumunu inceledi. 21 Mayıs 1919'da Genelkurmay Başkanlığına gönderdiği bir telgrafta bölgedeki Rumların, Pontus Devleti kurma emeli taşıdıklarını ve burada güvenliğin bozulmasından Rum çetelerinin sorumlu olduğunu bildirdi.

GENELGELER ve KONGRELER

HAVZA GENELGESİ (28 MAYIS 1919)

Mustafa Kemal, halkı işgallere karşı bilinçlendirmek amacıyla yayımladığı bu genelgeyle:

- İzmir'in işgali başta olmak üzere mitingler düzenlenerek işgallerin protesto edilmesini
- Gösteriler sırasında Hristiyan halka karşı herhangi bir saldırı ve düşmanlık yapılmamasını
- İstanbul Hükûmeti ve büyük devletlerin temsilcilerine protesto telgrafları çekilmesini istedi.

Havza Genelgesi'nin Önemi

- Millî Mücadele'nin ilk genelgesidir.
- Türk milletinde işgallere karşı ülkesini savunma bilinci, millî birlik ve beraberlik ruhu oluşmaya başladı.

AMASYA GENELGESİ (22 HAZİRAN 1919)

Havza'daki çalışmalarını tamamlayan Mustafa Kemal, 12 Haziran 1919'da Amasya'ya geldi. Burada Ali Fuat (Cebesoy) Paşa, Rauf (Orbay) Bey ve Refet (Bele) Bey gibi yakın arkadaşlarının imzası ve Konya'da bulunan Cemal Paşa ile Erzurum'da bulunan Kâzım (Karabekir) Paşa'nın da onayıyla Amasya Genelgesi'ni yayımladı.

Maddeleri

- Vatanın bütünlüğü ve milletin istiklali tehlikededir.
- İstanbul hükûmeti, sorumluluklarını yerine getirmemektedir. Bu, milletimizi yok olmuş durumuna sokmaktadır.

Yorum: Kurtuluş Savaşı'nın **amacı, gerekçesi** belirtilmiştir. İstanbul Hükûmeti'ne **ilk defa** açıkça karşı çıkılmıştır.

- Milletin istiklalini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır.

Yorum: Kurtuluş Savaşı'nın yöntemi yani nasıl yapılacağı belirtilmiştir. Üstü kapalı olarak ulusal egemenlikten **ilk defa** bahsedilmiştir. Genelgeye **ihtilalci** bir karakter kazandırmıştır.

- Milletin içinde bulunduğu durum ve şartlara göre harekete geçmek ve haklarını yüksek sesle dünyaya işittirmek için her türlü tesir ve kontrolden uzak, millî bir heyetin varlığı zorunludur.

Yorum: Kurtuluş Savaşı kurumsallaştırılmak istenmiştir. Ulusal örgütlenmenin ve hükûmetin görevini üstlenecek olan bir **Temsil Heyeti** (Kurulu)'nin oluşturulması fikri ilk defa ortaya atılmıştır.

- Anadolu'nun her bakımdan en güvenli yeri olan Sivas'ta, millî bir kongrenin acele toplanması gereklidir.
- Bunun için bütün vilayetlerin her sancağından milletin güvenini kazanmış üç temsilcinin mümkün olduğu kadar çabuk yetişmek üzere hemen yola çıkarılması icap etmektedir.

Yorum: Vatanın geleceği ile ilgili kararların halkın istekleri doğrultusunda alınmasını sağlamak amaçlanmıştır.

- Her ihtimale karşı bu meselenin bir millî sır hâlinde tutulması ve temsilcilerin lüzum görülen yerlerde, seyahatlerini kendilerini tanıtmadan yapmaları lazımdır.

Yorum: Milletin güvenini kazanmış ve Milli Mücadele taraftarı kişilerin seçilmesi amaçlanmıştır.

- Doğu vilayetleri adına 10 Temmuz'da, Erzurum'da bir kongre toplanacaktır. Bu tarihe kadar diğer vilayetlerin temsilcileri de Sivas'a gelebilirlerse Erzurum Kongresi'nin üyeleri, Sivas Kongresi'ne katılmak üzere hareket ederler.
- Askerî ve millî örgütlerin hiçbir biçimde dağıtılmaması, birliklerin komutanlıklarının hiçbir surette terk edilmemesi ve dağıtılmaması isteniyordu. Bir yerin düşman işgaline uğraması, yalnız oradaki askerî birliği değil, tüm orduyu ilgilendirecekti. Silah, cephane ve diğer araçlar kesinlikle teslim edilmeyecekti.

Yorum: İlk defa Mondros Mütarekesi'ne, İtilaf Devletleri'ne ve İstanbul yönetimine açıkça karşı çıkmıştır. Gerektiğinde silahlı ve topyekûn bir mücadelenin yapılabilceğinin işaretleri verilmiştir.

Amasya Genelgesi'nin Önemi

- Kurtuluş Savaşı'nın amacı, gerekçesi ve yöntemi **ilk kez** bu belge ile belirtilmiştir.
- İlk kez ulusal egemenlik temeline dayalı bir devlet düzeni öngörülmüştür.
- Ümmetçi düşünce yerine, **ulus düşüncesini** savunmuştur.
- Ulusal hareketi başlatan **ilk resmî** belgedir.
- Türk İnkılâbı'nın “**ihtilal**” safhasını başlatmıştır.
- Mustafa Kemal'in resmi görevle yaptığı son çalışmadır.

Uyarı

Mustafa Kemal Paşa Amasya Kongresi sonrası Erzurum Kongresi öncesinde 8-9 Temmuz 1919 tarihinde görevinden ve askerlik mesleğinden istifa ettiğini padişaha ve Dâhiliye Nazırlığına bildirmiş ve askerlik görevinden istifa etmiştir.

ERZURUM KONGRESİ (23 TEMMUZ-7 AĞUSTOS 1919)

Erzurum Kongresi, **Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti** ve **Trabzon Muhafaza-i Hukuk-u Milliye Cemiyetleri**'nin öncülüğünde 23 Temmuz'da doğu illerinden gelen 54 delegenin katılımıyla toplandı.

Alınan Kararlar

- Millî sınırlar içinde vatan bir bütündür bölünemez.

Yorum: İlk defa milli sınırlardan bahsedilmiştir. (Misak-ı Milli)

- Her türlü yabancı işgal ve müdahalesine karşı, millet birlik olarak kendisini müdafaa ve mukavemet edecektir.

Yorum: Ulusal bağımsızlıktan taviz verilmeyeceği belirtilmiştir.

- Vatanın ve istiklalin muhafaza ve teminine İstanbul Hükûmeti muktedir olmadığı takdirde, gayeyi temin için Anadolu'da geçici bir hükûmet kurulacaktır.

Yorum: İlk kez İstanbul Hükûmeti'ne alternatif bir hükûmet kurmaktan bahsedilmiştir. Ulus iradesine önem verildiğini gösterir.

- Kuvay-ı Millîye'yi etkin ve millî iradeyi egemen kılmak esastır.

Yorum: İlk defa ulusal egemenliğe dayalı bir düzenin kurulacağını işaretleri verilmiştir. Bu madde ileride saltanatın kaldırılacağı ve cumhuriyetin kurulacağı mesajını vermiştir.

- Hristiyan azınlıklara siyasi hâkimiyet ve sosyal dengemizi bozan ayrıcalıklar verilemez.

Yorum: İlk defa azınlıkların bağımsızlıkçı çalışmalarına tepki gösterilmiştir.

- Manda ve himaye kabul edilemez.

Yorum: Tam bağımsızlık hedeflenmiştir.

- Mebusan Meclisinin derhâl toplanmasına ve hükûmet işlerinin meclisin denetimi altında yürütülmesine çalışılacaktır.

Yorum: Mücadelenin ulus iradesine dayanacağı vurgulanmıştır. Ulus egemenliğine önem verildiğini gösterir. İstanbul Hükûmeti, meclis aracılığıyla denetim altına alınmak istenmiştir.

Erzurum Kongresi'nin Önemi

- Toplanış şekli, **amacı ve yapısı bakımından bölgeseldir**. Ancak **aldığı kararlar yönünden ulusal ve ihtilalci bir kongredir**.
- **İlk defa** ulusal egemenliğin kayıtsız şartsız gerçekleştirilmesinden bahsedilmiştir.
- Millî mücadelenin **temel programı** belirlenmiştir.
- **İlk kez** milli sınırlardan ve bir hükûmet kurmaktan bahsedilmiştir.

SİVAS KONGRESİ (4-11 EYLÜL 1919)

Sivas'ta millî bir kongre toplanması, Amasya Genelgesi ile kararlaştırılmıştı. Mustafa Kemal, Erzurum'da oluşturulan Temsil Heyeti'nden bazı üyelerle birlikte 2 Eylül 1919'da Sivas'a geldi. Kongre 4 Eylül 1919 tarihinde, yurdun çeşitli yerlerinden gelen 38 delegenin katılımıyla Sivas İdadisinde (Lisesi) toplandı. Kongre başkanlığına Mustafa Kemal seçildi. Mustafa Kemal kongre sonunda da Temsil Kurulu Başkanlığı'na seçildi. Böylece Mustafa Kemal **ulusal bir lider** haline geldi.

Alınan Kararlar

- Vatanın bütünlüğünü ve milletin bağımsızlığını sağlama konusunda Erzurum Kongresi'nde alınan kararlar aynen kabul edildi.
- Ülke genelindeki tüm millî cemiyetler Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adı altında birleştirildi.

Yorum: Kurtuluş Savaşı'nı **tek elden** yönetmek hedeflenmiştir.

- Temsil Heyeti'nin sadece Doğu Anadolu'yu değil tüm yurdu temsil etmesi kararı alındı.

Yorum: Temsil Heyeti ulus adına hareket eden bir kurul haline getirilmiştir.

- Manda ve himaye kesin olarak reddedildi.

Yorum: Tam bağımsızlıktan ödün verilmemiştir.

Uyarı

- Temsil Kurulu, ilk defa yürütme yetkisini (hükümet görevi) kullanarak Ali Fuat Paşa'yı Batı Cephesi Komutanlığı'na atadı.
- Sivas Kongresi'nden sonra yayın yoluyla propaganda yapmak, ulusu milli mücadele etrafında toplamak ve ulusal hareketin haklılığını duyurmak için, Sivas'ta "**İrade-i Milliye**" adlı bir gazete çıkarılmaya başlandı.

ERZURUM VE SİVAS KONGRELERİNİ ANA HATLARI İLE KARŞILAŞTIRILIM

KONULAR	ERZURUM KONGRESİ	SİVAS KONGRESİ
YAPISI AÇISINDAN	Toplanışı bölgesel, aldığı kararlar bakımından ulusaldır.	Her bakımdan ulusal bir kongredir
MANDA VE HİMAYE AÇISINDAN	İlk kez tartışılmış ve reddedilmiştir.	Kesinlikle reddedilmiştir.
CEMİYETLER AÇISINDAN	Sadece Doğudaki cemiyetler "Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" çatısı altında birleştirildi.	Tüm yararlı cemiyetler "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" adıyla birleştirilmiştir.
TEMSİL HEYETİ AÇISINDAN	9 kişilik Temsil Heyeti oluşturuldu ve Doğu Anadolu'yu temsil etme yetkisi verildi.	Temsil Heyeti'nin tüm yurdu temsil etmesi kararı alındı.

AMASYA GÖRÜŞMELERİ (20-22 EKİM 1919)

Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti'nin Sivas Kongresi'ndeki kararlı tavrı etkisini çok çabuk gösterdi. Gelişen olaylar karşısında Damat Ferit Paşa hükûmeti 30 Eylül 1919'da istifa etti. Onun yerine Anadolu'daki mücadeleye sıcak bakan Ali Rıza Paşa getirildi. Bu durum, Temsil Heyetinin Osmanlı hükûmeti karşısındaki **ilk siyasi başarısı** oldu.

Ali Rıza Paşa, Bahriye Nazırı Salih Paşa'yı Amasya'ya gönderdi. 20-22 Ekim 1919 tarihleri arasında, **Temsil Heyeti adına Mustafa Kemal** ve İstanbul Hükûmeti adına **Bahriye Nazırı Salih Paşa** arasında **Amasya Görüşmeleri** yapıldı.

Alınan Kararlar

- Millî teşkilat ile hükûmet arasında bir anlaşmazlık kalmamıştır.
- Vatan topraklarının bütünlüğünün ve bağımsızlığının muhafazası esastır.
- Müslüman olmayan unsurlara ayrıcalık verilmeyecektir.
- Milletvekili seçimi serbestçe yapılacaktır.
- Hükûmetin lehinde veya aleyhinde bir yazı yazılmayacaktır.
- Sivas Kongresi kararları Mebusan Meclisi'nce kabul olunmak şartı ile uygun görülmüştür.
- Mebusan Meclisi'nin İstanbul'da toplanması güvenlik bakımından uygun değildir.

Uyarı

Salih Paşa, Amasya Görüşmeleri'nde alınan kararları hükûmetine kabul ettireceğini Mustafa Kemal'e bildirdi. Fakat meclisin açılması dışındaki kararlar İstanbul Hükûmeti tarafından kabul edilmedi.

Uyarı

- İstanbul Hükûmeti, Temsil Heyeti'ni resmen tanımış oldu. Böylece Millî Mücadele hareketi **hukuki bir nitelik** kazandı.
- Temsil Kurulu'nun **ikinci siyasi başarısıdır**.
- İstanbul Hükûmeti; bu görüşmeyle Temsil Heyeti'ni Sivas Kongresi kararlarını ve Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni resmen tanımış oldu.

TEMSİL HEYETİ'NİN ANKARA'YA GELMESİ (27 ARALIK 1919)

Amasya Görüşmelerinde Mebusan Meclisi'nin açılması kararının kabul edilmesi üzerine ülke genelinde seçimler yapıldı. Mustafa Kemal Erzurum'dan milletvekili seçildi. Daha sonra Temsil Heyeti üyeleri ve komutanlarla Sivas'ta bir araya gelen Mustafa Kemal, yapılan görüşmeler sonucunda Temsil Heyeti'nin merkezinin Ankara olmasını kararlaştırdı. Mustafa Kemal ve Temsil Heyeti üyeleri 27 Aralık 1919'da Ankara'ya geldi

Ankara'nın Millî Mücadele'nin Merkezi Olmasının Nedenleri

- Batı Cephesi'ne yakın ve işgal görmemiş olması
- İstanbul'da açılacak olan meclis çalışmalarının yakından takip edilmek istenmesi,
- Şehrin ulaşım ve haberleşme imkânlarının iyi olması
- Ankara halkının Millî Mücadele'yi desteklemesi

Millî Mücadele Basın Yayın Organları

- 10 Ocak 1920'de Millî Mücadele konusunda halkı bilgilendirmek için Mustafa Kemal'in emriyle Ankara'da **Hâkimiyet-i Milliye** adlı bir gazete kuruldu. Bu gazete aynı zamanda TBMM Hükümeti'nin de **yarı resmi yayın organı** oldu.
- Basına oldukça önem veren, halkın doğru bilgilendirilmesi ve Millî Mücadele lehinde kamuoyu oluşturulması gerektiğini düşünen Mustafa Kemal, 6 Nisan 1920'de Yunus Nadi ve Halide Edip'le **Anadolu Ajansı'nı** kurdu. Böylece Millî Mücadele ile ilgili haberler doğru ve hızlı bir şekilde halka ulaştırıldı.
- Ayrıca 1917 yılında Afyon'da kurulan **Öğüt Gazetesi** ile 5 Kasım 1919'da Kastamonu'da kurulan **Açıksöz Gazetesi** de Millî Mücadele'yi destekleyen yayın organları arasında yer almıştır.

SON OSMANLI MEBUSAN MECLİSİ'NİN TOPLANMASI VE MİSAK-I MİLLÎ'NİN KABULÜ (12 OCAK 1920 – 28 OCAK 1920)

- Amasya Görüşmeleri'nde açılması kararı alınan Mebusan Meclisi için ülke genelinde seçimler yapıldı. Anadolu'dan genellikle Müdafaa-i Hukuk yanlısı milletvekilleri seçildi. Erzurum milletvekili seçilen Mustafa Kemal, Mebusan Meclisi için seçilen milletvekillerini Ankara'ya çağırdı ve onlarla görüşmeler yaptı. Milletvekillerine bir amaç etrafında toplanmalarını önerdi ve onlardan:
 - ✓ Meclis Başkanlığı'na kendisini aday olarak önermelerini ve desteklemelerini
 - ✓ Mecliste Müdafaa-i Hukuk grubu kurmalarını
 - ✓ Misakı Millî kararlarını kabul etmelerini istedi.
- Mustafa Kemal, tutuklanma ihtimali olduğu için ve Temsil Heyeti'nin aldığı bir

karar gereği İstanbul'a gitmedi. Meclis Başkanlığı'na Reşat Hikmet Bey seçildi. Mustafa Kemal'i meclis başkanı seçmeyen milletvekilleri, aynı zamanda mecliste Müdafaa-i Hukuk adıyla değil **Felah-ı Vatan** (Vatanın Kurtuluşu) adıyla bir grup kurdular.

- 28 Ocak 1920 tarihinde yapılan gizli oturumda Misakı Millî kararları kabul edildi.

Misak– ı Milli Kararları

- Osmanlı Devleti'nin Mondros Ateşkes Antlaşması öncesi işgal edilmemiş topraklarının tamamı bir bütündür, parçalanamaz.

Yorum: Milli sınırlara son ve kesin şekli verilmiştir.

- Arap çoğunluğunun yerleşik olduğu ve düşman işgali altında bulunan yerlerin durumu oradaki halkın serbestçe verecekleri karara göre belirlenmelidir.
- Halkın oyuyla anavatana katılan üç sancak (Kars, Ardahan, Batum) için gerektiğinde yeniden serbestçe halk oylamasına başvurulabilir.

Yorum: Bu bölgelerde, halkın çoğunluğu Türk ve Müslüman olduğundan, serbest oylamanın çıkarlarımıza uygun olacağı düşünülmüştür.

- Batı Trakya'nın hukuki durumunun belirlenmesinde halk oylamasına başvurulmalıdır.
- Marmara Denizi'nin ve İstanbul'un güvenliği sağlandıktan sonra Boğazların dünya ulaşım ve ticaretine açılması konusunda Osmanlı Devleti'nin ve ilgili devletlerin vereceği kararlar geçerli olacaktır.

Yorum: Bu kararlar siyasi ve askeri bağımsızlık vurgulanmıştır.

- Azınlık hakları, komşu ülkelerdeki Müslüman halka aynı hakların verilmesi şartıyla kabul edilecektir.

Yorum: Avrupalı devletlerin içişlerimize karışmasını engellemek ve bağımsız bir devlet olduğumuzu kabul ettirmek amaçlanmıştır. Devletlerin eşitliği prensibine uygun hareket edilmiştir.

- Siyasi, adli ve mali gelişmemize engel olan sınırlamalar (kapitülasyonlar) kaldırılacaktır.

Yorum: Bu karar ile kapitülasyonların kaldırılması ilk defa amaçlanmıştır.

Misak-ı Milli'nin Önemi

- Ulusal sınırlarımız kesin olarak çizilmiştir.
- Millî Mücadele'nin programı yasal hale getirildi.
- İtilaf Devletleri ile yapılacak barış antlaşmasının ilkeleri belirlenmiş oldu.

- Bu belgeyle kapitülasyonlar, mali ve ekonomik müdahaleler, siyasi dayatmalar reddedilmiştir.
- Siyasi bağımsızlığın yanı sıra ekonomik bağımsızlıktan da ödün verilemeyeceği kararlı bir şekilde vurgulanmıştır.

İSTANBUL'UN RESMEN İŞGALİ (16 MART 1920)

- Mebuslar Meclisi, Misak-ı Milli kararlarını 28 Ocak 1920'deki gizli oturumda kabul etmiş, ancak kararlar 17 Şubat 1920'de basına duyurulmuştur.
- Bu kararlardan rahatsızlık duyan işgalci güçler, önce Hükümet ve Meclise baskı yaparak alınan bu kararların değiştirilmesini istediler.
- İtilafların ve padişahın baskıları sonucu, Sadrazam Ali Rıza Paşa istifa etti (3 Mart 1920). Yerine getirilen Salih Paşa da baskılar sonucu istifa etmiştir (2 Nisan 1920).
- İstekleri kabul edilmeyen işgalci güçler, 16 Mart 1920'de İstanbul'u resmen işgal ederek, Mebusan Meclisi'ni basıp dağıtmışlar ve 150 kadar milletvekilini ve aydını tutuklayarak Malta Adası'na sürgüne göndermişlerdir.
- Mustafa Kemal işgali öğrenince tüm yurdu bu işgalden haberdar eden bir genelge yayınlamış, ayrıca İstanbul'daki İtilaf Devletleri temsilcileri ve bütün tarafsız ülkelere protestoda bulunmuştur.

Uyarı

Misak-ı Milli kararlarının kabulü ve Meclisi Mebusan'ın İtilaf güçleri tarafından basılması, saltanat ve hilafet yanlılarını da ulusal mücadeleçilerin yanına yöneltmiş ve Ankara'da TBMM'nin açılmasına zemin hazırlamıştır.

Uygulama

Amasya Genelgesi'nin kararlarını okuyunuz. Bu kararlara göre soruları örnekte olduğu gibi cevaplayınız.

1 Vatanın bütünlüğü ve milletin bağımsızlığı tehlikededir.

2 İstanbul Hükümeti, üzerine aldığı sorumlulukları yerine getirmemektedir. Bu durum milleti yok durumuna düşürmektedir.

3 Milletin bağımsızlığı yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır.

4 Milletin durumunu göz önünde tutmak ve haklarını dile getirip bütün dünyaya duyurmak için her türlü etki ve denetimden uzak bir milli kurulun varlığı gereklidir.

5 Anadolu'nun her bakımdan en güvenli yeri olan Sivas'ta milli bir kongre tez elden toplanmalıdır.

6 Bunun için bütün illerden halkın güvenini kazanmış üç delegenin (üyenin) olabildiğince çabuk yetişmek üzere derhal yola çıkması gerekmektedir.

7 Her olasılığa karşı bu iş milli bir sır gibi tutulmalı ve delegeler gereken yerlere kimliklerini gizleyerek gelmelidir.

8 Doğu illeri adına 10 Temmuz'da Erzurum'da bir kongre toplanacaktır.

1. Hangi kararların Millî Mücadele'nin teşkilatlanması için alındığı söylenebilir? 4, 5, 8
2. Kararlardan hangisi bölgesel nitelikte bir kongrenin toplanmasıyla ilgilidir?
3. Hangi karar Millî Mücadele'nin yöntemini oluşturmaktadır?
4. Hangi karar millî egemenlikle ilgilidir?
5. Hangi kararlar Millî Mücadele'nin gerekçesini oluşturmuştur?
6. Hangi karar ile güvenlik tedbirleri alınmak istenmiştir?
7. Hangi kararda ulusal bir kongre toplanması gerektiğine değinilmiştir?
8. Hangi karar ilk defa Erzurum Kongresi'nde oluşturulacak olan Temsil Kurulu'na bir işaret olarak kabul edilebilir?
9. Hangi karar ile Millî Mücadele'nin amacı belirtilmiştir?
10. Hangi karar ile Osmanlı Hükümetinin işgaller karşısındaki tavrına karşı çıkılmıştır?

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

Osmanlı Mebuslar Meclisi tarafından onaylanan Misak-ı Millî’de; “Her devlet gibi bizim de tam bağımsızlığa ve serbestliğe ihtiyacımız vardır. Bu yaşamamızın ve geleceğimizin esasıdır, bu nedenle siyasi, adli ve mali gelişmemizi önleyecek sınırlamalara karşıyız.” denilmiştir.

1. Bu karar ile aşağıdakilerden hangisi savunulmaktadır?

- A) Kapitülasyonların kaldırılması
- B) Savaş durumuna son verilmesi
- C) Çağın teknolojisinin takip edilmesi
- D) Türk ülkesinin sınırlarının çizilmesi
- E) Azınlık haklarında eşitliğin gözetilmesi

2. Aşağıdaki maddelerden hangisi Amasya Genelgesi’nde yer almaz?

- A) Vatanın bağımsızlığı, milletin bütünlüğü tehlikededir.
- B) Manda ve himaye kabul olunamaz.
- C) İstanbul Hükûmeti, üzerine aldığı sorumluluğun gereklerini yerine getirememektedir.
- D) Milletin bağımsızlığını, yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır.
- E) Sivas’ta millî bir kongrenin toplanması kararlaştırılmıştır.

- I. Mondros Ateşkes Antlaşması,
- II. İzmir’in işgal edilmesi,
- III. Azınlıkların faaliyetleri

3. Yukarıdakilerden hangileri Kuvay-ı Millîye’nin kurulmasına etki etmiştir?

- A) Yalnız I B) I ve II C) I ve III
- D) II ve III E) I, II ve III

4. Aşağıdakilerden hangisi Mondros Ateşkes Antlaşması’ndan sonra ortaya çıkan millî cemiyetlerin ortak özelliklerinden değildir?

- A) Sivas Kongresinde birleştirilmeleri
- B) Bölgesel nitelikte olmaları
- C) Bağımsızlık duygusuyla kurulmaları
- D) Ulusal egemenliği gerçekleştirmek istemeleri
- E) İşgallere karşı çıkmaları

5. Aşağıda verilen Millî Mücadele Dönemi’ne ait bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Erzurum Kongresi’nde millî sınırlardan ilk kez bahsedilmiştir.
- B) Amasya Genelgesi’nde Millî Mücadele’nin gerekçesi, amacı ve yöntemi belirtilmiştir.
- C) Amasya Genelgesi ile İstanbul Hükûmeti ilk kez Temsil Heyetinin hukuksal varlığını tanımıştır.
- D) Sivas Kongresi’nde manda ve himaye kesin olarak reddedilmiştir.
- E) Misak-ı Millî kararları Son Osmanlı Mebusan Meclisi’nde kabul edilmiştir.

CEVAP ANAHTARI:

- 1)A 2)B 3)E 4)D 5)C

TARİH

NOTLAR

Lined area for notes.

I. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NİN AÇILMASI (23 NİSAN 1920)

TBMM'NİN AÇILMASINA ORTAM HAZIRLAYAN GELİŞMELER

- 16 Mart 1920'de İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından resmen işgal edilmesi.
- Mebusan Meclisi'nin dağıtılması ve çalışamaz hale gelmesi.
- İstanbul Hükümeti'nin görev ve sorumluluklarını yerine getirememesi.

İlk TBMM, mart ayının son günlerinde yapılan seçimlerle Anadolu'dan seçilen milletvekilleri ve İstanbul'dan Ankara'ya kaçabilen milletvekillerinin katılımıyla **23 Nisan 1920'de** en yaşlı üye olması sebebiyle Sinop Milletvekili Şerif Bey'in geçici başkanlığında açıldı.

24 Nisan 1920 tarihinde **Mustafa Kemal meclis başkanlığına seçildi** ve aynı gün mecliste kabul edilen önergesiyle meclisin çalışma prensipleri oluşturuldu. Bu önergeyle kabul edilen meclisin çalışma ilkeleri şunlardır:

- ✓ Hükûmet kurmak zorunludur.
- ✓ Geçici bir hükûmet başkanı tanımak veya padişah vekili atamak doğru değildir.
- ✓ Büyük Millet Meclisinin üstünde bir kuvvet yoktur.
- ✓ Mecliste toplanan millî iradeyi vatanın geleceğine egemen kılmak esastır.
- ✓ Büyük Millet Meclisi yasama ve yürütme yetkilerini kendisinde toplamıştır.
- ✓ Meclis içinden seçilecek ve vekil olarak görevlendirilecek bir kurul hükûmet işlerini yürütür. Meclis başkanı aynı zamanda bu kurulun da başkanıdır.
- ✓ Padişah ve halife baskılardan kurtulduktan sonra meclisin düzenleyeceği kanuna göre yerini alır.

Uyarı

Olağanüstü yetkilere sahip olan Büyük Millet Meclisi'nin açılmasıyla Temsil Heyeti'nin görevi sona erdi.

I. MECLİSİN ÖZELLİKLERİ

- Millî egemenliğe dayalı bir devletin temelleri atıldı.
- İhtilalci bir karakter taşıyan bu meclis, **güçler birliği** ilkesini ve **meclis hükümeti** sistemini esas almıştır.
- Güçler birliği ilkesini benimsediği için **“olağanüstü yetkilere sahip”** bir meclistir.

- Yeni bir devletin kurulmasını sağladığından “**Kurucu Meclis**” sıfatını almıştır.
- Halkın her kesiminden temsilcilerin yer aldığı bir **demokratik** meclistir.
- Amacı **Misak-ı Milli**’yi gerçekleştirmek ve **milli bağımsızlığı** sağlamaktır.
- Millî birlik ve beraberlik ruhu etrafında birleşilmiştir.
- Kurtuluş Savaşı’nı yönettiği için “**savaş meclisi**” dir.
- İlk mecliste asker, memur, din adamı, çiftçi, tüccar, aşiret başkanı gibi toplumun değişik kesimlerinden **milletvekilleri** bulunuyordu. Bu sebeple “**halkçı**” bir meclistir.

Meclis Hükümeti: Meclis Başkanı Hükümetin de başkanıdır. Hükümet üyeleri (bakanlar) meclis içerisinde tek tek oylanarak seçilir, istenmeyen hükümet üyesi değiştirilebilir fakat hükümet düşmez. Bu sistemde Başbakan ve Cumhurbaşkanı gibi makamlar yoktur. TBMM bu makamların kendisidir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNE KARŞI İSYANLAR

Doğrudan, İstanbul Hükümeti tarafından çıkarılan isyanlar	İstanbul Hükümeti ve İtilaf Devletleri’nin kışkırtmalarıyla çıkan isyanlar	Kuvâ-yı Millîyeci olup sonradan isyan edenler	Azınlıkların çıkardığı isyanlar
• Anzavur İsyanı • Kuvâ-yı İnzibatiye (Halifelik Ordusu)	• Delibaş Mehmet İsyanı • Bolu, Düzce, Hendek, Adapazarı İsyanları • Çapanoğlu İsyanı • Milli Aşireti İsyanı • Çopur Musa İsyanı • Koçgiri İsyanı • Cemil Çeto İsyanı • Ali Batı İsyanı	• Ethem Bey İsyanı • Demirci Mehmet Efe İsyanı	• Ermeni İsyanları • Rum (Pontus) İsyanları

İSYANLARIN NEDENLERİ

- Saltanat ve hilafetin otoritesini devam ettirme düşüncesi
- Ulusal bilinci yok ederek TBMM’yi halktan uzaklaştırmak
- Vatanı bölerek yeni devletler kurma düşüncesi
- Büyük bir devletin himayesine girme isteği
- Bazı Kuvay-i Milliye birliklerinin disiplinsiz hareketleri

BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN İSYANLARA KARŞI ALDIĞI TEDBİRLER

- Öncelikle, İstanbul Hükümeti'yle resmi ilişkiler kesildi.
- İstanbul Hükümeti'nin yayımladığı fetvaya karşı Ankara Müftüsü Rıfat (Börekçi) Efendi ve 150 müftünün imzasıyla Millî Mücadele'yi destekleyen fetva yayımlandı.
- 29 Nisan 1920'de meclis tarafından ayaklananlarla mücadele etmek ve askerden kaçışları önlemek amacıyla **Hıyanet-i Vataniye** (vatana ihanet) Kanunu çıkarıldı.
- Vatan hainlerini yargılamak amacıyla, Meclis içinden salt çoğunluğun oyuyla 3 milletvekili seçilerek İstiklal Mahkemeleri kuruldu.
- İstanbul Hükümeti'nin ve işgalci devletlerin olumsuz propagandalarına karşı halkı doğru bilgilendirmek amacıyla, **Anadolu Ajansı** kuruldu ve **Hâkimiyet-i Millîye gazetesi** çıkarıldı.
- Askerî önlem olarak da Kuvay-ı Millîye birlikleri isyancılar üzerine gönderildi.

İSYANLARIN SONUÇLARI

- Ayaklanmaları bastırmasındaki başarılarından dolayı, TBMM'nin halk üzerindeki gücü ve otoritesi arttı.
- TBMM, elindeki insan ve malzeme gücünü ayaklanmaları bastırmak için kullandığından, düzenli ordunun kurulması ve Kurtuluş Savaşı'nın başarıya ulaşması gecikti.
- İtilaf Devletleri ve Yunanlılar, TBMM'nin ayaklanmalarla uğraşmasından yararlanarak işgallerini genişlettiler.

SEVR ANTLAŞMASI (10 Ağustos 1920)

- Misakı Milli'nin ilanı ve Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin açılması üzerine İtilaf Devletleri bir araya gelerek İtalya'nın **San Remo** kentinde bir konferans düzenlediler (18 -26 Nisan 1920).
- San Remo konferansında Osmanlı topraklarının paylaşımı konusunda uzlaşmaya varan ve Sevr'in şartlarını hazırlayan İtilaf Devletleri, bu taslağı Paris'te bulunan Tefvik Paşa başkanlığındaki Osmanlı heyetine sundular.
- Tefvik Paşa, antlaşma şartlarının çok ağır olduğunu açıkladı ve değiştirilmesi için itirazda bulundu. Osmanlı heyetinin yaptığı itirazlar kabul edilmedi.
- İtilaf Devletleri, Osmanlı Devleti'ni Sevr'in taslağını kabul etmeye zorlamak ve antlaşmanın imzalanmasını hızlandırmak için İngilizlerin desteğindeki Yunan kuvvetlerini Milne Hattı'ndan genel saldırıya geçirdiler.
- Yunan ordusu 22 Haziran 1920 tarihinden itibaren Nazilli, Balıkesir, Bursa, İzmit, Uşak, Alaşehir ve Edirne'yi işgal etti. İngilizler, Mudanya ve Bandırma'ya asker çıkardı.
- Bu baskı ve zorlamalar karşısında Sevr'in taslağını görüşmek üzere İstanbul'da **Saltanat Şurası** toplandı.
- Padişah ve Sadrazam Damat Ferit'in de katıldığı bu toplantı sonunda Topçu Ferik'i (Korgeneral) Rıza Paşa dışındaki şura üyeleri antlaşmanın kabul edilmesine karar verdiler. Bunun üzerine Paris'e giden Osmanlı heyeti **10 Ağustos 1920'de İtilaf Devletleri'yle Sevr Antlaşması'nı imzaladı.**

Şartları çok ağır olan Sevr Antlaşması 433 maddeden oluşmaktaydı. Antlaşmada yer alan önemli maddelerden bazıları şunlardır:

- Osmanlı ordusu, jandarma gücü dâhil elli bin yedi yüz askerle sınırlı olacak.
- Osmanlı kara kuvveti, gönüllü olarak askere yazılanlardan oluşturulacak.
- Azınlıklara verilen haklar genişletilecek.
- Kapitülasyonlardan bütün devletler yararlanacak.
- Osmanlı kaynaklarını korumak ve artırmak için mali bir komisyon kurulacak, bu komisyon Osmanlı bütçesini kontrol edecek.
- Antalya, Konya, İç Batı Anadolu ve On İki Ada İtalya'ya bırakılacak.
- Ege Bölgesi, Doğu Trakya ve diğer Ege adaları Yunanistan'a verilecek.
- Antep, Urfa, Mardin ve Suriye Fransa'ya verilecek. Adana'dan Kayseri'ye ve Sivas'ın kuzeyine kadar olan bölge Fransız nüfuz bölgesi olacak.
- Irak ve Ürdün başta olmak üzere Arap topraklarında İngilizler manda yönetimi kuracak.
- Doğu Anadolu'da iki yeni devlet kurulacak.

- Kazı izni ancak arkeolojide yeterli deneyim sahibi olan kişilere verilecek. Osmanlı Hükûmeti, bu izinleri verirken hiçbir milletin bilginlerini geçerli bir sebep olmaksızın kazı yapmaktan yoksun bırakmayacak.

SEVR ANTLAŞMASI'NIN GEÇERSİZ OLMASININ NEDENİ

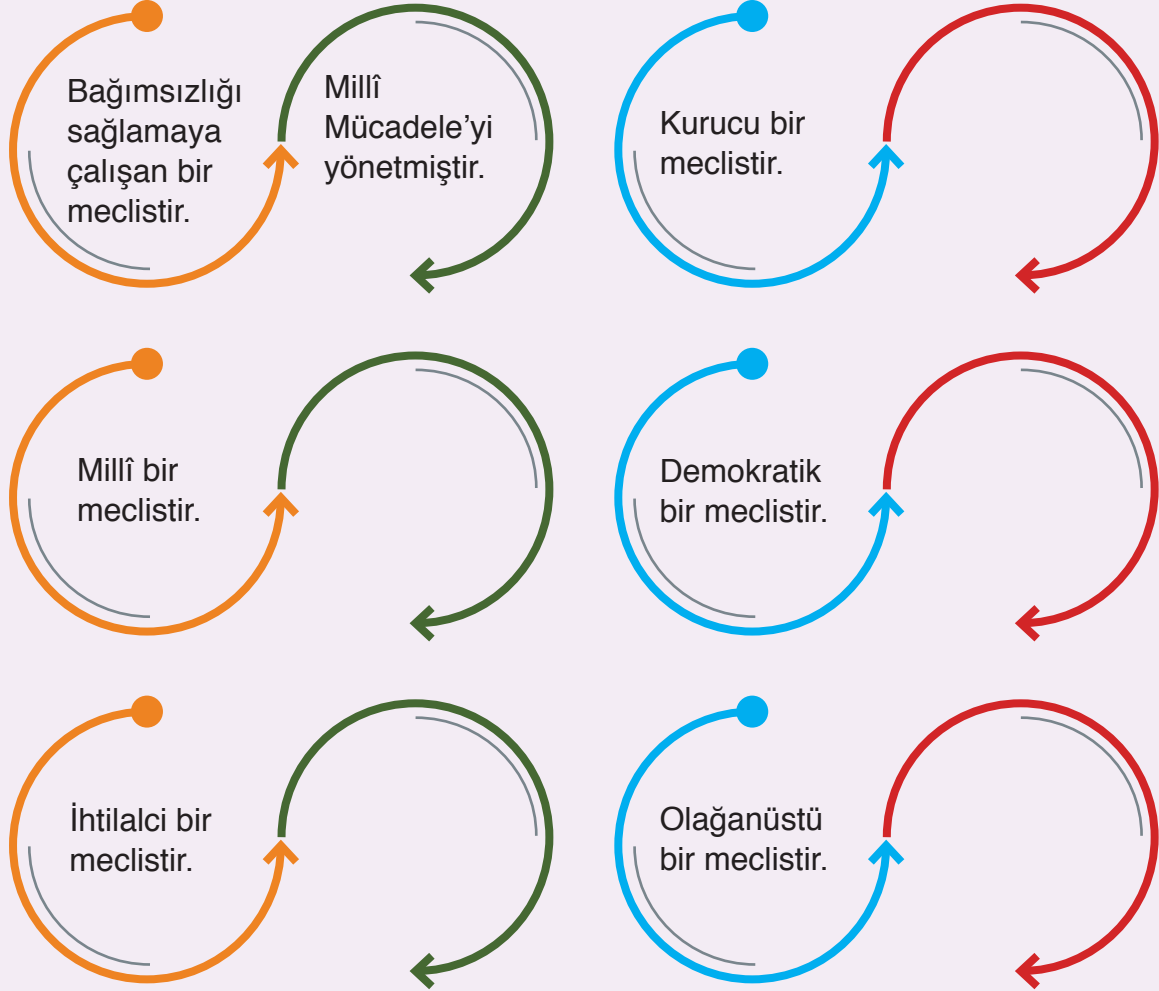
- Bir antlaşmanın yürürlüğe girebilmesi için Osmanlı anayasası Kanun-i Esasi'ye göre Mebusan Meclisi'nde onaylanması gerekiyordu.
- Mebusan Meclis'i İstanbul'un işgali sonrası İtilaf Devletleri tarafından dağıtılmıştı. Padişah, meclisi süresiz kapattığı için antlaşma meclis tarafından onaylanmamıştır.
- Osmanlı Hükûmeti tarafından "**Saltanat Şurası**" adı altında oluşturulan bir komisyon tarafından onaylanan bu antlaşmanın hukuki geçerliliği yoktur.
- Osmanlı'nın imzaladığı **son antlaşmadır**. Antlaşma Misakı Millî'ye aykırı olması ve Türk milletinin bağımsızlığını yok sayması nedeniyle Büyük Millet Meclisi tarafından da tanınmamış ve kabul edilmemiştir.

SEVR ANTLAŞMASININ ÖNEMİ

- Osmanlı Devleti'nin imzaladığı **en son** antlaşmadır.
- Osmanlı Devleti bu antlaşma ile **fiilen** sona ermiştir.
- Sevr ölü doğmuş ve hiçbir zaman uygulanamamış bir antlaşmadır.
- Antlaşmanın **hukuki bir geçerliliği yoktur**.

Uygulama

Büyük Millet Meclisi ile ilgili özelliklerin açıklamalarını örnekte olduğu gibi yazınız.

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

1. Sevr Antlaşması'nın hukuken geçersiz olmasının nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Padişah'ın imzalamaması
- B) Türk halkının istememesi
- C) Mebusan Meclisinin onayından geçmemesi
- D) Mustafa Kemal'in karşı çıkması
- E) TBMM'nin onayından geçmemesi

2. Sevr Barış Antlaşması ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) Osmanlı Devleti temsilcileri tarafından imzalanmıştır.
- B) Saltanat Şurası'nda görüşülmüş ve kabul edilmiştir.
- C) Antlaşmanın şartları San Remo Konferansı'nda belirlenmiştir.
- D) Osmanlı heyeti Paris'e giderek antlaşmayı imzalamıştır.
- E) Osmanlı Mebusan Meclisi'nde görüşülmüş ve onaylanmıştır.

3. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı topraklarının paylaşılması ve Sevr Antlaşması'nın şartlarının hazırlanması amacı ile yapılan görüşme aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Mondros Görüşmeleri
- B) Paris Konferansı
- C) Londra Konferansı
- D) San Remo Konferansı
- E) Lozan Konferansı

4. Aşağıdakilerden hangisi TBMM'nin ayaklanmalara karşı aldığı tedbirlerden birisi değildir?

- A) Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun çıkarılması
- B) Sivas Kongresinin toplanması
- C) Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi'nin çıkarılması
- D) Ankara müftüsünün fetva yayınlaması
- E) Anadolu Ajansı'nın kurulması

5. Aşağıdakilerden hangisi TBMM'ye karşı İstanbul Hükûmeti ve İtilaf Devletleri'nin kışkırtmalarıyla çıkan ayaklanmalarından birisi değildir?

- A) Milli Aşireti İsyanı
- B) Çopur Musa İsyanı
- C) Koçgiri İsyanı
- D) Cemil Çeto
- E) Kuvay-i İnzibatiye

CEVAP ANAHTARI

1)C 2)E 3)D 4)B 5)E

KURTULUŞ SAVAŞI MUHAREBELER DÖNEMİ

CEPHELER

Harita: Kurtuluş Savaşı'nda Mücadele Edilen Cepheleler

DOĞU CEPHESİ

- Sevr Antlaşması'nda da doğuda büyük bir Ermenistan kurulması kararlaştırıldı. Bu gelişmelerden cesaret alan Ermeniler, Kars ve çevresini işgal ettiler. Bununla yetinmeyen Ermeniler, Erzurum'dan Van'a kadar uzanan bölgelerde hak iddia ettiler.
- Yaşanan gelişmeler üzerine TBMM, 8 Haziran 1920'de doğuda geçici seferberlik ilan etti. 15 Haziran 1920 tarihinde 15. Kolordu Komutanlığı'nın adı Doğu Cephesi Komutanlığı'na çevrildi ve bu cephenin komutanlığına Kâzım (Karabekir) Paşa atandı.
- 24 Eylül 1920 tarihinde Kâzım (Karabekir) Paşa komutasındaki Türk ordusu, Ermeni saldırılarını önlemek için harekete geçti. Ermeniler yenilgiye uğradı ve barış istemek zorunda kaldı.
- 3 Aralık 1920'de Büyük Millet Meclisi Hükümeti'yle Ermenistan arasında **Gümrü Antlaşması** imzalandı. Bu antlaşmaya göre;
 - ✓ Ermeniler işgal ettikleri yerlerden geri çekilecek,
 - ✓ Kars, Sarıkamış, Kağızman, Iğdır, Oltu ve Kulp TBMM Hükümeti'ne bırakılacaktı.
 - ✓ Ermeniler, Sevr Antlaşması'nın geçersiz olduğunu kabul edecek ve Doğu Anadolu'ya yönelik toprak taleplerinden vazgeçecekti.

Gümrü Antlaşması'nın Önemi

- ✓ Millî Mücadele'nin Doğu Cephesi başarıyla kapanmıştır.
- ✓ TBMM Hükümeti'nin saygınlığı artmıştır.
- ✓ Bu cephedeki birliklerin bir kısmı Batı Cephesi'ne nakledilmiştir.
- ✓ TBMM'yi **uluslararası alanda tanıyan ilk devlet** Ermenistan olmuştur.
- ✓ Ermenilere karşı elde edilen bu zafer Millî Mücadele'nin **ilk askeri**, Gümrü Antlaşması ise **ilk siyasi başarısıdır**.

GÜNEY CEPHESİ

- Mondros Ateşkes Anlaşması imzalandıktan sonra Adana, Antep, Maraş ve Urfa'ya önce İngilizler girdiler. İngilizler daha sonra buraları Fransızlara bıraktı.
- Fransızlar bu yörelere hem kendileri yerleştiler hem de Mısır ve Suriye'den getirttikleri Ermenileri yerleştirdiler.
- Fransızların ordularına alarak silahlandırdıkları bu Ermenilerin intikam duygularıyla saldırıya geçmesi ve Fransızların keyfi davranışları, Türk halkının düşmana karşı harekete geçmesine sebep oldu.
- Bölge halkı işgallere karşı Kuvâ-yı Millîye birlikleriyle direnişe geçti.
- Bölgede düzenli bir ordunun bulunmaması nedeniyle Mustafa Kemal, direnişin daha etkili hale getirilebilmesi için buraya bazı subayları gönderdi.
- Bölge halkı işgalcilere karşı örgütlendi. Kuvây-i Millîye öncülüğünde işgalci Fransızlar ve işbirlikçisi Ermenilere karşı yöre halkı büyük bir bağımsızlık mücadelesi başlattı.
- Maraş'ta Sütçü İmam, Urfa'da Ali Saib Bey, Antep'te Şahin Bey öncülüğünde düşmana karşı büyük başarılar kazanıldı.
- TBMM, düşmana karşı üstün bir şekilde savunma yapan Antep'e **"Gazi"** (6 Şubat 1921), Maraş'a **"Kahraman"** (1973), Urfa'ya **"Şanlı"** (1984) unvanlarını vermiştir.

BATI CEPHESİ

Düzenli Ordunun Kurulma Gerekçeleri

- Askeri disiplinden yoksun olan Kuvay-i Milliye birliklerinin işgalleri önleyememesi.
- Kuvay-i Milliye birliklerinin halktan zorla asker ve para toplamaları, buna karşı gelenleri kendi yöntemleriyle cezalandırmaları.
- Kişisel çıkar peşinde koşan Kuvay-i Milliye şeflerini engelleme düşüncesi
- Ulusal hareketi yasal bir çerçeve içine alarak, halkın TBMM'ye olan güvenini artırma düşüncesi.

- Düzenli ordularla yapılan işgallerin, ancak düzenli birlikler tarafından önlenebileceğinin anlaşılması.

I. İNÖNÜ SAVAŞI (6-10 OCAK 1921)

- İngiltere, Sevr Antlaşması'nı TBMM Hükümeti'ne kabul ettirmek için Yunanları harekete geçirdi.
- Yunanların amacı, Eskişehir'i ele geçirip demir yolu hattını kontrol altına almak, Ankara'ya ulaşip meclisi dağıtmak ve Sevr'i TBMM'ye kabul ettirmektir.
- 10 Ocak 1921'de İsmet Paşa komutasındaki ordu birliklerimiz, İnönü mevzilerinde kendilerinden hem sayıca hem de silah yönünden güçlü olan Yunan ordusunu mağlup etti.
- Diğer taraftan Çerkez Ethem ile olan mücadele de 20 Ocak 1921'de düzenli ordunun başarısıyla sonuçlandı. Çerkez Ethem, Yunanlılara sığındı.

Sonuçları

- Meclis, **Teşkilat-ı Esasiye Kanunu** adıyla yeni Türk Devleti'nin **ilk anayasasını** kabul etti.
- Ethem Bey İsyanı tamamen bastırıldı.
- İtilaf Devletleri savaş sonunda ortaya çıkan yeni durumu görüşmek için **Londra Konferansı'nı** düzenledi.
- Afganistan'la bir dostluk antlaşması imzalandı.
- Albay İsmet Bey'in rütbesi generalliğe yükseltildi.
- İstiklal Marşı mecliste millî marş olarak kabul edildi.
- Sovyetler Birliği ile **Moskova Antlaşması** imzalandı.
- İtilaf Devletleri'nin Yunanlara olan güveni sarsıldı.
- Halkın düzenli orduya ve Büyük Millet Meclisi Hükümeti'ne olan güveni arttı. Askere alma işleri kolaylaştı ve hızlandı.

LONDRA KONFERANSI (21 ŞUBAT-12 MART 1921)

- İtilaf Devletleri'nin amacı; Sevr'i biraz yumuşatarak TBMM'ye kabul ettirebilmek ve Yunan ordusuna toparlanması için zaman kazandırmaktır.
- İtilaf Devletleri, TBMM'yi resmen tanımamak için görüşmelere Türk tarafını temsilen sadece İstanbul Hükümeti'ni çağırdı. Ayrıca İstanbul ve Ankara arasındaki rekabeti arttırmak amacıyla da İstanbul'dan gelecek görüşmeciler içinde Mustafa Kemal'in ya da TBMM'yi temsilen bir başka delegenin bulunmasını istediler.
- İtilaf Devletleri'nin, Londra Konferansı'na hem Osmanlı Hükümeti'ni hem de TBMM Hükümeti'ni çağırmasının amacı, **iki hükümet arasındaki görüş ayrılıklarından yararlanmak** istemeleridir.

- İngiltere, Fransa, İtalya ve Yunanistan'ın yer aldığı Londra Konferansı 23 Şubat 1921 tarihinde başladı.
- Konferansa Osmanlı Hükûmeti ve TBMM Hükûmeti birlikte katıldı. TBMM Hükûmeti'ni Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey, Osmanlı Hükûmeti'ni ise Tevfik Paşa temsil etti.
- Konferansta, İtilaf Devletleri ilk söz hakkını Osmanlı temsilcisi Tevfik Paşa'ya verdi. Amaçları iki Türk tarafı arasındaki görüş ayrılıklarından yararlanarak Sevr'i TBMM Hükûmeti'ne kabul ettirmektir.
- Tevfik Paşa konferansta kısa bir konuşma yaparak "Ben sözü Türk milletinin hakiki temsilcisi olan TBMM baş temsilcisine bırakıyorum." demiştir. **Böylece Türk ulusunu temsil eden tek makamın Ankara'daki TBMM olduğunun kabul edilmiş oldu.**

Londra Konferansı'nın Önemi

- TBMM Hükûmeti, Misak-ı Millî'yi dünya kamuoyuna duyurmayı başardı.
- TBMM İtilaf Devletleri tarafından resmen ve hukuksal olarak tanınmış oldu.
- TBMM Hükûmeti konferansa katılmakla Avrupa kamuoyundaki "Türkler barışa yanaşmıyor, savaşı uzatmak istiyorlar." şeklindeki asılsız iddiaları da boşa çıkardı.

AFGANİSTAN'LA DOSTLUK ANTLAŞMASI (1 MART 1921)

- Afganistan TBMM Hükûmeti'nin, TBMM'de Afganistan'ın bağımsızlığını tanıdığıdır.
- Taraflardan birinin saldırıya uğraması durumunda diğerinin yardım etmesi kararlaştırılmıştır.
- TBMM, Afganistan ordusunu eğitmek için subay ve öğretmen gönderecektir.
- Bu antlaşma ile ilk defa Müslüman bir devlet, TBMM'yi ve Misak-ı Millî'yi tanımıştır.
- Ayrıca, TBMM Hükûmeti'nin İslam dünyasında ve uluslararası alanda tanınmasına katkı sağlamıştır.

İSTİKLÂL MARŞI'NIN KABULÜ (12 MART 1921)

- TBMM'nin açılması ve yeni bir Türk Devleti'nin kurulması ile millî marş ihtiyacı ortaya çıkmıştı.
- Halkın heyecan ve millî duygularını canlı tutmak, millî birlik ve beraberliğini sağlamak, vatan ve millet sevgisini güçlendirmek için ordunun ve halkın moralini yükseltecek millî marş yazılması fikri gündeme geldi.
- Millî marş yazılması konusundaki ilk çalışmaları Maarif Vekili (Eğitim Bakanı) **Hamdullah Suphi** (Tanrıöver) Bey yaptı.

- 1920 yılı Ekim ayında millî marş yazılması için 500 lira para ödüllü bir yarışma düzenleneceği gazeteler aracılığıyla halka duyuruldu.
- Yarışmaya 700'den fazla eser başvurusu yapıldı. Fakat aranan özellikte bir eser bulunamadı.
- Eserler incelenirken daha önce yazdığı şiirlerle millî duyguları coşkuyla dile getiren Mehmet Âkif (Ersoy) Bey'in yarışmaya katılmadığı görüldü. Bu şairin para ödülünü almak istememesi nedeniyle yarışmaya katılmadığı anlaşıldı.
- Mehmet Âkif, para ödülünün verilmemesi şartıyla şiiri yazabileceğini ifade etti. Bunun üzerine Hamdullah Suphi Bey ödülü kaldırdı ve millî marş yazma görevini ona verdi.
- **Mehmet Âkif**, hemen çalışmalara başlamış ve Ankara'daki **Tacettin Dergâhı**'nda kısa bir süre içinde büyük bir heyecanla **millî marşın yazımını** tamamlamıştır.
- İstiklal Marşı, 12 Mart 1921'de **millî marş** olarak kabul edildi.
- 1930 yılında **Osman Zeki Üngör** tarafından bestelendi.
- İstiklal Marşı, Türk milletine ve ordusuna büyük bir moral kaynağı olmuştur.

MOSKOVA ANTLAŞMASI (16 MART 1921)

- Çarlık Rusya'sı 1917'de **Bolşevik İhtilali**'yle I. Dünya Savaşı'ndan çekilmişti. Bunun sonucunda yeni Rus yönetimi kendisinin de içinde yer aldığı İtilaf Devletleri'yle I. Dünya Savaşı sırasında yapılan gizli paylaşma antlaşmalarını kamuoyuna açıkladı.
- Rejimi dolayısıyla Avrupa'da dışlanan ve düşmanca bir muamele gören Sovyetler Birliği ile Avrupa ülkelerinin arası iyice bozulmuştu.
- Rusya, Boğazlardan ve güneyden gelebilecek herhangi bir tehlikeye karşı dost bir devleti yanında görmek istiyordu. Bu nedenle İtilaf Devletleri'ne karşı savaştan TBMM Hükümeti'ne siyasi ve ekonomik destek vermeye başlamıştı.
- 16 Mart 1921 tarihinde Moskova Antlaşması imzalandı. Antlaşmanın bazı maddeleri şunlardır:
 - ✓ Taraflardan birinin tanımadığı bir antlaşmayı diğer taraf da tanımayacaktır.
 - ✓ Kars, Ardahan ve Artvin TBMM Hükümeti'ne; Batum Gürcistan'a; Nahcivan Azerbeycan'a bırakılacaktır.
 - ✓ Osmanlı Devleti ile Çarlık Rusya'sı arasında yapılan bütün antlaşmalar geçersiz sayılacaktır.
 - ✓ Sovyetler Birliği Misakı Millî'yi tanıyacak ve kapitülasyonlardan vazgececektir.

Moskova Antlaşması'nın Önemi

- TBMM'nin büyük bir Avrupa devletiyle **uluslararası alanda** imzaladığı **ilk** antlaşmadır.
- Sovyetler Birliği Misakı Millî'yi tanıdı.
- Devletler uluslararası ilişkilerde birlikte hareket edeceklerdi.
- Batum'un Gürcistan'a bırakılması ile Misakı Millî'den **ilk taviz** verildi.

II. İNÖNÜ SAVAŞI (23 MART-1 NİSAN 1921)

- Yunanlar I. İnönü Savaşı'nda aldıkları yenilgiyi telafi etmek, İtilaf Devletleri'nin güvenini kazanmak ve yeniden desteğini almak istiyordu. Yunan ordusu düzenli ordunun taarruz gücüne ulaşmasına fırsat vermeden Ankara'ya kadar olan yerleri işgal etmek için saldırıya geçti.
- Yunanlılar 23 Mart'ta Bursa ve Uşak üzerinden saldırıya geçmiş ancak başarılı olamayarak geri çekilmek zorunda kalmışlardır.

Sonuçları

- İngilizler tavırlarını değiştirerek Malta'daki Türk esirlerden 40 kişiyi serbest bıraktı.
- İtalya Anadolu'da işgal ettiği yerleri boşaltmaya başladı.
- İngilizlerin, Yunanlara olan güveni sarsıldı. Bu zafer, ülke içinde sevinçle karşılandı. Orduya ve TBMM'ye olan güven arttı.
- TBMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa, Meclis adına Batı Cephesi komutanlığına çektiği kutlama telgrafında: "Siz orada yalnız düşmanı değil, aynı zamanda Türk Milleti'nin makûs (kötü giden, ters) talihini de yendiniz." diyerek zaferin önemini vurgulamıştır.

ESKİŞEHİR – KÜTAHYA MUHAREBELERİ (10 – 24 TEMMUZ 1921)

- Yunanlar bu savaşla Eskişehir, Afyon ve Kütahya'yı ele geçirerek Ankara'ya ulaşmak, TBMM'yi ortadan kaldırmak ve Sevr'i Türk milletine kabul ettirmek istemiştir.
- 10 Temmuz 1921 tarihinden itibaren Kütahya ve Eskişehir yönünden saldırıya geçen Yunan kuvvetleri 13 Temmuz'da Afyon, 17 Temmuz'da Kütahya ve 19 Temmuz'da Eskişehir'i ele geçirmişlerdir.
- Türk ordusunun başlattığı karşı taarruz başarısız olunca Mustafa Kemal'in emriyle ordu, Sakarya Irmağı'nın doğusuna çekildi.
- Kütahya-Eskişehir Savaşlarında Türk ordusunun Sakarya Irmağı'nın doğusuna çekilmesi mecliste büyük tartışmalara yol açmıştır. Yunanların, Ankara'ya oldukça yaklaşımları meclisin Kayseri'ye taşınmasını gündeme getirmiştir.

- Mustafa Kemal'in savaşın sorumluluğunu alarak ordunun başına geçmesi için meclise yasa teklifi verilmiştir.
- Gerçekleşen bu yenilgi dış politikayı da etkilemiş ve İtalya Anadolu'daki kuvvetlerini geri çekmekten vazgeçmiştir.
- TBMM Hükûmeti ile anlaşma zemini arayan Fransa, ikili görüşmeleri erteleme kararı almıştır.

MAARİF KONGRESİ (15-21 TEMMUZ 1921)

- Kütahya-Eskişehir Savaşları sırasında, Yunanların saldırıya geçtikleri günlerde Mustafa Kemal Ankara'da Maarif Kongresi'nin toplanmasını istedi.
- Bağımsızlık savaşının en buhranlı döneminde Mustafa Kemal'in böyle bir kongreyi toplamak istemesi onun **eğitime, bağımsızlık savaşı kadar önem verdiği** göstermektedir.
- Dönemin Maarif Vekili (Eğitim Bakanı) Hamdullah Suphi Bey, savaş nedeni ile kongreyi erteleme isteğini Mustafa Kemal'e iletmıştır. Mustafa Kemal, Hamdullah Suphi Bey'e şu cevabı vermiştir: "...Hayır, hayır ertelemeyin, cahillikle, ikellikle savaş, düşmanla savaştan daha az önemli değildir. Toplantıya katılacağım..."
- 15 Temmuz 1921'de Mustafa Kemal'in talimatı üzerine Maarif Kongresi, Ankara'da Erkek Öğretmen Okulunda toplandı.
- Kongrede, yeni Türk Devleti'nin takip edeceği millî eğitim politikasına ve bu politikanın nasıl gerçekleştirileceğine dikkat çekilmiştir.
- Günün olağanüstü şartları içinde böyle bir kongrenin gerçekleşmesi Türk Devleti'nin eğitim konusuna büyük önem verdiğini göstermektedir.

BAŞKOMUTANLIK YASASI (5 AĞUSTOS 1921)

- Eskişehir – Kütahya Muharebeleri sonucunda, Türk ordusunun Sakarya'nın doğusuna çekilmesi, TBMM'de Mustafa Kemal'e yönelik tartışmaların başlamasına neden oldu.
- Mustafa Kemal, Meclisin tüm yetkilerinin üç aylık bir süre için kendisine verilmesi şartıyla, Başkomutanlığı kabul edeceğini belirtti.
- 5 Ağustos 1921'de Meclis tarafından çıkarılan bir kanunla başkomutanlık yetkisi 3 aylık bir süreyle Mustafa Kemal'e verildi.
- Mustafa Kemal, başkomutanlık yasama yetkisini kullanarak 7-8 Ağustos 1921'de **Tekâlif-i Millîye Emirleri'ni** (Millî Vergi Emirleri) yayımladı.

TEKÂLİF-İ MİLLİYE EMİRLERİ (7 – 8 AĞUSTOS 1921)

- Tekâlif-i Millîye Emirleri'nin bazı maddeleri şunlardır:
 - ✓ Yurtta her ev, birer kat çamaşır, birer çift çorap ve çarık hazırlayıp komisyona verecektir.
 - ✓ Tüccar ve halkın elinde bulunan çamaşırlık bez, kaput bezi, pamuk, yıkanmış ve yıkanmamış yün, tiftik, kalın bez, kösele, demir kundura çivisi, tel çivi, kundura ve saraç ipliği, nal, yular, kaşağı gibi malların parası sonra ödenmek üzere yüzde kırkına el konulacaktır.
 - ✓ Halkın elinde bulunan buğday, saman, un, arpa, fasulye, nohut, şeker, sabun, yağ gibi ürünlerin parası sonra ödenmek üzere yüzde kırkına el konulacaktır.
 - ✓ Taşıtı olanlar, ayda bir kez yüz kilometrelik mesafeye bedelsiz olarak askeri nakliye yapacaktır.
 - ✓ Halkın elinde bulunan, savaşa elverişli bütün silah ve cephane üç gün içinde komisyona verilecektir.
- Tekâlif-i Milliye Emirleri'nin yayınlanması, “**Topyekün Seferberlik**” halinin başlatıldığını gösterir.
- Halktan toplanacak malzemeler için yurdun dört bir yanında Tekâlif-i Millîye komisyonları oluşturulmuştur. Ayrıca emirlerin yerine getirilmesinde yaşanabilecek hukuki sorunları çözmek için bazı illerde İstiklal Mahkemeleri kurulmuştur.
- Yayımlanan emirler karşısında Türk milleti, maddi ve manevi bütün kaynaklarını ordu için seferber etmiştir.
- Halkın, ordusuna yaptığı destek sadece Sakarya Savaşı ile sınırlı kalmamış, Millî Mücadele'nin sonuna kadar devam etmiştir.

SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ (23 AĞUSTOS – 12 EYLÜL 1921)

- Yunan ordusu, Kütahya-Eskişehir Savaşlarında elde ettiği başarının verdiği moralde Türk ordusuna kesin darbeyi vurmaya amaçlıyordu. Böylece Ankara'ya ulaşıp TBMM'yi ortadan kaldıracak ve Sevr'i Türk milletine kabul ettirmiş olacaktı.
- Sakarya Irmağı'nın doğusuna geçen Yunan ordusunun saldırısı ile 23 Ağustos 1921 tarihinde Sakarya Meydan Savaşı başladı.
- Başkomutan Mustafa Kemal Paşa; “**Hatt-ı müdafaa yoktur, Sath-ı müdafaa (alan, yüzey savunması) vardır. O sath bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı, vatandaşın kanı ile ıslanmadıkça terk olunamaz.**” emrini vererek savaşın planını açıklamıştır.
- Türk ordusu 10 Eylül 1921'de genel taarruza geçti. Yunan ordusu yenildi ve ağır kayıplar vererek geri çekilmek zorunda kaldı.
- 22 gün 22 gece süren Sakarya Meydan Savaşı, 13 Eylül 1921 tarihinde Türk ordusunun zaferi ile sona erdi. Bu yenilgi üzerine Yunanlar, Batı Anadolu'da savunma hatları oluşturmaya başladı.

Sakarya Zaferi'nin Sonuçları

- 1683 II. Viyana Kuşatması'ndan beri Avrupalılar karşısındaki geri çekiliş süreci sona erdi.
- Yunan ordusu ağır kayıplar vererek taarruz gücünü kaybetti.
- Halkın orduya güveni ve savaşın kazanılacağına olan inancı arttı.
- Kütahya-Eskişehir Savaşlarının olumsuz etkileri ortadan kalktı.
- Mustafa Kemal Paşa'ya **gazilik** unvanı ve **mareşallik** rütbesi verildi.
- TBMM'nin uluslararası alanda saygınlığı arttı.
- Kafkas Cumhuriyetleriyle (Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan) TBMM arasında 13 Ekim 1921'de **Kars Antlaşması** imzalandı.
- Fransa'yla TBMM arasında 20 Ekim 1921'de **Ankara Antlaşması** imzalandı.
- İtilaf Devletleri TBMM'ye barış önerisinde bulundu. Ancak Sevr tekrar gündeme getirildiği için bu öneri kabul edilmedi.
- İtalyanlar Anadolu'da işgal ettikleri yerlerden tamamen çekildi.
- İngilizler ile esir değişimi antlaşması yapıldı.

KARS ANTLAŞMASI (13 EKİM 1921)

- Kafkas Cumhuriyetleriyle (Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan) TBMM arasında 13 Ekim 1921'de imzalandı.
- Antlaşmada yer alan bazı maddeler şunlardır;
 - ✓ İstanbul'un güvenliği sağlanırsa Boğazlar ticarete açılacak.
 - ✓ Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan Cumhuriyetleri, Türkiye'nin tanımadığı bir antlaşmayı tanımayacak.
 - ✓ Nahcivan bölgesine özerklik verilecek.
 - ✓ Taraflar arasında ticaret, gümrük, sağlık, güvenlik gibi konularda iş birliği yapılacaktır.

Kars Antlaşması'nın Önemi

- Türkiye'nin doğu sınırı kesin şeklini aldı.
- Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan Sevr Antlaşması'nın geçersiz olduğunu kabul etti.

ANKARA ANTLAŞMASI (20 EKİM 1921)

- 20 Ekim 1921 tarihinde Fransa ile TBMM Hükûmeti arasında Ankara Antlaşması imzalanmıştır.
- Bu antlaşmaya göre;
 - ✓ Taraflar arasındaki savaş durumu sona erecek.
 - ✓ Savaş esirleri karşılıklı olarak serbest bırakılacak.
 - ✓ Nusaybin, Cizre ve Kilis Türkiye’de kalacak, iki ay içinde Türk ordusu bu hattın kuzeyine, Fransız kuvvetleri ise güneyine çekilecek.
 - ✓ İskenderun (Hatay) için özel bir yönetim oluşturulacak, resmi dil Türkçe olacak, Türk kültürünün geliştirilmesi amacıyla her türlü kolaylık sağlanacak.

Ankara Antlaşması’nın Önemi

- Hatay hariç Türkiye’nin güney sınırı çizildi.
- TBMM ilk kez bir İtilaf devleti tarafından tanındı.
- Bu antlaşma, İtilaf Devletleri’nin arasındaki anlaşmazlığın giderek artmasına ve Sevr’i gerçekleştirme arzu ve heyecanlarının giderek azalmasına neden oldu.
- Bu cephedeki askeri imkânlar Batı Cephesi’ne sevk edildi.

BÜYÜK TAARRUZ VE BAŞKOMUTANLIK MEYDAN SAVAŞI (26-30 AĞUSTOS 1922)

- Taarruz hazırlıklarının büyük bir gizlilik içinde tamamlanmasından sonra Mustafa Kemal, taarruz emrini verdi. 26 Ağustos 1922 tarihinde sabah saat 05.30’da Türk topçusunun ateşi ile Büyük Taarruz başladı. 27 Ağustos’ta Afyon düşman işgalinden kurtarıldı.
- 30 Ağustos 1922’de Dumlupınar’ın kuzeyinde Başkomutan Mustafa Kemal Paşa’nın idare ettiği Başkomutanlık Meydan Savaşı’nda Yunan ordusunun esas kuvvetleri yok edildi ve birçok Yunan askeri esir alındı. Yunan orduları Başkomutanı General Trikupis de esir alınanlar arasındaydı.
- Yunanların tekrar toparlanmasını engellemek için Mustafa Kemal Paşa, 1 Eylül 1922 tarihinde şu emri verdi: “Ordular ilk hedefiniz Akdeniz’dir, ileri!”
- Batı Anadolu’dan İzmir’e doğru geri çekilen Yunan ordusuna karşı, taarruza devam eden Türk ordusu 1 Eylül’de Uşak’ı, 2 Eylül’de Eskişehir’i, 6 Eylül’de Balıkesir’i, 8 Eylül’de Manisa’yı Yunan işgalinden kurtardı. 9 Eylül 1922’de Türk ordusu İzmir’e girdi. 10 Eylül’de Bursa işgalden kurtarıldı. 18 Eylül 1922’de Yunan ordusuna son darbe vuruldu ve Batı Anadolu tamamen Yunanlardan temizlendi.
- Büyük Taarruz, Türk ordusunun zaferiyle sonuçlandı ve Türk halkı bu zaferi yurdun çeşitli yerlerinde sevinç gösterileriyle kutladı.
- Batı Cephesi kapandı ve Millî Mücadele’nin askeri safhası sona erdi.

MUDANYA ATEŞKES ANTLAŞMASI (11 EKİM 1922)

- Büyük Taarruz'un başarıyla sonuçlanması ve Batı Anadolu'nun Yunan işgalinden kurtarılmasından sonra Türk ordusu, Marmara kıyılarına ulaşmıştı.
- Doğu Trakya bölgesi hala Yunan işgali altındaydı. İstanbul ve Boğazlarda ise İngiliz işgali devam ediyordu.
- İngilizler, Türklerin İstanbul ve Boğazlar üzerine bir askeri harekâta girişebileceklerinden endişe duymaktaydı. Bu nedenle İtilaf Devletleri, 23 Eylül 1922'de TBMM'ye ateşkes önerisinde bulundu.
- 3 Ekim 1922 tarihinde Mudanya'da ateşkes görüşmeleri başladı. Görüşmelerde Türkiye'yi İsmet Paşa, İngiltere'yi General Harrington (Herington), Fransa'yı General Charpy (Şarpi), İtalya'yı General Monbelli (Monbeli) temsil etti. Yunanistan temsilcisi General Mazarakis, Mudanya'ya geldiği gemiden karaya çıkmayarak görüşlerini yazılı olarak bildirmiştir.
- Çetin pazarlıklar ve tartışmaların ardından 11 Ekim 1922 tarihinde Mudanya Ateşkes Antlaşması imzalandı. Antlaşmaya göre;
 - ✓ Türk ve Yunan kuvvetleri arasındaki silahlı çatışmalar sona erecektir.
 - ✓ Yunanlar Doğu Trakya'yı Meriç Nehri sınır olmak üzere, antlaşmanın yürürlüğe girmesini izleyen 15 gün içinde boşaltacaktır.
 - ✓ İstanbul ve Boğazlar TBMM Hükümeti'ne bırakılacaktır.
 - ✓ Barış antlaşması yapıncaya kadar, İtilaf Devletleri Boğazlarda kalabilecektir.
 - ✓ Doğu Trakya'nın güvenliğini sağlamak için 8000 Türk jandarma birliği görevlendirilecektir.
 - ✓ Türk ordusu barış antlaşması imzalanıncaya kadar Çanakkale ve Kocaeli bölgesinde belirlenen çizgide kalacaktır.

Mudanya Ateşkes Antlaşması Önemi

- Mudanya Ateşkes Antlaşması'yla Millî Mücadele'nin askeri safhası sona erdi, diplomatik safhası başladı.
- Doğu Trakya, İstanbul ve Boğazlar savaş yapılmadan işgalden kurtarıldı.
- Boğazların ve İstanbul'un yönetiminin TBMM'ye devredilmesiyle Osmanlı Devleti hukuken yok sayıldı.
- Yunanların Anadolu'daki işgallerinin başarısızlıkla sonuçlanması İngiltere'de Lloyd George (Loyd Corc) Hükümeti'nin istifasına yol açtı.

LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASI (24 TEMMUZ 1923)

- İtilaf Devletleri ile kalıcı bir barışın sağlanması için yapılacak görüşmelere gelmişti. İtilaf Devletleri Lozan'da toplanacak barış konferansına 28 Ekim 1922'de İstanbul Hükûmeti ve TBMM'yi birlikte davet ettiler. Amaçları iki Türk tarafı arasındaki görüş ayrılıklarından yararlanarak siyasi çıkar elde etmektir. TBMM, **1 Kasım 1922'de saltanatı kaldırarak** İtilaf Devletleri'nin bu oyununu bozmuştur.
- Lozan Konferansı'nda Türkiye'yi Dışişleri Bakanı İsmet Paşa başkanlığında bir heyet temsil edecekti.
- TBMM, Lozan'a gidecek heyetten **kapitülasyonlar** ve **Ermeni Devleti'nin kurulması** konusunda **kesinlikle taviz verilmemesini** istedi.
- Lozan Konferansı 20 Kasım 1922'de açıldı. Konferansın toplanmasında İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya etkili olmuştu.
- Konferanstaki bütün görüşmelerde yer alan devletler TBMM, Yunanistan, Romanya, Yugoslavya ve ABD'dir.
- Sovyetler Birliği ve Bulgaristan ise Boğazlarla ilgili konularda görüşmelere çağrıldı.
- Türk tarafının iyi niyetli bütün girişimlerine rağmen birçok konuda uzlaşma sağlanamadı ve konferans 4 Şubat 1923 tarihinde dağıldı.
- 23 Nisan 1923'te Lozan Konferansı yeniden toplandı, üç ay kadar süren görüşmelerin sonunda uzlaşmaya varıldı ve **24 Temmuz 1923'te Lozan Barış Antlaşması imzalandı**. TBMM ise bu antlaşmayı 23 Ağustos 1923 tarihinde onayladı.

Lozan Barış Antlaşması'nın maddeleri şunlardır:

Maddeler	Lozan Barış Antlaşması
Sınırlar	Yunanistan Sınırı: Meriç Nehri sınır olarak kabul edildi. Doğu Trakya Türklere, Batı Trakya ise Yunanlara bırakıldı. Adalar: Gökçeada ve Bozcaada Türkiye'ye, diğer Ege adaları Yunanistan'a, On İki Ada ise İtalya'ya bırakıldı. Suriye Sınırı: 20 Ekim 1921'de Fransızlarla imzalanan Ankara Antlaşması'ndaki şartlar aynen kabul edildi. Irak Sınırı: Bir anlaşma sağlanamadı. Bu anlaşmazlıkların Türkiye ile İngiltere arasında barıştan sonraki 9 ay içerisinde yapılacak ikili görüşmelerle çözülmesi kararı alındı.
Boğazlar	Boğazların yönetimi, başkanı Türk olan uluslararası bir komisyona verilecektir. Boğazların her iki yakası askerden arındırılacaktır. Barış zamanında Boğazlardan ticari gemilerin geçişi serbest olacaktır.
Kapitülasyonlar	Kesin olarak kaldırılmasına karar verildi.

Azınlıklar	Bütün azınlıklar Türk vatandaşı kabul edilecektir. İstanbul'daki Rumlar ile Batı Trakya'daki Türkler hariç, Türkiye'deki Rumlarla Yunanistan'daki Türkler yer değiştirecektir.
Savaş Tazminatı	Yunanistan Türkiye'ye savaş tazminatı ödemeyecek, bunun karşılığı olarak Karaağaç'ı Türkiye'ye verecektir.
Osmanlı Borçları	Düyun-u Umumiye İdaresi kaldırıldı. Osmanlı borçları, Osmanlı Devleti'nin yıkılmasıyla ortaya çıkan yeni devletler ve Türkiye arasında paylaştırılacaktır. Borçların altın yerine kâğıt para ve Fransız frangıyla ödenmesi kararlaştırılmıştır.
Rum Patrikhanesi	Patrikhane'nin ekümenik (evrensel) özelliği olamayacak ve siyasi yetkileri kaldırılacaktır. Patrikhane'nin İstanbul'da kalması kararlaştırıldı. Ayrıca Patrik seçiminde Türkiye'nin etkisi olacaktır.

Lozan Barış Antlaşması'nın Önemi

- Yeni Türk Devleti'nin bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü tüm dünya devletleri tarafından tanındı.
- Misak-ı Millî sınırları büyük ölçüde gerçekleştirildi.
- Osmanlı Devleti'nin artık resmen sona erdiği belgelendi.
- Devletlerarası eşitlik ilkesine göre hazırlanması ve emperyalizme karşı başarılı olması yönüyle sömürge halindeki uluslara örnek olmuştur.
- Geçerliliğini günümüze kadar koruyan uluslararası bir antlaşmadır.
- Dünya Savaşı'nı bitiren son antlaşmadır.

Uygulama

Aşağıdaki bilgileri dikkate alarak soruları cevaplayınız.

Yeni Türk Devleti'nin ilk Anayasası (Teşkilat-ı Esasiye Kanunu) kabul edilmiştir.

1

Batı Cephesi Komutanı Albay İsmet Bey'in rütbesi generalliğe yükseltilmiştir.

2

İtilaf Devletleri Londra Konferansı'nı toplamıştır.

3

Ethem İsyanı bastırılmıştır.

4

Yunanlar Türk milletine Sevr'i zorla kabul ettirmek istemişlerdir

5

Afganistan ile Dostluk Antlaşması, Sovyet Rusya ile Moskova Antlaşması imzalanmıştır.

6

Türk milletinin TBMM'ye ve düzenli orduya olan güveni artmıştır

7

12 Mart 1921'de İstiklal Marşı kabul edilmiştir.

8

Yunanlar, Ankara'yı ele geçirip TBMM'yi dağıtmak ve Millî Mücadele'yi engellemek istemişlerdir.

9

I. İnönü Savaşı'nın sebepleri nelerdir? Numaralarını yazınız.

.....

I. İnönü Savaşı'nın ulusal sonuçları nelerdir? Numaralarını yazınız.

.....

I. İnönü Savaşı'nın uluslararası sonuçları nelerdir? Numaralarını yazınız.

.....

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

1. Doğu ve Güney Cephelerinin kapanmasını sağlayan antlaşmalar hangi seçenekte doğru verilmiştir?

- A) Lozan - Mudanya
- B) Gümrü - Mudanya
- C) Gümrü - Lozan
- D) Gümrü - Ankara
- E) Moskova - Mudanya

2. Tekalif-i Millîye Emirleri'nin çıkarılma amacı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Borçları ödemek
- B) Kuvay-ı Millîye'nin kurulmasını sağlamak
- C) Kongrelerin toplanmasını sağlamak
- D) Ayaklanmaları önlemek
- E) Ordunun ihtiyaçlarını karşılamak

3. Meclis'in Kayseri'ye taşınması tartışmaları hangi gelişmeden sonra yaşanmıştır?

- A) I. İnönü Muharebesi
- B) II. İnönü Muharebesi
- C) Kütahya-Eskişehir Muharebeleri
- D) Sakarya Meydan Muharebesi
- E) Büyük Taarruz

4. Millî Mücadele Dönemi'nde Doğu Cephesi komutanı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kazım Karabekir
- B) İsmet İnönü
- C) Enver Paşa
- D) Rauf Orbay
- E) Fethi Okyar

5. Ermeni Hükûmetinin Sevr Antlaşması'nın geçersizliğini kabul ettiği antlaşma aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Moskova Antlaşması
- B) Gümrü Antlaşması
- C) Lozan Antlaşması
- D) Kars Antlaşması
- E) Ankara Antlaşması

CEVAP ANAHTARI

1)D 2)E 3)C 4)A 5)B

ATATÜRK İLKELERİ

1. Cumhuriyetçilik

- Atatürkçü düşünce sisteminin dayanağı olan en temel ilke cumhuriyetçiliktir.
- Cumhuriyet, milletin egemenliğini kendi elinde tuttuğu bir devlet şeklidir.
- Cumhuriyet'te egemenlik; kişi, zümre, sınıf gibi toplumun bir kısmına değil tüm halka aittir.
- Cumhuriyet yönetiminin esası; halkın ülke yönetiminde kendisini temsil edecek devlet başkanını, yöneticileri ve temsilcileri, anayasada belirlenen sürelerde, seçim yoluyla işbaşına getirmesidir.
- Cumhuriyet düşüncesinin temel felsefesi, millî egemenlik anlayışıdır.
- 23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılmasıyla cumhuriyet yönetimine doğru giden süreç hızlanmıştır.
- 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilanı ile yeni Türkiye Devleti resmî olarak, millî egemenliğe dayalı bir yönetime kavuşmuştur.
- Demokrasinin gerçekleştirebileceği en ideal sistem cumhuriyet yönetimidir.
- Atatürk, cumhuriyet düşüncesini: "Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir." sözü ile özetlemiştir. Atatürk'e göre cumhuriyet Türk milletinin tabiatına en uygun yönetim şeklidir. Bu sebeple Atatürk, kurulan cumhuriyeti Türk milletine mal etmiştir.

Cumhuriyetçilik İlkesi Doğrultusunda Yapılan İnkılâplar

- ✓ TBMM'nin açılması
- ✓ 1921 ve 1924 Anayasalarının hazırlanması
- ✓ Saltanatın kaldırılması
- ✓ Cumhuriyetin ilan edilmesi
- ✓ Halifeliğin kaldırılması
- ✓ Ordunun siyasetten ayrılması
- ✓ Siyasi partilerin kurulması
- ✓ Kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi
- ✓ İki dereceli seçim sisteminden tek dereceli seçim sistemine geçilmesi

2. Milliyetçilik

- İnsanların beraber yaşama isteği yaratılışlarından kaynaklanan bir bilinç olarak ortaya çıkmıştır.
- Bireyden aileye, aileden cemiyete ve cemiyetten millete kadar uzanan bir duygu bağı bulunur.
- Milliyetçilik kavramının temelini millet oluşturur.
- Atatürk, milleti “Zengin hatıra mirasına sahip bulunan, beraber yaşamak konusunda ortak arzu ve istekte samimi olan insanların birleşmesinden meydana gelen cemiyettir.” şeklinde tanımlamıştır.
- Mustafa Kemal’e göre dini, dili ne olursa olsun kendini Türk sayan ve Türk olarak yaşayan herkes Türk’tür. Atatürk bunu “Ne Mutlu Türküm Diyene” sözüyle belirtmiştir.
- Türk milliyetçiliği, Millî Mücadele’nin doğuşunda ve başarıya ulaşmasında etkili olmuştur.
- Kurulan yeni devlet Türk halkına dayanan millî bir devlettir.
- Atatürk milliyetçiliği ayrıştırıcı değil, bütünleştiricidir.
- Milliyetçilik, kendilerini aynı milletin üyesi sayan insanların bir arada, aynı sınırlar içinde bağımsız bir hayat sürme ve birlikte yaşadıkları toplumu ve onun değerlerini yüceltme istek ve arzusudur.
- Atatürk milliyetçiliğine göre Türk vatandaşları her şeyden önce kendi milletinin varlığı ve çıkarları için çalışacaktır.

Milliyetçilik ilkesi Doğrultusunda Yapılan İnkılâplar

- ✓ TBMM’nin açılması (1920)
- ✓ İstiklal Marşı’nın kabul edilmesi (1921)
- ✓ İzmir İktisat Kongresi’nin toplanması (1923)
- ✓ Kapitulasyonların kaldırılması (1923)
- ✓ Kabotaj Kanunu’nun çıkarılması ile deniz yollarının millileştirilmesi (1926)
- ✓ Yabancı şirketlerin millileştirilmesi (1926)
- ✓ Gümrük Koruma Kanunu’nun çıkarılması (1929)
- ✓ Reji İdaresi (Tütün Tekeli)’nin kaldırılması (1929)
- ✓ Türk Parasını Koruma Kanunu’nun çıkarılması (1930)
- ✓ Türk Tarih Kurumu’nun kurulması (1931)
- ✓ Türk Dil Kurumu’nun kurulması (1932)

3. Halkçılık

- Aynı ülkede yaşayan, aynı kültürel özellikleri paylaşan, aynı uyruktaki insan topluluğuna halk adı verilir.
- Atatürkçü düşüncede halkçılık, herkesin kanun önünde eşitliğine, hiçbir kişi ya da gruba ayrıcalık tanınmamasına denir.
- Halkçılık ilkesi, millî iradeyi ve millî egemenliği esas alan Atatürkçü düşüncenin doğal bir sonucudur.
- Halkçılık; halk devleti, halk yönetimi, halkın kendi geleceğine egemen olması, kısaca siyasi demokrasidir.
- Halkçılık, Türk toplumunun vatani ve milletiyle bölünmez bir bütün olduğunu kabul eden görüşten kaynaklanmaktadır.
- Halkçılık ilkesi; Cumhuriyetçiliğin ve Milliyetçiliğin ortak bir sonucudur.
- Halkçılık ilkesi halkın elbirliği ile ilerlemesi ve kalkınmasını da hedefler.
- Halkçılık ilkesi, Devletçilik ilkesinin uygulanmasını zorunlu kılmıştır. Devlet “sosyal devlet anlayışına” uygun olarak yatırımlarda bulunur.

Halkçılık ilkesi Doğrultusunda Yapılan İnkılâplar

- ✓ Saltanatın kaldırılması (1922)
- ✓ Cumhuriyetin ilanı (1923)
- ✓ Aşar vergisinin kaldırılması (1925)
- ✓ Medeni Kanun’un Kabulü (1926)
- ✓ Teşvik-i Sanayi Kanunu’nun Kabulü (1926)
- ✓ Okuma yazma seferberliğinin başlatılması (1928) ve Millet Mekteplerinin açılması
- ✓ İlköğretimin ücretsiz ve zorunlu olması
- ✓ Gelire göre vergi alınması
- ✓ Soyadı Kanunu’nun kabul edilmesi (1934)
- ✓ Kadınlara, yönetime katılma hakkı tanınması (1930 – 1934)
- ✓ Azınlıkların Türk vatandaşı sayılarak ayrıcalıklarının sona erdirilmesi (1923)
- ✓ Devlet yatırımlarının ve sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması
- ✓ Vatandaşların tüm devlet hizmetlerinden faydalanmasında eşitlik sağlanması

4. Devletçilik

- Devletçilik, Türkiye’de daha çok sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınmada izlenecek yöntemi belirleyen bir ilkedir.
- Millî Mücadele’nin kazanılması ve cumhuriyetin ilanından sonra ülkenin hızlı bir şekilde kalkınması için özellikle ekonomik alanda özel sektörün yapamayacağı büyük yatırımları devletin üzerine alması esasına dayanır.
- Devletçilik ilkesinin temel amacı ülke ekonomisini millî bir yapıya kavuşturarak güçlendirmek, Türk milletinin refahını yükselterek çağdaş milletler arasında yer almasını sağlamak ve sosyal adaleti sağlayacak yöntemler uygulamaktır.
- Atatürk’ün devletçilik anlayışı herhangi bir ekonomik görüşe (liberalizm, sosyalizm vb.) bağlı değildir. O, devletçiliğin Türkiye’nin ihtiyaçlarından doğduğunu, Türkiye’ye özgü bir sistem olduğunu söylemektedir.
- Atatürkçü düşüncede devletçilik ilkesi, bireysel faaliyetleri yani özel sektör çalışmalarını yok saymayan ılımlı bir devletçilik anlayışıdır.
- Devletçilik ilkesi Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş yıllarında ekonomik alanda kalkınmayı, sanayileşmeyi, millî gelirin artmasını ve sosyal adaleti sağlamıştır.
- Devletçilik, planlı ekonomiyi gerekli hale getirmiştir.
- Devlet eliyle önemli yatırımlar yapılmıştır.
- Ekonomik kalkınmada bölgeler arası farklılığın giderilmesini sağlamıştır.
- Cumhuriyetin ilk yıllarında sanayileşme özel sektöre bırakılmıştı. Ancak; sermayesizlik nedeni ile özel sektörün sanayileşmeyi gerçekleştiremediği görüldü.
- 1933’te I. Beş Yıllık Kalkınma Planı ile devlet de ekonomik hayatın içine girdi; ekonomide devletçiliğe geçildi.
- 1933–1939 yılları arasında hızlı bir devletçilik ve kalkınma planı uygulanmıştır.
- Devletçilik ilkesiyle Türkiye’de toplumsal kalkınma hamlesi başlatılmıştır. Demir-çelik, dokuma, şeker fabrikaları gibi büyük yatırımlar devlet eliyle yapılmıştır.

Devletçilik İlkesi ile İlgili Yapılan İnkılâplar

- ✓ Kabotaj Kanunu kabul edildi (1926)
- ✓ Teşvik-i Sanayi Kanunu (1927)
- ✓ Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın yapılması (1933)
- ✓ Merkez Bankası’nın kurulması
- ✓ Devlet eli ile Sümerbank gibi fabrikaların açılması
- ✓ Birçok bankanın ve şirketin kurulması (Maden Tetkik Arama Enstitüsü, Etibank ve Kamu İktisadi Teşebbüsleri gibi)
- ✓ Devlet Demir Yolları’nın kurulması
- ✓ Devlet Üretme Çiftliklerinin kurulması

5. Laiklik

- Laiklik, genel anlamda din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması, dini inanç ve kanaatlerin devlet yönetiminden ayrı tutulmasıdır.
- Dar anlamıyla laiklik ise devletin her türlü din, inanç ve mezhepler karşısında tarafsız kalması, çeşitli din ve inanca mensup insanlar arasında ayırım yapmamasıdır.
- Laiklik ilkesiyle vatandaşların din ve inanç özgürlüğü garanti altına alınmıştır. Böylece millî birlik ve beraberliğin güçlendirilmesine ve toplumsal barışa katkı sağlamıştır.
- Laiklikte dini otorite ve kurallar devlet işlerinden ayrı tutulmuştur.
- Türkiye Cumhuriyeti Devleti, din işlerini ve hizmetlerini düzenlemek, halkın din hizmetlerinden daha iyi yararlanmasını sağlamak için tedbirler almaktadır. Bunun nedeni halkı birtakım zararlı dini akımlardan korumak ve din istismarının önüne geçmektir.
- Birlik ve beraberliğin sağlanmasında, toplumsal kaynaşmanın gerçekleşmesinde rol oynayan temel unsurlardan biridir.
- Vatandaşların dini inanç ve ibadetlerinde özgür olmaları gerektiğine inanan Atatürk, herkesin vicdanın emrine uymakta serbest olduğunu belirtmektedir.

Laiklik İlkesi İle İlgili Yapılan İnkılâplar

- ✓ Saltanatın kaldırılması (1922)
- ✓ Halifeliğin kaldırılması (1924)
- ✓ Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun çıkarılması (1924)
- ✓ Şer'iyye ve Evkaf Vekaleti'nin kaldırılması (1924)
- ✓ Medreselerin kapatılması (1925)
- ✓ Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun'un kabul edilmesi
- ✓ Tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması (1925)
- ✓ Kılık ve kıyafette yenilik yapılması (1925)
- ✓ Medeni Kanun'un kabul edilmesi (1926)
- ✓ Dinsel unvanların yasaklanması (1934)
- ✓ "Devletin dini İslam'dır" maddesinin anayasadan çıkarılması
- ✓ Milletvekilleri ve Cumhurbaşkanı'nın yemin şeklinin değiştirilmesi
- ✓ 1937'de laiklik ilkesinin 1924 Anayasası'na girmesi

6. İnkılâpçılık

- İnkılâp, bir toplumda ani ve derin siyasal, ekonomik ve sosyal değişiklikler meydana getirilmesine denir.
- İnkılâpçılık ise Atatürk ilkelerinin korunmasını esas alan ve bu esaslara dayanarak, yeni atılımlarla Türk toplumunun ilerlemesini sağlayacak bir ilkedir.
- Bu ilke aklın ve bilimin rehberliğinde çağın gereklerine uygun olarak sürekli gelişmeyi esas alır.
- Atatürk, yapılan inkılâpları topluma anlatmaya ve halka mal etmeye önem veriyordu.
- Atatürkçü düşünce sisteminin bir dogma olmadığını, sürekli yeniliklere, değişim ve gelişmelere açık olduğunu ifade eden inkılâpçılık ilkesinde, dinamizm ve canlılık esastır.
- Zor şartlar altında yapılan inkılâpları korumak ve bunların kötüye kullanılmasını önlemek amacını taşır.
- İnkılâpçılık ilkesi, çeşitli özellikleriyle sadece Türk halkı için millî bir değer olarak kalmamıştır. Bağımsızlık özlemi çeken mazlum milletlere örnek olmuş ve evrensel bir nitelik kazanmıştır.
- Çağdaşlaşma ve Batılılaşma, inkılâpçılığın bütünüleyici ilkesidir.

ATATÜRK İLKE ve İNKILÂPLARINI OLUŞTURAN TEMEL ESASLAR

- Atatürk ilke ve inkılâplarını oluşturan temel esaslar, Atatürk'ün düşüncelerini içine alan ve temelleri Atatürk tarafından atılan siyaset, eğitim, ekonomi, sosyal hayat ve diğer alanlarla ilgili görüşleridir.
- Devletin rejimi ve rejimin işleyişine yönelik temel kurallar da bu esaslara göre düzenlenmiştir.
- Atatürk, **aklın ve bilimin ışığında** bugünün olduğu kadar geleceğin ihtiyaçlarına da cevap veren, kendini sürekli yenileyen bir çağdaşlaşma modeli ortaya koymuştur.
- Bu model, **Türk halkının ihtiyaçlarından doğmuş** olup **millî** ve **evrensel** esaslara dayanır. Çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkmayı hedefler.
- **Millî Tarih Bilinci:** Tarih milletlerin hafızasıdır. Geleceğe güvenle bakabilmenin yolu, geçmişi doğru ve yanlışlarıyla öğrenmekten geçer. Toplamlar millî tarihlerindeki başarılarıyla övünürler, hatalarından ise ders çıkarırlar. Bu şekilde güçlenen millî bilinç ve benlik milletin geleceğini aydınlatır.
- **Bağımsızlık ve Özgürlük:** Mustafa Kemal Millî Mücadele'yi başlatırken "Hürriyet ve istiklal benim karakterimdir." sözüyle bağımsızlığa ve özgürlüğe verdiği önemi göstermektedir. Vatanın bağımsızlığı ve milletin geleceğinin tehlikeye girdiği bir ortamda Mustafa Kemal, Türk milletini yeniden ayağa kaldırmak için

bir özgürlük ve bağımsızlık mücadelesi başlatmıştır. Büyük zorluklarla ve engellerle başlatılan bu mücadelede Türk halkının gücünü ve desteğini arkasına alarak bir yandan düşmanla mücadele edilirken diğer yandan egemenliğin millete verildiği özgür ve bağımsız bir Türk Devleti'nin temelleri atılmıştır. Cumhuriyetin ilanı ve yapılan inkılaplarla Türk milletinin çağdaş uygarlık seviyesinin üzerine çıkarılması için önemli çalışmalar yapılmıştır.

- **Millî Egemenlik:** Millî egemenlik, egemenliğin millete ait olması, milletin kendi geleceği konusunda kendisinin karar vermesine denir. Yeni Türk Devleti'nin temel dayanağı ve yapıcı gücüdür. Milletin maddi ve manevi gücüne, vatanına, tarihine, mazisine ve geleceğine sahip çıkması ve özgürce kararlar almasıdır. Millî egemenlik ilkesi devletin anayasasının ve Türkiye Cumhuriyeti'nin temelidir.
- **Millî Kültür ve Millî Kültürün Geliştirilmesi:** Millî kültür bir millete kimlik kazandıran, onu diğer milletlerden ayıran tarih boyunca oluşturduğu ve günümüze kadar getirdiği maddi ve manevi değerler bütünüdür. Kökenlerini millî tarihten alarak toplumların milletleşmesini ve bütünleşmesini sağlar. Millî kültürün yaşatılması, kuşaktan kuşağa aktarılması ve davranış haline getirilmesiyle mümkündür. Çünkü kültür yaşayarak öğrenilir. Atatürk, ailelerin çocuklarını yetiştirirken Türk örf ve adetlerini iyi öğretmeleri gerektiğine dikkat çekmiştir. Kültürün öğrenilmesinde eğitimin büyük önemi vardır. Atatürk, Türk milletinin birlik ve beraberliğindeki gücü, millî kültürün zenginliğine bağlamıştır. Çağın gereklerine uygun, millî bir eğitimin gerekliliği üzerinde durmuştur.
- **Çağdaşlaşma:** Atatürk, Türk milletine çağdaş uygarlık düzeyine erişmeyi hatta bu düzeyin üzerine çıkmayı hedef olarak göstermiştir. Çünkü o, Türk toplumunda çağdaşlaşmayı, her şeyden önce bir “yaşam davası”, bir “var olma mücadelesi” kabul ediyordu. Atatürk “Büyük davamız en uygar ve en refaha kavuşmuş millet olarak varlığımızı yükseltmektir.” diyor ve bu konuyu “Türk milletinin dinamik ideali” olarak gösteriyordu. Onun içindir ki Atatürk, uygarlık ve çağdaşlaşmayı birçok konuşmasında önemle vurgulamıştır.
- **Millî Birlik ve Beraberlik, Ülke Bütünlüğü:** Millî birlik ve beraberlik, Türk milletinin vataniyle ve milletiyle bölünmez bir bütün olması, içinde hiçbir bölücü, ayırıcı unsura yer vermemesidir. Millî birliğin temelinde Atatürk milliyetçiliği bulunur. Millî birlik ve beraberlik duygusu, millet bilinci etrafında vatandaşları birbirine bağlar. Tasada ve kıvançta bir olmayı öngörür. Bu nedenle milletimizin en büyük güç kaynağı ve varlığının güvencesidir. Aynı ideal etrafında birleşerek aynı değerlere saygı duyarak ortak bir hedefe yürümektir. Aynı zamanda farklılıkları saygıyla karşılamaktır.

Uygulama

Aşağıdaki kelimeleri ya da kelime gruplarını metinde boş bırakılan yerlere yazınız.

saltanat

ikilik

Cumhuriyetçilik

resmen

millî egemenlik

1 Kasım 1922

laik devlet

VI. Mehmet Vahdettin

iki başlılık

rejim

Abdülmecid Efendi

Lozan Barış
Antlaşması

SALTANATIN KALDIRILMASI

İtilaf Devletleri, Lozan barış görüşmelerine TBMM'nin yanında Osmanlı Hükûmetini de davet etti. Böylece Türk tarafını görüş ayrılığına düşürüp aralarında çıkarmayı amaçladılar. Bu duruma fırsat vermeyen TBMM tarafından tarihinde kaldırıldı. Saltanatın kaldırılmasında düşüncesine ters düşmesi de etkili oldu. Saltanatın kaldırılmasının ardından TBMM tarafından onaylandı. Devletteki ortadan kaldırıldı. düzenine geçişin ilk adımı atıldı. Millî egemenlik ilkesinin hayata geçirilmesi yolunda önemli bir adımın atılması ilkesini güçlendirdi. Saltanatın kaldırılmasıyla Osmanlı Devleti sona erdi. Son Osmanlı padişahı İngiliz gemisiyle yurdu terk etti. İngiltere'nin halifelik makamını kullanmasına fırsat vermemek için TBMM tarafından halife seçildi. Ancak saltanatın kaldırılması ile devlet başkanlığı ve tartışmaları başladı.

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

1. Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu'nun kurulması hangi ilke ile alakalı inkılaplardır?

- A) Devletçilik
- B) Halkçılık
- C) Laiklik
- D) Cumhuriyetçilik
- E) Milliyetçilik

- I. Saltanatın kaldırılması
- II. Medeni Kanunun kabulü
- III. Tevhid-i Tedrisat Kanununun kabulü

2. Yukarıda verilen gelişmelerden hangileri doğrudan Cumhuriyetçilik ilkesiyle ilgilidir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve II
- E) I ve III

3. Atatürk'ün "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir, fendir" sözü aşağıdaki ilkelerden hangisiyle doğrudan ilişkilidir?

- A) Laiklik
- B) Devletçilik
- C) Milliyetçilik
- D) Halkçılık
- E) Cumhuriyetçilik

4. Atatürk ilkelerinin korunmasını esas alan ve bu esaslara dayanarak, yeni atılımlarla Türk toplumunun ilerlemesini sağlayacak ilke aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İnkılapçılık
- B) Devletçilik
- C) Milliyetçilik
- D) Halkçılık
- E) Laiklik

5. Türkiye'de daha çok sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınmada izlenecek yöntemi belirleyen ilke aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Laiklik
- B) Halkçılık
- C) Milliyetçilik
- D) İnkılapçılık
- E) Devletçilik

CEVAP ANAHTARI

1)E 2)A 3)A 4)A 5)E

CUMHURİYET (İNKILÂPLAR) DÖNEMİ

SİYASAL ALANDA YAPILAN İNKILÂPLAR

SALTANATIN KALDIRILMASI (1 KASIM 1922)

- ✓ Osmanlı Devleti resmen sona erdi.
- ✓ Millî egemenliğin önündeki en önemli engel kaldırıldı.
- ✓ Ülke yönetimindeki iki başlılık sona erdi.
- ✓ TBMM Türkiye’de tek yasal otorite haline geldi.
- ✓ Laiklik konusunda ilk adım atıldı.
- ✓ İtilaf Devletleri’nin Lozan Konferansı’nda ikilik çıkarmalarına izin verilmedi.

ANKARA’NIN BAŞKENT OLUŞU (13 EKİM 1923)

- 27 Aralık 1919’da Temsil Heyeti’nin Ankara’ya geçmesiyle burası Millî Mücadele’nin merkezi olmuştu.
- 23 Nisan 1920’de Büyük Millet Meclisinin Ankara’da açılmasıyla yeni Türk Devleti’nin temelleri Ankara’da atılmıştı.
- İşgalci güçlere karşı yürütülen bağımsızlık savaşı Ankara’dan yönetilmişti. Bu gelişmeler Ankara’nın fiilen hükûmet merkezi niteliği kazanmasını sağlamıştı.
- Saltanatın kaldırılmasından sonra başkent neresi olacağı tartışmaları başlamıştı. İstanbul’un yeni Türk devletinin başkenti olması stratejik açıdan uygun değildi.
- Ankara’nın başkent seçilmesinde;
 - ✓ Ankara’nın jeopolitik, stratejik ve coğrafi konumu,
 - ✓ Ankara ve çevre halkının Millî Mücadele’ye verdiği destek,
 - ✓ Ankara’da oluşan Kuvâ-yı Millîye ruhu,
 - ✓ İstanbul’un siyasi çevresine karşı duyulan güvensizlik etkili olmuştur.
- Dışişleri Bakanı İsmet (İnönü) Bey ve 14 milletvekili 9 Ekim 1923’te tek maddelik “Türkiye Devleti’nin başkenti Ankara’dır.” şeklinde bir kanun teklifi hazırlayarak meclise sundular.
- Bu kanun teklifinin mecliste 13 Ekim 1923 tarihinde kabul edilmesi ile Ankara, Türkiye’nin başkenti oldu.

CUMHURİYETİN İLANI (29 EKİM 1923)

Cumhuriyetin İlan Edilmesinin Nedenleri

- ✓ TBMM'nin açılması ve millî egemenliğe dayalı bir devletin kurulması
 - ✓ Devletin adı ve rejiminin henüz belirlenmemiş olması
 - ✓ TBMM başkanının devlet ve hükûmet başkanı olması nedeniyle devlet başkanlığı sorununun yaşanması
 - ✓ Meclis hükûmeti sistemi nedeniyle hükûmetin kurulmasında zorluklar yaşanması ve yürütme işlerinin aksaması
 - ✓ 1923 yılı sonbaharında Fethi (Okyar) Bey Hükûmeti'nin istifası ve yeni hükûmetin kurulamaması nedeniyle hükûmet bunalımlarının ortaya çıkması.
- 29 Ekim 1923'te TBMM'de oy birliği ile Cumhuriyet ilan edildi.

Cumhuriyetin İlan Edilmesinin Sonuçları

- ✓ Yeni Türk Devleti'nin rejimi cumhuriyet olarak belirlendi.
- ✓ Devletin adı Türkiye Cumhuriyeti oldu.
- ✓ Cumhurbaşkanlığı makamı oluşturularak devlet başkanlığı sorunu çözüme kavuşturuldu.
- ✓ Meclis hükûmeti sisteminden kabine sistemine geçildi.
- ✓ Başbakanlık makamı oluşturuldu.
- ✓ Mustafa Kemal Paşa Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı seçildi. İlk cumhuriyet hükûmetini kurma görevi ise İsmet (İnönü) Paşa'ya verildi. Fethi (Okyar) Bey de TBMM başkanlığına seçildi.

HALİFELİĞİN KALDIRILMASI (3 MART 1924)

- Hz. Muhammed'in vefatından sonra devlet ve hükûmet işlerini yürütmek amacıyla seçilen idarecilere "Halife" denilmiştir.
- İlk dört halife seçimle belirlenmiş, ancak Emevilerden itibaren halifelik saltanata dönüşmüştür.
- Yavuz Sultan Selim'in 1517 Mısır Seferi'nden sonra Halifelik, Osmanlı padişahlarına geçmiştir.
- I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti bütün Müslümanları İtilaf Devletleri'ne karşı birleştirebilmek için "Kutsal Cihat" ilan etmiş ancak başarılı olamamıştır. Bu çağrı İslam Dünyası'nda destek görmemiş hatta İngilizlerin kışkırtması ile Araplar Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmışlardır.
- 1 Kasım 1922'de saltanat kaldırılırken ortam müsait olmadığından halifelik makamına dokunulmamış, TBMM, Vahdettin'in yerine hanedandan Abdülmecit Efendi'yi halife olarak tayin etmiştir.

- Halife bir süre sonra devlet başkanı gibi davranmaya başladı. Cuma selamlıkları düzenliyor ve yabancı devlet temsilcileriyle iletişim kurmaya çalışıyordu. Bu nedenle halifeliğin kaldırılması konusu mecliste tartışmalara neden olmuştur.
- 3 Mart 1924 tarihinde TBMM’de kabul edilen bir kanunla halifelik kaldırıldı.
- Aynı gün kabul edilen diğer kanunlar ile Şeriye ve Evkâf Vekâleti kaldırıldı. Bu kurumun yerine Diyanet İşleri Başkanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü kurularak başbakanlığa bağlandı. Böylece din işleri siyasetin dışında tutularak laik devlet anlayışının yerleştirilmesi için önemli bir aşama daha kaydedildi.
- Aynı gün çıkarılan bir başka kanunla Erkân-ı Harbiye Vekâleti kaldırılarak Genelkurmay Başkanlığı kuruldu ve ordunun siyasetten ayrı tutulması sağlandı.
- 3 Mart 1924’te Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edilmiş ve öğretim birliğinin sağlanması yolunda önemli bir adım atılmıştır. Aynı gün çıkarılan başka bir kanunla Osmanlı hanedanı yurt dışına sürgün edilmiştir.

Halifeliğin Kaldırılmasının Sonuçları

- ✓ Laikliğe geçişin en önemli aşaması gerçekleştirildi.
- ✓ Saltanatın bir uzantısı olarak görülen halifeliğin kaldırılması devlet merkezindeki iki başlılığın ortadan kaldırılmasını sağladı.
- ✓ İnkılâpların gerçekleştirilmesi için elverişli bir ortam hazırlandı.
- ✓ Milli egemenlik anlayışı pekişti.

HUKUK ALANINDA YAPILAN İNKILAPLAR

- Cumhuriyetin ilanı ve halifeliğin kaldırılmasından sonra 1921 Anayasası’nın değiştirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştı. Millî Mücadele Dönemi’nde çıkarılan bu anayasada temel hak ve ödevlerin yer almaması üzerine yeni bir anayasa yapılması çalışmalarına başlanmıştır.
- II.TBMM tarafından hazırlanan yeni anayasa, 20 Nisan 1924 tarihinde yürürlüğe girdi.
- Bu anayasada da egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu belirtildi.
- Türkiye Devleti’nin yönetim şeklinin cumhuriyet, resmi dilinin Türkçe, başkenti’nin Ankara olduğu yer aldı. Böylece 1924 Anayasası’yla devletin yönetim şekli ve demokratik yapısı güvence altına alınmıştır.
- Toplumun değişen ihtiyaçları ve yapılan inkılaplar doğrultusunda 1924 Anayasası çeşitli değişikliklere uğramış ve 1961 Anayasası’nın kabulüne kadar yürürlükte kalmıştır.

TÜRK MEDENİ KANUNU'NUN KABUL EDİLMESİ (17 ŞUBAT 1926)

- 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde "Mecelle" adı verilen bir medeni kanun hazırlanmıştı. Fakat bu kanun laik bir yapıda değildi. Zaman içinde çeşitli değişiklikler yapılmasına rağmen toplumun ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmıştı.
- Cumhuriyetin ilanıyla demokratik bir devletin ihtiyaçlarına cevap verebilecek yeni bir medeni kanun yapılması ihtiyacı ortaya çıkmıştı. Bu amaçla bir komisyon kurulmuş ve çeşitli Avrupa ülkelerinin medeni kanunları incelenmiştir.
- Türk toplumunun yapısına uyan ve ihtiyaçlarını karşılayacak özellikler taşıyan, laik bir yapıda olan İsviçre Medeni Kanunu'nun alınmasına karar verilmiştir.
- İsviçre Medeni Kanun'u, Avrupa'daki medeni kanunların en yenisi olması, sorunlara pratik çözümler getirmesi, dilinin açık ve anlaşılır olması gibi özelliklerinden dolayı tercih edilmiştir.
- Türkçeye çevrilen ve toplumun ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenen bu kanun, 17 Şubat 1926'da Türk Medeni Kanunu olarak kabul edildi ve 4 Ekim 1926'da yürürlüğe girdi.
- Türk Medeni Kanunu ile;
 - ✓ Tek eşle evlilik kabul edildi ve evliliğe yaş sınırı getirildi.
 - ✓ Evlenmede kadının rızasının alınması zorunlu hale getirildi.
 - ✓ Evlilikte resmi nikâh zorunlu oldu.
 - ✓ Mirastan kadın ve erkeğin eşit pay alması sağlandı.
 - ✓ Mahkemelerde kadın ve erkeğin şahitliği eşit sayıldı.
 - ✓ Kadınlara istediği mesleğe girme hakkı tanındı.
 - ✓ Kadınların boşanma hakkı erkeklerle eşit hale getirildi.
- Medeni Kanun'la kadın-erkek tüm vatandaşların hakları, medeni ülkelerde olduğu gibi güvence altına alındı. Kadınlara sosyal ve ekonomik haklar verildi. Toplumun temelini oluşturan aile kurumunun yasal bir güvence altına alınmasıyla sağlıklı bir toplumun oluşturulması konusunda önemli bir adım atıldı.
- Türk Medeni Kanunu'nun kabulüyle Türkiye'de yaşayan gayrimüslim vatandaşlar, Lozan Antlaşması'yla kendilerine tanınan haklardan vazgeçtiklerini bildirdiler. Bu isteklerinin hükümet tarafından kabul edilmesiyle Avrupa devletlerinin bu konuda iç işlerimize karışmaları engellenmiştir.
- Patrikhane ve konsoloslukların mahkeme kurma yetkileri de sona ermiştir.

Hukuk alanında ayrıca;

- 1925 yılında Ankara'da ülkenin hukukçu ihtiyacını karşılamak amacıyla Ankara Hukuk Mektebi açıldı.
- İtalya'dan 1926'da Ceza Kanunu; İsviçre'den 1926'da Borçlar Kanunu ile

Hukuk Usulü Kanunu ve 1932’de İcra ve İflas Kanunu, Almanya’dan da 1926’da Ticaret Kanunu, 1929’da Ceza Muhakemeleri Usulü ve Deniz Ticaret Kanunları alınarak hukuk sistemi yenilenmiş ve çağdaş hale getirilmiştir.

EĞİTİM VE KÜLTÜR ALANINDA YAPILAN İNKILÂPLAR

- Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde birçok alanda olduğu gibi eğitim alanında da bir gerileme yaşanmıştır. Okullaşma oranı düşük olan ve toplumda okuma yazma bilenlerin sayısının az olduğu Osmanlı eğitim sistemi, toplumun ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktı.
- Eğitim sisteminde birliğin olmadığı Osmanlı Devleti bünyesindeki okullarda farklı dünya görüşünde insanlar yetişmekteydi. Mektepli-medreseli, mektepli-alaylı gibi ayrımlar aydınlar arasında ve ordu içinde ayrılıklara yol açmaktaydı. Bu durum, toplumun ilerlemesi yönünde önemli bir engel oluşturmıştır.
- Azınlıklara ve yabancı devletlere ait bazı okullar ise Osmanlı Devleti’nin dağılmasında etkili olmuşlardır.
- Eğitim konusunda ilk çalışmalar bağımsızlık mücadelesinin yürütüldüğü dönemlerde toplanan Maarif Kongresi’yle başlamıştır.

TEVHİD-İ TEDRİSAT KANUNU (3 MART 1924)

- 3 Mart 1924 tarihinde TBMM’de Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edildi.
- Bu kanuna göre; Türkiye Cumhuriyeti’ndeki bütün okulların eğitim sisteminin düzenlenmesi ve öğretim programlarının hazırlanması Millî Eğitim Bakanlığı’na bırakıldı. Böylece eğitim öğretim birliği sağlanarak eğitim milli, çağdaş ve laik bir hale getirildi.
- Tevhid-i Tedrisat Kanunu’na göre Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 11 Mart 1924 tarihinde medreseler kapatıldı.
- Din görevlisi yetiştirmek amacıyla imam- hatip okulları açıldı ve ilahiyat fakülteleri kuruldu.
- Yabancı okulların ders programlarına Türkçe, Tarih ve Coğrafya gibi kültür dersleri konulmuş ve bu derslerin Türk öğretmenler tarafından okutulması sağlanmıştır.
- Yabancı okulların dini ve siyasi amaçlı öğretimi durdurulmuştur.
- Öğretim programları toplumun ihtiyaçlarına ve çağın gereklerine göre yeniden düzenlendi.
- Okullaşma oranı ve okuma yazma bilenlerin sayısı arttı.
- Dersler bilimsel gelişmelere açık ve uygulamalı hale getirildi.
- Türk milletinin ihtiyaçlarına göre düzenlenen eğitim ve öğretim, millî bir kimlik ve çağdaş bir görünüm kazandı.

HARF İNKILÂBİ (1 KASIM 1928) VE MİLLET MEKTEPLERİNİN AÇILMASI (1 OCAK 1929)

- Türkler, İslamiyet'ten önce Göktürk ve Uygur alfabelerini, İslamiyet'i kabul etmelerinden sonra ise Arap alfabesini kullanmışlardı.
- Arap harfleri Türkçenin ses yapısına uygun değildi.
- Toplumda okuma yazma bilenlerin sayısı azdı.
- Osmanlı Devleti'nde, 19. yüzyılın ortalarından itibaren alfabe değişikliği tartışmaları başlamıştı. II. Meşrutiyet Dönemi'nde ise Türkçülük akımının etkisiyle dilde sadeleşmeye gidilmişti.
- Cumhuriyetin ilanından sonra çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak ve Batı uygarlığına yaklaşmak için Latin alfabesinin incelenmesi kararlaştırıldı. Bu amaçla Millî Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi Bey'in başkanlığında dönemin önde gelen dil ve edebiyat uzmanlarının yer aldığı bir komisyon kuruldu. Aynı yılın ortalarında bir dil encümeni kuruldu. Bu komisyonlar çeşitli alfabeleri inceleyerek bir rapor hazırladı. Raporda Türkçenin ses yapısına en uygun harflerin Latin alfabesinde yer aldığı belirtildi.
- Yaşanan bu gelişmeler üzerine TBMM'de 1 Kasım 1928 tarihinde çıkarılan bir kanun ile Arap alfabesi yerine yeni Türk harfleri kabul edilmiştir. Bu kanunla resmi ve özel kurumlarda yeni Türk harfleri kullanılmaya başlandı. Ders kitapları ve diğer kitapların yeni Türk harfleriyle basılması zorunlu hale getirildi.
- Yeni Türk harflerinin kabul edilmesiyle birlikte ülke genelinde okuma yazma seferberliği başlamıştır. 24 Kasım 1928 tarihinde Millet Mektepleri Talimatnamesi yürürlüğe girdi. Bu talimatnameyle Mustafa Kemal'e başöğretmen unvanı verildi.
- Halkın, yeni Türk harflerini hızlı bir şekilde öğrenmesi amacıyla 1 Ocak 1929'da Millet Mektepleri açıldı. 16-45 yaş arasındaki bütün Türk vatandaşlarına okuma yazma kursları düzenlendi.
- Millet Mekteplerine halk yoğun ilgi gösterdi. Kursların açıldığı ilk yıl bir milyondan fazla kişi kurslara kayıt yaptırmıştır. Bunlardan beş yüz binden fazlası belge almaya hak kazanmıştır.
- Açılan kurslarda, okuma yazma haricinde hesap ve ölçüler, sağlık bilgisi ve vatandaşlık bilgisi gibi dersler de okutulmuştur.
- Yeni Türk harflerinin kabul edilmesi ve Millet Mekteplerinin açılmasıyla kısa bir sürede okuryazar oranı artmıştır.
- Harf inkılabı ile konuşma ve yazı dili arasındaki uyumsuzluklar giderilmiştir. Böylece, millî kültürün ve Türk dilinin daha hızlı gelişmesine önemli katkı sağlanmış ve birçok yeniliğin yapılmasına da temel oluşturulmuştur.

TÜRK TARİH KURUMU'NUN KURULMASI (12 NİSAN 1931)

- Osmanlı Devleti'nde tarih çalışmaları İslam tarihi ve Osmanlı hanedanı ile sınırlı

kalmıştı. İslam öncesi Türk tarihi ve Anadolu uygarlıkları ile ilgili herhangi bir çalışma yapılmamıştır. 19. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nde Avrupa'nın da etkisiyle tarih çalışmaları artış göstermiştir. Ancak millî tarih anlayışı çok geç başlamıştır.

- Avrupalı tarihçiler Türkleri sarı ırka mensup sayıyorlar, yağmacı, istilacı ve barbar bir kavim olarak nitelendiriyorlardı.
- Mustafa Kemal, ders kitaplarında da yer alan Türkler aleyhindeki yanlış, kasıtlı yargıların ve bakış açılarının düzeltilmesini istemiştir.
- Türklerin köklü bir tarihi geçmişe sahip bir millet olduğunu ve medeniyete önemli katkılar sağladığının araştırılması gerektiğini söylemiştir.
- 28 Nisan 1930 tarihinde Mustafa Kemal'in direktifleriyle 16 üyeden oluşan "Türk Tarihini Tetkik Heyeti" oluşturulmuştur. Bu kurul hızla çalışmalara başlamış ve "Türk Tarihinin Ana Hatları" adıyla ilk çalışmayı yayımlamıştır.
- 12 Nisan 1931'de "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti" adıyla yeniden teşkilatlanan kurumun adı 1935 yılında "Türk Tarih Araştırma Kurumu" olarak değiştirilmiş, daha sonra "Türk Tarih Kurumu" olmuştur.
- Türk Tarih Kurumu, Türk ve dünya tarihi ile ilgili bilimsel araştırmalar yapmakta ve kongreler düzenlemektedir. Bu çalışmaların sonuçları ile ilgili birçok yayın yapılmaktadır. Bunlardan biri de adını Mustafa Kemal'in koyduğu "Belleten" dergisidir.

TÜRK DİL KURUMU (12 TEMMUZ 1932)

- Osmanlı Devleti'nde Türkçe, Arapça ve Farsça kelimelerden oluşan Osmanlı Türkçesi kullanılmıştır. Bu dil ağırlıklı olarak edebiyat ve devlet hayatında tercih edilmiştir. Halk daha sade bir Türkçe kullanmıştır. Bu durum ülkede iki dil izleniminin ortaya çıkmasına yol açmıştır.
- Tanzimat Dönemi'nde kurulan "Encümen-i Daniş" kolay anlaşılabilir bir dil kullanarak bilimsel çalışmaların yapılmasına karar vermiştir. II. Meşrutiyet Dönemi'nde ise dilde sadeleşme ve millileşme çalışmaları başlamıştır.
- Cumhuriyet döneminde Mustafa Kemal, millî kültür ve millî tarihin geliştirilmesi için dil çalışmalarına önem vermiştir.
- Dil birliği, ülkede millî birlik ve beraberliğin sağlanmasında son derece etkilidir.
- Mustafa Kemal, bu alanda yapılacak çalışmalarla Türkçe'nin sanat, edebiyat ve bilim dili haline getirilmesini istemiştir.
- Dil alanındaki amaçları gerçekleştirmek için hızlı bir şekilde çalışmalar başlatılmıştır. Önce 1926'da "Dil Heyeti" denilen bir alfabe komisyonu kuruldu. Bu komisyon yeni alfabeyi belirledikten sonra "Yazım Kılavuzu" yayımladı.
- Ayrıca "Türk Söz Kitabı"nı hazırlamaya başladı. 12 Temmuz 1932'de Mustafa Kemal'in talimatıyla "Türk Dilini Tetkik Cemiyeti" kuruldu. Bu kurum 1935'te

“Türk Dil Kurumu” adını aldı.

- Kurumun amacı; Türk dilinin öz güzelliğini ve zenginliğini ortaya çıkarmak, Türkçeyi yabancı dillerin etkisinden kurtarmak, bilim dili haline getirmektir. Ayrıca Türkçe’nin dünya dilleri arasında değerine yaraşır bir seviyeye ulaştırılmasını sağlamaktır.
- Dil ve tarih alanında yapılan bütün bu çalışmalar millî kültürün geliştirilmesine, millî birlik ve beraberliğin güçlenmesine katkı sağlamıştır. Ayrıca millî bir kimlik oluşturulmasında önemli bir rol oynamıştır.

Uyarı

Mustafa Kemal mirasının bir bölümünü Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumuna bağışlamıştır.

ÇAĞDAŞ ÜNİVERSİTE REFORMU (1933)

- Osmanlı Devleti’nden Cumhuriyet Dönemi’ne kalan Darülfünun’a (Üniversite) bağlı birkaç fakülte yeni Türk Devleti’nin ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde değildi.
- Atatürk’e göre ülkenin kalkınabilmesi için eğitim seviyesinin yükseltilmesi ve bilimsel çalışmaların yapılması gerekiyordu.
- Bu nedenle İsviçreli bir pedagog ve siyasetçi olan Profesör Albert Malche (Albert Malşe) Türkiye’ye davet edildi ve kendisinden üniversite sisteminin yeniden düzenlenmesi için bir çalışma yapması istendi.
- Malche’nin hazırladığı rapordan hareketle üniversite reformu oluşturmak için hazırlıklar yapıldı.
- 1933 yılında çıkarılan bir kanunla Darülfünun kaldırılarak yerine İstanbul Üniversitesi kuruldu.
- Atatürk döneminde Ankara’da, Hukuk Mektebi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Gazi Eğitim Enstitüsü ve Yüksek Ziraat Enstitüsü gibi yükseköğretim kurumları açıldı.
- Üniversite reformu ile çağdaş Türk üniversitelerinin temeli atıldı. Üniversitelere bilimsel düşünce ve dinamik bir yapı kazandırıldı.

GÜZEL SANATLAR VE SPOR

- Cumhuriyetin ilk yıllarında güzel sanatlar politikasında müzik ön plana çıkmıştır. Müzik alanında köklü değişikliklere gidilmiş, çok sesli Türk müziğinin temelleri bu dönemde atılmıştır.
- Atatürk tarafından Avrupa’ya gönderilen genç müzisyenler Avrupa’dan döndükten sonra “Türk Beşleri” adıyla anılmışlardır. Bu besteci ve yazarlar yeni kurulan cumhuriyetin resmi müzik politikasını gerçekleştirmeye başlamışlardır.

- 1924 yılında Ankara’da “Musiki Muallim Mektebi” kurulmuştur. Bu okula, opera ve tiyatro bölümlerinin eklenmesiyle “Ankara Konservatuvarı” açılmıştır.
- Cumhuriyet döneminde resim alanındaki çalışmalara da ağırlık verilmiştir. Osmanlı Devleti’nde güzel sanatlar okulu olarak açılan “Sanayi-i Nefise Mektebi”, “Güzel Sanatlar Fakültesi” adını aldı.
- İstanbul’da resim ve heykel müzesi açıldı. Ayrıca, ülkenin çeşitli yerlerinde Türk büyüklerinin anıt ve heykelleri yapıldı.
- 1922 yılında bütün spor dallarının ülkede yaygınlaştırılması amacıyla “Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı” kurulmuştur.
- 1924 yılında Paris’te düzenlenen olimpiyat oyunlarına ilk defa Türk sporcuların katılması sağlanmıştır. Ülkemizin olimpiyatlara katılmasında Türkiye Millî Olimpiyat Komitesi kurucularından Selim Sırrı Tercan’ın önemli yeri vardır.

TOPLUMSAL ALANDA YAPILAN İNKILÂPLAR

ŞAPKA KANUNU (30 KASIM 1925) VE KIYAFETTE DEĞİŞİKLİK

- Kılık ve kıyafet, toplumun kültürünü yansıtan önemli ölçütlerden biridir. Osmanlı Devleti’nde Müslüman erkekler yaygın olarak sarık ve cübbe kullanmaktaydı. Devletin çok uluslu yapısı nedeniyle insanlar dinlerine, milliyetlerine, mesleklerine, şehirli veya köylü oluşlarına göre giysi tercihinde bulunmuşlardır.
- II. Mahmut Dönemi’nde Osmanlı toplumundaki kıyafet karmaşasının önüne geçmek için devlet memurlarının fes, redingot (uzun ceket) ve pantolon giymelerinin zorunlu hale getirilmesi oldukça tepki çekmişti.
- Ancak fes zamanla kabul görmüş ve o devirde modernleşmenin simgesi sayılmıştı. Millî Mücadele sırasında kalpak, fesin yerini almaya başlamıştı.
- Mustafa Kemal, kıyafet konusunda Türk toplumunun çağdaş bir görünüme kavuşmasından yanaydı. Mustafa Kemal, çağdaş bir görünümünden uzak olan fesin yerini Batı’da kullanılan şapkanın almasını istemekteydi. 24 Ağustos 1925’te Kastamonu seyahati sırasında şapka giyerek bu giysiyi halka tanıtmıştır.
- Halkın şapkaya olumlu yaklaşması üzerine 25 Kasım 1925’te TBMM’de “Şapka Giyilmesi Hakkında Kanun” kabul edilmiştir. Memurların şapka giymesi zorunlu hale getirilmiştir.
- 3 Aralık 1934 tarihli “Bazı Kisvelerin Giyilmeyeceğine Dair Kanun” ile din görevlilerinin ibadet yerleri dışında dini giysilerle dolaşmaları yasaklandı. Diyanet İşleri Başkanı, Rum ve Ermeni Patriği gibi yüksek din görevlileri bu yasağın dışında tutuldu.

TEKKE, ZAVİYE VE TÜRBELERİN KAPATILMASI (30 KASIM 1925)

- Aynı dinin içinde birtakım yorum ve uygulama farklılıklarına dayanan, bazı ilkelere birbirinden ayrılan dini grupların her birine tarikat denir.

- Tarikat mensuplarının kaldıkları, ibadet ve tören yaptıkları yere “tekke” veya “dergâh” küçüklerine ise “zaviye” denir. “Türbe” ise genellikle ünlü bir kişi için yaptırılan ve içinde o kişinin mezarının olduğu anıtsal yapılardır.
- Tekke ve zaviyeler ibadet dışında birtakım sosyal hizmetleri topluma sunan kurumlardır.
- Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde Anadolu ve Balkanlarda İslamiyet’in yayılmasında büyük hizmetleri olan tarikatların bir kısmı zaman içinde asıl amaçları olan dine hizmetten uzaklaşmışlardır.
- Halkın dini duygularını sömürmeye ve devletin güvenliğini etkileyecek şekilde siyasi olaylarda rol almaya başlamışlardır.
- Türbeler ise batıl inancın yaygınlaşmasında ve halkın dini duygularının kötüye kullanılmasında etkili olmuştur.
- Cumhuriyetin ilk yıllarında inkılâpların yapılması sürecinde tarikatlar, inkılaplara karşı çıkmışlardır.
- Mustafa Kemal’in isteği doğrultusunda TBMM’de 30 Kasım 1925 tarihinde çıkarılan bir kanun ile tekke, zaviye ve türbeler kapatıldı. Bunlara ait türbedarlık, zaviyedarlık, şeyhlik, müritlik, dervişlik, dedelik, seyyitlik, emirlik, naiplik, falcılık, büyücülük, üfürükçülük gibi sıfat ve unvanlar yasaklandı. Böylece laikliğin toplum hayatında yerleşmesi için önemli bir adım atıldı. Kişilerin kendi iradeleriyle var olmalarının önü açıldı.
- Toplumsal ilişkiler, akılcılık ve bilimsellik temeline dayandırılarak çağdaş ve laik bir toplum olma yönünde ilerleme sağlandı. Ayrıca halkın dini duygularının sömürülmesi ve kötüye kullanılmasının önüne geçildi.

Uluslararası Takvim, Saat, Rakam ve Ölçü Birimlerinin Kabulü

- Osmanlı Devleti çok uluslu bir yapıya sahip olduğu için bu alanda birden çok ölçü sistemi kullanmıştır. Bu durum toplumsal hayatta özellikle ticari ilişkilerde zaman zaman karışıklıklara yol açmıştır.
- Batılı devletler ile ilişkileri kolaylaştırmak için ölçü ve tartı birimlerinde, takvim, saat ve rakamlarda değişiklik yapılması kararlaştırıldı.
- Yapılan değişiklikler şu şekildedir;

Takvim	Saat	Rakamlar	Ağırlık Ölçü Birimi	Uzunluk Ölçü Birimi
		01234 56789		
Hicri Takvim	Alaturka saat	Arapça rakamlar	Okka, dirhem	Arşın, kulaç
Miladi Takvim	Uluslararası saat	Uluslararası rakamlar	Kilogram	Metre

Eski

Yeni

- Osmanlı Devleti'nde kullanılan hicri ve Rumi takvim yerine 26 Aralık 1925'te çıkarılan bir kanunla miladi takvim kabul edilmiş ve 1 Ocak 1926'dan itibaren uygulamaya konulmuştur.
- Osmanlı Devleti'nde kullanılan alaturka saat sistemi yerine 26 Aralık 1925'te uluslararası saat sistemine geçilmiştir. Bir gün 24 saat kabul edilmiş ve günün başlangıcı gece yarısı olarak esas alınmıştır.
- 20 Mayıs 1928 yılında bir diğer kanunla Arap rakamları yerine uluslararası rakamlar kabul edilmiştir.
- Okka, dirhem, çeki, kile, batman gibi ağırlık birimleri ile kulaç, arşın ve endaze gibi uzunluk ölçüleri 26 Mart 1931'de kabul edilen kanunla kaldırılmıştır. Yerine metre, kilo, litre gibi yeni ölçü ve tartı birimleri kabul edilmiştir.
- Metrik sistem olarak adlandırılan yeni ölçü ve tartı birimlerinin kabul edilmesiyle Türkiye, ekonomik bakımdan Batı ile ticari ilişkilerdeki uyumsuzlukları ortadan kaldırmıştır.
- 27 Mayıs 1935 yılında çıkarılan kanun ile hafta tatili cuma gününden pazar gününe alınmıştır. Yapılan bütün bu değişikliklerle Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaş Batı toplumlarıyla ilişkilerinde kolaylık sağlanmıştır.

SOYADI KANUNU (21 HAZİRAN 1934)

- Osmanlı'da ve Soyadı Kanunu'ndan önce Türkiye'de insanları birbirinden ayırt etmek için lakaplar, şöhretler, aile isimleri, şahsın fiziki durumu ve doğduğu yer gibi bilgiler kullanılırdı. Fakat bu durum kişilerin birbirleriyle devletle ilişkilerinde karışıklıklara ve sorunlara yol açmaktaydı.
- Toplumsal yaşamda, tapu ve miras işlerinde, okul ve askerlik kayıtları gibi daha birçok konuda ortaya çıkabilecek karışıklıkları önlemek amacıyla her aileye bir soyadı verilmesi kararlaştırılmıştır. **Bu amaçla 21 Haziran 1934'te TBMM'de kabul edilen Soyadı Kanunu'na göre;**
 - ✓ Her Türk öz adından başka bir soyadı taşıyacaktır.
 - ✓ Söyleyişte, yazılışta ve imzada ad önde, soyadı sonda kullanılacaktır.
 - ✓ Soyadları Türkçe olacaktır.
 - ✓ Rütbe, memuriyet, yabancı ırk ve millet adlarıyla, ahlaka aykırı ve gülünç olan sözcükler soyadı olarak alınmayacaktır.
- Soyadı Kanunu'na ek olarak, 26 Kasım 1934'te "Lakap ve Unvanların Kaldırılmasına Dair Kanun" kabul edildi. Bu kanunla toplum içinde ayrıcalık bildiren ağa, hafız, molla, efendi, bey, paşa, hanım, hazretleri gibi unvan ve lakaplar kaldırıldı ve bunların kullanılması yasaklandı.

EKONOMİK ALANDA YAPILAN İNKILÂPLAR

TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİ (17 ŞUBAT-4 MART 1923)

- Mustafa Kemal'in isteği doğrultusunda devletin içinde bulunduğu ekonomik koşulları belirlemek, ekonomik kalkınma için ortak amaçları tespit etmek ve bu amaçları gerçekleştirecek yöntemleri araştırmak amacıyla 17 Şubat 1923'te Türkiye İktisat Kongresi Kâzım (Karabekir) Paşa başkanlığında İzmir'de toplandı.
- Millî bir ekonomi politikası oluşturma hedefi doğrultusunda çalışmalar yapan kongreye, ülkenin birçok yerinden gelen çiftçi, sanayici, tüccar, işçi, memur temsilcilerinin oluşturduğu 1135 delege katıldı.
- Kongrede, Misak-ı İktisadi (Ekonomi Andı) kabul edildi.
- Kongrede alınan kararlardan bazıları şunlardır;
 - ✓ Ham maddesi yurt içinde bulunan sanayi dalları kurulmalıdır.
 - ✓ Türk vatandaşları yerli malı kullanımına teşvik edilmelidir.
 - ✓ Yabancı sermayenin ülkeye girişi bir kurala bağlanmalıdır.
 - ✓ Özel sektörün teşvik edilmesi için millî bankalar kurulmalıdır.
 - ✓ Günlük tüketim mallarının üretilmesine öncelik verilmelidir.
 - ✓ Çiftçiden alınan aşar vergisi kaldırılmalıdır.
 - ✓ Ziraat Bankasının sermayesi tarım dışı alanlarda kullanılmamalıdır.
 - ✓ Ormanlar korunmalı ve çoğaltılmalıdır.
 - ✓ Hayvancılık geliştirilmelidir.
 - ✓ Tarımda makineleşmeye geçilmeli ve tarım makinelerinin Türkiye'de üretilmesi sağlanmalıdır.
 - ✓ Demir yolu yapımına ağırlık verilmelidir.
 - ✓ Madenler ülkenin millî çıkarları doğrultusunda işletilmelidir.
 - ✓ Yabancı sermayenin tekel oluşturmalarına izin verilmemelidir.
 - ✓ Gümrük vergileri yerli sanayiye geliştirecek şekilde düzenlenmelidir.
 - ✓ Türkiye'deki limanlardan Türk denizcileri yararlanmalıdır. Kabotaj hakkı konusunda tam bağımsızlık sağlanmalıdır.
- Türkiye İktisat Kongresi'nde liberal bir ekonomik kalkınma politikası benimsendi. Özel sektörün yeterli sermayeye sahip olmaması nedeniyle zorunlu olarak ilerleyen yıllarda devletçi bir ekonomik model benimsendi ancak özel sektörden de vazgeçilmedi.
- Türkiye İktisat Kongresi'nde yerli sermayeye dayalı, ham maddesi yurt içinde olan, dışarıya bağımlılığı ortadan kaldıracak millî bir ekonomi oluşturulmasına karar verildi.

- Kongre kararlarına bakıldığında ekonomik bağımsızlıktan taviz verilmemesi, ekonominin her yönüyle millileştirilmesi ön plana çıkmaktadır.
- Yerli malı kullanılması ve tasarrufun teşvik edilmesinin dış ticaret dengesinin kurulması bakımından önemli olduğu vurgulanmıştır.

TARIM ALANINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

- 17 Şubat 1925 tarihinde aşar vergisi kaldırıldı.
- Ziraat Bankası vasıtasıyla köylüye kredi verildi.
- Tarımsal üretimi desteklemek amacıyla çiftçilere ucuz, kaliteli tohum ve fidan verildi.
- Ülkenin çeşitli bölgelerinde Ankara'daki Atatürk Orman Çiftliği gibi örnek üretim çiftlikleri kuruldu.
- 1925'te çıkarılan bir yasayla topraksız köylülere 1 milyon dönümün üzerinde toprak dağıtıldı.
- Tarımda makineleşme ve traktör kullanımı yaygınlaştırılmaya çalışıldı.
- Tarım kredi kooperatiflerinin kurulması ile çiftçiler ürettikleri malları çok iyi şartlarda pazarlama imkânına kavuştular.
- Çiftçinin tarım aleti, makine ve gübre ihtiyacını karşılamak için Türkiye Zirai Donatım Kurumu açıldı.
- Tarımın bilimsel yöntemlerle yapılması, teknik eleman ve ziraat mühendisi yetiştirmek için 1925'te Ankara Ziraat Mektebi açıldı.

SANAYİ, TİCARET VE DENİZCİLİK ALANINDA GELİŞMELER

- 1927'de Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarıldı. Devlet, bu kanunla özel sektördeki girişimcilere ucuz arsa, uzun vadeli kredi, belli süreler için vergi muafiyeti, gümrük vergilerinde indirim gibi kolaylıklar sağlayarak kalkınmayı hızlandırmak ve ekonomiyi canlandırmak istemiştir. Ancak özel sektör beklenen yatırımı gerçekleştirememiştir.
- 1933 yılından itibaren planlı ekonomi dönemine geçildi. Beşer yıllık hazırlanan kalkınma planlarının birincisinde başarılı olundu. Bu dönemde ağır sanayinin temelini oluşturan büyük sanayi kuruluşları açıldı.
- Ülkenin çeşitli yerlerinde demir-çelik, kumaş, çimento, şeker, kâğıt, cam ve deri fabrikaları kuruldu.
- Fakat ikinci beş yıllık sanayi planı II. Dünya Savaşı'nın başlaması nedeniyle uygulanamadı.
- Atatürk, ticaret sektörünü geliştirmek için 1924 yılında Celal Bayar'ı görevlendirerek İş Bankası'nı kurdurdu. Bu banka kısa bir sürede gelişerek ticari hayata canlılık kazandırdı.

- 1925 yılında, Ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu, 1926'da ise Ticaret Kanunu çıkarılarak bu alanda düzenli faaliyetler yürütülmesi sağlandı.
- 1926 yılında çıkarılan Kabotaj Kanunu ile Türk deniz ve limanlarında yük ve yolcu taşıma hakkı Türk vatandaşlarına devredildi. Ayrıca yabancıların elinde bulunan denizcilikle ilgili işletmeler satın alınarak millileştirildi.

SAĞLIK ALANINDAKİ GELİŞMELER

- TBMM'nin açılışından kısa bir süre sonra sağlık hizmetlerini düzenlemek, serbest hekimlik ve eczacılık faaliyetlerini denetlemek, sosyal yardım çalışmalarını yürütmek amacıyla Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı) kurulmuştur. Böylece modern sağlık hizmetlerinin de temeli atılmıştır.
- Cumhuriyetin ilanından sonra Sağlık Bakanı olan Dr. Refik Saydam, bakanlığı süresince ülkenin sağlık kuruluşlarının oluşturulmasına ve geliştirilmesine katkılar sağlamıştır.
- 1925 yılında çalışma programı yapılmıştır. Bu program doğrultusunda illerde sağlık müdürlükleri, ilçelerde hükûmet tabiplikleri kurularak sağlık hizmetlerinin tüm yurda yayılması sağlanmıştır.
- Büyük şehirlerde numune hastaneleri açılmıştır. Sağlık hizmetlerinin aksama- dan yürütülmesi için hekim sayısı artırılmıştır.
- Nitelikli hekim yetiştirmek için tıp fakülteleri açılmıştır. Hekim dışındaki yardımcı sağlık personelinin yetiştirilmesi için sağlık meslek liseleri kurulmuştur.
- 1930 yılında çıkarılan Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ile kurulan Hıfzıssıhha Müessesesi bazı bulaşıcı hastalıklarla programlı bir şekilde mücadele edilmesi için çalışmalar yapmıştır.
- Aşı ve serum üreterek ülkenin bu konudaki ihtiyacını karşılamaya çalışmıştır. Yine bu kanunla başta çocuklar ve kadınlar olmak üzere toplumun tüm kesimle- rinin sağlığını ve yaşamını korumak devletin önemli bir görevi sayılmıştır.
- Salgın hastalıklar için dispanserler, sanatoryumlar, veremle mücadele, numune hastaneleri, seyyar tedavi teşkilatı gibi kurumlar açılmıştır. Bu hastalıklarla daha etkili mücadele edebilmek için seyyar tabiplikler kurulmuştur.
- Osmanlı Devleti zamanında kurulan Hilal-i Ahmer Cemiyeti 1923 yılında "Tür- kiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti" adını almıştır. 1935'te ise cemiyetin adı Atatürk tarafından "Kızılay" olarak değiştirilmiştir.

Uygulama

Aşağıda verilen inkılapların hangi ilkeyle ilişkili olduğunu eşleştiriniz. İnkılapları gösteren harfleri ilkeler kutusuna yazınız.

CUMHURİYETÇİLİK	MİLLİYETÇİLİK	HALKÇILIK
İNKILAPÇILIK	LAİKLİK	DEVLETÇİLİK

- A. Saltanatın kaldırılması
- B. Ankara'nın başkent olması
- C. Cumhuriyet'in ilanı
- D. Halifeliğin kaldırılması
- E. 1924 Anayasası'nın ilanı
- F. Erkân-ı Harbiye Vekâletinin kaldırılması
- G. Şer'iyye ve Evkâf Vekâletinin kaldırılması
- H. Kadınlara siyasi hakların verilmesi
- I. 1928'de "Devletin dini İslam'dır." hükmünün Anayasa'dan çıkarılması

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

1. Aşağıdakilerden hangisi Cumhuriyet'in ilanının nedenlerinden biri değildir?

- A) Devlet başkanlığı sorununu çözmek
- B) Yeni Türk Devleti'nin rejimini belirlemek
- C) Saltanatın kaldırılmasını sağlamak
- D) Yeni Türk Devleti'ni çağdaşlaştırmak
- E) Ulusal egemenliği güçlendirmek

2. Türk kadını aşağıda verilen haklardan hangisine Medeni Kanun'la kavuşmamıştır?

- A) Boşanma hakkı
- B) Mirastan eşit pay alma hakkı
- C) İstedığı meslekte çalışma hakkı
- D) Seçme seçilme hakkı
- E) Çocuğunun velayetini alma hakkı

3. Aşağıdakilerden hangisi Türk Medeni Kanunu'nun kadına sağladığı haklardan biri değildir?

- A) Resmî nikâhın zorunlu hâle getirilmesi
- B) Seçme ve seçilme hakkının verilmesi
- C) İstedığı mesleğe girebilme hakkının verilmesi
- D) Mirasta kadın-erkek eşitliğinin sağlanması
- E) Evlilikte yaş sınırı getirilmesi

4. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye'de eğitim ve kültür karmaşasını önlemek amacıyla aşağıdakilerden hangisi gerçekleştirilmiştir?

- A) Türk Medeni Kanunu'nun kabulü
- B) Çok partili hayata geçiş denemeleri
- C) Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabulü
- D) Soyadı Kanunu'nun kabulü
- E) Kabotaj Kanunu'nun çıkarılması

5. Aşağıdaki kanunlardan hangisi cumhuriyetin ilk yıllarında bulaşıcı hastalıklarla mücadele etmek amacıyla çıkarılmıştır?

- A) Umumi Hıfzıssıhha Kanunu
- B) Men-i İsrifat Kanunu
- C) Tekalif-i Millîye Emirleri
- D) Teşkilat-ı Esasiye Kanunu
- E) Tevhid-i Tedrisat Kanunu

CEVAP ANAHTARI

1)C 2)D 3)B 4)C 5)A

NOTLAR

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

Türkiye Dış Politikasının Dayandığı Temel İlkeler		
Tam Bağımsızlık	Gerçekçilik	Akılcılık
Mütekabiliyet	Milli Menfaatleri Esas alma	Barış
Türk ve Dünya Kamuoyunu Dikkate Alma		

Atatürk dış politikayı “millî politika” olarak adlandırmış ve millî menfaatlere uygun, milletin yararını gözetten bir temele dayandırmıştır. **Atatürk’e göre dış politikanın dayandığı temeller şunlardır;**

- ✓ Tam Bağımsızlık
- ✓ Gerçekçilik ve Akılcılık
- ✓ Mütekabiliyet (Karşılıklılık)
- ✓ Barış
- ✓ Millî Menfaatleri Esas Alma
- ✓ Türk ve Dünya Kamuoyunu Dikkate Alma

ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA YAŞANAN GELİŞMELER

LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASI’NIN TÜRK DIŞ POLİTİKASINA ETKİLERİ

- Millî Mücadele döneminde bizzat Mustafa Kemal Paşa tarafından yönlendirilen Türk dış politikasının hedefi, öncelikle yeni ve tam bağımsızlığa dayalı millî bir devlet kurmaktır. Bu hedefin ifadesi olan Misakı Millî kararları dış politikanın temel dayanağı olmuştur.
- Türkiye bu dönemde dış politikada diğer ülkelere kendisini tanıtmaya çalışmış, çeşitli savunma saldırılmazlık, dostluk ve ittifak antlaşmalarıyla maddi ve manevi destek sağlamaya çalışmıştır.
- Türkiye, 1923-1930 yılları arasında Lozan Barış Antlaşması’nda çözülemeyen sorunların çözümüne yönelik bir dış politika izlemeye başlamıştır.
- 1930-1938 yılları arasındaki Türk dış politikasını, Almanya ve İtalya’nın saldırgan ve yayılmacı politikası karşısında alınacak önlemler şekillendirmiştir.
- Yabancı okullar sorunu, Irak sınırı ve Musul sorunu, Yunanistan’la yapılacak nüfus değişimi, Boğazlar sorunu ve Osmanlı borçları bu sorunlardan başlıcalarıdır:
- Türkiye, bu sorunların çözümünde gerçekçiliği ve akılcılığı ön plana çıkarmış, barışı da esas alan bir yaklaşım sergilemiştir.

YABANCI OKULLAR SORUNU

- Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yabancı okullarla ilgili yaşanan birçok olumsuzluğun cumhuriyet döneminde de yaşanmaması için gerekli önlemler alınmıştır.
- 3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu'yla tüm yerli ve yabancı okullar, Millî Eğitim Bakanlığına bağlandı. Bu amaçla yabancı okulların uyması gereken kuralları içeren genelgeler yayımlandı. **1925 yılında yayımlanan genelgenin bazı önemli maddeleri şunlardır;**
 - ✓ Yabancı okullarda mabetler dışındaki mekânlarda bulunan dini semboller kaldırılacaktır.
 - ✓ Millî kültürü korumak için Türk tarih ve coğrafyası ile yurt bilgisi derslerinin Türk öğretmenler tarafından Türkçe okutulması zorunlu hale getirilecektir.
 - ✓ Bu okullar yabancı müdürlerin yanı sıra bir de Türk müdür yardımcısı bulunduracaktır.
- Türkiye'nin belirlediği kurallara uyan yabancı okullar eğitimlerine devam etmişler, uymayanlar kapatılmıştır. Böylece yabancı okullar sorunu çözüme kavuşturulmuştur.

DIŞ BORÇLAR

- Batı'nın hızla sanayileşmesine karşılık, Osmanlı'nın sanayileşmede yetersiz kalması, savaşların yenilgiyle sonuçlanması, toprak kayıplarının başlaması ve hazine gelirlerinin azalması Osmanlı'yı dış borçlanmaya zorlamıştı.
- İlk dış borç 1854'te İngiltere'den alınmıştı. Sonraki yıllarda farklı Avrupa devletlerinden de borç alınmaya devam edilmiş ve bir süre sonra Osmanlı Devleti borçlarını ödeyemez duruma gelmişti.
- Böylece borçların düzenli ödenmesini sağlamak ve devletin bazı gelir kaynaklarını kontrol etmek üzere Düyun-u Umumiye İdaresi kurulmuştu.
- Lozan'da tartışılan en önemli konulardan biri de Osmanlı Devleti'nin borçlarıdır.
- Lozan'a giden TBMM heyeti, Osmanlı toprakları üzerinde 16 bağımsız ülkenin kurulduğunu, alınan paraların bir kısmının yeni kurulan ülkelere harcandığını, bu yüzden borçların buna göre ödenmesini istemişti. Ancak bu istek kabul edilmedi.
- Osmanlı Devleti'nden kalan borçların ödenme şekli, ilgili devletlerarasında alınacak kararlara bırakıldı. Lozan Konferansı'ndan sonra 13 Haziran 1928'de Paris'te imzalanan bir antlaşmayla Osmanlı borçları sorunu çözüme kavuşturuldu.
- Bu borçlar, en büyük payı Türkiye Cumhuriyeti'nin ödemesi şartıyla devletlerarasında paylaştırıldı. Türkiye'nin payına düşen borçların taksitler halinde Türk Lirası veya Fransız Frangı olarak ödenmesine karar verildi.

- 1929 yılında yaşanan Dünya Ekonomik Bunalımı nedeniyle Türkiye, dış borçlarını ödemekte zorlanmıştır. Bu nedenle 1933 yılında Paris'te yeni bir antlaşma yapılmıştır. Antlaşmaya göre Türkiye'nin ödemesi gereken dış borcun bir miktarı indirilmiş ve ödeme şartları hafifletilmiştir. Bundan sonraki dış borç ödemeleri düzenli bir şekilde yapılmış ve hükûmet 1944 yılında erken ödeme kararı alarak 10 yıl içinde borçlarını bitireceğini bildirmiştir. Böylece bir asrı bulan Osmanlı borçları 1954 yılında tamamen ödenmiştir.

MUSUL SORUNU

- Lozan'da alınan karara göre sorun daha sonra Türkiye ile İngiltere arasında yapılacak ikili görüşmelerle çözüme kavuşturulacaktı.
- I. Dünya Savaşı'ndan sonra Musul'u işgal eden İngiltere, zengin petrol yataklarına sahip bu yöreden vazgeçmek istemiyordu. Hatta İngilizler, Hakkâri'nin de Musul'la birlikte Irak'a verilmesi gerektiğini savunuyordu. TBMM, Musul ve çevresinin Misakı Millî sınırları içerisinde yer aldığını belirterek İngiltere'nin bu isteğini reddetmiştir.
- İngiltere ve Türkiye arasında Musul konusuyla ilgili görüşmeler, 19 Mayıs 1924'te İstanbul'da başladı. Her iki devlet de Musul'un kendilerine ait olduğunu iddia etti. İngiltere konuyu Milletler Cemiyetine götürdü. TBMM, Milletler Cemiyetinin adil bir karar vermesini ümit ediyordu. Türkiye, aleyhine bir karar alınması halinde Musul'u almak için Güneydoğu Anadolu'ya askeri yığınak yapmaya başladı.
- Milletler Cemiyeti, Musul'un İngiliz mandası altındaki Irak'ta kalmasına karar verdi. Bu durum Türkiye'de büyük bir tepkiyle karşılandı. İngilizler, Türkiye'nin Musul'a müdahalesini önlemek için hazırlıklara başladı.
- İngiltere, Milletler Cemiyetinde bölgede Türk sayısının az olduğunu, Türk olmayan unsurların sayı olarak daha fazla olduğunu iddia etti. Milletler Cemiyeti, Hakkâri'nin Türkiye'de, Musul'un ise Irak'ta kalmasına karar verdi.
- TBMM bu kararı reddetti. Kamuoyunda Türkiye ile İngiltere arasında savaş ihtimalinden söz edilmeye başlandı.
- Musul sorununun henüz çözüme kavuşturulamadığı günlerde Doğu Anadolu'nun bazı illerinde karışıklıklar ortaya çıktı. TBMM bu karışıklıkları çözmek için uzun bir süre uğraştı. İngiltere'nin kışkırtmalarıyla çıkan olaylar, Türkiye'nin Musul sorununu kendi lehine çözüme kavuşturması konusunda elini zayıflatmıştır.
- TBMM, 5 Haziran 1926'da İngiltere ile Ankara Antlaşması'nı imzalayarak Musul'u Irak'a bıraktı. Hakkâri Türkiye'de kaldı. Antlaşmaya göre Irak, Musul petrolerinden aldığı verginin % 10'unu, 25 yıl süreyle Türkiye'ye verecekti. Böylece Irak sınırı ve Musul sorunu çözüme kavuşturuldu.

NÜFUS MÜBADELESİ

- Lozan Antlaşması'na göre İstanbul'da yaşayan Rumlar ile Batı Trakya'da yaşayan Türkler dışındaki Türk ve Rum nüfusu karşılıklı olarak Türkiye ile Yunanistan arasında mübadele (değişim) edilecekti.
- Mübadelenin uygulanması sırasında Yunanistan'ın olumsuz tutumu yüzünden taraflar arasında uzlaşma sağlanamadı. Yunanistan, İstanbul'da daha fazla Rum'un kalmasını istiyordu. Bu konuda Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan önce geçici de olsa İstanbul'a gelen Rumları "etabli" (yerleşmiş yöre sakini) sayıyor ve mübadele kapsamı dışında tutmak istiyordu.
- Türkiye, Yunanistan'ın bu konudaki isteklerine karşı çıkmıştır. Etabli tanımlamasının İstanbul'da sürekli oturanlar için geçerli olacağını belirtmiştir.
- Yunanistan bunun dışında, Batı Trakya'daki Türklerin bölgeye Balkan Savaşları sırasında geldiklerini iddia ederek onları da mübadeleye dâhil etmek istiyordu. Bu görüş ayrılıkları ve Yunanistan'ın uzlaşmaz tutumu nedeniyle sorun çıkmaza girmiştir.
- Türkiye ile Yunanistan arasında anlaşmazlığın giderek büyümesi üzerine sorun, Milletler Cemiyetine götürülmüştür.
- Cemiyet, Lahey Adalet Divanı'nın görüşünü almış ancak bu görüş her iki tarafı da memnun etmemiştir. Bu gelişme üzerine taraflar arasındaki gerginlik giderek büyümüştür.
- Yunanistan, Batı Trakya'daki Türklerin mallarına el koymaya başlamıştır. Türkiye de buna karşılık vermiş ve İstanbul'daki Rumların mallarına el koymuştur.
- 1 Aralık 1926 tarihinde Atina'da yapılan bir antlaşma ile sorun çözüme kavuşturuldu. Fakat iki devlet arasındaki gerginlik 1930 yılına kadar devam etti. 1930'da Ankara'da imzalanan Nüfus Mübadelesi Antlaşması ile sorunun çözülmesinden sonra Yunanistan Başbakanı Venizelos Türkiye'yi ziyaret etti. Türkiye Başbakanı İsmet (İnönü) Bey de Yunanistan'a bir ziyarette bulundu.
- Böylece iki ülke arasındaki gerginlik yumuşama sürecine girdi. Bu yakınlaşma 1934'te Balkan Antantı'nın imzalanmasına ortam hazırladı.

TÜRKİYE'NİN MİLLETLER CEMİYETİNE GİRİŞİ (18 TEMMUZ 1932)

- Türkiye'nin dış politikada izlediği tarafsız, gerçekçi ve barışçı politika İngiltere'nin dikkatini çekiyordu. Türkiye 1931 yılında Milletler Cemiyeti'ne girmeyi prensip olarak benimsedi ve bu konuda Sovyetler Birliği'ne güvence verdi. Atatürk, Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne kendi başvurusuyla değil, davet edilerek girmesini istiyordu. Nitekim Türkiye, İspanya'nın girişimi, Yunanistan'ın desteği ve Milletler Cemiyeti Genel Kurulu'nun daveti üzerine cemiyete girmeye karar verdi.
- 18 Temmuz 1932 tarihinde Milletler Cemiyeti üyeliğine kabul edildi. Türkiye, uluslararası barışa olan katkıları, tutarlı ve onurlu dış politikasıyla cemiyete üye oldu. Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne girmesi dış politikada önemli gelişmelerin ortaya çıkmasını sağladı.

BALKAN ANTANTI (9 ŞUBAT 1934)

- 1933 yılında Almanya’da Hitler liderliğindeki Nazi Partisi iktidara gelmişti. Versay Antlaşması’nın ağır koşullarından kurtulmak isteyen Almanya hızla silahlanarak Avrupa’da yayılma politikası izlemeye başlamıştı.
- İtalya’da faşist lider Mussolini, Balkanlar ve Doğu Akdeniz’de yayılma politikası izlemekteydi. Bu iki devletin izlediği saldırgan politikalar dünya barışının tehlikeye girmesine neden olmuştu.
- Türkiye’nin diplomatik girişimleri sonucu Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya bir araya gelerek 9 Şubat 1934’te Atina’da Balkan Antantı’nı imzalamıştı.
- **Balkan Antantı’nda alınan kararlardan bazıları şunlardır;**
 - ✓ Balkan Antantı’nda yer alan devletler, birbirlerinin bağımsızlıklarına saygı duyacaklar ve sınırlarını karşılıklı olarak garanti edeceklerdir.
 - ✓ Balkan devletleri, kendi aralarında ve bölge dışındaki devletlerle yapacakları antlaşmalarda birbirlerinin görüşlerini almayı kararlaştırdılar.
 - ✓ Ekonomik konularda devletlerin karşılıklı çıkarları gözetilecektir.
 - ✓ Balkan Antantı ile Türkiye II. Dünya Savaşı öncesinde batı sınırlarını güvenlik altına almıştır. Balkan Antantı, II. Dünya Savaşı’nın başlaması ile dağılmıştır.

MONTREUX (MONTRÖ) BOĞAZLAR SÖZLEŞMESİ (20 TEMMUZ 1936)

- Lozan Barış Antlaşması’na göre Boğazların yönetimi, başkanı Türk olan uluslararası bir komisyona bırakılmıştı. Ayrıca Boğaz’ın her iki yakasında on beşer kilometrelik alan askerden arındırılmıştı.
- Boğazlar bölgesinin güvenliği Milletler Cemiyeti’nin garantisi altındaydı. Bu koşullar Türkiye’nin, Boğazların yönetimi ve savunması konusunda egemenlik haklarını kısıtlamakta ve güvenliğini tehlikeye düşürmekteydi.
- I. Dünya Savaşı’ndan sonra Milletler Cemiyeti dünya barışını sağlamada etkisiz kalmıştı. Almanya ve İtalya silahlanmaya devam etti. Bu arada Japonya, Çin’in Mançurya Bölgesi’ni işgal etti. Almanya, Ren Bölgesi’ne saldırdı. İtalya Habeşistan’ı işgal etti.
- Dünyada siyasi gerginlik artmaya başlayınca jeopolitik öneme sahip olan Türkiye, güvenliğinin tehlikeye girdiğini gerekçe göstererek Milletler Cemiyeti’ne başvurdu. Lozan Barış Antlaşması’nın Boğazlarla ilgili maddesinin değiştirilmesini istedi.
- Türkiye, Boğazlara yeni bir statü kazandırmak ve Boğazların güvenliğini sağlamak için Lozan Barış Antlaşması’nı imzalayan devletlere Nisan 1936’da bir nota verdi. Bu notada, Boğazlar konusunda şartların değiştiğini, bu nedenle Boğazların statüsünün yeniden düzenlenmesi gerektiğini bildirerek bir konferans toplanmasını istedi.

- İngiltere ve Sovyetler Birliği'nin desteği ile toplanan Boğazlar Konferansı sonunda, 20 Temmuz 1936'da Montrö Boğazlar Sözleşmesi imzalandı. Bu sözleşmeye göre;
 - ✓ Boğazlar Komisyonu kaldırıldı.
 - ✓ Türkiye'nin Boğazlarda asker bulundurması kabul edildi.
 - ✓ Ticaret gemilerinin Boğazlardan geçişi serbest bırakıldı. Barış zamanında savaş ve uçak gemilerinin geçişi belli kurallara bağlandı.
 - ✓ Türkiye savaş tehlikesiyle karşılaşır veya savaşa girerse Boğazları kapatabilecekti.
- Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile Boğazların yönetimi ve savunması Türkiye'ye bırakılmış, böylece Türkiye Boğazlar üzerinde tam egemenlik hakkını elde etmiştir. Bu gelişme, Atatürk'ün barışa dayalı millî dış politikasının önemli başarılarından biridir.

SADABAT PAKTI (9 TEMMUZ 1937)

- Türkiye, Balkan Antantı ile batı sınırlarının, Montrö Boğazlar Sözleşmesi'yle Boğazların güvenliğini sağlamıştı. Doğudaki komşularıyla da iyi ilişkiler kurmak isteyen Türkiye, doğu sınırlarını da güvenlik altına almak istiyordu.
- İtalya'nın 1935 yılında Habeşistan'ı işgali, Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'da büyük bir tehlike ortaya çıkarmıştı. Türkiye ve bölge ülkeleri İtalya'nın yayılcılığına karşı harekete geçti. 8 Temmuz 1937'de Türkiye, İran, Irak ve Afganistan arasında Sadabat Pakti imzalandı.
- Sadabat Pakti'na göre üye olan devletler, birbirlerinin iç işlerine karışmamayı ve ortak sınırlara saygı göstermeyi kabul etti.
- Türkiye, Sadabat Pakti'yla doğu sınırlarını güvenlik altına almıştır.
- II. Dünya Savaşı'na kadar varlığını sürdüren bu pakt 1979'da Afganistan'daki yönetim değişikliği ve 1980 yılında başlayan İran-Irak Savaşı sonucunda geçerliliğini yitirdi.

HATAY'IN ANAVATANA KATILMASI (30 HAZİRAN 1939)

- TBMM ile Fransa arasında 20 Ekim 1921 tarihinde imzalanan Ankara Antlaşması'na göre Hatay, Fransa mandası altındaki Suriye sınırları içinde kalmıştı. Hatay'da, Fransa denetiminde özel bir yönetim kurulmuştu. Bölge halkının büyük çoğunluğunun Türk olması nedeniyle Türklere geniş haklar verilmişti. Türklerin millî kültürlerinin korunması için her türlü kolaylığın sağlanması kararlaştırılmıştı. Hatay'da resmi dil Türkçe olmuş ve resmi para birimi olarak Türk parası kabul edilmişti. Misakı Millî içinde yer alan Hatay'ın Türkiye sınırı dışında kalmasına Atatürk'ün hiçbir zaman gönlü razı olmamıştır.

- Fransa, Avrupa’da yaşanan Alman tehlikesi üzerine 1936’da Suriye’deki manda yönetimine son verdi ve Hatay’ı Suriye’ye bıraktı. Bu gelişme Türkiye’de Hatay Türkleri konusunda büyük bir endişe yarattı. Türkiye, Fransa’nın bu kararına karşı çıktı ve Hatay’ın bağımsız olması gerektiğini savundu.
- Türkiye, sorunu 6 Ekim 1936’da Milletler Cemiyeti’ne götürerek Hatay’ın geleceğine yörede yaşayanların karar vermelerini istedi. Milletler Cemiyeti, Hatay’ın iç işlerinde bağımsız, dış işlerinde Suriye’ye bağlı olmasına karar verdi. Hatay’ın toprak bütünlüğü Türkiye ve Fransa’nın garantisi altına alındı. İngiltere’nin arabuluculuğu ile 26 Ocak 1937’de Fransa ve Türkiye arasında bir antlaşma yapılarak Hatay’ın yeni statüsü onaylandı. Ancak sorun tam olarak çözüme kavuşturulamadı.
- Hatay’da oluşturulan yeni yönetimin uygulanması sırasında bazı olumsuzluklar yaşandı. Suriye, Hatay yönetimine müdahale etmeye başladı. Fransa’nın müdahalesi de Hatay’da anayasanın uygulanmasını zorlaştırmaktaydı. Halkın bağımsızlık için yaptığı gösteriler engellenmeye çalışıldı.
- Fransızlar, Hatay’da bulunan azınlıkları Türklere karşı kışkırtmaya başladılar. Bu durum Türk-Fransız ilişkilerinin gerilmesine yol açtı. Bu sırada Almanya’nın Avrupa’da işgallere başlaması üzerine Fransa, kendi topraklarının işgal edilmesinden endişelenmeye başlamış ve Avrupa’daki sorunlarına yönelmişti.
- Fransa, Almanya ve İtalya’ya karşı Orta Doğu’da kuvvetli bir Türkiye’ye ihtiyaç duymaktaydı. Avrupa’da giderek artan kriz ve uyuşmazlıklar nedeniyle Boğazların önemi artmıştı. Bütün bu gelişmeler Türkiye ile yakınlaşmak zorunda kalan Fransa’nın Hatay sorununda tutumunu değiştirmesine neden olmuştur.
- Atatürk, Hatay’ın Türkiye’ye katılması için büyük çaba göstermiş ve özveride bulunmuştur. Atatürk, rahatsızlığının giderek artması ve önemli sağlık sorunları yaşamasına rağmen 20 Mayıs 1938’de Mersin’e gitmiştir. Hatay sorunu çözülünceye kadar burada kalacağını söylemiştir. Ancak hastalığı ilerleyince Ankara’ya dönmek zorunda kalmıştır.
- 3 Temmuz 1938’de Türkiye ve Fransa arasında bir dostluk antlaşması imzalandı. Bu antlaşmaya göre Hatay’da seçimlerin serbest yapılması kararlaştırıldı. Ayrıca, Türk ordusu Hatay’a girerek Hatay’ın toprak bütünlüğünü sağladı.
- 22 Ağustos 1938’de yapılan milletvekili seçimleri sonucunda Hatay Meclisi oluşturuldu. 2 Eylül 1938’de bütün mebuslar mecliste Türkçe yemin ederek göreve başladı. Meclis, İskenderun sancağına Hatay Devleti adını verdi. Cumhurbaşkanlığına Tayfur Sökmen, başbakanlığa Abdurrahman Melek getirildi. Meclis başkanı ise Abdulgani Türkmen oldu.
- Bağımsız Hatay Cumhuriyeti idarecileri ve Hatay halkı Türkiye’ye katılmak istiyordu. 23 Haziran 1939’da Fransa ve Türkiye arasında yapılan bir antlaşma ile Fransa, Hatay’ın Türkiye’ye katılmasını kabul etti. Hatay Devleti Meclisi, 29 Haziran 1939’da yaptığı son toplantıda oy birliğiyle Türkiye’ye katılma kararı aldı. Hatay, 30 Haziran 1939’da Türkiye’ye katıldı.

Uygulama

Atatürk Dönemi'nde Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra tekrar gündeme gelen konuları ve II. Dünya Savaşı tehlikesine karşı Türkiye'nin aldığı tedbirleri tablodaki boşluklara örnekte olduğu gibi yazınız.

Musul Sorunu	Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin İmzalanması
Balkan Antantı'nın İmzalanması	Yabancı okullar sorunu
Türkiye'nin Milletler Cemiyetine Katılması	Hatay Sorunu
Dış Borçlar Sorunu	Sadabat Paktı'nın Kurulması
Boğazlar Sorunu	Nüfus Mübadelesi

Lozan Barış Antlaşması'ndan
Sonra Tekrar Gündeme Gelen
Konular

Yeni Bir Dünya Savaşı
Tehlikesine Karşı Türkiye'nin
Aldığı Tedbirler

Yabancı okullar sorunu

Yabancı okullar sorunu

KONU DEĞERLENDİRME TESTİ

1. Aşağıdakilerden hangisi Atatürk önderliğinde kurulan Balkan Antantı'na üye ülkelerden biridir?

- A) Almanya
- B) Yunanistan
- C) Fransa
- D) İtalya
- E) Rusya

2. Atatürk'ün hastalığının ağırlaştığı döneme denk gelmesine rağmen çözümü için büyük gayret sarf ettiği dış sorun aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Boğazlar Sorunu
- B) Hatay Sorunu
- C) Musul Sorunu
- D) Batı Trakya Sorunu
- E) Batum Sorunu

3. Aşağıdakilerden hangisi Atatürk'ün belirlediği millî dış politika da uyulması gereken esaslardan biri değildir?

- A) Bağımsızlık
- B) Gerçekçilik
- C) Akılcılık
- D) Eşitlik
- E) Yayılmacılık

4. Atatürk döneminde nüfus mübadelesi (değişimi) Türkiye ile aşağıdaki hangi ülke arasında yapılmıştır?

- A) Yunanistan
- B) Bulgaristan
- C) Suriye
- D) İngiltere
- E) Fransa

5. Boğazlar Komisyonu'nun kaldırılması, İstanbul ve Çanakkale Boğazları'nın kontrolünün Türkiye Cumhuriyeti'ne geçmesi aşağıdaki gelişmelerden hangisi ile olmuştur?

- A) Lozan Antlaşması
- B) Balkan Antantı
- C) Sadabat Paktı
- D) Montrö Boğazlar Sözleşmesi
- E) Londra Konferansı

CEVAP ANAHTARI

1)B 2)B 3)E 4)A 5)D

KAYNAKÇA

AÇIL Öznur, Hülya GÜVENÇ, A. HAYTA, S. KILIÇ, Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2021.

AVCI Serkan, Açık Öğretim Okulları Ortaöğretim Tarih 2 Ders Kitabı , MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2021.

BAŞARAN Ahmet, A. SERT, L. İLGÜN, Liseler İçin Osmanlı Tarihi, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996.

ÇEVİK A., G. KOÇ, K. ŞERBETÇİ, Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 12 Ders Kitabı, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2021.

GÜLTEKİN Gökhan, M. AKPINAR, M. NOHUTÇU, P. ÖZERDOĞAN, S. AYGÜN, Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2021.

MANDALOĞLU M., Açık Öğretim Okulları Tarih 4 Ders Kitabı, MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2021.

ÜLKÜ Mehmet, Ö. MUTLU, F. ÇETİNKAYA, Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2021.

YILDIRIM C., F. KAPLAN, H. KURU, M. YILMAZ, Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2021.

YILMAZ Demirhan, H. DURAN, İ. KÖSE, Türk Kültür ve Medeniyet Tarihi Ders Kitabı, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2021.

YÜKSEL Erol, M. A. KAPAR, Ö. BAĞCI, F. BİLDİK, K. ŞAHİN, L. ŞAFAK, M. ARDIÇ, S. YILDIZ, Tarih 9 Ders Kitabı, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2021.

YÜKSEL Erol YÜKSEL, M. A. KAPAR, Ö. BAĞCI, F. BİLDİK, K. ŞAHİN, L. ŞAFAK, M. ARDIÇ, S. YILDIZ, Y. ARDIÇ, Ortaöğretim Tarih 10 Ders Kitabı, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2021.

YÜKSEL Erol, M. A. KAPAR, Ö. BAĞCI, F. BİLDİK, K. ŞAHİN, L. ŞAFAK, M. ARDIÇ, S. YILDIZ, Y. ARDIÇ, Ortaöğretim Tarih 11 Ders Kitabı, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2021.

NOTLAR

NOTLAR

